

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

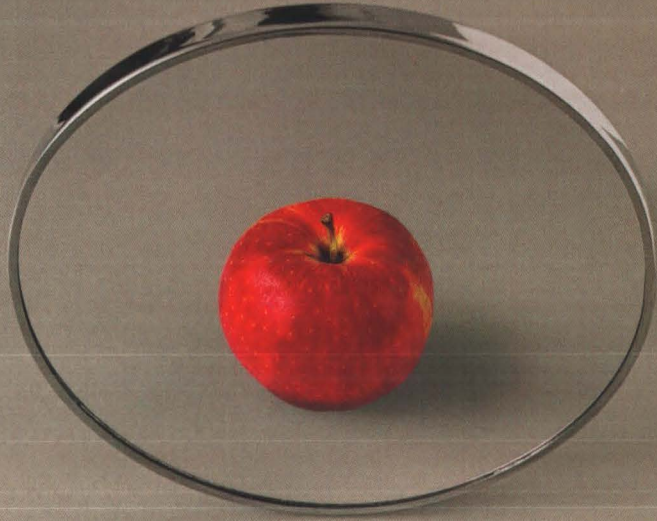
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

§

JIA TOLENTINO HİLELİ AYNA

HİLELİ AYNA

Kendimizi Nasıl Kandırıyoruz?

JIA TOLENTINO

Çeviri: Su Akaydın

m
MUNDİ

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://trantey.org>

Hileli Ayna

KENDİMİZİ NASIL KANDIRIYORUZ?

Jia
Tolentino

Mundi Kitap

Hileli Ayna: Kendimizi Nasıl Kandırıyoruz?, Jia Tolentino

İngilizce aslından çeviren: Su Akaydın

Trick Mirror

İlk (bu çeviride kaynak alınan) baskı: Random House, 2019

© 2019, Jia Tolentino

© 2022, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe hakları Jenny Meyer Literary Agency aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Nisan 2022, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 3000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Merin Sever

Editör: Çiçek Eriş

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak tasarımı: Kubilay Aydemir / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Özkaracan Matbaacılık ve Ciltçilik San. ve Tic. Ltd. Şti.

Evren Mah. Gülbahar Cad. No: 62 Bağcılar / İstanbul

Sertifika No: 45469

ISBN 978-625-7491-09-9

MUNDİ KİTAP

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

mundikitap.com

bilgi@mundikitap.com

Mundi Kitap, Can Sanat Yayınları Yapım ve Dağıtım Tic. ve San. A.Ş.'nin tescilli markasıdır.

Sertifika No: 43514

Hileli Ayna

KENDİMİZİ NASIL KANDIRIYORUZ?

Jia
Tolentino

DÜŞÜNCE-FELSEFE

İngilizce aslından çeviren
Su Akaydın

JIA TOLENTINO, 1988 yılında Toronto’da doğdu. Virginia Üniversitesi ve Michigan Üniversitesi’nde öğrenim gördü. *The Hairpin* ve *Jezebel*’deki yazılarıyla dikkat çeken Tolentino, daha sonraları *The New York Times Magazine*, *Grantland*, *Pitchfork* gibi yayınlar için yazılar kaleme aldı. 2019 yılında yazılarını *Hileli Ayna*’da bir araya getiren Tolentino, halen *The New Yorker*’a yazıyor ve New York’ta yaşıyor.

SU AKAYDIN, 2016’da Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümü’nden mezun oldu. Editörlük ve çevirmenlik yapan Akaydın’ın Lidia Yuknavitch’in *Sınır* ve Jeff Vandermeer’in *Ölü Astronotlar* adlı çevirileri yayımlanmıştır; ayrıca Jack Kerouac’ın *Visions of Gerard*’ı, Nick Drnaso’nun *Sabrina*’sı ve Adrian Tomine’in *Killing and Dying*’i de yayımlanacaktır.

Annemle babam için.

İçindekiler

Giriş.....	13
İnternetteki Ben	19
Realite Şovunda Ben	48
Daima Optimize Et	75
Kusursuz Kadın Kahramanlar	104
Ekstazi.....	136
Yedi Dolandırıcılık Hikâyesiyle Bir Kuşağın Tarihi	162
Eski Virginia'dan Geliyoruz	199
Zor Kadın Tarikatı.....	236
Korkarım Senden	263
Teşekkürler.....	291
Ek Okumalar.....	295

Giriş

Bu kitabı 2017 baharı ile 2018 güzü arasında yazdım; Amerikan kimliği, kültürü, teknolojisi, siyaseti ve diskuru gittikçe hararetlenen tartışmalarla dolu, dayanılmaz bir süpernovaya dönüşüyormuş gibi hissettiren bu dönem, gündelik deneyimlerin hem durmuş bir asansöre hem de durmak bilmeyen bir dönme dolaba benzediği bir zaman dilimiydi; birçoğumuz kendimizi sık sık her şeyin daha da kötü bir hale gelemeyeceğini düşünürken buluyorduk ve sonrasında tabii ki işler daha da kötüleşiyordu.

Bu süre boyunca, düşündüğüm herhangi bir şeye güvenemediğimi fark ettim. Aklımın bir köşesinde varlığını koruyan şüphe gittikçe büyüdü: Kendim, hayatım ve çevrem hakkında vardığım sonuçlar ne olursa olsun tümüyle doğru olabileceği gibi yanlış da olabilirdi. Bu şüpheyi düzgün bir şekilde dile getirmek benim için güç; bunun bir nedeni, normalde yazı yazarak bu yangını söndürmem. Bir şey kafamı karıştırdığında, ben kâğıtta beliren kişiye –makul düzeyde güvenilir, sağduyulu ve anlaşılır bir kişiye– dönüşene kadar o şey hakkında yazarım.

Tam da bu alışkanlığım –veya dürtüm– yüzünden kendimi kandırdığımdan şüpheleniyorum. Kâğıtta beliren o sakın kişiysem gerçekten, neden beni o noktaya getiren bir kurgu uydurmaya ihtiyacım

olsun? Seçimlerden sonra kafam karıştığı için, kafa karışıklığı mizacıma ters düştüğü için, bu çekişmeyi ortadan kaldıracak tek stratejimi yazı yazmak olduğu için bu kitabı yazdığımı söylüyorum kendi kendime. Fotonegatifini görmeme rağmen bu hikâyeye inanıyorum: Bu kitabı yazdım çünkü kafam hep karışık, çünkü hiçbir zaman hiçbir şeyden emin olamıyorum, çünkü beni bu gerçekten uzaklaştıran her türlü mekanizmaya çekiliyorum. Yazmak benim için ya kandırmacalarımından kurtulmamın bir yolu ya da onları geliştirmemin. İyi çalışılmış, sonu olan bir kurgu genelde güvenilmezdir: Kişinin “dram sevmemesi” ya da Amerika’nın tekrar kudretli hale getirilmesi gerekmesi veya Amerika’nın halihazırda kudretli olması gibi.

Bu denemeler kendime, ülkeme ve bu çağa dair düşüncelerimi şekillendiren ve halkı ilgilendiren konular hakkında. Bir tanesi internet hakkında. Bir diğeri her şeyi “optimize etme” ve geç kapitalist fetiş giyimi olan spor/rahat giyinme modasının popülerleşmesi, kadın bedenlerinin zaman içinde piyasa performanslarını artırması gerektiğine dair inanın gittikçe çoğalan örnekleri üzerine. Uyuşturucu, din ve ekstazinin bu ikisi arasında kurduğu bağ üzerine bir deneme, Y kuşağının dünya görüşü haline gelen dolandırıcılık ve edebiyattaki kadın kahramanların cesur kız çocuğundan depresif ergene, oradan da muhtemelen artık ölmüş olan küskün yetişkin kadına giden yolculuğu üzerine de denemeler var. Bir deneme, ergenliğimde kısa ömürlü realite şovu yarışmacılığı deneyimim üzerine. Bir tanesi, mezun olduğum ve bir dizi ikna edici hikâyenin beklenmedik bir şekilde pahalıya mal olduğu Virginia Üniversitesi’nde güç, seks ve ırk üzerine. Son iki deneme feminist tartışmaların “zor” kadınlara olan takıntısı ve yirmili yaşlarımda, senede birkaç bin taneymiş gibi hissettiren düğünlere katılırken edindiğim, ağır ağır büyüyen deliliğim üzerine. Kendimi işte bu prizmalar içinden gördüm ve tanıdım. Bu kitapta, o prizmaların kırdığı ışıkların etkisini geri çevirmeye çalıştım. Kendimi, aynaya baktığım zaman göreceğim şekilde görmek istiyordum. Onun yerine epey detaylı bir tablo çizmiş olabilirim.

Ama dert değil. Son birkaç yıl bana bir sonuca kavuşmayı arzulamamayı, hiçbir şeyin durağan olmadığını varsaymayı ve tekrar tekrar yapılan pazarlıkların daimi olduğunu zaman içinde küçük

gerçekliklerin ortaya çıkacağını ummayı öğretti. Bunu yazarken, tanımadığım biri, 2015'te *Jezebel*'de yazdığım bir makaleden bir alıntı tweet'ledi; kadınların feminist internet sitelerinden ne istediklerine dair bir cümlemin altını çizmişti: "Hem kusursuzluk aldatmacası hem de devamlı kusur bulmayı sağlayan bir kendini cezalandırma seçeneği sunan hileli bir ayna." Kitaba isim bulurken bu lafı kullandığımı hatırlamıyordum ve *Jezebel*'deki yazıyı yazarken o cümlemin, daha kişisel bir şeyin açıklaması olduğunu anlamamıştım. Hayatım boyunca kendime ipuçları bıraktığımı fark etmeye başladım. Bazen nereye gittiğimi bilmemem önemli değildi. Açık bir şekilde görmeye çalışmam önemli esas, diyordum kendime, neyi görmeye çalıştığımı anlamak senelerimi alacak olsa bile.

HİLELİ AYNA

İnternetteki Ben

Başlarda internet iyi bir şey gibiydi. Bir Angelfire sitesinde “Jia Nasıl İnternet Bağımlısı Oldu” başlıklı yazımda, “Babamın ofisinde ilk kullandığım andan itibaren internete âşık oldum ve AŞIRI HAVALI bir şey olduğunu düşündüm,” diye yazmıştım on yaşındayken. İnandırılmaz çirkin mor bir arka planın üstüne konmuş metin kutusunda yazmaya devam etmişim:

Fakat o sıralar üçüncü sınıftaydım ve tek yaptığım oyuncak bebek sitelerine girmekti. Evde eski püskü bir bilgisayarımız olduğundan internetimiz yoktu. AOL bile çok uzak bir hayal gibi geliyordu. Sonra 1999’un bahar tatilinde son model bir bilgisayarımız oldu ve tabii ki içinde bir sürü deneme sürümü vardı. O yüzden nihayet AOL hesabım oldu ve bir profil sahibi olmanın, mesajlaşmanın ve internette sohbet etmenin muhteşemliğine hayran kaldım!

Sonra da kişiye özel internet sayfalarını keşfettiğimi yazmışım. (“Şaşkınlığa uğradım!”) HTML ve “birkaç Javascript numarası” öğrendim. Amatör hosting sitesi Expage’de kendi sayfamı açtım, pastel renkler kullanıp “yıldızlı gece teması” seçtim. Sonra yerim kalmayınca “Angelfire’a geçmeye karar verdim. Vay canına.” Kendi

görsellerimi yapmayı öğrendim. “Bunların hepsini dört ayda yaptım,” diye yazmışım, on yaşındaki internet vatandaşlığımın ne kadar hızlı geliştiğine hayran kalarak. Geçenlerde bana eskiden ilham veren sitelere girdim ve “*böyle* bir şeyi fevkalade bulacak kadar aptal” olduğumu fark ettim.

Yirmi sene önce farkında olmadan bu yazıya başladığımı ya da internette kendimden eski izler ararken rastladığım bu Angelfire sayfasını açtığımı hiç hatırlamıyorum. Artık sayfa bir deri bir kemik kalmış: “EN İYİLER” başlıklı giriş sayfasında, *Dawson’s Creek*’ten Andie’nin sepya renkli bir fotoğrafı ve “DONMUŞ ÇAYIR” adlı –ki bu isim “ÇOK DAHA İYİ!”– bir başka sayfaya giden ama artık çalışmayan bir bağlantı var. Bir sayfa Susie adlı, göz kırpan bir fare GIF’ine adanmış tamamen; bir başka sayfa da “Havalı Şarkı Sözleri Sayfası”, tepesinde kayar yazıları, Smash Mouth’un “All Star” şarkısı, Shania Twain’in “Man! I Feel Like A Woman!” şarkısı ve Sporty Thievs’in TLC’ye laf sokmak için yazdığı “No Pigeons” adlı şarkının sözleri var. Sıkça sorulan sorular sayfasında (bir sıkça sorulan sorular sayfası vardı) kişiselleştirilebilen karikatür-bebek bölümünü kapamak zorunda kaldığımı, çünkü “fazla ilgi gördüğünü” yazmışım.

Görülen o ki 1999’da bu Angelfire sayfasını açıp birkaç ay kulanmışım, annemler bilgisayar aldıktan hemen sonra yani. Saçmalığın daniskası SSS sayfam, sitenin haziranda açıldığını söylüyor ve “Günlük” adlı bir sayfa –“Hayatım konusunda son derece dürüst olacağım ama kişisel düşüncelerimin çok derinine inmeyeceğim,” diye bir beyanda bulunmuşum– ekim ayından girdiler barındırıyor. Bir girdi şöyle başlıyor: “Dışarısı çok SICAK ve kafama kaç kez palamut düştüğünü artık sayamıyorum bile, belki de yorgunluktandır.” Sonrasında kâhinvari bir şekilde şunu yazmışım: “Deliriyorum! Resmen internete bağımlıyım!”

1999’da bütün bir günü internette geçirmek farklı hissettiriyordu. Bu herkes için geçerliydi, sadece on yaşındakiler için değil: *Mesajınız Var* dönemiymiş bu, internette olabilecek en kötü şey sektördeki rakibinize âşık olmak gibi görülüyordu. Seksenler ve doksanlar boyunca insanlar internette açık forumlarda toplanmış, başka insanların merakı ve uzmanlık alanlarının çiçek ve göllerine kelebekler gibi çekilmişlerdi. İnternet gibi kendi kendini yöneten haber

grupları¹ uzay keşfi, meteoroloji, tarifler, nadir albümler hakkında görece medeni ve hararetle tartışmalara ortam yaratıyordu. Kullanıcılar tavsiye veriyor, soru cevaplıyor, arkadaş ediniyor ve bu internet denen yeni şeyin neye dönüşeceğini merak ediyordu.

Çok az arama motoru olduğundan ve merkezileşmiş sosyal medya platformları bulunmadığından, internetin ilk zamanlarında keşifler genelde kendi özelinizde yapıldı ve bundan alınan zevk başlı başına bir ödüldü. 1995'te çıkan, *You Can Surf the Net!* [İnternette Gezinebilirsin!] adlı kitap, film eleştirileri okuyabileceğiniz ya da dövüş sanatları öğrenebileceğiniz sitelerin bir listesini veriyordu. Okurları temel kurallara uymaya teşvik ediyor (tamamen büyük harf kullanarak yazı yazmayın, fazla uzun gönderilerle insanların pahalı internetini yemeyin) ve bu yeni dünyada rahat etmeleri için onları yüreklendiriyordu ("Merak etmeyin," diyordu yazar. "Fırça yemek için gerçekten *ciddi* bir hata yapmanız gerekir.") Bu sıralarda GeoCities, kendi golf sitelerini açmak isteyen babalara ya da ilkel bir ziyaretçi defteri ve yeşil-siyah ziyaretçi sayaçları olan, Tolkien, Ricky Martin veya tek boynuzlu atlara simli, parıldayan mabetler yapmak isteyen kızlara kişisel internet sitesi hizmeti sunmaya başlamıştı. GeoCities, tıpkı internetin kendisi gibi kullanışsız, çirkin, yarı yarıya işlevsizdi ve mahallelere ayrılmıştı: /51.Bölge/ bilim-kurgu için, /bathollywood/ LGBTQ hayatı için, /büyülüorman/ çocuklar için, /hayvanistan/ evcil hayvanlar için. GeoCities'den çıkarsanız, devamlı büyüyen bu ilginçlikler kasabasının diğer sokaklarında gezebilirdiniz. Expage ve Angelfire'da tıpkı benim gibi gezinebilir ve küçük karikatür hamsterların dans ettiği yolda mola verebilirdiniz. Yeni yeni çıkan bir estetik anlayışı vardı: yanıp sönen yazılar, kaba saba animasyonlar. Sevdiğiniz bir şey bulduysanız, bu mahallelerden birinde daha çok vakit geçirmek istiyorsanız kendi evinizi HTML'le inşa edebilir, içini döşemeye başlayabilirdiniz.

İnternetin bu dönemine Web 1.0 adı verildi; 1999'da yayımlanan "Parçalanmış Gelecek" adlı makalesinde yazar ve kullanıcı-deneyimi tasarımcısı Darcy DiNucci'nin ortaya attığı Web 2.0 ismin-

1. Sadece haberlerle sınırlı olmayan, farklı konuların tartışıldığı, internetin atası sayılabilecek bir tür iletişim protokolüne erişilen platformlar (GND): <http://rantey.org>

den geriye giderek kullanılmıştı. “Şu anki haliyle bildiğimiz internet,” demişti makalede, “temelinde, statik ekranlarda tarayıcı pencerelerine yükleniyor ve gelecekteki internetin bir embriyosundan ibaret. Web 2.0’ın ilk parıltıları görülmeye başlandı... İnternet, ekranlar dolusu yazı ve görsel olarak değil, bir taşıma aracı, etkileşimin gerçekleşeceği eter olacak.” Web 2.0’da yapıların dinamik olacağını öngörmüştü DiNucci: İnternet siteleri ev değil, devamlı değişen bir aktivite akıntısının –durum güncellemeleri, fotoğraflar– sergilenebileceği geçitler olacaktı. İnternette yaptıklarınız, diğer herkesin yaptıklarıyla birbirine dolaşacak ve başkalarının beğendiği şeyler karşınıza çıkan şeyler olacaktı. Blogger ve Myspace gibi Web 2.0 platformları sadece gezinip etrafını seyreden insanların kişisel, devamlı değişen manzaralar yaratmalarını sağladı. Varlıklarını dijital ortama kaydeden insanların sayısı arttıkça, vakit geçirmek için yapılan bir şey adeta zorunluluğa dönüştü: Var olmak için varlığınızı dijital ortama kaydetmeniz gerekiyordu.

Kasım 2000’den bir *The New Yorker* makalesinde Rebecca Mead, Megnut mahlasıyla bilinen bir blog yazarı olan Meg Hourihan’ın kısa bir biyografisini yazmıştı. Sadece geçmiş on sekiz ayda bile “weblog”ların sayısının elliden birkaç bine çıktığını gözlemlemişti Mead, ve Megnut gibi blogları günde binlerce kişi ziyaret ediyordu. Bu yeni internet sosyaldi (“bir blog temelinde, başka web sitelerine giden bağlantılar ve bu bağlantılara getirilen yorumlardan oluşur”), kişinin kimliğini merkezine oturtarak yapıyordu bunu (okurları Megnut’ın San Francisco’da daha iyi balık taco’ları olmasını istediğini, feminist olduğunu ve annesiyle yakın bir ilişkisi olduğunu biliyordu). Bu blogosfer aynı zamanda yankılanmaya, artmaya meyilli karşılıklı alışverişlerle doluydu. “Blogların asıl kitlesi başka blog yazarlarıdır,” diyordu Mead. Görgü kuralları, “biri senin blogun hakkında yazıyorsa, senin de onun blogu hakkında yazmanı” gerektiriyordu.

Blog yazarlığının çıkışıyla kişisel hayatlar halka mal oluyor ve sevilmek, görülmek gibi sosyal teşvikler ekonomik teşviklere dönüşüyordu. İnternet görünürlüğünün mekanizmaları kariyer için elverişli bir temel gibi görünmeye başlamıştı. Hourihan Blogger’ı, sonradan Twitter’ın kurucusu olarak birisi olacak Evan Williams’la birlik-

te kurmuştu. 1996'da kurulan JenniCam, üniversite öğrencisi Jennifer Ringley'nin yurt odasının bilgisayar kamerasıyla çekilmiş fotoğraflarını paylaşmasıyla başladı ve bir noktada günde dört milyon ziyaretçi çekmeye başladı; bu ziyaretçilerden bazıları, daha hızlı yüklenen fotoğraflar için abonelik ücreti bile ödüyordu. Potansiyel olarak sınırsız bir izleyici kitlesi vaat eden internet, kendini ifade etmenin asıl yolu haline geldi. Bir blog yazısında Megnut'ın erkek arkadaşı olan Jason Kottke isimli blog yazarı, düşüncelerini neden kimsenin göremeyeceği bir şekilde yazmadığını soruyordu kendine. "Nedense bu bana tuhaf geliyor," diyordu. "İnternet, düşüncelerinizi, duygularınızı vs. ifade etmek için bir yer. Bunları başka bir yere koymak saçma geliyor."

Her geçen gün daha çok kişi Jason'ın fikrine katıldı. Kendini ifade etme çağrısı, internet kasabasını bir şehre dönüştürdü; o da hızla büyüdü, sosyal bağlar nöronlar gibi her yöne doğru uzanmaya başladı. On yaşındayken bir ağ halkasında sağa sola tıklıyor, hayvan GIF'leri ve Smash Mouth bilgileriyle dolu başka Angelfire siteleri bulmaya çalışıyordum. On iki yaşındayken herkese açık bir LiveJournal sayfasında günde beş yüz kelime yazıyordum. On beş yaşında, MySpace'e mini etekli fotoğraflarımı yüklüyordum. Yirmi beş yaşına geldiğimde işim, ideal şartlarda gönderi başına yüz bin kişiyi kendine çekecek şeyler yazmaktı. Şimdi otuz yaşındayım ve hayatımın büyük bir kısmı internette, onun durmak bilmeyen bağlı kalma zorunluluğundan ayrılmaz halde; hummalı, cayır cayır, yaşanmaz bir cehennem.

Web 1.0'dan Web 2.0'a geçişte olduğu gibi, sosyal internetin değişimi önce yavaş, sonra birdenbire gerçekleşti. Taşma noktası sanırım 2012 civarıydı. İnternet, insanları eskisi gibi heyecanlandırmıyordu, insanlar yeni birtakım gerçekliklerden bahsetmeye başladı. Facebook sıkıcı, önemsiz ve yorucu bir hale gelmişti. Instagram daha iyi görünüyordu ama çok geçmeden gerçek yüzünü gösterecek, altında yatan mutluluk, popülerite ve başarı gösterilerinden oluşan sirk ortaya çıkacaktı. Twitter, tartışmalara açık bir mecra olma vaatlerine rağmen herkesin havayolu şirketleri hakkında şikâyetle bulunduğu ve insanları dırdır ettirsin diye yazdırılmış makalelerle ilgili dırdır etmek için tweet attığı bir yerdi. İnternette daha

iyi, daha gerçek bir benliğin hayali ellerimizden kayıp gidiyordu. Bir zamanlar internette, olduğumuz gibi davranmakta özgürken artık internetteki kendimize *zincirlenmiştik* ve bu, özgüvensiz hissetmemize sebep oluyordu. Bağ kurmayı vaat eden platformlar toplu yabancılaşma aşlamaya başlıyordu. İnternet tarafından vaat edilen özgürlük, en büyük potansiyeli istismarda yatan bir şey gibi görünmeye başlamıştı.

İnternette gittikçe daha üzgün ve çirkin bir hal alsak da daha iyi bir internet benliğinin serabı parıldamaya devam ediyordu. Bir mecaz olarak interneti, doğasında var olan performans teşviki tanımlar. Gerçek hayatta hayatınızı yaşayabilir ve başka insanlar tarafından görülebilirsiniz. Fakat internette öylece gezinirken insanların gözü önünde olamazsınız; birilerinin sizi görmesi için *rol yapmanız* gerekir. İnternette varlığını sürdürmek için iletişime geçmelisiniz. İnternetin ana platformları kişisel profiller etrafına kurulduğundan –ilk olarak mekanik seviyede ve sonrasında gömülü bir içgüdü olarak– bu iletişimin asıl amacı kendinizi iyi göstermekmiş gibi görünebilir. İnternette ödüllendirme mekanizmaları, internet dışındakilerin yerine geçmek için can atar, sonra da onları geçip geride bırakır. İşte bu yüzden Instagram’da herkes böylesine seksi ve gezgin görünmeye çalışır, işte bu yüzden Facebook’taki herkes kendini beğenmiş ve muzaffer görünür, işte bu yüzden Twitter’da meşruluğu kendinden menkul bir siyasi beyanda bulunmak çoğu kişinin gözünde siyaseten makbul bir eylemde bulunmanın yerini almıştır.

Bu alışkanlığa sıkça “duyar kasma” denir, çoğunlukla solu eleştiren muhafazakârlar tarafından kullanılır. Fakat duyar kasmak iki taraflı, hatta apolitik bir eylemdir. Twitter, silah taşıma özgürlüğüne edilen dramatik bağlılık yeminleriyle dolup taşıyor, bunlar sağcılardan duyuru olarak işlev görüyor, aynı zamanda bir ünlünün ölümünden sonra insanların alo intihar hattını paylaşması da duyar kasma sayılabilir. Çok azımızın buna bağışıklığı var, zira siyaseten erdemli olmaya duyduğumuz arzu ile çıkıyor. Ailelerin ülke sınırında birbirinden ayrılmasına karşı çıkmak için düzenlenen bir protestonun fotoğraflarını paylaşmanın (bu kitabı yazarken benim de yaptığım gibi) anlamı mikroskobik bir denemek kadar az, gerçekten prensip sahi-

bi ve aynı zamanda kaçınılmaz bir şekilde, iyi biri olduğumu gösterme girişimidir.

Aşırıya kaçtığında duyar kasma, sol cenahtan insanları ciddi anlamda dengesiz hareketlere itti. Haziran 2016'da Disney World'de iki yaşında bir çocuk ölünce, bunun efsanevi bir örneği yaşandı. Yüzmenin yasak olduğu gölde oyun oynayan bir çocuğu timsah kapmıştı. Toplumsal adalet üzerine attığı tweet'lerle Twitter'da on bin takipçisi olan bir kadın bu olayı fırsat bilip muazzam bir şekilde şöyle bir tweet atmıştı: "Son zamanlarda beyaz erkeklerin kendilerine her şeyi hak görmesinden öyle bıktım ki, babası uyarı levhalarını görmezden geldiği için bir timsah tarafından yenen iki yaşındaki çocuk adına üzülemiyorum bile." (Sonrasında bu kadın, kendi ahlaki üstünlüklerini dalga geçerek göstermeye çalışan insanlar tarafından –benim şu an yaptığım gibi– rezil edildi.) 2018'in başlarında tatlı bir hikâye popülerlik kazanınca benzer bir tweet etrafta dolaşmaya başladı: Nigel isimli büyük, beyaz bir deniz kuşu, senelerce kendini adadığı betondan yapılmış bir çıkırtkan kuşun yanında ölmüştü. Öfkeden kudurmuş bir yazar şöyle bir tweet atmıştı: "Çıkırtkan kuşların bile sana ilgi gösterme zorunluluğu yok Nigel," ve devamında Facebook'ta uzun bir gönderi paylaşmış, Nigel'in sahte kuşa kur yapmasının... *tecavüz kültürüne* bir örnek olduğunu iddia etmişti. "Karşılığında bana para vermek isteyecek birileri olursa şayet, sümsük kuşu Nigel'in trajik olmayan ölümü üzerine feminist bir perspektifle yazı yazmaya müsaitim," diye eklemişti binden fazla beğeni alan asıl tweet'in altına. Bu meczup bakış açıları ve internet üzerinden para kazanmaya olan sinir bozucu yakınlıkları –dijital olarak yönetilen, kapitalizm tarafından tamamen yenilip yutulmuş– dünyamızın ahlak hakkında konuşmayı çok kolaylaştırdığı ama ahlaki yaşam sürdürmeyi çok zorlaştırdığının bir örneği. Doğruculuk söyleminin, halkın gözündeki doğruculuk gerektiren koşullardan daha çok önem gördüğü bir toplumda bulunmadığınız sürece, bir çocuğun ölüm haberini beyazların her şeyi kendilerine hak gördüğünün bir kanıtı olarak kullanmazsınız.

Sağ cenahta çevrimiçi siyasi kimlik performansı daha da çılgın boyutlarda. 2017'de sosyal medya konusunda uzman bir genç muhafazakâr grup olan Turning Point USA [TPUSA], Kent Eyalet Üni-

versitesi'nde "Güvenli alanlar bebekler içindir" şiarıyla, kafasına bez geçirmiş bir öğrencinin de katıldığı bir protesto düzenledi. (Protesto, arzulandığı üzere internette hızla yayıldı ama TPUSA'nın istediği gibi olmadı; protesto herkesin alay konusu oldu, hatta bir Twitter kullanıcısı porno sitesi Brazzers'ın logosunu bezli çocuğun üstüne yapıştırdı ve Kent TPUSA kampüs koordinatörünün istifa etmesi gerekti.) Bunun çok daha vahim bir hal aldığı da olmuştu; 2014'te, mizojinist gençlerden oluşan büyük bir grup, artık Gamergate adıyla bilinen etkinlikte bir araya geldi ve bu olay, sağ görüşlü siyasi internet eylemlerinin bir şablonu haline geldi.

O günkü mesele görünürde, kadın bir oyun tasarımcısının, hakkında olumlu haber yapması için bir gazeteciyle yattığı iddiasıydı. Bu tasarımcıyla birlikte bir dizi feminist oyun eleştirmeni ve yazarı bir yığın tecavüz, ölüm tehdidi aldı, farklı türden tacizlere maruz kaldı, hepsi de ifade özgürlüğü ve "oyun haberciliğinde etik" başlıkları altına saklandı. Gamergate'çilerin çoğu *-Deadspin*'in tahminine göre yaklaşık on bin kişiydiler- böyle bir taciz olmadığını iddia ediyordu; ya kötü niyetle kendilerini tekrar ederek ya da Gamergate'in onurlu fikirleri temel aldığı savına inanarak kendilerini kandırıyorlardı. *Deadspin*'in ana kuruluşu Gawker Media'nın kendisi de bir hedef haline geldi, bunun bir sebebi Gamergate'çileri agresif bir şekilde hor görmeleri idi: Gawker'ın reklamcılar bu girdaba karıştıktan sonra şirketin gelir kaybı yedi haneli rakamlar civarındaydı.

2016'da benzer bir fiyasko ulusal haberlere Pizzagate'le çıktı; internette ömrünü sürdüren birkaç kudurmuş kişi, Hillary Clinton'ın seçim kampanyasıyla ilişkisi olan bir pizzacının reklamlarında çocuk seks köleliğine dair gizli kodlar bulduğuna karar vermişti. Bu teori sağ cenahın internetinin her yerine yayılmış, Washington DC'deki Comet Ping Pong isimli pizzacı ve restoranla ilişkili herkesin geniş çaplı bir saldırıya uğramasına yol açmıştı. Bunların hepsi pedofiliye karşı savaşma kisvesi altında yapılıyordu. Sonunda adamın biri Comet Ping Pong'a girmiş ve silahıyla ateş açmıştı. (Sonrasında aynı hizip, ergenlere cinsel tacizde bulunmakla suçlanan Cumhuriyetçi senato adayı Roy Moore'u müdaafa edecekti.) Aşırı duyarlı sol cenah, erdemlilik hissini bu şekilde silah olarak kullan-

ma becerisini ancak hayallerinde görür. Aşırı paranoyak forumlar ve YouTube kanallarından oluşan yeniyetme toplulukların aksine Antifa olarak bilinen militan antifaşist hareket bile, kökleri Nazi karşıtı bir Avrupa geleneğine kadar uzanmasına rağmen ortayolcu liberaller tarafından sık sık reddediliyor. Gamergate'çilerin ve Piz-zagate'çilerin dünya görüşü 2016 seçimlerinde gerçek dünyada karşılık bulmuş ve büyük oranda intikamını almıştı. Bu seçim, internetin en kötü yanının artık, çevrimdışı hayatın en kötü yanlarını yansıtmaktansa bu kötü yanları *belirlediğine* işaret ediyordu.

Kitle iletişim araçları siyaseti ve kültürü daima şekillendirir. Bush dönemini, ulusal haber kanallarının başarısızlıklarından ayrı tutmak imkânsızdır; Obama senelerinde üstlenilen idari yüklerin büyüklüğü, internetin kişilik ve performansı olduğundan daha abartılı göstermesinden dolayı gözden kaçıyordu. Trump'ın iktidara gelmesini, para kazanmaya devam edebilmek için kullanıcılarını devamlı provoke etmek zorunda olan sosyal ağların varlığından ayırmak mümkün değildir. Fakat son zamanlarda her şeyin nasıl bu denli *derinlemesine* korkunç hale geldiğini ve neden buna ayak uydurmaya devam ettiğimizi merak etmeye başladım. Bu kadar çok sayıda insan nasıl oldu da gittikçe kaybolan boş vaktimizi, bariz bir şekilde işken- ce veren bir ortamda harcamaya başladı? İnternet nasıl bu denli kötü, kısıtlayıcı, kaçınılmaz bir şekilde kişisel, siyasi karar mercisi haline gelmişti ve bu soruların hepsi neden aynı şeyi soruyordu?

Bu sorgulamanın anlamlı olup olmadığından emin olmadığımı itiraf etmem gerek. İnternet bize günbegün, çözme umudumuz olmayan sorunların farkında olmamızın faydasızlığını hatırlatıyor. Daha da önemlisi, internet zaten neyse o. Modern hayatın en temel organı haline geldi. Kullanıcılarının beyinlerini çoktan yeniden programladı, bizi hem ilkel bir aşırı farkındalık haline geri döndürdü hem dikkatimizi dağıttı, aynı zamanda ilkel zamanlarda mümkün olamayacak kadar çok duyuşal girdiyle yükledi. İnsanın dikkatini sömüren ve bireyi para kazanma yöntemi haline getiren bir ekosistemi çoktan kurdu. İnternette tamamen uzak dursanız bile (partnerim öyle biri: Uzun bir süre #tbt'nin *truth be told*¹ anlamına

geldiğini zannetmişti), bu internetin yarattığı dünyada; benliğin, kapitalizmin son doğal kaynağı haline geldiği, düzenlenmeleri ya da kontrol edilmeleri bilinçli bir şekilde neredeyse imkânsız hale getirilmiş merkezîyetçi platformlar tarafından koşulları belirlenen bir dünyada yaşıyorsunuz.

İnterneti hayatın hazlarından –arkadaşlarımızdan, ailemizden, topluluklarımızdan, mutluluk arayışımızdan ve bazen, eğer şanslıysak işimizden– ayırması da büyük ölçüde imkânsız. Değerli olan şeyleri, etraflarını saran çürümeden koruma arzusundan da yola çıkarak, birbiriyle kesişen beş soruna kafa yoruyorum son zamanlarda: İlki, internetin kimlik anlayışımızı çarpıtmak üzerine kurulmuş olması; ikincisi, kendi fikirlerimize fazla önem vermemize bizi teşvik etmesi; üçüncüsü, muhaliflik hissimizi ne kadar artırdığı; dördüncüsü dayanışma anlayışımızı ne kadar ucuzlattığı ve son olarak ölçeklere dair algımızı nasıl yerle bir ettiği.

1959’da sosyolog Erving Goffman, rol yapma üzerine kurulu bir kimlik teorisi ortaya koydu. İnsanlarla her etkileşiminde, diye yazmıştı *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*’nda, kişinin bir çeşit performans sergilemesi, izleyicinin gözünde bir izlenim yaratması gerekir. Bu performans, iş görüşmesinde vereceği bütün cevapları önceden düşünen bir adamın gibi önceden planlanmış da olabilir, çok fazla iş görüşmesine gittiği için beklendiği şekilde performans gösteren bir adamın gibi bilinçsiz yapılıyor da olabilir, işletme diplomasına sahip orta üst sınıfa mensup beyaz bir erkek olduğu için doğru izlenimi bırakan adamın gibi otomatik de olabilir. Rol yapan kişi sergilediği oyuna tümüyle kanabilir; en büyük kusurunun “mükemmeliyetçilik” olduğuna gerçekten inanabilir ya da bunun aldatmaca olduğunu bilir. Ne olursa olsun bu kişi rol yapıyor. Rol yapmayı bırakmaya *çalışsa* bile bir izleyicisi vardır, eylemleri etkili olmaya devam eder. “Dünya koca bir sahne değildir elbette, fakat hangi önemli açılardan sahne olmadığını belirlemek kolay değildir,” yazmıştı Goffman.

Bir kimliği karşımızdakilere aktarmak bir nebze kendini kandırma gerektirir. İktidarı elde etmek için oyuncunun, “performans

hakkında öğrendiği utanç verici gerçekler”i gizlemesi gerekir, “Daha basit açıklayacak olursak, o anda veya önceden beri bildiği ama kendine itiraf edemediği şeyler vardır.” Örneğin mülakata giren kişi, en büyük kusurunun ofiste içki içmek olduğu gerçeğini düşünmekten kaçınır. Akşam yemeğinde karşınızda oturan, aşk hayatınızdaki önemsiz sorunlarla ilgili terapist rolü oynasın diye çağırdığınız arkadaşınızın eve gidip yatağına girerek Barbara Pym okumayı tercih etmeyeceğine dair kendini kandırması gerekir. Rol yapan kişinin neyi gizleyip neyi gizlemeyeceğine karar vermesi için izleyicinin fiziksel olarak orada olmasına gerek yoktur: Hafta sonu evde yalnız olan bir kadın, evin altını üstüne getirip, kâhin topu satın alıp gazete ilanlarından bulduğu bir grup sekse katılmayı yeğleyecek olsa bile yerleri silebilir ve doğa belgeseli izleyebilir. İnsanlar genelde yalnızken, banyo aynalarının önünde farklı yüz ifadeleri takınıp çekici olduklarına dair kendilerini ikna etmeye çalışırlar. “Görünmeyen bir izleyicinin orada olduğuna dair o heyecan verici düşünce,” der Goffman, “büyük bir etki yaratabilir.”

Çevrimdışıyken bu sürece dahil olan rahatlatma şekilleri vardır. İzleyiciler değişir; bir mülakatta yapılan rol, sonradan bir restoranda arkadaşınızın doğum gününü kutlarken oynayacağınız rolden farklıdır; bu da evde partnerinize oynadığınız rolden farklıdır. Evde rol yapmayı komple bırakabileceğinizi düşünebilir, Goffman’ın dramacı yaklaşımında sahne arkasına geçmeyi başarmış gibi hissedebilirsiniz. Goffman hem performansımıza tanıklık edecek bir izleyiciye hem de bizimle birlikte rol yapan “takım arkadaşları”yla birlikte rahatlayabileceğimiz bir sahne arkasına ihtiyacımız olduğunu ileri sürer. Büyük bir pazarlama toplantısından sonra bara giden iş arkadaşlarınızı ya da düğünden sonra otel odasına çıkan gelinle damadı düşünün: Hepsi rol yapmaya devam ediyor olabilir ama rahat, korumasız, yalnız *hissederler*. Tercihen dışarıdaki izleyici önceki performansla kanmıştır. Düğüne gelen misafirler kusursuz, mutlu bir yeni evli çift gördüklerini ve potansiyel finansörler, herkesi zengin edecek bir grup dehayla tanıştıklarını düşünür. “Fakat bu yakıştırma, bu benlik, geçici bir sahnenin ürünüdür, o sahnenin sebebi değildir,” diyor Goffman. Benlik sabit, organik bir şey değil, bir performanstan çıkan dramatik bir etkidir. Bu etkiye ister inanır, ister inanmazsınız.

İnternette, bu yaklaşımı benimsediğinizi varsayarsak, sistem bir yıkıntıya dönüşür. Gündelik internette benliğin sunumu da Goffman'ın rol yapma metaforuyla bağdaşır: Sahneler var, izleyiciler var. Fakat internet bir sürü başka, kâbus gibi metaforik yapı ekliyor: ayna, yankı, panoptikon. İnternette dolanırken kişisel verilerimiz takip edilir, kaydedilir ve bir dizi şirket tarafından başkalarına satılır – sosyal medyada gönüllü olarak yapılan, kişinin kendini gözetlemesine karşı direncimizi bilinç dışında azaltan, istemsiz bir teknolojik gözetleme rejimi. Bir şey satın almayı düşünüyorsak, bu bizi devamlı takip eder. Çevrimiçi aktivitelerimizi, kimlik duygumuzu pekiştiren sitelerle sınırlayabiliyor ve muhtemelen sınırlıyoruzdur da; hepimiz tam bizim gibi insanlar için yazılmış şeyler okuyoruz. Sosyal medya platformlarında gördüğümüz her şey bilinçli bir şekilde verdiğimiz kararlar ve algoritmalarla yönlendirilen tercihlerimizle uyuşur ve bütün haberler, kültür ve kişiler arası etkileşimler, profilin merkez üssünden filtrelendirilir. İnternetin sürekli kıldığı günlük çılgınlık, bu mimarinin çılgınlığıdır; kişisel kimliği evrenin merkezine koyar. Bütün dünyayı gören bir gözetleme yerine konmuş ve elimize, her şeyi kendi yansımamız gibi gösteren bir dürbün tutuşturulmuş gibidir. Sosyal medya sayesinde pek çok insan, bütün yeni bilgileri *kim olduklarına* dair doğrudan bir yorum olarak görmeye başladı.

Bu sistemin sürmesinin sebebi kârlı olması. *Dikkat Tacirleri'*nde Tim Wu'nun dediği gibi ticaret, insanların varlığına yavaşça sızmakta – on dokuzuncu yüzyılda ilan panolarıyla şehirlerimizin sokaklarına, yirminci yüzyılda radyo ve televizyonla evlerimize girdi. Şimdi, son safha gibi görünen yirmi birinci yüzyılda ticaret, kimliğimiz ve ilişkilerimize sızdı. Bildiğimiz, olduğumuzu düşündüğümüz, olmak istediğimiz kişiyi internette yeniden yaratma arzumuz –sonra da devamında gelen, gittikçe büyüyen ekonomik ve kültürel gereklilikler– sayesinde sosyal medya platformlarına milyarlarca dolar kazandırdık.

Benlik bu ticari önemin ağırlığı altında eziliyor. Fiziksel alanlarda her performansın sınırlı bir izleyicisi ve süresi vardır. İnternette izleyiciniz teoride sonsuza dek artabilir ve performansın bitmesine hiç gerek olmaz. (Özünde ebediyen bir iş görüşmesinde olabilirsi-

niz.) Gerçek hayatta her performansın başarısı ya da başarısızlığı genelde somut, fiziksel eylemlerle anlaşılır; bir akşam yemeğine davet edilirsiniz veya bir arkadaşlığınız biter ya da işe kabul edilirsiniz. İnternette performans büyük oranda, isminizle ilişkilendirilmiş sayılarda toplanan kesintisiz bir kalp, beğeni ve dikizleme akışı tarafından duygu selinin bulanık aleminde sıkışıp kalmıştır. En kötüsü de performans bitince çevrimdışı izleyicilerin salonu terk etmesi gerekirken internette çevrimiçi izleyicinin salondan ayrılmasına gerek yoktur. Matematik dersindeki sınıf arkadaşlarınızla *meme* ve *selfie*'ler paylaşan versiyonunuz, bir silahlı okul saldırısından sonra Trump yönetimine kafa tutabilir; Parkland'daki çocuklara da böyle oldu, aralarından bazıları öyle ünlendi ki bir daha asla o performansın maskesini indirmelerine izin verilmeyecek. Beyaz üstünlükçülerle Twitter'da şakalaşan kişi, *The New York Times* tarafından işe alınıp sonra işten çıkarılan kişi olabilir; 2018'de Quinn Norton'ın başına geldiği gibi. (Ya da Sarah Jeong örneğinde olduğu gibi, beyazlar hakkında espri yapan kişi, birkaç ay sonra *The New York Times*'ta işe girince Gamergate'çilerin zulmüne uğrayabilir.) Umuma açık bir internet profiline sahip insanlar anneleri, patronları, müstakbel patronları, on bir yaşındaki yeğenleri, geçmiş ve gelecekteki seks partnerleri, siyasi görüşlerinden nefret eden akrabaları ve herhangi bir sebepten bakmış bulunan herhangi biri tarafından eşzamanlı izlenebilen bir benlik inşa eder. Goffman'a göre kimlik, bir dizi iddia ve sözden oluşur. İnternette son derece faal biri, ebediyen büyüyen bir kitleye her an her şeye dair söz verebilen biridir.

Gamergate gibi olaylar, hiper-görünürlük durumlarına verilen bir karşılıktır kısmen. Trollemenin yükselişinin, bu eylemin parçası olan o saygısızlık ve anonimlik ruhunun böyle etkili olmasının bir nedeni de internetin tutarlı, onaylanmaya değer bir kimlik ısrarının çok güçlü olması. Özellikle trollemeyle bütünleşik mizojini, kadınların –ki John Berger'dan alıntı yapacak olursak, kadınların, daima kimliklerine dair dışsal bir farkındalığa sahip olmaları gerekmiştir– internetin bu şartlarını sıkça avantaja çevirmelerini yansıtır. Bir kız, bir kadın olarak öğrendiğim kendimi ayarlama yetisi, internette olma “zorunluluk”um üzerinden para kazanmama yardımcı oldu. Dünya hakkındaki tek tecrübem, kişinin cazibesinin çok önemli ol-

duğu ve kendini toplum önüne koymanın teşvik edildiği yönünde; ilk olarak kadınların ve şimdiyse bütün internetin benimsediği bu ciddi anlamda talihsiz paradigmadan troller nefret eder ve bunu bil-fiil inkâr eder. Şeffaflık ve sevilirlik üzerine kurulu bir internetin istikrarını bozarlar. Bizi kaotik ve bilinmeyene doğru sürüklerler.

Hiper-görünürlüğe karşı argüman geliştirirken trollemekten çok daha iyi yöntemler vardır elbette. Werner Herzog'un GQ'ya 2011'de psikanaliz hakkında konuşurken dediği gibi: "Karanlık köşelerimize ve açıklanmayan şeylere ihtiyacımız var. Her bir karanlık köşesini, masaların altlarını, her yerini aydınlattığınız bir apartman nasıl yaşanılır olmazsa biz de yaşanılır olmayız; öyle bir evde artık yaşayamazsınız."

* * *

Yazdıklarımın yayımlanması karşılığında ilk kez 2013'te para aldım, blog döneminin sonuydu. Bir yazar olarak geçimimi sağlamamın önkoşulu olan internet üzerinden para kazanmaya çalışmak, bana sosyal medyada aktif olmam için profesyonel açıdan motivasyon sağlıyordu; işimin, kişiliğimin, yüzümün, siyasi eğilimlerimin ve köpek fotoğraflarımın, herkesin görebileceği güncellenen bir kaydını oluştuyordum. Bunu yaparken, ponpon kız olduğum zamanlar maçlarda inandırıcı bir sahte mutluluk sergilemeyi öğrendiğimde yaşadığım huzursuzluğa kapılıyordum bazen; koşullar –gerçekte de öyle olabileceklerini umarak– eğlenceli, normal ve dış dokunurmuş gibi yaparken kapıldığım histi bu. Özellikle internette bir şeyler yazmak demek, halihazırda yazarlara atfedilirken şaibeli olan ama internetteki herkes için bir zorunluluk haline getirilince daha da şaibeli olan varsayımlardan yola çıkarak yazmak demektir: Konuşmanın bir etkisi olduğunun, eyleme geçmek gibi bir şey olduğunun, düşündüklerinizi devamlı yazmanın iyi, yararlı, hatta *ideal* olduğunun varsayımı.

İnternetin fikirlere sağlıksız bir şekilde odaklanmasından yararlanmadım değil. Bu odak, internetin genelde fiziksel eyleme geçme ihtiyacını azaltmasında yatıyor: Kabul edilebilir, muhtemelen fiyatı biçilmiş bir **virgülden önceki yüzyıl hayatı yaşamak için ekran ba-**

şında oturmak dışında yapmanız gereken pek bir şey yok. İnternet, gerçeklikle şaşırtıcı derecede doğrudan bir bağ gibi görünebilir –bir şeyi istiyorsanız üstüne tıklayın, iki saat sonra o şey kapınızda belirir; bir trajediden sonra bir dizi tweet internette yayılır ve çok geçmeden ülke çapında lise öğrencileri protesto olarak okulları terk eder–, öte yandan enerjimizi eylemden *uzaklaştıran* bir makas gibi de hissettirebilir; gerçek hayat âlemini halihazırda dünyayı kontrol edenlere teslim edip bizi hayatımızı tam olarak nasıl doğru bir şekilde anlatacağımızı anlamaya çalışmakla cebelleşir halde bırakır. 2016 seçimleri yaklaşırken –sonrasında da gitgide artarak– bir fikir oluşturmak dışında olan bitenlerin yüzde doksan beşi hakkında yapabileceğim bir şey olmadığını hissetmeye başlamıştım ve her günümü bitmek bilmeyen korkunç haberler yüzünden hafif bir sinir bozukluğuyla yaşamamı sağlayan koşullar, aynı zamanda gücü pekiştiren, zenginliği yukarı taşıyan ve erişmem mümkün olmayan koşullarla da bağlantılıydı.

Naif bir şekilde kaderci olmak, herhangi bir şey için *hiçbir şey* yapamazmışız gibi davranmak istemiyorum. İnsanlar her gün somut işlerle dünyayı daha iyi bir hale getiriyor. (Ben getirmiyorum, internetin başında oturmakla meşgulüm!) Fakat harcadıkları zaman ve emeğin de değeri düşürüldü ve bu zaman ile emek interneti devam ettiren, karşılığında da internetin devam ettirdiği açgözlü bir kapitalizm tarafından çalınıyor. Bugünlerde ekonomik olarak hayatta kalmak dışında başka bir şeye pek zaman yok. İnternet bu durumun çatlaklarına mükemmel bir şekilde oturdu, sahip olduğumuz azıcık zamanı tüm güne yayılmış, tatmin vermeyen mikro tak-sitlere bölüyor. Çoğumuz bunu istesek de etrafımızdaki topluluğumuzla fiziksel ve siyasi bir etkileşim içinde bulunmaya vaktimiz olmayınca, internet ucuz bir muadilini veriyor: Devamlı dinleme ve konuşma olanağına sarılı kısa süreli zevkler ve bağlantılar. Bu koşullar altında fikirler bir şeyin ilk adımı olmaktan çıkıp amacın kendisiymiş gibi görünmeye başlıyor.

Bunu ilk defa 2014'te, *Jezebel'* de editör olarak çalışırken düşünmeye başlamıştım. Günün büyük bir bölümünü kadınlara yönelik sitelerde başlık okuyarak geçiriyordum, başlıkların çoğu feminist bir üslup benimsenmişti artık. O dünyada konuşma inanılmaz tatmin

edici bir eylem olarak gösteriliyordu sürekli: “Miley Cyrus’ın Snap-
chat’te Cinsiyet Akışkanlığı Hakkında Konuşması Dünyalara Bedel-
di” ya da “Amy Schumer Women’s Magazine Ödül Töreni’nde Be-
den Olumlama Hakkında Konuştu ve Herkesi Ağlattı” gibi başlıklar
görebilirdiniz. Bir fikir oluşturmak da bir çeşit eylem olarak gösteri-
lirdi: Blog yazıları internetteki tartışmalar ya da televizyonda görü-
len bazı sahneler hakkında ne hissetmeniz gerektiği konusunda sizi
yönlendirmeyi teklif ediyordu. Kimliğin kendisi de bu değerleri be-
nimsemeye başlamış gibiydi. Bir feminist olarak var olmak bile
önemli bir iş yapmak demektir. Bu düşünceler Trump döneminde
kuvvetlendi ve daha karmaşık bir hal aldı; bu dönemde bir yandan
benim gibi insanlar internette acılarını ifade etmekle meşgulken ve
hiçbir şeye etki etmezken, öte yandan öncesine kıyasla internetten
çok daha somut ve hızlı değişimler gelmeye başladı. Harvey Weins-
tein hakkında ortaya çıkanların yarattığı sarsıntı sonrasında kadın
beyanları kamuoyunu değiştirebiliyor ve doğrudan değişime yol açı-
yordu. Nüfuzlu insanlar etik anlayışlarıyla yüzleşmeye zorlanıyor,
tacizciler ve istismarcılar işten çıkarılıyordu. Fakat bu durumda bile
eyleme geçmenin ehemmiyeti fark ettirilmeden örtbas edildi. İnsan-
lar, konuşma eyleminin kendisi kadınları özgürleştiribilirmiş, daha
iyi politikalar, sermaye dağılımının değiştirilmesi ve erkeklerin sa-
mimi özverilerde bulunması da gerekmiyormuş gibi, kadınların “öz-
gürce konuşması” hakkında duacı bir hürmetle yazılar yazıyordu.

Goffman bir şeyi yapmak ile bir şeyi yapmayı *ifade etmenin*, bir
şeyi hissetmek ile bir duyguyu aktarmanın arasındaki farka dikkat
çekiyor. “Bir eylemin temsili, eylemin kendisinden belli bir ölçüde
değişiklik gösterir, bu yüzden kaçınılmaz bir şekilde eylemi yanlış
temsili eder,” diye yazıyor. (Örnek olarak günbatımından zevk alma
deneyimi ile bir izleyici kitlesine günbatımından zevk aldığınızı an-
latmanın deneyimini ele alabiliriz.) İnternet bu tür yanlış temsiller
için tasarlanmıştır; izlenimlerin “eylemlerimizin tesadüfi sonucu
olarak” ortaya çıkmasından ziyade bizi birtakım izlenimler yarat-
maya teşvik etmeye yönelik tasarlanmıştır. İnternette düzgün, man-
tıklı davranmaya ya da siyasi olarak angaje olmaya çalışmayı bıra-
kıp *öyleymiş gibi* görünmeye çalışmanın böyle kolay olmasının sebe-
bi budur.

İnternet dikkat ekonomisinde konuşmanın değeri arttıkça bu problem de kötüleşiyor. Bütün bunlardan benim de yararlandığım; kariyerimi büyük oranda internetin kimliği, fikri ve eylemi yıkmasına borçlu olduğum, bir yazar olarak çıkardığım işlerin çoğu eleştirel ve genellikle birinci tekil şahısla yazılmış olmasına rağmen bütün günümü sizlerin ne düşündüğünü anlamaya çalışarak geçirmem gibi şaibeli bir eylemi meşru göstermekten çıkarım olduğu gerçeğiyle ne yapacağımı bilmiyorum. Okur olarak elbette bir şeyleri anlamama yardım eden insanlara minnettarım, onların –ve benim– bunu yapmak için para almasına da seviniyorum. İnternetin yazarlara, belki öncesinde endüstriye girmesine izin verilmemiş veya uzak tutulmuş bir kitle sunmasından dolayı memnunum: Onlardan biri de benim. Fakat internet çağında fikir sahibi olmayı meslek edinmiş insanların genele bakınca iyilik emsali olduğunu iddia ettiğimi göremezsiniz.

2017 Nisan’ında *The Times*, Y kuşağından Bari Weiss adlı bir yazarı hem yazar hem editör olarak eleştiri köşesi için kadroya aldı. Weiss, Columbia’dan mezun olmuş ve önce *Tablet*’ta, sonra da *The Wall Street Journal*’da editör olarak çalışmıştı. Siyonist yönelimleri olan muhafazakâr biriydi. 2005 yılında NPR’a, kendisini “korkutan” Filistin yanlısı bir profesörü cezalandırması için üniversiteye baskı kurmayı umarak bir başkasıyla birlikte Akademik Özgürlük İçin Columbia’lılar adlı bir grup kurduğunu söylemişti.

Weiss, sakın bir umursamazlık maskesinin arkasına gizlediği gergin bir savunmacılıkla retorik ve siyasi bir bakış açısı benimseyerek *The Times*’ta hemen köşe yazıları çıkarmaya başladı. “Dünyaya kesişimsel bir bakış açısıyla bakınca mağduriyet, azizliğe çok yakındır; güç ve ayrıcalık kötüdür,” yazmıştı; sözümona Chicago Lezbiyen Yürüşü’nde organizatörlerin, üstünde Davud’un Yıldızı olan bayrakları yasakladığı küçük bir aktivist karmaşasından dolayı halkı önü alınamayan bir antisemitizme karşı uyardığı yazıdan kısa ve zarif bir bölüm bu. Sosyal medyada Assata Shakur ve Louis Farrakhan’ı desteklediklerini ifade eden birkaç gönderi yüzünden Kadın Yürüyüşü’nün organizatörlerini yerden yere vuran bir yazı yazdı. Bunun, muhafazakârlarda olduğu gibi ilericilerin de içselleştirdikleri

nefreti kontrol edemediklerine dair endişe verici bir kanıt olduğunu iddia ediyordu. (Bunun gibi iki taraflı görünen argümanlar, aynı anda hem muhalif hem de entelektüel olarak üstün görünmek isteyen insanlara daima çekici gelmiştir; bu spesifik yazı, liberaller “medeni” olmakta büyük hassasiyet göstermeye devam ederken Cumhuriyetçi başkanın her köşede şiddeti teşvik etmesini göz ardı etmeyi gerektiriyordu. Sonrasında *Tablet*, İslam ulusuyla endişe verici bağları olan Kadın Yürüşü organizatörlerini yakından inceleyen bir yazı yayımladığında organizatörler, kendini denetleme içgüdüsünden hiç ama hiç yoksun olmayan liberaller tarafından eleştirildi; sol cenah nefreti ciddiye aldığı için Kadın Yürüyüşü günün sonunda iki gruba ayrıldı.) Weiss’ın makalelerinde çoğunlukla dobra, özgür düşüncelerinin rakiplerini nasıl delirteceği ve kendisine nasıl saldıracakları hakkında mazlum tahminler yer alıyordu. “İrkçi olmakla itham edileceğim ister istemez,” diye beyan etmişti, “Kültürel İç Etmeye Bir Alkış Alalım” adlı makalesinde. “Alternatif sağcılarının tarafında durmakla suçlanacak ya da İslamofobik olmakla itham edilip kazıkta yakılacağım,” demişti bir başka makalesinde. E, tabii.

Weiss genelde insanların, kendilerini rencide eden ya da kendilerine katılmayan insanlara alışması gerektiğini söylese de kendi tavsiyesine pek uyamıyormuş gibi görünüyor. 2018 Kış Olimpiyatı esnasında Mirai Nagasu adlı bir artistik buz patenciye üçlü Axel atlayışı yaparken –olimpiyatlarda bunu yapan ilk Amerikalı kadın olmuştu– izlemiş ve komik bir iltifatta bulunma teşebbüsüyle şöyle bir tweet atmıştı: “Göçmenler: İşi hallediyorlar.” Nagasu aslen California’da doğduğu için Weiss ânında azar yedi. İnternette çirkin bir şey yaptığınızda olacak bu: Ben *Jezebel*’de çalışırken yazdığım ya da editörlüğünü yaptığım şeyler yüzünden Twitter’da insanlardan yıldı beş kez azar ışıtiyordum ve bazen medya organları hatalarımız hakkında haber yapıyorlardı. Bunlar genellikle bunaltıcı ve nahoştu ama daima faydalıydı. Weiss ise ırkçı tweet’ini ırkçı olmakla suçlayan insanların “medeniyetin sona erdiğinin bir işareti” olduğu hakkında bir *tweet* atmıştı. Birkaç hafta sonra “Artık Hepimiz Faşistiz” adlı bir makale yazmış, öfkeli liberallerin “dünyayı ahlaki açıdan dümdüz ettiklerini” iddia etmişti. Weiss’ın asıl stratejisi, eleştiri çekmeye yetecek kadar kötü bir argümanda bulunmak, ardından arala-

ından en kötü eleştiriyi çekip çıkararak bunu başka bir kötü argümanın temelini oluşturmak için kullanmış gibi görünüyor bazen. Weiss'ın dünya görüşü büyük, öfkeli ve hakir bir güruhun ruhuna ihtiyaç duyuyor.

İnternette büyük, öfkeli güruhların olduğu bir gerçek elbette. Jon Ronson 2015'te yazdığı *So You've Been Publicly Shamed* [Demek Herkesin Önünde Rezil Edildiniz] adlı kitabında bunu ele almıştı. "Sınırı aşan bir mesele olup olmadığına dikkat kesilmeye başladık," diyor, 2012 civarında Twitter'ın durumunu betimlerken. "Bir süre sonra dikkat kesildiğimiz şeyler yalnızca sınırı aşan meseleler olmaya başladı. Yanlış söylemlerdi. Başka insanların korkunçluğuna karşı duyulan öfke bizi yiyip bitirmeye başladı... Hatta öfkelenecek biri olmaması tuhaf ve boş hissettiriyordu. İfşalar arasındaki günler tırnak etiyile oynamak, sinek avlamak gibiydi." Web 2.0 ekşimeye başlamıştı; temel ilkesi değişiyordu. İnternetin ilk hali, benzerlikler etrafına kuruluydu ve günümüzde internette geriye kalan iyi alanlar hâlâ benzerlik ve açık görüşlülüğün bir ürünü. Fakat internet *muhalliflik* ilkesine geçince, eskiden şaşırtıcı, tatminkâr ve merak uyandırıcı şeylerin çoğu sıkıcı, menfur ve üzücü bir hal aldı.

Bu değişim kısmen, temel sosyofiziğin bir yansıması. Ortak bir düşmana sahip olmak arkadaş edinmenin kolay bir yolu –bunu ilkokulda erken yaşta öğreniyoruz– ve siyasi açıdan insanları bir şeye karşı bir araya getirmek, onları olumlu bir görüşte buluşturmaktan çok daha kolay. Dikkat ekonomisinde çatışma daima daha çok insanın dikkatini çeker. Gawker Media düşmanlıklardan besleniyordu: En büyük sitesi herkesi kendine düşman ediyordu; *Deadspin*, ESPN'i hedef almıştı, *Jezebel* de kadın dergileri dünyasını. Kısa süreliğine de olsa güneşli, tatlı, kazançlı bir internet içeriği dalgası yaşandı –*Buzzfeed*'in OMG dönemi, *Upworthy* gibi sitelerin yükselişi– fakat bu, 2014 civarında sona erdi. Bugün Facebook'ta en çok tıklanan siyasi sayfalar istikrarlı, agresif ve çoğu zaman çığrından çıkmış muhalif duruşlarına bağlılıkları yüzünden başarılı olmaya devam ediyor. *The Awl*, *The Toast* ve *Grantland* gibi çok sevilen, tuhaf bir şekilde yufka yürekli sayfaların hepsi kapatıldı; her kapanış, açık uçlu, benzerlik temelli, üretken çevrimiçi kimlikleri hayatta tutmanın zorluğuna dair bir hatırlatıcı oldu.

Muhalifliğin internette bu kadar büyük önem taşıması iyi, faydalı, hatta çığır açıcı olabilir. İnternetin bağlam dışına çıkarma ve fiziksel sürtüşme ortamını yok etmeye olan eğilimi yüzünden sosyal medyadaki biri, kendini karşısına koyduğu her ne olursa olsun, onun kadar önemliymiş gibi görünebilir. Rakipler birdenbire (kısa süreliğine de olsa) eşit bir zeminde karşılaşabilir. *Gawker*, Louis C.K. ve Bill Cosby'ye yöneltilen suçlamaları, ana akım medya cinsel istismarı ciddiye almaya başlamadan seneler önce haber yapmıştı. Arap Baharı, Black Lives Matter [Siyahların Yaşamları Önemlidir] ve Dakota Petrol Boru Hattı'na karşı hareket sosyal medyayı stratejik bir şekilde kullanarak, uzun süredir var olan hiyerarşilere meydan okuyup onları alaşağı ediyor. Parkland'lı çocuklar kendilerini bütün Cumhuriyetçi Parti'ye muhalif olarak konumlandırabilmişti.

Fakat oyun alanı artık daha adil görünse de gerçeklik böyle değil ve internette yaşanan her şey sekiyor, olayları kırıp yansıtıyor. Eşitlik ve özgürlüğe giden yolu açan ideolojiler internetin bu açık müzakere sahnesi sayesinde güç kazanırken, var olan güç yapıları bu istilaya saldırgan (ve internetteki varlığı baskın) bir şekilde karşı koyarak gittikçe kemikleşti. 2017'de yazdığı –“unutulmaya yüz tutan ama her şeye rağmen kültürü ve fikirleri önemli ölçüde şekillendiren internet savaşlarını” kayıt altına alma projesi– *Kill All Normies* [Normal Olan Herkesi Öldürün] adlı kitabında Angela Nagle alternatif sağın, solun gittikçe büyüyen kültürel gücüne karşılık olarak bir araya geldiğini öne sürüyor. Gamergate “eskide kalmış liberal ve entelektüel bir riayet hissi veren ciddiyete ve ahlaki övünmeye” karşı bir olmak için “ergen oyuncular, takma ad kullanan ve gamalı haç paylaşılan animeseverler, ironik *South Park* muhafazakârları, antifeminist şakacılar, inek tacizciler ve *meme* yapan trollerden oluşan tuhaf bir öncü birliği” bir araya getirdi, diyor yazar. Bu argümandaki bariz sorun, Nagle'ın ahı gitmiş vahı kalmış liberal entelektüel riayetinin merkezi olarak tanımladığı şeyin –üniversite menşeli aktivist hareketler, akıl sağlığı ve esrarengiz cinsellikler hakkında içerikler paylaşılan, belirsiz Tumblr hesapları– liberaller tarafından sıkça alaya alınması ve hiçbir zaman onlardan nefret edenlerin düşündüğü kadar güçlü olmadıklarıdır. Gamergate'çilerin dünya görüşü gerçekte tehlikeye değildir, saldıran herkese neye muktedir oldukla-

rını göstermek için dünya görüşlerinin tehlikede olduğuna inanmaları –ya da tehlikedeymiş gibi davranıp sözde solcu bir yazarın kendilerini doğrulamasını beklemeleri– yeterliydi.

Birçok Gamergate’çi, “İnternette kız yoktur” sözünü sloganlarından biri haline getiren tartışma forumu 4chan’de ilk tecrübelerini kazanıyordu. “Bu kural düşündüğün anlama gelmiyor,” diye yazmıştı, çoğu kullanıcı gibi Anonim ismini kullanan bir 4chan kullanıcısı. “Gerçek hayatta insanlar sizi kız olduğunuz için sever. Sizi sikmek isterler, o yüzden sizinle ilgilenir, dedikleriniz ilginçmiş ya da zeki veya akıllıymışsınız gibi davranır. İnternette sizi sikme olanağımız yok. Bu da ‘kız’ olmanın getirdiği avantajların burada var olmadığı anlamına gelir. Sırf içinize sikimi sokmak istediğim için muhabbetiniz fazladan ilgi görmez.” Kadınların, haksız sosyal avantajlarını, foruma memelerinin fotoğrafını koyarak geri alabileceklerini söylüyordu: “Bu sizin için aşağılayıcı bir şey ki öyle de olmalı.”

İşte burada muhalefet ilkesi harekete geçmişti. 4chan’de toplanan erkekler, kadınların sistematik bir şekilde nesnelleştirilmesinin etkilerini bir çeşit vajına üstünlükçü cadılık olarak tanımlayarak bir kimlik ve faydalı bir ortak düşman edinmişlerdi. Bu erkeklerin birçoğu, aslen popüler feminizm olan “liberal entelektüel riayeti”ne ilişkin sonuçlarla –muhtemelen– karşılaşmıştı; cinsellik pazarı eşitlendikçe kendilerine hak gördükleri sekse ulaşamaz oldular. Kendilerini gerçekleştirmek için başka yöntemlere başvuracaklarına –ya da ezelden beri kadınların toplum tarafından büyük külfet ve samimiyet karşılığında yapmaya zorlandığı gibi kendilerini arzu edilir kılmaya çalışmaktansa– kadın karşıtı şiddetin, 4chan’e rastlayan kadınlara “tek ilginç yönünüz çıplak vücutlarsınız. uzun lafın kısası: meme göster ya da SİKTİR GİT” diyen bir mantalite etrafında toplanan bir grup kimliği oluşturdular.

Tıpkı bu trollerin, kadınların aslında sahip olmadıkları bir gücü onlara atfetmesinde olduğu gibi bazen de aynı şeyi kadınlar, troller hakkında konuşurken yapıyor. *Jezebel*’de çalışırken bazen böyle bir duruma girmek benim için de kolay olurdu. Diyelim bir grup trol bana tehdit içerikli e-postalar attı; “şanslı” olduğumdan bu çok sık deneyimlediğim bir şey olmasa da beni şaşırtacak kadar nadir yaşanan bir durum da değildi. İnternette dikkat çekmenin ekonomisi bu

troller hakkında bir makale yazmamı, tehdit edilme deneyiminin kadın olmayı tanımladığından bahsetmemi gerektirirdi. (Birçok kadının aksine hiç hack'lenmemiş, kenara itilmemiş ya da Gamergate'çiler tarafından linç edilmemiş, evimden çıkıp güvenli bir yere taşınmak zorunda kalmamış *olsam bile* bunu yapmam kabul edilebilir olurdu.) Trolleme üzerine yazacağım makale elbette bir trol akını çekerdi. Sonrasında savım kanıtlanmış olacağından, belki televizyona çıkar ve bu durum hakkında konuşurdum, ardından daha çok trollenir ve sonsuza kadar kendimi trollere göre konumlandırarak tanımlar, onları merhametsiz ve canavarlarmış gibi gösterirdim; onlar da kendi ideolojik ilerlemeleri adına aynı şeyi bana yapar ve bu hepimiz ölene dek devam ederdi.

Bu karşılıklı kızışmanın bir şekli var ki her çeşit inanç sistemine uyuyor, bu da beni Bari Weiss ve kendilerini cesur muhalifler olarak gösteren, rasgele protestolar ve sert tweet'ler üzerine kocaman argümanlar inşa eden; kendilerini, kendilerinden nefret edenlere ve nefret ettiklerine ciddi anlamda bağımlı kılanlara geri getiriyor. Çok saçma bir durum ama yine de burada oturmuş bu denemeyi yazıyorum ve onların yaptığını yapıyorum. Günümüzde bir meselenin büyütülmesi ile etkileşimi birbirinden ayırmak neredeyse imkânsız. (Etkileşime girmemek bile meselenin büyümesine sebep olabiliyor: Pizzagate'te satanist pedofiller oldukları söylenerek hedef alınan insanlar sosyal medya hesaplarını gizli yaptığında Pizzagate'çiler bunu, haklı olduklarına dair bir kanıt olarak aldı.) Troller, kötü yazarlar ve Trump, herkesten daha iyi bilir bunu: Birilerine korkunç olduklarını söylerseniz, yaptıklarını teşvik etmiş olmakla kalırsınız.

Siyaset felsefecisi Sally Scholz dayanışmayı üç kategoriye ayırıyor. Ortak deneyimi temel alan sosyal dayanışma; bir topluluğa karşı ahlaki zorunlulukları temel alan medeni dayanışma; bir de bir davaya olan ortak bağlılığı temel alan siyasi dayanışma. Bu dayanışma şekilleri örtüşür ama birbirlerinden farklıdır. Bir başka deyişle siyasi olan, kişisel olmak zorunda değildir; en azından ilk elden deneyimleme konusunda. Boka basmanın nasıl bir şey olduğunu bilmek için boka basmak zorunda değilsinizdir. Bir adaletsizliği sona erdirmeye gayesinde olmak için kendiniz o adaletsizlikten mustarip olmak zorunda değilsiniz.

Fakat internet her şeye “ben”i dahil ediyor. İnternet, birilerine destek olmanın onların deneyimini paylaşmak anlamına geliyor-muş, dayanışma siyaset ya da ahlaktan ziyade *kimlik* meselesiymiş ve bu, günlük hayatta deneyimlenebilecek maksimum hassasiyet noktasında saptanabilirmiş gibi gösterebilir. Bu koşullar söz konusuysa, polis devletinin altında yaşayan siyah Amerikalıların yaşadığı zorluklarla veya düzgün, modaya uygun giysiler alabilmek için her mağazanın altını üstüne getirmek zorunda kalan kilolu kadınlarla bariz bir ahlaki dayanışma göstermektense, internet kendi kimliğini araya sokarak dayanışmamı ifade etmeye teşvik ediyor beni. *Elbette* siyahların mücadelesine destek veriyorum çünkü *ben de* Asya kökenli bir kadın olarak beyaz üstünlüğünden *kişisel olarak* yara aldım. (Hatta Asyalı bir kadın olarak, beyazlara çok yakın görülen bir azınlığın parçası olarak Amerikan siyah karşıtlığından bir o kadar da faydalandım.) Elbette moda endüstrisi tarafından görmezden gelinen bir kadının alışveriş yaparken yaşadığı zorlukları anlıyorum çünkü ben de bu endüstri tarafından ötekileştirildim. Kişiyi, başkalarına verdikleri desteği ifade etmenin merkezine koyan bu yapı hiç ideal değil.

Özgürlük hissinden ziyade mağduriyet hissinde teselli bulunması olayına, insanların sistematik bir şekilde mağdur *edilmediği* durumlarda sık sık rastlanıyor. Örneğin erkek hakları aktivistleri, erkeklerin ikinci sınıf vatandaş olduklarına dair absürt bir iddianın etrafında birleşip dayanışma oluşturdular. Beyaz milliyetçiler, beyazların ve özellikle de beyaz erkeklerin tehlikede olduğu fikriyle beyaz insanları bir araya getirmiştir; üstelik bunu Fortune 500 CEO’larının yüzde 91’inin beyaz erkekler olduğu, seçilen Amerikan yetkililerinin yüzde 90’unun beyazlardan olduğu ve müzik, yayıncılık, televizyon, sinema ve spor endüstrilerinde karar mercilerinin ezici çoğunluğunu beyazların oluşturduğu bir dönemde olmamıza rağmen iddia ediyorlar.

Buna karşılık mühim olan bir mevzu da bu dinamiğin, insanların kendilerini korunmasız buldukları durumlarla ilgili iddialarının gerçek ve tarihle iç içe olduğu noktalarda da görülmesi. Feminist dayanışmanın geçmiş senelerde en büyük örnekleri olumlu bir gelecek hayaliyle değil erkeklerin saygısızlıklarını noktasında zaten ortak

paydada buluşan kadınların, başından geçen çok daha büyük olayları ifade etmesiyle ortaya çıktı. Bu örnekler dünyayı değiştirecek nitelikte: #EvetBütünKadınlar 2014'te Elliot Rodger'ın, kadınların onu reddetmesinin intikamını alma amacıyla altı kişiyi öldürdüğü, on dört kişiyi yaraladığı Isla Vista katliamına tepki olarak çıktı. Kadınlar bu hikâyeye mide bulandırıcı bir aşinalıkla tepki verdi: Toplu katliamlar neredeyse her zaman kadınlara yönelik şiddetle ilişkilidir ve size zarar vereceği korkusuyla bir erkeği yatıştırma deneyimi, kadınlar için evrensel bir deneyim olmaya yaklaşıyor. Bazı erkekler de gereksiz bir şekilde "bütün erkeklerin böyle olmadığını" hatırlatarak karşılık verdiler. (Bir keresinde "bütün erkekler böyle değil" lafını, bir yabancı bana pis bir laf attığında yemiştim; o esnada beraber olduğum adam rahatsızlığımı fark etmiş, bütün erkeklerin pislik olmadığını hatırlatarak bana yardımcı olmuştu.) Kadınlar bariz ama önemli bir noktaya değinmek için Twitter ve Facebook'ta #EvetBütünKadınlar ile hikâyelerini paylaşmaya başladı: Bütün erkekler kadınları korkutmaz ama bütün kadınlar erkekler yüzünden korku duymuştur. 2017'de #MeToo, Harvey Weinstein hakkındaki bilgilerin duyulması, güçlü erkeklere boyun eğmek zorunda kalan kadınlara dair hikâye ardına hikâyenin bir bir dökülerek sele dönüşmesiyle ortaya çıktı. Bu hikâyelere verilen o alışagelmış hayret dolu tepkilere, karşı çıkanlara rağmen –o kadar da kötü olamaz; böyle bir şeyi onun anlatması bana tuhaf geliyor– kadınlar birbirlerine tutundu, hep birlikte konuşup #MeToo'yu da konuşmalarına ekleyerek erkeklerin ellerindeki gücü istismar etmesinin nasıl kaçınılmaz ve bu istismarın ne denli yaygın olduğunu ortaya koydu.

Bu örneklerde birçok dayanışma çeşidi doğal bir şekilde iç içe geçmiş gibi görünüyordu. Bu denli geniş çaplı bir ahlaki ve siyasi direniş göstermemizin sebebi de zaten kadınların bireysel mağduriyet deneyimleriydi. Öte yandan hashtag'in kendisinde –tasarımında ve onaylayıp kemikleştirdiği düşünme şekillerinde– hem kadınların deneyimlerinin çeşitliliğini hiçe sayan hem de feminizmin esas meselesini, korunmasızlığın ta kendisini ifade etmekmiş gibi gösteren bir şeyler vardı. Bir *hashtag*, bir beyanı bağlamından çıkarmak ve büyük tekil bir düşüncenin bir parçası haline getirmek için özel olarak tasarlanmıştır; bu *hashtag*'lerden birine katılan kadın, erkek şiddetinin doğası gereği tabiri caza bilinir bir ânında görünür olur: Pat-

ronu onu sıkıştırdığında ya da yabancı biri onu evine kadar takip ettiğinde. Hayatının geri kalanı, ki bu kısım çok daha öngörülmezdir, görülmeden devam eder. Kadınlar #EvetBütünKadınlar ve #MeToo'yu kontrolü ele geçirebilmek için kullanmaya kalkışsa da bu hashtag'ler, kadınların ortadan kaldırmaya çalıştıkları şeyi en azından bir nebze somutlaştırdı: Kadınlığın, kontrolü kaybetmeye dair bir hikâye gibi hissettirmesini. Feminist dayanışma ve paylaşılan bu korunmasızlık durumunu birbirinden ayırt edilemezmiş gibi gösterdiler, başka konuda dayanışma göstermekten âcizmişiz gibi. Ortak noktalarımız elbette çok önemli ama kadınların hikâyelerinin arasındaki farklılıklar –bazılarının hayatta kalmasını sağlayan, bazılarının da boğulmasına sebep olan faktörler– dünyayı daha iyi bir yer haline getirecek vektörlerin yolunu aydınlatır. Bir tweet atarken kişisel bir deneyimden bahsettiğinizi açıklayabilecek ne yeriniz ne de zorunluluğunuz olduğu ve hashtag'ler birbiriyle bağlantısı olmayan beyanları, konuşanların kontrol edemeyeceği şekilde sezdirmeden bağdaştırdığı için, #MeToo'yu eleştirenler kadınların kötü bir randevuya çıkmak ile tecavüze uğramalarının aynı şey olduğunu düşündüklerini kolaylıkla iddia edebiliyor.

Hashtag tasarımı –dijital mimaride plansız yapılmış bu deneyler– gibi şeylerin siyasi söylemlerimizi büyük ölçüde şekillendirmiş olması şaşırtıcı. 4chan'de varsayılan kullanıcı adı Anonim olmasaydı, sosyal medya platformlarının hepsi kişisel profiller üstüne kurulu olmasaydı, YouTube algoritmaları izleyicilerin ilgisini kaybetmemek için gittikçe daha marjinal içerikler göstermeseydi ya da hashtag'lerle retweet'ler var olmayıverseydi dünyamız daha farklı bir yer olurdu. İşte bu hashtag, retweet ve profiller yüzünden internette dayanışma ayrılmaz bir şekilde görünürlük, kimlik ve kendi reklamını yapmakla birbirine dolaşıyor. En sık karşılaşılan dayanışma gösterisinin yaygın repost'lar ya da olayla alakalı filtrelerin kullanıldığı profil fotoğrafları gibi salt temsili olması, oysa bu esnada siyasi dayanışmanın eyleme döküldüğü grev ve boykot gibi gerçek mekanizmaların hâlâ ana akımda yer bulamaması çok şey anlatıyor. Performatif dayanışmanın aşırılıklarının hepsi bariz bir şekilde utanç verici: internette ünlü olan bir Hristiyanın diğer muhafazakârları Starbucks'ta sipariş verirken baristaya isimlerinin "Mutlu Noeller" olduğunu söylemeye teşvik etmesi ya da *Catfish* adlı televizyon programındaki Nev Schulman'ın

bir eli yüreğinde, asansörde fotoğraf çekip altına “Adam gibi adamlar güçlerini sabır ve onurla gösterir. Bu asansör tacizsiz bölgedir,” yazması gibi. (Schulman üniversitedeyken bir kızı yumruklamıştı.) Sosyal medyada siyah kadınların gösteriş yaparcasına kutlanması –beyazların seçimlerden sonra “Amerika’yı siyah kadınlar kurtaracak” diye tweet atması ya da Mark Ruffalo’nun dua ederken Tanrı’nın siyah bir kadın suretinde kendisine yanıt verdiğini söyleyerek tweet atması– beyazların görünüşte hiçbir şeye kafa yormasını gerektirmeyen, tuhaf bir eşitlik ideolojisine katılma ihtiyacına işaret eder çoğunlukla. *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*’nda Goffman, izleyicinin rol yapan kişiye rol biçme şeklinin, performansın kendisinden daha incelikle işlenmiş bir hale gelebileceğini söylüyor. İnternette dayanışma göstermek bazen böyle hissettiriyor işte; öyle aşırı ve edimsel bir dinleme şekli ki genelde gösterinin kendisine dönüşüyor.

Sosyal internetin son ve muhtemelen psikolojik açıdan en yıkıcı çarpıtması, ölçeklerin çarpıtılmasıdır. Bu kazara yapılan bir şey değil, internetin en önemli tasarım özelliğidir: Sosyal medya bir şeyin öneminin, sizin için ne kadar önemli olduğuyla ölçülmesi fikri üstüne kuruludur. Facebook’un haber akışının geliştirildiği dönemin başlarında, haber akışı hakkındaki bir şirket içi yazışmada Mark Zuckerberg, çoktan parodiyi aşmış bir şey dile getirmişti: “Evinizin önünde ölen bir sincap ilgi alanlarınızla, Afrika’da ölen insanlardan daha alakalı olabilir.” Buradaki anafikir, sosyal medyanın bize, neler göreceğimizi ince ince ayarlayabilmemizi sağlayan bir tür kontrol gücü vermesiydi. Sonucunda ise –önce bireysel, sonra da kaçınılmaz olarak topluca– hiçbir kontrol gücümüzün olmadığı bir durum doğdu. Facebook’un insanlara sadece ilgi duydukları şeyleri gösterme hedefi, ortak medeni gerçekliğin on sene içerisinde son bulmasına yol açtı. Bu tercih, kullanıcıların hassas duygularını devamlı tetiklemeye yönelik mali teşvikle birleşince haber medyası tüketiminin günümüz normlarını sağlamaştırdı: Artık kendi ideolojimizle örtüşen haberleri tüketiyoruz, bu da kendimizi üstün ve öfkeli hissettirmek üzere ince bir şekilde ayarlanmıştır.

Dikkat Tacirleri’nde Tim Wu, dikkatimizi daha çok kontrol edebilmek için tasarlanan teknolojilerin sıklıkla tam tersi etkiye sahip olduğunu gözlemliyor. Buna örnek olarak televizyon kumandasını

gösterir. Kanallar arasında gezinmenin “tam anlamıyla irade dışı” bir hale geldiğini ve izleyicileri “bir yeni doğanın ya da sürüngenin- kinden farksız bir ruh haline” soktuğunu yazar. Bu dinamik inter- nette, sonsuz çeşide sahip ama bir şekilde monoton olmayı başaran sosyal medya akışları şeklinde otomatik hale getirilmiş ve genelleş- tirilmiştir. Sosyal medya akışının karşısında, çoğu eleştirmenin de belirttiği üzere, ödül arayan bir laboratuvar faresinin klasik davra- nışını sergiliyoruz; kapağı ne zaman açılacağı belli olmayan yemek kutusunun önüne konarak gözlenen laboratuvar fareleri gibiyiz. Yemek kutusu düzenli bir şekilde mama veriyor ya da hiç mama vermiyorsa fareler kolu indirmeyi bırakıyor. Ama nadiren ya da dü- zensiz aralıklarla yemek ödülü alıyorsa fareler kolu indirmeye devam ediyor. Bir başka deyişle, internetin büyük oranda tatmin etmemesi *elzendir*. Sayfayı kaydırmaya, mama veren kolu indirip durmaya devam etmemizin sebebi geçici bir duyguyu; tanınma, övgü ya da öfkenin anlık heyecanını hissetme umududur.

Çoğumuz gibi ben de beynimin, internetin yayılım ateşine ma- ruz bıraktığımda nasıl gerilediğinin son derece farkındayım – sınır- sız kanallar devamlı yeni bilgilerle dolup taşıyor: Doğumlar, ölüm- ler, bombalamalar, şakalar, iş ilanları, reklamlar, uyarılar, şikâyetler, itiraflar ve siyasi felaketler bize olanca güçleriyle çarpıyor, hemen ardından yerlerine yenileri geçerek yıpranmış nöronlarımızı büyük bilgi dalgalarıyla yakıyor. Bu şekilde yaşamak korkunç bir şey ve bizi hızla yıpratıyor. 2016’nın sonunda *The New Yorker* için, o zaman- lar interneti kasıp kavuran “gelmiş geçmiş en kötü yıl” haykırıları üzerine bir blog yazısı hazırlamıştım. Dünyanın dört bir yanında terör saldırıları olmuş, Orlando’da Pulse isimli gece kulübünde si- lahlı saldırı yaşanmıştı. David Bowie, Prince ve Muhammad Ali öl- müştü. Irkçı korku ve nefretlerini kontrol edemeyen polisler daha da çok siyah erkeği öldürmüştü: Alton Sterling, CD sattığı Baton Rouge otoparkında öldürüldü; Philando Castile, trafikteki rutin bir çevirme sırasında silah taşıma ruhsatına davranırken öldürüldü. Dallas’ta düzenlenen, polis şiddetine karşı düzenlenen bir protesto- da beş polis öldü. Donald Trump, ABD başkanı seçildi. Kuzey Kut- bu normalden yirmi derece daha sıcaktı. Venezuela yıkılıyor, Ye- men’de aileler açlıktan ölüyordu. Halep’te Bana Alabed adlı yedi yaşındaki bir kız, her an ölebileceğinden korktuğunu yazıyordu

tweet'lerinde. Arka planda bunlar olurken bir de *biz* vardık – salak biz ve salak sıkıntılarımız, kayıp bavullarımız ve rötarlı tren seferlerimiz. Haberlerde ne olursa olsun bu aşırı yükleme işkencesi devam edecek gibi geliyordu bana. İnsanın internetten öğrenebileceği kötü haberlerin bir sınırı ve bu bilgiyi doğru ayaralamanın bir yolu yok, demiştim o yazıda; aynı anda yaşanan ama farklı ölçeklere sahip insan deneyimlerini kalplerimize sığdırmayı nasıl başarabileceğimize dair bir rehber, sıradan ile önemli olanı birbirinden nasıl ayıracığımızı kendimize öğretmenin bir yolu yoktu. İnternet bir şeyleri öğrenme yetimizi önemli ölçüde artırırken bir şeyleri *değiştirebilme* yetimiz aynı kalıyor ya da gözlerimizin önünde küçülüyordu. İnternetin kâh yüreğimizi ağrıtan kâh kalbimizin taş kesmesine sebep olan bu döngüyü, günbegün mantıksızlaşan aşırı etkileşim durumunu devam ettireceğini hissetmeye başlamıştım.

Fakat internet kötüleştikçe, içgüdü ve arzularımızı şekillendirmek üzere güç kazandıkça onu daha çok istiyor gibiyiz. Bundan korunmak için kendime rasgele sınırlar koyuyorum –Instagram hikâyelerine bakmak yok, uygulama bildirimlerini açmak yok– ve günde kırk beş dakika kullanım sonrasında Twitter ve Instagram hesaplarımı kapatan uygulamalara bel bağlıyorum. Yine de ara sıra sosyal medya engellerimi kaldırıyor ve kolu indirip duran bir fare gibi, altına çekiç indirip duran bir kadın gibi oturup iyi bir *memé*'in benzin kokusunu alana kadar bu kâbusun ortasında mastürbasyon yapıyorum. İnternet hâlâ öyle genç ki, bilinçaltımızda bütün bunların bir anlamı olabileceğine dair umut beslemek çok kolay. Bir zamanlar bütün bunların kelebekler, çiçekler, böcekler gibi hissettirdiğini hatırlıyor ve cehennemimizde oturup internetin bizi şaşırtarak tekrar güzelleşmesini bekliyoruz. Ama bu olmayacak. İnternet, onunla etkileşimde olduğunuz sürece bütünlüklü bir insan olmanızı imkânsız kılan teşvikler tarafından yönetiliyor. Gelecekte kaçınılmaz bir şekilde ucuzlaştırılacağız. Gittikçe daha azımız kalacak, sadece bireyler olarak değil, topluluk üyeleri, çeşitli felaketlerle yüzleşen insanlar olarak da. *How To Do Nothing*'de [Hiçbir Şey Yapmama Rehberi] Jenny Odell dikkat dağınıklığının bir “ölüm kalım meselesi” olduğunu söyler. “Odaklanamayan ya da kendiyle iletişime geçemeyen bir kitle, düşünemeyen ve eyleme geçemeyen bir insan gibidir.”

Tabii insanlar yüz yıllardır bu şekilde her şeyde kusur arıyor.

Sokrates, yazma eyleminin “öğrenenin ruhunda unutkanlık yaratacağı”ndan endişelenmişti. On altıncı yüzyılda yaşamış olan bilimsanısı Conrad Gessner matbaa makinelerinin “devamlı tetikte” bir ortam yaratacağından korkmuştu. On sekizinci yüzyılda erkekler gazetelerin entelektüel ve ahlaki açıdan insanı soyutlayacağından ve romanın gittikçe artan popülerliği yüzünden insanların –özellikle de kadınların– gerçek ile kurgu arasındaki farkı ayırt edemeyeceğinden şikâyetçiydi. Önce radyonun çocukların dikkatini dağıtacağından, sonra da televizyonun, radyonun gerektirdiği özenli dikkati ortadan kaldıracağından endişelenmiştik. 1985’te Neil Postman, Amerikalıların eğlenceye duyduğu devamlı arzusunun zararlı bir hal aldığını, televizyonun “önemsizliğe doğru büyük bir düşüş” getirdiğini iddia etmişti. Günümüzdeki durumun bundan farkı, artık daha ötede gidecek bir yer olmaması. Kapitalizmin birey dışında süreceği toprak kalmadı. Her şeye yamyam gibi saldırılıyor; sadece mala ve emeğe değil, kişiliklere, ilişkilere ve ilgiye de. Bir sonraki adım çevrimiçi pazarla tümünden bir özdeşleşme, internetten fiziksel ve ruhsal bir ayrılmazlık olacak: Çoktan kapıya yumruğunu indirmeye başlamış bir kâbus.

İnternetin en kötü halini ne durdurabilir? Sosyal ve ekonomik çöküş bu işi çözer, internetin temelindeki kâr modelini bir şekilde ortadan kaldıracak ve tekelleşmeye karşı açılan bir dizi davanın akabinde uygulamaya konulacak katı ve düzenleyici bir yasa paketi de. Şu noktada yaşanacak ilk şeyin yıkım olduğu gayet açık. Bunun haricinde insanlığımızı korumak; kabahatliliği, tutarsızlığı ve önemsizliği benimseyebilen gerçek bir benlik modeli üstünden hareket etmek için ufak çabalar göstermek dışında bir şey gelmiyor elimizden. İnternetten ne aldığımızı, karşılığında ne verdiğimiz dikkatle düşünmemiz gerekir. Kişiliklerimiz hakkında daha az endişelenmemiz, dayanılmaz fikirlerimiz hakkında çok daha şüpheli olmamız, karşı durmanın ne zaman lehimize olduğu konusunda dikkatli olmamız, kendimizi öne koymadan dayanışma gösteremediğimizde utanç duymamız gerekiyor. Bunun alternatifi kelimelerle ifade edilemez. Fakat siz de biliyorsunuz, bunu çoktan yaşıyoruz.

Realite Şovunda Ben

Yakın zamana kadar hayatımda kendimden bile en iyi sakladığım sırlardan biri, on altı yaşındayken Porto Riko'da üç haftalığına bir realite şovuna katılmış olmam. Şovun ismi *Girls v. Boys*:¹ *Puerto Rico*'ydu ve konusu da isminden anlaşılacağı gibiydi. Toplamda sekiz yarışmacı vardı, dört erkek ve dört kız. Çekimler altı kilometre genişliğindeki, sert, yeşil ve engebeli Vieques Adası'nda yapıldı; kumsalın beyaz kumlarında yabani atlar koşturuyordu. Şov, belli aralıklarla düzenlenen yarışmalar üzerine kuruluydu, iki takım da puan toplayıp elli bin dolarlık ödülü kazanmaya çalışıyordu. Yarışmalar arasında, yanıp sönen ışıkları olan açık mavi bir eve dönüp elimizden geldiğince olay çıkarmaya çalışıyorduk.

Lisem bunun için bana üç hafta izin vermişti, hâlâ şaşırtır bu beni. Katı bir yerdi okulum –öğrenci kılavuzu kolsuz gömlekleri ve eşcinselliği yasaklıyordu– ve iyi bir öğrenci olsam da davranış sici-
lim pek temiz değildi, doğal olarak pek çok yetişkin beni sevmiyordu. Öte yandan annemler okul harcımı karşılayamadığında bile yönetim beni okuldan atmamıştı. Çoktan lise sona gelmiştim çünkü ailem Toronto'dan Houston'a taşınırken sınıf atmıştım. Ayrıca dedikodulara bakılırsa bu ufak Hristiyan kurum daha önce *The Bache-*

1. (İng) Kızlara Karşı Erkekler: ABD'de, The N adlı kanalda yayınlanan realite şov. (Y.N.)

lorette şovuna bir mezun yollamıştı. Bu ergen ve dinî ortamda, herkesin flört edip poz kesmesinde ve birbirini kandırmaya çalışmasında bizi realite şovuna çok iyi hazırlayan bir şey vardı belki de.

Sonuç olarak okul yönetimine “İsa’ya giden yolu aydınlatan bir ışık olmak” istediğimi ama bunu “televizyonda” yapmak istediğimi söyledim ve izinlerini aldım. Aralık 2004’te bir çanta dolusu resimli tişört ve mendil büyüklüğünde kot etek alıp Porto Riko’ya gittim; ocakta da kendimden büyülenmiş halde alev alev geri döndüm. Saçımda tuz, tenimde ıslıl ıslıl bir bronzlukla. *Girls v. Boys*’un on bölümü liseden mezun olduğum yaz; *Daria*’nın tekrar bölümlerini göstermesi ve Kanada gençlik dizisi *Degrassi*’yle bilinen Noggin adlı bir kanalda yayınlandı. İlk bölümü izlemek için eve arkadaşlarımı çağırmış ve büyük ekranda yüzümü görmekten dolayı hem memnun olmuş hem de ciddi anlamda utanmıştım. Üniversiteye gittiğimde yurt odama televizyon almadım ve televizyona çıkan kimliğimi yıkan derisi gibi üstümden atmak için bunun iyi bir fırsat olduğunu düşündüm. Yirmilerimdeyken ara sıra, barlarda ya da seyahatlerdeyken IMDb ünümü tuhaf ve önemsiz bir bilgi olarak kullanırdım ama *Girls v. Boys*’un akıbetini öğrenmek için biraz daha araştırma yapmaya ilğim de yoktu. Şovu sonuna kadar izleyebilmem için on üç sene geçmesi ve bir deneme fikri bulmam gerekti.

Seçme kasetleri: **ACE**, New Jersey’li siyah bir kaykaycı, meydana da kick-flip’ler yapıyor; **JIA**, Texas’lı esmer bir kız, ponpon kız olmaktan bıktığını söylüyor; **CORY**, Kentucky’li beyaz bir çocuk, hayatında hiç öpülmediğini itiraf ediyor; **KELLEY**, Phoenix’li bir sarışın, yoga matının üstünde Britney Spears gibi görünerek mekik çekebiliyor; **DEMIAN**, hafif Meksika aksanına sahip Vegas’lı bir oğlan, erkek kardeşiyle güreşmeyi seviyor; **KRYSTAL**, kedi yüzlü siyah bir kız, kendini beğenmiş görüldüğünün farkında olduğunu söylüyor; **RYDER**, kızılımsı saçları ve esnetilmiş kulakmemeleri olan California’lı bir oğlan, Johnny Depp’e benzediğini bildiğini söylüyor; **PARIS**, Oregon’lu minyon bir sarışın, ezelden beri bir ucube olduğunu ve bunu sevdiğini söylüyor.

Altı ergen mavi göğün altında, göz alıcı asfalt pistin ortasında buluşuyor. İlk yarışma eve kadar koşmak, bunu erkekler kazanıyor.

JIA ve **CORY** geç emdiseli ve kükür kükür uluyor eve. Herkes

“Doğruluk mu Cesaret mi” oynuyor (bütün sorular cesaret ve bütün meydan okumalar birbirlerini öpüştürmek). Sabah olunca yarışmacılar uzun bir masanın başında, yemek yeme yarışı için toplanıyor; önce mayonez, sonra hamamböcekleri, ardından acı biber ve sonra pasta. Kızlar kazanıyor. O gece **KELLEY, CORY**’ye hayatının ilk öpücüğünü veriyor. Herkes melek yüzlü ve susmak bilmeyen **PARIS**’e temkinle yaklaşıyor. Üçüncü yarışma havuzda simitli basketbol, kızlar kaybediyor.

Realite şovu maceram Eylül 2004’te bir pazar sabahı başladı; alışveriş merkezinde annemlerle dolaşiyor, California Pizza Kitchen’ dan kocaman bir porsiyon fettuccine Alfredo’yu hazmederken erkek kardeşimin paten sahasındaki buz hokeyi antrenmanından dönmelerini bekliyorduk. Bizden on beş metre uzakta, rol seçmeleri reklamı yapan bir standın yanında adamın biri ergenlerin yanına gidip onlardan bir şov için oyuncu seçmelerine katılmalarını istiyordu. “Bir sörf tahtasının kartondan maketi vardı,” dedi annem bana geçenlerde, yarışmayı hatırlayarak. “Beyaz bir askılı üst ve Hawaii desenli etek giyyordun, yarışmanın temasına göre giyinmiş gibiydin yani.” Birden standı gitmemi önermişti. “‘Ay hayır! Öf! Anne! Asla olmaz!’ diyordun. Seni komiklik olsun diye gaza getirmemize sinir olmuşsun. Sonra baban cüzdanından bir yirmilik çıkarıp ‘Gidip seçmelere katılırsan bunu sana veririm,’ dedi, sen de parayı babanın elinden kapıp oraya yürüdün, seçmeler için video çektin, sonra da alışverişe gittin ya da ne istediysen onu yaptın.”

Birkaç hafta sonra bir yapımcıdan telefon geldi, bana şovun konusunu anlattı (“Porto Riko’da kızlara karşı erkekler yarışacak”) ve benden ikinci bir seçme videosu çekmemi istedi. Son derece salak koreografili danslar ve “kızlar *kazanamayacak*, daha doğrusu *kazanacaklar* ama takımda ben olursam ancak” sözünün karışımıyla ortaya çıkan sert bir kokteyle kişiliğimi gösterdim. Yarışmaya alındığımda annem birden tereddüde düştü; iki seçmeden de bir sonuç çıkacağını düşünmemiştir. Fakat o sene babamla dikkatleri dağınıktı, çoğu zaman başka şeylerle ilgileniyorlardı. O zamanlar dikkat dağınıklıklarının asıl sebebini öğrenmeye çalışmaktansa, akşamları eve dönüş saatimi yok saymak ve Forever 21’den randevularda giyebileceğim kıyafetler almak için ara sıra bir yirmilik kapaçak şekilde lehi-

me kullanmayı tercih etmiştim bunu. Anneme, gitmeme izin vermesi *gerektiğini*, çünkü seçmelere katılma fikrini zaten onun ortaya attığını söyledim.

Sonunda pes edip kabul etti. Birden aralık ayı geldi ve Houston Havalimanı'nda oturmuş, CD çalarımдан kulaklıklarımla Brand New dinlerken *carnitas* taco'larından yiyor ve fazla doldurulmuş bir plastik bardak gibi beklentiyle dolup taşıyordum. Bu nefis macera öncesi arafında öyle uzun kaldım ki uçağımı kaçırdım ve bu da sıkışık çekim programımızı altüst ediverdi. Şovun başlangıcına da ilk yarışmaya da yetişemeyecektim ve durumu eşitlemek için oğlanlardan biri bilinçli bir şekilde geride tutulacaktı.

Sonraki yirmi dört saati safi utançla kör olmuş bir şekilde geçirdim. Vieques'e geldiğimde kendi salaklığımı telafi etmek için can atıyordum, o yüzden ilk sıkıcı yarışmada gönüllü oldum. "Ne olursa yerim! Umurumda değil!" diye bağırdım.

Üstü kapalı dört tabağın önünde yan yana dizildik. Korna çaldı ve önümdeki tabağın kapağını kaldırınc... tepeleme sıcak mayonezle karşılaştım.

Hayatım boyunca mayonezli yemekleri yemeyi reddettim. Tavuklu salata, yumurtalı salata ya da patates salatası yiyen biri değilim. Sandviçimdeki en ufak sarmısaklı mayonezi bile sıyırmaya çalışırım. Benim için mayonez olabilecek en kötü şeydi. Fakat elbette yüzümü ânında bu yoğun, sarımsı dağa gömdüm, telaşla ağzıma tıktım ve her yere bulaştırdım –*hızlı bir şekilde mayonez yemek çok zor*– ve çok geçmeden Pillsbury Doughboy yüzüme boşalmış gibi göründüm. Kızlar yarışmayı kazandığı için bunların hiçbirinden pişman olmadım, ta ki yapımcılar bizi dalış yapmaya götürüp mayonezli geçirtilerimle doldurduğum şnorkel yüzünden gökkuşağı renklerindeki muhteşem mercanlara dikkatimi veremeyene kadar.

En azından ben böyle olduğunu anlatırım hep. Mayonez olayı şov hakkında net bir şekilde hatırlayabildiğim tek şeydi, çünkü anlattığım tek şey de buydu; ergenliğimde para uğruna sıcak mayonez yalayıp yutma hikâyem, insanları iğrendirmenin eğlenceli ve güvenilir bir yoluydu. Fakat şovu izlerken fark ettim ki hikâyeyi yanlış anlatıyormuşum. Yarışmadan önce mayonezi yemeye *gönüllü* olmuşum. Tabağımın üstü hiçbir zaman kapalı değilmiş. İçinden mayo-

nez çıkması sürpriz değilmiş. Gerçek şuydu ki bilerek mayonezi seçmiştim, benim anlattığım hikâyedeyse mayonez olayı tesadüfen başıma gelmişti.

Bu hataya daha genel konularda da düşüyordum anlaşılan. Hayatımın büyük bir kısmında, dile getirmesem de tuhaf şeylerin kucağıma düştüğüne inanmışımdır; yazmadığım sürece doğru düzgün düşünemediğimden, boş beyinli masum halimle devamlı absürt bilinmezliklerle karşılaştığımı düşünürdüm. *Girls v. Boys* hakkında konuştuğumda, yarışmaya kazara katıldığımı, tamamen tesadüfi olduğunu, alışverişte zaman öldüren salağın teki olduğum için seçmelere katıldığımı söylerim.

Bu hikâyeyi, aynı derecede doğru olan diğer hikâyeden, kendimi oldum olası özel hissettiğim ve ona göre hareket ettiğim gerçeğinden daha çok seviyorum. Tesadüfen realite programına düştüğüm doğru. Hevesle seçmelere katıldığım ve bunu yapmanın kaderimde olduğunu hissettiğim de doğru. Babamın yirmiliğine, motive olmak için değil, seçmelere katılma hevesime bir kılıf olsun diye ihtiyaç duymuştum. Beni standa götürenin *egotizmim* olmadığını söyleyebilirdim kendime; o yirmilik, çok sevdiğim Abercrombie mini eteğim ve çakma Reef'lerime uyacak, kolay alev alabilen yeni bir boyundan bağlı bluzun vaadiydi sadece. Sonrasında günlüğümde seçmeleri geçtiğimi heyecanla ilan ediyor ama buna şaşırmıyorum. Şimdi bakınca bariz bir şekilde görüyorum ki (aslında başından farkında olmam gerekirdi) on altı yaşında bir kız görülmek için yanıp tutuşmadığı sürece, bikini ve atkuyruklarıyla televizyonda boşuna koşuşturmaz.

Sapsarı bir gündeğümü, beyaz kumsal. Kızlarla erkekler birbirlerine tişört tabancasıyla vuruyor, kızlar kaybediyor. **PARIS** içini tümüyle **DEMIAN**'a döküyor, **DEMIAN** da **JIA** ile yiyişmek istiyor, **JIA** ise sezon boyunca kimseyle öpüşmeyeceğine dair kendine kural koyduğunu söylüyor. **DEMIAN**, **JIA**'yı pes ettirebileceğini düşünüyor. Güçlü bir sporcu olan ama aşırı duygusal tepkiler veren **RYDER**'in etrafında dram bitmek bilmiyor. Engelli yarış yapıyorlar, kızlar kaybediyor.

KELLEY, kendisinden hoşlanan **CORY**'nin dikkatini dağıtarak yarışmayı kaybettirmeye çalışıyor. **PARIS** denge kalasından düşüyor. **ACE**, **KELLEY**'yle öpüşmek istiyor. "**CORY** ve **ACE**'le aramda üçgen bir ilişki söz konusu," diyor **KELLEY**, kameraya gülümseyerek. "İşler epey kızıştı."

Girls v. Boys: Puerto Rico, 2003'te yayınlanmaya başlayan bu realite şovunun dördüncü sezonuydu. İlk sezon Florida'da, ikincisi Hawaii'de, üçüncüsü Montana'da çekilmişti. Çürümeye yüz tutmuş bir hayran sitesi, dört sezonun yarışmacılarının listesini veriyor, uzun süre önce 404'leyen Myspace sayfalarına bağlantıları gösteriyordu. Her sezon çekilen grup fotoğrafları, çeşitlilik gösterme emri almış bir PacSun reklamına benziyor. İsimler 2000'lerin ortasında banliyölerde yaşayan ergenlerin oluşturduğu bir takımyıldız gibi: Justin, Mikey, Jessica, Lauren, Christina, Jake.

Bu realite şovlarının altın çağıydı; nispeten masum bir dönemdi, endüstrinin kasvetli uzun yolu kendini açık etmeden önceydi. Realite programları henüz yeni bir tür kişilik, kameranın hayat verdiği o silikonlu, ilaçlarla şişirilmiş insanı yaratmamıştı; doğal kişiliklerin senaryosuz televizyon programlarında nasıl çürüyebileceğini, son kullanım tarihlerinin Instagram'daki sponsorlu laksatif çay reklamlarıyla ve üçüncü sınıf gece kulüplerinde ücret karşılığında arzıendam etmeyle ölçüldüğünü görmemiştik. 2000'lerin başında bu program türü hâlâ yeniydi; altında yatan ve yirmi birinci yüzyıl teknolojisi ile kültürünü yönlendiren fikir de öyle. Sıradan bir kişiliğin, içinde pazarlayabileceği ne varsa onun etrafında kendini sorunsuzca yeniden şekillendirebileceği fikriydi bu. Sözleşmemi imzaladığımda YouTube yoktu. Telefonlarda fotoğraflar ya da sosyal medyada videolar yoktu. *The Real World*, Paris ve San Diego sezonlarını gösteriyordu. 2003'te *Girls v. Boys*'un yakından benzediği ilk "Cinsiyetlerin Savaşı" sezonu *Real World/Road Rules Challenge* yayınlanıyordu. *Survivor* hâlâ yeni bir şeydi ve *Laguna Beach*, MTV'yi ele geçirmek üzereydi.

Girls v. Boys düşük bütçeli bir yapımdı. Toplamda dört kamera vardı ve iki idari yapımcımız devamlı setteydi. Geçen sene yapımcılardan biri olan Jessica Morgan Richter'a e-posta yollayıp onunla

Manhattan'daki loş bir İtalyan happy-hour restoranında, bir kadeh şarap içmek üzere buluştum. Jess tıpkı hatırladığım gibiydi: Buruk bir gülümseme, sert bir burun ve hafif kederli mavi gözler, bir filmde Sarah Jessica Parker'ın sorunlu kız kardeşini oynayabilecek türden bir kadın. Hepimiz, bize karşı gereğinden fazla cömert davranan Jess'i sevmiştik. Çekimler esnasında Paris ağladığında, Jess kızın moralini düzeltmek için ona iPod'unu ödünç verirdi. 2005 ilkbaharında beni, Kelley'yi ve Krystal'ı New York'ta onda kalmaya davet etmiş ve on altı yaşındaki bizleri kabul edecek eğlenceli neresi varsa oraya götürmüştü: Canlı bir *Rocky Horror Picture Show* gösterimine, Chinatown'da karaokeye.

2006'da Jess, *Girls v. Boys*'un yapım şirketinden ayrılıp A&E'ye geçti, orada da yedi sene kalıp *Hoarders* [İstifçiler] ve *Flipping Boston*'ın [Boston'ı Baştan Yaratınlar] idari yapımcılığını üstlendi. Şimdiyse Departure Films'te gelişim departmanının müdür yardımcısı ve hâlâ realite şovları odaklı çalışıyor. ("Çok fazla evi yeniliyoruz," dedi bana *All Star Flip*'ten bahsederken, Gabrielle Union ve Dwyane Wade'le birlikte yapımını üstlendiği yeni bir programdı.) *Girls v. Boys*, Jess'in üstünde çalıştığı ilk şovdu, bizden önceki Montana sezonu için işe alınmıştı. İkimiz de montlarımızı bar taburesine istiflerken bana o zamanlar, benim şimdiki yaşımda olduğunu hatırlattı.

Jess bütün yarışmacıları kendi seçmişti, arayışına ağustosta başlamıştı. "*Her yerde adamımız vardı*," dedi. "İyi bir atletizm programı olan bütün büyükşehir liselerine faksla seçme çağrısı yolluyordum. New York, New Jersey ve Connecticut'taki bütün yüzme takımlarına gittim." Böyle bir şova yarışmacı bulmak nispeten zordu, diye anlattı Jess. Coğrafi çeşitliliğe, etnik çeşitliliğe ve cinsiyetlerin dörde dört ayrıldığı gruplarda akılda kalıcı, güçlü kişiliklere sahip insanlara ihtiyaç vardı. Herkesin temel bir atletik kabiliyete sahip olması ve yüzlerce sayfalık izin formlarını imzalayacak ebeveynler gerekiyordu; bu tip ebeveynleri bulmak düşündüğünden daha zor, dedi Jess. O ve diğer yapımcımız Stephen, görüntülerimizin haklarına tümüyle sahipti ve kayıtları istedikleri şekilde kullanabilirlerdi. "Benim çocuğum olsa izin vermezdim!" dedi. "Sen de vermezdin!" (Sonradan annemin titiz imzasını mesuliyetten beraat sözleşmesinde buldum; sözleşme ondan yapımcıları, Noggin'i, MTV'yi ve Via-

com International'ı "herhangi bir yükümlülük veya talep"ten muaf tutmasını ve "ihmal veya başka eylemlerden dolayı yaşanabilecek sakatlanma veya ölüm durumlarında karşı taraflara dava açmaktan feragat edeceğine" söz vermesini istiyordu.)

Jess kol saatine baktı –altıda Harlem'deki bakıcısını eve göndermesi gerekecekti– ve bize bir margarita pizza sipariş etti. Realite programlarına insan seçmenin asıl noktasının temel bir telejenik özelliğe sahip kişileri seçmek olduğunu söyledi – "televizyon ekranını delip geçebilen, bakışlarını belli bir açıda tutabilen, bakışlarıyla kameranın ötesine geçebilen insanlar." Hepimizle telefonda görüşüp sorular sormuştu: Birileriyle sorun yaşasak nasıl tepki verirdik? Memleketimizde bir sevgilimiz var mıydı? "Bu soruya verdikleri cevaptan, on altı yaşındaki bir çocuk hakkında epey fikir edinebilirsin: Ne kadar dürüst olduğunu, ne kadar özgüvensiz olduğunu," dedi. "Özgüvensizlik ergenliğin doğasında var ama fazla rahatsız hissediyorsan kamerada bu kötü gözükür. Realite programlarında sıfır özgüvensizliğe sahip insanlara ihtiyacın vardır. Veya insanları deli edecek derecede özgüvensiz birine ihtiyacın vardır."

Grup şovlarının formülü epey basit, dedi Jess. Yetişkin şovları bile genelde lise modeli üzerinden yürüyordu. Sporcu çocuk, mezu niyet balosu kraliçesi, tuhaf tip, inek, "bebek gibi davranan arızalı kız" tipler emeleri olurdu. Hepimizin hangi tipler emelerin karşılığı olarak seçildiğini tahmin etmek istedim. "Kelley havalı kızdı," diye tahminde bulundum. "Paris tuhaf kızdı. Cory tatlı kasaba çocuğu. Demian şaklaban. Ryder'ın sporcu çocuk olması gerekiyordu. Krystal ise şirret, kendini beğenmiş kızdı."

"Evet, bir nevi manken tiplerden," dedi Jess.

"Peki ya Ace?" diye sordum. "Krystal onu siyah bir çiftiniz olsun diye aldığınızı düşünüyordu." (İnce bir espri anlayışı olan ve hiç mi hiç şirret olmayan Krystal kendi rolünü bana "realite şovlarındaki standart siyah kız" olarak betimlemişti.)

"Çeşitliliğe kesinlikle ihtiyacımız vardı," dedi Jess. "Peki ya sen kimdin?"

"Ben inek miydim?" diye sordum. (Eminim çeşitlilik olsun diye de seçilmiştim.)

“Hayır,” dedi. “Gerçi bir gece oturup *ödev* yaptığını hatırlıyorum. Stephen’la birbirimize bakıp, bu televizyon için fazla sıkıcı, onu durdurmalıyız, demiştik.”

“Ben... mantıklı olan mıydım?”

“Hayır!” dedi Jess. “Mantıklı *olmamanı* umuyorduk! Seni televizyon kanalına gösterdiğimizde çokbilmiş, bütün derslerinden pek iyi ile geçen öğrenci tipi olarak sunmuştuk.” Aynı zamanda atletik görüldüğüm için de seçtiklerini söyledi. Seçme videomda futbol sahasında yuvarlanarak pas atmış, böylece neredeyse top bile tutamayacak kadar zayıf el göz koordinasyonumu saklamıştım.

Verandada **KELLEY**, **KRYSTAL** ve **JIA**, erkeklerin arasını bozmak için **KELLEY**’nin **ACE** ve **CORY**’yi nasıl birbirine düşüreceğini konuşuyor. Erkekler, **RYDER**’dan hoşlandığı için kolay manipüle olan **PARIS**’i kullanıp kızların kuyusunu kazmaya çalışıyor. **PARIS** dramın seviyesini yükselterek ağlıyor, susmak bilmeden konuşuyor. **RYDER** devamlı yarışmanın ortasında serinkanlılığını kaybediyor. “Ben bu negatif duyguları hak etmiyorum,” diye bağıyor **RYDER**, üstsüz bir şekilde okyanusta taş sektirirken. “Saçmalığa bak be!”

Çocuklar dans etmek için dışarı çıkmaya hazırlanıyor. **DEMIAN** hâlâ **JIA**’yla öpüşmek istiyor. Kafasına gömlek saran **ACE**, **JIA**’yı taklit ederek **DEMIAN**’ı başından savıyormuş gibi yapıyor. Herkesin dış mekân bir sahil barında saygılı bir şekilde birbirlerine sürtünerek dans ettiği montajın ardından çocuklar eve dönüyor, evde de onları sunucular bekliyor. Herkes adadan birini atmak üzere oy kullanacak. Her takımdan bir kişi seçilecek.

Oturup da *Girls v. Boys*’u izlemek için cesaretimi toplamam aylarımı aldı, şovu izlemek de alışagelmedik bir histi: Şovun kendisi bir şeyleri yaparken tereddüt etmediğimin bir kanıtı. Fakat fiziksel olarak kendimi şovu baştan izlemeye zorlayamadığımı fark ettim. 2018 kışında, Brooklyn’de bir barda karlı bir hafta içi akşamı bir şeyler içtikten sonra, arkadaşım Puja’yı yarışmanın ilk yarısını izlemek üzere evime sürükledim. Birkaç gün sonra yarışmanın kalanını izlemek için arkadaşım Kate’i eve çağırdım.

Ergen halimin bu kadar çok kaydını görmek tuhaftı. Hepimizin ne kadar doğal davrandığını görmek daha da tuhaftı; itiraf sahneleri çekmek ve kameramanların sizi sağda solda takip etmesi dünyanın en normal şeyiymiş gibi. Ne kadar az değiştiğimi görmek belki de işin en tuhaf kısmıydı. Diğer katılımcıları aramaya başladığımda zamanın bükülme hissi iyice yoğunlaştı. Herkes yaklaşık otuz yaşındaydı; çoğu insanın, ergenliği ile arasında bir miktar mesafe olduğunu hissettiği yaşlarda. Fakat Jess'in de bahsettiği üzere hepimiz anormal derecede özgüvenli ergenlerdik; benlik algılarımız epey sağlamdı. Herkese, programdan bu yana değişmiş hissedip hissetmediklerini sordum. Herkes bana tabii ki büyüdüklerini ama onun dışında aynı hissettiklerini söyledi.

Artık evli olan Kelley, Newport Beach'te yaşıyor ve bir emlak şirketinde iş geliştirme departmanında çalışıyordu. Krystal, Los Angeles'ta yaşıyor ve gündüz işinin yanı sıra oyunculuk yaparken TLC'nin *Rattled* adlı bir başka realite şovuna birlikte çıktığı yirmi aylık kızını büyütüyordu. İlk öpüşmesini kameralar önünde Kelley ile yaşayan tatlı, kasabalı çocuk Cory, Orlando'da erkek arkadaşıyla birlikte yaşıyor ve Disney'de çalışıyordu. Vegas'ta büyüyen şaklaban Demian hâlâ orada oturuyor ve bir gece kulübünün reklamcılığını yapıyordu. Ace, DC'de yaşıyordu. Ryder mesajlarıma cevap vermedi ve Facebook profilinde tip iki bipoları için tedavi gördüğü bir ay boyunca süreci zarif bir şekilde videoya çekip belgeleyen Paris'le iletişime geçmekten de vazgeçtim.

Hepsine şovda hangi rolleri oynadığımızı düşündüklerini sordum. Rollerin yarısı hemen herkesin gözünde barizdi. Cory, Kelley, Paris ve Krystal yerleşik arketipleri oynamıştı: tatlı oğlan, Amerikan kız, ucube, şıllık. Geri kalanımız –Demian, Ryder, Ace ve ben– muğlaklıktı. Demian kendisinin dallama rolüne seçildiğini düşünmüştü; Kelley, Demian'ın şakacı olduğu tahmininde bulundu; Krystal "*Jersey Shore*'vari¹ esrarkeş çapkın" rolü olduğunu düşünüyordu. Ryder herkesin gözünde tam bir muammaydı –kendini beğenmiş sanatçı çocuk, kaşar sporcu, gösterişçi punk rock'çı–, ben de öyleydim. Başkası sorsaydı farklı cevaplar vereceklerini düşünsem de rol arkadaşı-

1. 2009-2012 yıllarında ABD'de MTV'de gösterilen realite şov. (Y.N.)

larım benim zeki olan, tatlı olan, “Güneyli eğlenceli olan” ya da if-fetli olan rolünde olduğumu düşündü.

Bu soruları sormak bile bir çeşit tipik ergen fantezisini gerçek-leştirmek gibiydi. Realite şovları duygusal açıdan toy olanların ken-dilerini nasıl kandırdıklarına dair çeşitli örnekleri göz önüne seri-yor: Dikkatle izlendiğinizin, değerlendirildiğinizin, bir kategoriye sokulduğunuzun hayalini; hayatınızın filme çekmeye değer oldu-ğunun ve sokakta yürürken size özel yapılmış şarkılı bir montajı hak ettiğinizin hayalini. Katıldığımız şovda yetişkinlerin etrafımıza kurduğu dünya tam olarak buydu. Karakterlere göre ayrılmıştk. Sosyal dramlarımızın arka planında akustik baladlar ve pop punk çalıyordu. Kimliklerimiz, inşa ettikleri hikâyeye hizmet ediyordu. Bütün bunlar bir narsistin hayallerinin gerçek olması gibiydi. “Rea-lite programları camiasında bir söz vardır,” demişti yapımcı Jess, Midtown’da oturduğumuzda. “Herkes imzasını atar. Çoğu insan ünlü olmak ister. Herkes Kardashian’lardan daha iyi bir Kardashian olabileceğini düşünür. Bunu telefon uygulamalarından da görebilir-sin, herkes bir izleyici kitlesi istiyor. Herkes bir izleyici kitlesi hak ettiğini düşünüyor.”

Lisedeyken *Girls v. Boys* kameralarının bana sağladığı pürdik-kat ilgiyi delicesine arzuluyordum. Günlüğüme yazdıklarımda, baş-kalarında bıraktığım izlenimi daima gözümde büyüttüm. Hal ve hareketlerimi kontrol edip arkadaşlarım ve sınıf arkadaşlarımın beni nasıl gördüğünü merak ediyor, sonra da gördüklerini kontrol etmeye çalışıyordum. Daha dürüst olmayı deniyorum, diye yazmı-şım. Nasıl hissettiğimi yansıtacak şekilde hareket etmek istiyorum; “gerçekte olduğum gibi” yaşamak istiyorum. Öte yandan tutarlılığa her şeyden daha çok önem veriyorum. 2004’te yazdığıma göre, bü-tün bu otokontrolün, “Jia”nın belli bir durumda nasıl davranacağı-nın fazla farkında olmama yol açtığından ve “kendimin bir karakter-i” haline dönme tehlikem olduğundan endişelenmişim.

Bu endişe belli ki üstümden atamayacağım bir şey haline gel-miş. Fakat *Girls v. Boys* bu endişeyi kısmen, ilginç bir şekilde orta-dan kaldırdı. Devamlı gözetim altında olduğum yarışmadayken bıraktığım izlenimi dert edecek kadar dışarıdan bakamıyordum kendime. Her şey bir performans çerçevesine oturtulduğunda bi-

linçli bir şekilde rol yapmak imkânsız geliyordu. 2005'te Texas'a geri döndüğümde günlüğümdeki bütün varsayımlar kayboldu. Lisedekilerin beni nasıl gördüğünü merak etmeyi bıraktım; yarışmada nasıl görüneceğime dair kafa yormuyordum. Görüldüğümü bilmek, kendimi bir karakter olarak görme ve analiz etme arzudan kurtulmamı sağlamıştı. İlk bölümü izlediğimde şöyle düşünmüştüm: *Ne kadar sıkıcı, ne kadar utanç verici, bu benim.*

Birkaç sene içinde, insanlarda bıraktığım izlenimin tıpkı hava durumu gibi, kontrolümün dışında olduğunu düşünmeye başlayacaktım. Geriye dönüp bakınca bunu bilinçli bir şekilde değil, farkında olmadan kontrol etmeye başladığımı görüyorum. Dışarıya gösterdiğim kendimin ayarını yapma süreci öyle içgüdüsel, öyle otomatik bir hal almıştı ki algılayamamaya başlamıştım. Realite şovları öz-farkındalığı her şeyle bütünleşik hale getirerek beni ondan hem kurtarmış hem de ona bağlamıştı.

Bu, internetle iç içe geçecek bir hayat için güvenilmez de olsa faydalı bir hazırlık olmuştu. Yarışmayı izlerken nasıl hissediyorsam, New York'ta trene binip Twitter'da dolaşırken bir yandan, "Bu keyfi kibir katmanının altında neredeyiz biz?" diye düşünüp öte yandan, "Hepimiz görüldüğümüz gibi değil miyiz aslında?" derken de aynı şeyi hissediyorum.

Aydınlık bir sabah, uykulu ergenler. Kahvaltı masasında **JIA** utangaç bir şekilde **PARIS**'e olacaklar için özür diliyor. Kumsalda **PARIS** ve **RYDER** eleniyor. "Kişisel algılamıyorum ama bu boktan bir durum olmadığı anlamına gelmiyor," diyor **PARIS**.

Geriye kalan altı yarışmacı bir çark çevirip birbirlerine top atıyor; kızlar kaybediyor. **ACE** ve **JIA** terk edilmiş, gece görüşlü kameralar olan kilitli bir askerî koğuşa giriyor. Kızlar yine kaybediyor. Ertesi sabah sunucular alt katta bekliyor, bir sürpriz daha.

Girls v. Boys'un her bölümü aynı yapıya sahip. Yarışıyoruz, sonra eve dönüp kimden nefret ettiğimizi, kimden hoşlandığımızı konuşup bunu her gün tekrar ediyoruz. Realite şovlarının tahmin edilebilirliği hipnoza dönüşüyor. Güneş altın ışınlar saçarak hızlı çekimde yükseliyor; kamera, ranzalarımızın tepesindeki beyaz sinek-

liğin ardından bakıyor, esneyip bugün kazanacağımızı söylüyoruz. Deniz şortları ve bikiniler giyerek kumsalda sıralanıyoruz; çan çalışıyor, devasa yapboz parçalarını birleştirmek üzere kumda koşuşturuyoruz, sunucular tahtada puanları topluyor. Güneş tekrar hızlı çekimde batıyor; fosforlu pembe koyu günbatımına dönüşüyor ve gece olduğunda, gittikçe bronzlaşan tenlerimiz, her bölümde daha da kıvrırcıklaşan saçlarımızla birbirimizi şikâyet ediyor, kavga çıkarıyor, ara sıra da öpüşüyoruz.

Yarışmayı izlerken ne kadarını unuttuğumu fark edince şaşır-dım. Hiçbir kısmını hatırlamadığım yarışmalar vardı. Wyndham'da el yapımı hediyelik eşya satmış (?), tabanları delik kayaklarla yarış-mış (?), ellerimiz arkamızda bağlı bir şekilde dizlerimizin üstüne çöküp kâselerden köpek maması yemiştik (?). Bölümlerden birinde elime gitar alıp evde sürüp giden romantik dramlar üzerine doğaç-lama bir şarkı çalışıyorum. Kamera çekmediğinde yaşananlar hakkın-da neredeyse hiçbir şey hatırlamamak beni endişelendiriyordu. Me-sela her gün ne yediğimiz hakkında bir fikrim yoktu.

"Sanırım bol bol dondurulmuş pizza yiyorduk," dedi Demian. "Bir de bir mekân vardı, öğle yemeğine oraya çok giderdik." Telefon-da Krystal bana hâlâ aynı marka dondurulmuş pizzalardan aldığını söyledi. Buzdolabına yürüdüğünü duydum. "Evet, Celeste marka. Mikrodalgada dakikalar içinde hazır." Kelly öğle yemeği yediğimiz yeri hatırlıyordu: "Adı Bananas'tı. Akşamları dans etmeye gittiğimiz yerin ismi de Chez Shack; şişte piliç çevirme yapıyorlardı." Krystal canlı müziği ve loş ışıklarıyla hatırlıyordu Chez Shack'i. "Öff!" dedi. "*Havana Nights*'ta olduğumuzu zannederdik resmen." Bu konuşma-lardan sonra tek tük sahneler canlandı zihnimde; bir melamin ta-bak, tekrar tekrar aynı sandviçi sipariş etmem, büyük siyah bir gö-ğün altında verandada kumlar. Fakat bu kadardı. Hikâyeye dönüş-türmeme gerek olmayan her şeyi unutuyorum ve Porto Riko'da her gün olan bitene bir anlam vermek başkasının işiydi.

Realite şovları yoktan hikâye yaratmakla ünlüdür. *Bachelor* franchise'ı *Frankenbite* yapmakla, yani ses kaydı üzerinde oynayıp onu yanlış bir bağlamla birleştirmek, böylece yarışmacıları aslında söylemedikleri bir şeyi söylemişler gibi göstermekle bilinir. (2014'te *Bachelor in Paradise* yarışmacılarından birinin ses kaydı öyle değişti-

rılmıştı ki bir rakuna içini döküyormuş gibi gösterilmişti.) Jess'in dediğine göre bizim şovda hikâyelerin anlamlı olması için üç ay boyunca düzenleme yaparak birçok kaydın yerini değiştirmişlerdi. Ara sıra görüntüler arasındaki dikiş yerlerini görebiliyordum ve diğer yarışmacılar da bana değiştirilen birtakım şeyleri hatırlattı. (Her takımın bir üyesini elemesi gerektiği sürprizinden sonra kindar görünmek istemeyen Paris ve diğer erkeklerin baskısına uğradığını hisseden Cory'nin kendilerini eledikleri gerçeğini şov atlamıştı mesela.) Yine de yarışma eşsiz ve tuhaf bir şekilde eksiksiz bir belge gibi görünüyordu. İşte orada, ergen seslerimiz ve inanılmaz derecede dayanıklı bedenlerimizle kameraya sırlarımızı veriyor ve zil sesini duyduğumuz anda kendimizi okyanusa atıyorduk, sonsuza dek. Vieques'te, yirmi birinci yüzyılda bir deneyimin bahanesi, deneyimin kaydı ve deneyimin kendisi arasındaki farkı ayırt etmenin bazen imkânsız olduğunu öğreniyordum farkında olmadan.

Rüzgârlı bir futbol sahasında çocuklar yeni takım arkadaşlarıyla tanıyor: **RYDER** kızlar takımında, **PARIS** erkekler takımında. Yarışma, "insan langırtı" Yanlarında **RYDER** olunca kızlar yeniyor. Sonrasında **PARIS** sahada oturup ağlıyor. **ACE** ve **DEMIAN** ondan nefret ediyor. "Onu bir çuval patates gibi taşımamız gerekecek," diyor **DEMIAN**. O gece **PARIS**, **CORY**'ye **KELLEY**'nin oğlanı erkekler takımını manipüle etmek için kullandığını anlatıyor. **KELLEY**, **PARIS**'le yüzleşiyor ve **DEMIAN** koruyucuyu oynuyor. Bağışmalı bir kavgaya başlıyor.

KELLEY, **CORY**'yle barışmaya çalışıyor. **DEMIAN**, **CORY**'ye **KELLEY**'nin bütün geçmiş sevgililerini aldattığını anlatıyor. Kızlar **PARIS**'le aralarını düzeltmeye çalışıyor. "Herkes diğerlerinden iyilmiş gibi davranmaya çalışıyor," diyor **PARIS**, garaj yolunda tek başına burnunu çekerken. "Ama belki de hepimiz kötüyüzdür." Takımlar kayıkla mangrov bataklığından geçiyorlar, kızlar galip geliyor. **JIA** ve **KRYSTAL** itirafta bulunuyor: Oğlanlar sinirli çünkü **KELLEY**, **ACE**'le birlikte olmuyor, **JIA** da **DEMIAN**'la.

Bütün sezon boyunca kimseyle öpüşmemem hikâyenin önemli bir noktası. Herkesin "Doğruluk mu Cesaret mi" oynayıp birbiriyle

öpüştüğü daha ilk gecedен bu konuda kararım kesin. Yeniden bir araya geldiğimiz Vegas bölümünde –evet Vegas’ta çekilen, yeniden bir araya gelme bölümümüz var; hepimiz parlak bir sahnede oturup bölümlerden kesitler izliyoruz– Demian, kuralımın saçma olduğunu söylüyor. Dayanılmaz bir ukalalıkla, *ahlaki değerlerim* olduğu için *kusuruma bakmamaları* gerektiğini söylüyor, çiğnemeyeceğim birtakım kurallarımı yazdığım bir not kâğıdından bahsediyorum.

Palavra mı sıkıyordum? Not kâğıdına yazılmış bu kurallar hakkında en ufak bir şey hatırlamıyorum. O not kâğıdı hayatımın şu anki gidişatıyla tutarsız olduğu için belki de şu an palavra sıkıyorum. On altı yaşındayken gerçekten de keyfî cinsel engellere çok takılıyordum; bakireydim, evlenene kadar da bakire kalmak istiyordum; gerçi yaklaşık bir sene içerisinde çöpe giden bir hedefti bu. Fakat yarışmadayken namuslu görünmeye mi daha çok önem veriyordum yoksa dinî bir panoptikondan gerçek bir panoptikona geçtiğim için bu iki fikir arasında ayrım yapamıyor muydum? Yabancılarla öpüşmek konusunda katı düşüncelerim mi vardı –o noktada gerçekten hiç yapmadığım bir şeydi– yoksa *kamera karşısında* yabancılarla öpüşmek konusunda mı katı düşüncelerim vardı? Porto Riko’ya gitmeden önceki ay *Girls v. Boys: Montana*’dan bir bölüm izledim ve günlüğüme, “Biraz tuhaf geldi. Herkes birbiriyle çıkıyor ve kızlar bütün bu süre boyunca varla yok arası giysiler giyiyor; inek güttükleri bir bölümde straplez üst giyiyorlar. Asla. Yanımda tişört götüreceğim, bir sürü tişört hem de. Mütevazı olanın, biriyle birlikte olmayı seçenin ben olabileceğim düşüncesi tuhaf geliyor çünkü evde böyle bir rol oynamıyorum. Sadece altı ay sonra bunu izlediğimde kaşar gibi göründüğümü fark etmek istemiyorum.”

Bu muhafazakâr ahlaklı, vicdanlı kişi maskesinin altında, kendini başkalarından korkakça üstün görme duygusu var. 2000’lerin başında her yerde karşımıza çıkan ergen kız hallerinden üstün görüyordum kendimi: Yapmacık seks ve satış rekorları kıran komedi ya da romantik komedi filmlerindeki baskıcı duygusallık imajından, lisede kızların devamlı erkekler hakkında konuşmaya duyukları utanç verici ihtiyaçtan. Çaresiz görünmeme arzusuna kapılıyordum kimi zaman. Bu arzu, dinle içime işlemiş, kaşarlık yapmama arzuma karışıyordu... veyahut kaşar gibi görünmek istemiyordum,

çünkü söz konusu realite şovları olunca bu ikisi aynı şey sayılır. Gevşek ve pislik tavrıyla Demian'ın, hoşlanabileceğim insanlara dair dar ve kibir dolu bakış açımı ters düşmüş olması da muhtemeldi; o zamanlar, bana kaba davranan havalı erkeklerden hoşlanıyordum ve sanırım birisinin beni bariz bir şekilde elde etmeye çalışmasını utanç verici buluyordum. Fakat yarışma boyunca Demian'ı sevmiştim, incelikli ve absürt espri anlayışına çekiliyordum. Evdeki son gecemizde, son yarışma da bittikten sonra nihayet beraber olduk; kameralar önünde değil tabii, gerçi ertesi gün Jess bir elveda öpücüğümüzü yakalamıştı. Çözülmesi imkânsız gibi görünen bir gerilim bir anda, bir daha hissedilmemek üzere yok olmuştu. Bu denemeyi yazarken Demian'ı aradığımda, San Francisco'da bir haber üstünde çalışıyordum ve sohbetimizin bir noktasında, dakikalarca güldüğümüz için ikimiz de konuşmadık. Ertesi gün röportajlar esnasında yüzümün ağrıdığını fark ettim.

Cinsel anlamda erdemlilik Cory için çok daha büyük bir şekilde mesele oldu; seçmeler esnasında kendini Britney Spears seven ve daha önce hiç öpüşmemiş biri olarak tanıtmış, sonra da ilk bölümde şovumuzun Britney Spears'ı olan Kelley tarafından öpülmüştü. Sezonun romantik hikâyesi Cory ve Kelley'ye verilmişti ve bu kısmen fikir birliğinden kaynaklanıyordu, daha fazla kamera önüne çıkmayı garantilemek istemişlerdi. Fakat sonradan onu aradığımda anlattığına göre Cory çekimlerin çok öncesinden beri eşcinsel olduğunun farkındaymış. Kelley'yle öpüşmesi, bir kızla ilk öpüşmesiymiş.

Geriye dönüp bakınca bu gayet bariz geliyor. Epey seksi olan Kelley'yle fiziksel olarak ilgileniyormuş gibi görünmüyor ve rasgele nesneleri yarışmacılarla eşleştirdiğimiz bir yarışmada, aralarında *Josie and the Pussycats*'i gördükten sonra bir tomar sinema biletini Cory'yle eşleştirmiştik. Fakat Cory hiçbir zaman rolünden çıkmadı. Kentucky'nin küçük bir kasabasından geliyordu, bu yüzden açılmıyordu. Ebeveynlerine daha önceden açılmayı denemiş ama Cory'yi dinlemeyi reddetmişler, babası ondan hayattaki en büyük korkusunu gerçeğe dönüştürmemesini istemiş. (Jess 2005'te *Noggin*'in eşcinsellik konusunu açmalarına bile izin verip vermeyeceğinden emin olmadığını söyledi bana.) Porto Riko'ya gitmeden önce Cory'nin babası onu "Shaggy gibi davranmaması" için tembihlemişti; *Scooby-Doo*'daki Shaggy, Cory'nin babasının aklına gelen en eşcinsel kişiydi

anlaşılan. Cory erkek arkadaşıyla sekiz senedir birlikte yaşadığını söyledi bana, her zamanki gibi kulağa nazik, iyimser ve gerçekçi geliyordu. Anne babası ona karşı mesafeli ama medeniydi; aralarındaki ilişkinin ne olduğunu ağızlarına almasalar da partnerine saygılı davranıyorlardı.

Çocuklar hediyelik eşya yapıp Hawaii desenli otel formaları içinde onları Wyndham'da satmaya çalışıyor. **DEMIAN** İspanyolca bilgisini kullanıyor, oğlanlar kazanıyor. Eve döndüklerinde buz makinesini çıkarıp kar helvasından toplar yaparak birbirlerine fırlatıyorlar. Elektrikleri kesiliyor ve hep beraber karanlıkta havuza, yüzmeye gidiyorlar. **PARIS**'in **ACE** ve **DEMIAN**'ın tepesine tırmanışının görüntüleri verilirken **JIA** kameraya **PARIS**'in erkekler takımına memelerini kullanarak girmeye çalıştığını söylüyor. Ertesi gün takımlar, kayıklar üstünde mızrak dövüşü yapıyorlar, kızlar kaybediyor.

Kızlar bir bonus yarışma istiyor. **RYDER** ve **PARIS** hızlı bir şekilde devasa kan sosisleri yiyip kusuyorlar. **KELLEY**, **CORY**'nin kendisine hamle yapmaması yüzünden sinir olmuş durumda. "Memleketimdeki insanlar gibi biri değil hiç," diyor **KELLEY**.

Yarışmanın ilk bölümünden sonrasını izlemememin bir sebebi de hiçbir zaman izlemek zorunda kalmamış olmam. Şov, her şeyin internette ölümsüzleşmeye başladığı zamandan hemen önce yayınlanmıştı ve YouTube'da kısa kısa videoları çıkmayacak kadar önemsizdi. Noggin 2009'da kapanınca *Girls v. Boys*'un bonus bölümleri ve hayran forumlarıyla birlikte internet sayfası da kapandı. Facebook'a 2005'te, çekimler ile şovun yayınlanması arasındaki zamanda üye olmuşum –o noktada çoktan LiveJournal'ımız, Xanga ve Myspace'imiz vardı– ve bütün bunların akıbetinin ne olacağı belliydi. Realite şovlarının unsurları her şeye sızıyordu; herkes izlenmesi için kendi hayatını videoya çekiyordu. *Girls v. Boys*'ta kendime nadir rastlanan, asimetrik bir özgürlük tanıyabileceğim hissine kapılmıştım. Bu yarışma sayesinde, halkın tüketimi için yapılmış bir şeyi tüketmek zorunda kalmamam mümkündü. Kendimin, hiçbir zaman görmek zorunda kalmayacağım bir imajını yaratmış olabilirdim.

Sezon bittikten sonra yapımcılar bölümleri bize VHS kasetlerle yolladılar. Üniversitede bu kasetleri, kendi isteği üzerine en yakın arkadaşşıma verdim ve o da bütün sezonu tek oturuşta bitirdi. Barış Gönüllüleri'nde çalıştığım sırada erkek arkadaşım da bütün şovu izledi. (Realite şovundaki halimi "tam olarak şu anki halim gibi, sadece biraz daha cadaloz" bulduğunu söyledi.) Sık sık çöpe atmakla tehdit ettiğim için kasetleri ebeveynlerinin evine sakladı. Annesi kasetleri yanlışlıkla bir ikinci el dükkânına bağışlayınca aşırı sevindim.

Sonra 2017 ilkbaharında, kendimi hafta sonu için New York'un yukarı yakasında bir misafir odası kiralarken buldum. Yanıma ot ve bir eşofman altı almış, tek başıma trene binmişim. Karanlık ve saat geç olmuştu, pencere yanında ufak bir masada oturmuş, modern hayatın yapay koşulları altında kendimizi tanımanın gerekliliği ve imkânsızlığı üzerine bir şeyler yazıyordum, daha doğrusu kafam güzelken olduğu gibi bir şeyler karalıyordum. Odun sobasını yakmış, gözlerimi alevlere dikmiş düşünüyordum. "Of," dedim sesli bir şekilde, bir realite şovuna katıldığımı birden hatırlayarak. "Of hayır."

Facebook'a girdim ve Kelley ile Krystal'a mesaj attım. Tuhaf bir tesadüf eseri Krystal o hafta Costco'ya gidip VHS kasetleri DVD'ye çektirecekti ve bana da bir kopya yaptırabilecekti. Yarışmayı yayınladığında izlemişti, tıpkı Kelley ve Cory gibi. Sonrasında Demian ve Ace'le konuştuğumda, ilk birkaç bölümden sonra izlemeyi bıraktıklarını öğrenip rahatladım.

"Neden izlemeye devam etmedin?" diye sordum Ace'e.

"Bilmem," dedi. "Sonuçta yarışmanın kendisini yaşadık zaten, anlatabiliyor muyum?"

Çocuklar bir ipucu avına çıkıyor, adanın meydanında koşturup köpeklerini öpen ve amuda kalkan insanların fotoğraflarını çekiyor. Kızlar yeniyor. Eve döndüklerinde **DEMIAN** kocaman bir kakayı klozet giderinden geçirebilmek için koca bir kova su alıyor. Oğlanlar bir bonus yarışma talep ediyor: Herkes elleri arkada bağlanmış bir şekilde bir kâse dolusu ıslak köpek maması yiyor ve kızlar tekrar kazanıyor.

Gece, çocuklar birbirlerinin gözünü bağlayıp sırayla öpüşüyor. Aşağı doğru meyillenen bir çimenliğe muşamba serip üstüne ayçiçek yağı dökerek derme çatma bir su kaydırağı yapıyorlar. Kameralar karşısında güreşçiler gibi kaslarını şişirip yapmacıktan güreşiyorlar, birbirlerini ellerinde krem şantiyle kovalıyorlar.

Vieques'in güney kıyısında, neredeyse tamamen karayla çevrili, balta girmemiş bir mangrov ormanı olan ve havanın tamamen durgun olduğu bir koy var. Adı Mosquito¹ Koyu'dur ve adını sinekten değil, Karayipler'in son gerçek korsanlarından olup ölmeden önce binlerce hazine gömdüğünü iddia eden gaddar efsane Roberto Cofresí'nin gemisi *El Mosquito*'dan alır. Gazetede yayımlanan bir mektup, ölü bir korsanı yanlışlıkla Cofresí olarak tespit edince adamın mitolojik güçleri hakkında dedikodular türemeye başladı: Gemisini görünmez yapabiliyordu, onu ölümsüz kılan büyülü damarlarla, yani *capilares de Maria* ile doğmuştu. Bir halk efsanesi onun yedi senede bir, yedi günlüğüne alevler içinde belirdiğini söyler.

Dünyada sadece beş tane biyoluminesan koy vardır ve Mosquito Koyu bunlardan en parlak olanıdır. Suyunun her bir litresi yüz binlerce *Pyrodinium bahamense* içerir: Dalgalandığında uhrevi bir mavi-yeşil renge bürünen mikroskobik büyüklükte algler. Ay ışığının olmadığı bir gece, bu suların içinden geçen bir tekne, parıldayan bir iz bırakır arkasında. Bu güvenli ve mahrem liman da alglerin tam ihtiyaç duyduğu yerd: Çürüyen mangrovlar bu narin organizmalara çokça besin sağlar ve okyanusa açılan ağız sığ ve dar olduğundan suyu çalkalayan dalgaları uzak tutar. Böylece algler parıldar; kendileri için değil, tek başlarına da değil ama birileri geçince. Sorun şu ki davetsiz misafirler koyun hassas dengesini bozuyor. Mosquito Koyu 2014'te bir seneliğine karanlığa gömüldü, bunun sebebi büyük olasılıkla çok sayıda turist ve güneş kremleri ile şampuanların içerdiği kimyasallar. Günümüzde turistler oraya hâlâ tekneyle gidebiliyor, tabii böcek ilacı kullanmadıkları takdirde. Fakat 2007'den beri koyda yüzmek yasak, bu kural şovu çekerken orada yüzmemizden iki sene sonra getirildi.

Siyah bir gecede, örs kadar ağır bir sessizlik içinde tekneyle açıldık. Hareket eden bulut kümelerinin ardında sarımsı yıldızlar belirip yok oluyordu. Hepimiz gergin, sessiz ve endişeliydik: Sanırım hepimiz, bize bu tür bir macera yaşatmaya çalışan ama muhtemelen bunu karşılayamayacak ailelerden geliyorduk; belki de bu yüzden bu programa çıkmamıza izin vermişlerdi. Tekne koyun ortasında durduğunda neşeyle titredik. Suyu girip parıldamaya başladık; yıldızlar suya düşmüş de üzerimize yapıyor gibiydi. Mutlak karanlığın ortasında büyüyle kaplanmıştık, denizanaları gibi ışıltıyor, "Toxic" videosundaki gibi parıldıyorduk; daireler çizerek yüzüyor, yayılan açık mavi ışıltının ortasında nefes nefese gülüyorduk. Birbirimizin omuzlarına dokunup parmaklarımızın ışıkla parıldamasını izledik. Uzun bir süre sonra, üstümüzden biyoluminesans damlaya damlaya tekneye geri çıktık. Saçımdan ışıldayan suları sıkıp akıttım. Vücudum iyi şansla öyle dolup taşmış hissediyordu ki boğuluyor gibiydim. Metafizik kazalar girdabına kapılmış gibi hissediyordum. Kameralar yoktu ve isteseler de bunu yakalayamazlardı. Kendi kendime tekrar ettim: Sakın unutma, sakın unutma.

Çocuklar birtakım nesneleri çıkarmak için okyanusa dalmak, kıyıya geri yüzme ve nesnelerin kime ait olduğunu tahmin etmek zorunda. **JIA** sinema biletleriyle dolu bir cüzdanı karıştırıyor: "*Josie and the Pussycats* mi? Bu **CORY**'nin," diyor. Kızlar kazanıyor. **KELLEY** nihayet **CORY**'yi ikna ediyor ve beraber karanlık bir köşeye çekilip öpüşüyorlar. **DEMIAN**'ın **JIA**'yı bir ranzada gıdıkladığı kaydın üstüne **JIA** kameraya konuşuyor ve **DEMIAN**'ın hâlâ onu tavlama çalıştığını anlatıyor.

Bir sonraki yarışma bir lisede yapılıyor. Kızlarla erkekler mayolar süsleyip, neredeyse çınlıplak bir şekilde sahneye çıkıp bin tane Porto Rikolu öğrenci için şov yapıyor, öğrenciler de kazanan takımı seçmek üzere oy veriyor. Bunun video kaydı kelimelerle anlatılamaz, oğlanlar kazanıyor. Kızlar bir bonus yarışma talep ediyor. **KELLEY**, **DEMIAN**'a karşı kocaman taşlı Jenga oyununu kazanıyor. Kızlar yarışmanın başından beri geriden geliyordu ama şimdi neredeyse berabereler. Oğlanlar birbirlerine düşüyor. **PARIS** ve **ACE** birbirlerine, "Bi sakın ol be," diye bağırıyorlar.

Hızla mayonez yemek zorunda olduğum ve hepimizin mayo giyip liselilerden oluşan bir gruhun önünde dans ettiği bölümler dışında, izlerken en zorlandığım şeylerden biri herkesin devamlı Paris'in üstüne gitmesiydi; onu görmezden geliyor, kamera önünde arkasından konuşuyor, yüzüne yalan söylüyorduk. Lisedeyken çok da iyi biri olmadığımın bir hatırlatıcısıydı bu kesinlikle. Grup içinde grup kurmaya meyilliydim, Kelley ve Krystal'a yaptığım gibi, çıkarlarım uğruna kız arkadaşlarıma yakınlık gösterirdim. Bazen komik olduğunu düşündüğüm için birilerine zalimce davranışlar sergileyebiliyor, "dürüstlük" kisvesi altında saygısızlık yapıyordum ya da genel olarak duyarsız davranıyordum; Paris konusunda da yarışma boyunca böyle bir tutum benimsemiştim. Bir bölümde Paris'in monologlarından birini yarıda kesip bağırıyordum: "Paris, kışından uydurma." Yarışmadan elendiğinde yarı bilinçli bir şekilde, bundan sonra en zayıf halka olduğumun ortaya çıkacağından korkmuştum. Herkesin dikkatini (kendiminki dahil) bu ihtimalden uzaklaştırmak için Paris'in en sinir bozucu anlarını titizlikle taklit etmiştim: Paris'in Cory'ye yaptığı gibi ben de Demian'ın göğsüne oturup bağırarak bana güzel olduğumu söylemesini istemiş-şovda yapımcılar bu sahneleri yan yana göstermişti- ve ağlamaklı bir şekilde tek istediğimin herkesin iyi davranmasını olduğunu yakarmış ve daha nice-lerini yapmıştım.

Hem lise hem de realite şovları sosyal acımasızlıktan alır gücünü. Bunu yazarken, bir yarışmaya gittiğimiz sırada Demian'la arabada bütün yarışmacılar hakkında bestelediğimiz şarkıyı buldum. "Siktiğimin Demian'ı Meksikalı ve öğrendiği tek İngilizce kelime *fuck*," yazmışım, "o yüzden siktir et Demian'ı." O da bana geri yazmış: "Siktiğimin Jia'sı, pek iffetli kitap kurdu kaşar; oğlanları hasta edip afra tavra yapar." Birbirimize karşı pek nazik değildik. Fakat Paris'e korkunç davranmıştık. "Siktiğimin Paris'i," yazmıştı Demian. "Dengesiz aklın, daima azgın ve istersin birileri arkadan çaksın." Gülmemeye çalıştığımı hatırlıyorum. Bu kadar açık bir şekilde dikkat çekmeyi istemek ne kadar utanç verici, diye düşünmüştüm. Neden umursamıyormuş gibi yapmak gerektiğini anlamıyordu?

Sonunda Salem, Oregon'da büyüyen ve şimdi Portland'da yaşayan Paris'e yazdığımda, ondan özür diledim ve o da hemen geri döndü. "Artık çok sıkıcı biriyim," dedi, birkaç gün sonra telefonda

konuştuğumuzda. “Whole Foods’da çalışıyorum. İkinci yıldönümüne yaklaşıyorum.” Fakat dakikalar içinde Paris’in neden realite programının kediotu olduğunu hatırladım. Hâlâ utanmazdı, gevezeydi ve size her şeyi anlatmaya hazırdı. “Lisede *tabii ki* uyum sağlamak zorlandım ve uyuşturucu kullanmaya başladım; ‘Hadi alkolik olalım, hadi bi ton uyuşturucu çekelim’ kafasıydı işte,” dedi. “Salem öyle bir yer. Zengin çocuklar da böyle. Benim gibi kenar mahallede yaşayan beyazlardan olmasan bile herkes biraz öyleydi. Portland’a taşınmamın bir sebebi de kısmen, beni tanıdığını zanneden insanlarla karşılaşmaktan bıkmış olmamdı; tanımadığım kişiler gelip, ‘Aa sen Paris’ sin, hakkında çok şey duydum,’ diyordu, halbuki beni hiç tanııyorlardı.”

Paris bana, uçağımı kaçırdığım için yetişemediğim daha o ilk yarışmadan, dışlanacağını anladığını anlattı. “Çöpü karıştırmamız gerekiyordu ve içinde kaka dolu bir bez vardı, benim de ciddi bir dışkı fobim var,” dedi. “O yüzden dondum kaldım, korktum ve Kelley ile Krystal bana sinir oldu, yarışmaya kötü başladığımın farkındaydım. Öte yandan tuhaf biriyimdir zaten. Hayatımın büyük kısmında benimle dalga geçildi. İnsanların hakkımda neler söylediklerinin farkındayım; çok konuştuğumu, çok sesli konuştuğumu ve yanlış şeyler söylediğimi düşünüyorlar. Aslında içine kapanık biriyim, o yüzden bununla baş etme yöntemlerinden biri, birileriyle tanıştığımda olabildiğince tuhaf davranmak oluyor; böylece beni sevip sevmediklerine baştan karar verebilirler. Çocukken tiyatrolarda oynuyordum ve annemler duygularımı dolu dolu yaşamam için beni teşvik ederdi. Sanırım bir açıdan bakınca, lisedekiler kendim gibi davranabilecek özgürlüğe sahip olmamı kıskanıyorlardı. Çünkü öyle davranmaman gerekir. İnsanların sana bakıp seni yargılamasından endişelenmen gerekir.”

Paris, meraklı arkadaşlarının ısrarı üzerine yarışmayı birkaç kez izlediğini söyledi. “Birçok kısmı kötü anılarımı epey depreştiriyor,” dedi. “Büyük bir kısmı eğlenceli değildi benim için. Fakat iyi zamanları da vardı. Bir gece buz makinesini boşaltıp kartopu savaşı yaptığımızı hatırlıyorum, herkes birbiriyle anlaşıyormuş gibi hissetmiştim. Ayrıca beni televizyonda izleyen tuhaf çocuklar da olabileceğini ve akıllarından, ‘Vay canına, böyle hisseden bir ben değilmişim,’ diye geçirdiklerini düşünüyorum bazen ve bence bu muhteşem bir şey.”

Bir ay sonra Paris, New York'a erkek kardeşini ziyarete geldi ve Long Island City'de bulutlu bir gün öğle yemeği için buluştuk. Mor göz kalemi çekmiş, yeşil leopar desenli bir hırka giymiş ve konuşurken hiç zorlanmadan meşhur sözler alıntılanmıştı: "Yumruk yumruğa kavgalarda işe yaramazın tekiyim," dedi, yirmilerinde daha sert biri haline geldiğini anlatırken. "Fakat otuz saniye içinde seni duygusal olarak yerle bir edebilirim." Telefon konuşmamızdan sonra ev arkadaşlarıyla yarışmayı tekrar izlemiş, vakit öldürmek için bunu bir içki oyununa çevirmişlerdi.

"İlk kural, Paris her ağladığında bir yudum al," dedi mangolu margaritasını yudumlarken. "Ayrıca biri Paris hakkında ne zaman kötü bir şey dese içmek zorundasın. Kızlar kaybettiğinde içmek zorundasın. Sonlara doğru epey sarhoş olduk." Son izleyişinde yarışma hakkında daha iyi hissettiğini söyledi; güler yüzlülüğünün, azminin başından beri belli olduğunu görebilmişti.

Gözüne kendi gibi görünüp görünmediğini sordum. "Evet," dedi. "Ama abartılmış bir hali. Yarışma hepimizi kendimizin karikatürüne çevirmişti. Biri televizyonda seni oynayacak olsa, kullanacakları doneler bunlar olurdu."

Final yarışması. "Buraya eğlenmek ve para kazanmak için geldim, ama daha ziyade parası için geldim," diyor **DEMIAN. KELLEY**, "Bir erkeğin beni yenmesine müsaade edemem. Bana öylesi normal gelmiyor," diyor. Kızlar takımı el ele tutuşup dua ediyor.

Son yarışma bir bayrak yarışı: İlk kişi şamandıraya kadar yüzüyor, ikinci kişi kıyıya geri yüzüyor, üçüncü kişi iplerden oluşan bir ağın içinden iplere dokunmadan geçmeye çalışıyor ve üçüncü ile dördüncü kişinin denge kalasında yer değiştirmesi gerekiyor; dördüncü kişi okyanustan bir bayrağın parçasını alıyor ve takım arkadaşları bayrağı bir araya getiriyor. **RYDER** suda hızla yüzerek **JIA**'ya ulaşıyor, **JIA** da **KRYSTAL**'a geri yüzüyor; kızlar ipten ağa büyük fark atarak önce giriyor. Fakat **KRYSTAL** iplerin arasından geçemiyor, ardından da o ve **KELLEY** kalasın üstünde yer değiştiremiyor. **ACE** ve **CORY** yarışı tamamlıyor, erkekler kazanıyor. Kızlar kırık kalplerle kendilerini sahile atıyor.

O gece yarışmacılar kavga etmeye başlıyor. **RYDER** kaybettikleri için **KRYSTAL**'ı suçluyor. **ACE**, **PARIS**'e "geri zekâlı sarışın" di-

yor. JIA kameralara ACE'in, başına iyi şeyler gelmesini hak etmediğini söylüyor. KELLEY birilerinin suratına yumruğunu geçirebileceğini anlatıyor. Ertesi sabah ışık berrak ve altın rengi, herkes sakince bavullarını evin merdivenlerinden indiriyor. JIA kameralara DEMIAN'la "arkadaştan biraz daha öte" olduklarının bilinciyle adadan ayrıldığını söylüyor. JIA taksiye binerken DEMIAN birden üstüne atlayıp onu uzunca öpüyor. Son karede PARIS boş evle vedalaşıyor.

Çekimlerin sonuna doğru hepimiz birbirimizi gırtlaklar vaziyeteydik. Hepimiz acil bir şekilde parayı istiyorduk ve hepimiz o parayı kazanacağımızı varsayıyorduk; bir miktar ailevi dengesizlik ve bir miktar çılgın özgüven, yarışmaya seçilmemizi sağlayan faktörlerden bazılarıydı. Kızların son yarışmayı kaybetmesi çok acımasız gelmişti, karnımdan yumruk yemiştım sanki, evren bir anda yanlışı yöne sapmış gibiydi. Elim boş dönmeyecektim, zira birçok realite şovu yarışmacılarının aksine yarışmada olduğumuz süre için ücret alıyorduk; haftada yedi yüz elli dolar on altı yaşında olunca epey iyi paraydı. Yine de ödöl parası, onu hesabımda sakladığımı fark etmediğim yerinden kaybolunca kumsalda perişan olmuştım.

Ailemin ekonomik ve kişisel sorunlarla cebelleştiği bir dönemde gitmişim Porto Riko'ya, durumun ne kadar kötü olduğunu ben gitmeden kısa bir süre önce anlatmışlardı. Sanırım Porto Riko'ya gitmeme izin vermelerinin sebebi günün sonunda buydu: Her şeyden biraz uzaklaşmaya ihtiyacım olduğunu söylediğimde beni anlamışlardı herhalde. Orta sınıfın alt ve üst sınırları arasında gidip geliyorduk ama annemler beni hep korumuş ve önem sırasında başta tutmuştu. Beni özel okulda okutmuş (çoğunlukla burslu), jimnastik derslerimin masrafını karşılamış, ne zaman istesem kitapçıya götürmüşlerdi. Bu ise farklıydı; "eve haciz gelecek" türünden bir fark. Liseden mezun olduğum gibi ekonomik özgürlüğümü elde etmem, o noktadan sonra, annemle babamın korumak için çok çalışıp da kaybettiği o orta sınıf istikrarını yakalamak için kendi yolumu bulmam gerekeceğini biliyordum.

Bu tabii *Girls v. Boys'* dan galip çıkmak için beni motive eden sebeplerden biriydi. Erkenden Yale'i kazanmışım ve payıma düşecek ödöl parasının öğrenim kredileri, sağlık sigortası, New Haven'a taşın-

mak gibi masraflarla başa çıkmama yardımı dokunacağını, dünyaya adım atarken bana tutunacak bir dal olacağını düşünmüştüm. Texas'a döndüğümde bu plandan uzaklaşmış gibi hissediyordum, böylece rehber öğretmenimin son dakika tavsiyesiyle Virginia Üniversitesi'ne tam burslu okumak için başvuruda bulundum. Porto Riko'dan yeni dönmüş olmanın heyecanı içerisindeyken üniversiteye görüşmeye gittim: yeterince resmî giyinmemiştim, yalnızca kendimi düşünüyordum ve mayonez ile kayıklar hakkında susmak biliyordum. Bir tur daha görüştükten sonra bana bursu verdiler, ben de kabul ettim.

Yapımcı Jess'le konuştuğumda, şovun yayınlanmasından sonraki aylarda annemin onu aradığını ve beni Yale'e gitmem için ikna etmesini rica ettiğini anlattı. "Nasıl bu tür bir itibarı geri çevirebilir ki," demişti annem. Ailemizin durumu aklımın bir köşesindeydi sanırım, tıpkı annemlerin yetiştirilişleri gibi. İkisi de Manila'da elit özel okullarda okumuştular ve enstitülerin insanı değiştirebilme gücüne inanıyorlardı; bir gün aniden inanmayı bırakana kadar ben de öyleydim. Yarışmayı kaybetmek bir çeşit geçişi simgeliyordu: Geleceğin, inadına öngörülemez bir şey olduğunu, paraya düşündüğümünden daha çok ihtiyacım olduğunu ve neyin daha eğlenceli görüldüğüne göre seçim yapmaktan daha kötü şeyler olduğunu hissetmeye başlamıştım.

Yarışmacılar Las Vegas'ta rengârenk bir sahnede, yarışmadan kesitler izlemek üzere toplanıyor. Herkes biraz farklı görünüyor: ACE'in saçları pembe, PARIS'in saçları kısa ve küt, KRYSTAL diş tellerini çıkartmış. DEMIAN, JIA'ya öpüşme kuralının saçma olduğunu söylüyor. "Ahlaki değerlerim olduğu için kusura bakma," diyor JIA. CORY, KELLEY'nin kendisini uzun bir süre boyunca parmağında oynattığını öğrenince öfkeleniyor. "Ben dürüst bir insanım!" diyor CORY. "Ben de çok iyi bir yalancıyım," diyor KELLEY, Britney'nin büyük gülümsemesiyle.

KRYSTAL, onunla beraber olmak istese de konuşmak istemediğini söyleyen DEMIAN'ı izliyor. KRYSTAL kızgın mı? "Bence çok komik," diyor KRYSTAL. PARIS, JIA'nın onu dikkat çekmek için memelerini kullanmakla itham ettiği sahneyi izliyor. "Memelerimi dikkat çekmek için kullanıyordum tabii ki," diyor PARIS neşeyle. Biraz kilo alan JIA, kendisinin ilk gece çekilmiş, DEMIAN'la asla öpüşmeyeceğini söylediği bir videosunu, ardından yarışmanın son günü DEMIAN'la öpüştüğü bir videosunu izliyor.

Yarışmacılara, seçim şansları olsa bu yarışmaya tekrar katılıp katılmayacakları soruluyor. “Hiç düşünmeden evet derim,” diyor **KRYSTAL**. “Porto Riko hayatımın en iyi deneyimi, bence bunun üstüne çıkmak çok zor,” diyor **KELLEY**. Yarışmacıların Strip’te durmuş vedalaşarak kameraya el sallamalarının görüntüsü üzerinden jenerik akmaya başlıyor.

Sekizimiz arasından bir tek Ace ve ben, Porto Riko’ya kamera önünde bir kariyer başlatma umuduyla gitmemiştik. Yarışmayla tesadüfi bir şekilde karşılaşmıştık; Ace’i, Bayer için bir odak grubu çalışması yaptıktan sonra aramışlardı. Diğer herkes seçmeler için çağrı yapıldığını görmüş ve teyple kayıtlarını yollamışlardı. Hatta Paris, *Girls v. Boys: Hawaii* için seçmeleri geçmiş ama kanal tarafından fazla genç addedilmişti. “O zamanlar yüzde yüz oyuncu olmak istiyordum,” dedi. “Ünlü olmak istiyordum. Bana kötü davranan insanlara hadlerini bildirmiş olacağımı düşünürdüm; *Ben Paris*’im, *ben* artık önemli biriyim, dercesine.”

Çekimler esnasında Kelley aramızdan en çok ivmeye sahip kişiydi. BMX şampiyonuydu, Got Milk? reklamında ve başka bir Noggin programı için birkaç tanıtım filminde oynamıştı. “Dürüst olmak gerekirse, bekâr annem ve iki erkek kardeşimle birlikte öyle fakir büyüdüm ki bütün bunlar başladığında, ‘İşte kaçış yolum bu,’ diye düşünmüştüm,” dedi telefonda. Yarışmadan sonra biraz mankenlik yapmış ama menajerleri *Girls v. Boys*’u CV’sine koymasını istemişti, realite şovundan gelme olduğu için insanları oyunculuk yapabildiğine ikna etmek zordu. Üniversiteden sonra Los Angeles’a taşındığında yirmilerinde yaratıcı başarı elde etmenin sırrının genelde zengin olmakta yattığını fark etmiş. Böylece emlakçılığa yönelmiş. “Özgüven oyunundan ibaret, boyuna götünden bir şey sallıyorsun,” dedi bana. “Epey başarılıydım. İkisi de tümüyle aynı şeydi.”

Parks and Recreation ve *2 Broke Girls*’de ufak rolleri olan Krystal, oyunculukla devam eden kişi oldu. Bana, iki yaşından beri kamera karşısında olmak istediğini bildiğini söyledi. Yarışmamız yayınlandıktan sonra bir hafta sonu, o ve Ryder *Girls v. Boys*’un eşofman üstünü giyerek San Francisco’da bir alışveriş merkezine gitmişti. Bir *Degrassi* imza günü düzenlenmişti ve bizim yarışmamız da *Degrassi*’den hemen önce veriliyordu; Noggin hayranlarının başlarına

üşüşmesini ummuşlardı ve öyle de olmuştu. (Ben hayatımda bir kez tanındım ve o da bir alışveriş merkezinde olmuştu, 2005'te bayram tatilinde Houston'daki Hollister'da çalışıyordum ve iki genç kız tarafından görülmüştüm.) Kelley bana yarışma yüzünden Arizona State'in kızlar birliğine alınırken tanındığını anlattı. Paris seneler sonra Portland'da dondurulmuş yoğurt dükkânında tanınmıştı. Cory bir grup ergenle H&M'de fotoğraf çektiğini hatırlıyordu. "Çok sevmişim," dedi. "O on beş dakikalık ünü hep tatmak istemişim."

"Ben ünlü olmak istiyordum," dedi Demian. "Çünkü bana göre ün ile para birdi. Fakat şimdi düşününce, siktir et, diyorum. Saçma sapan bir kişiliğe sahip oldukları için ünlü olan tipler görüyorum; kimdi o Japonya'daki intihar ormanına giden? Logan Paul. Daha genç olsaydık, bizim keskinlikle YouTube'da ünlü olmaya çalışırdı." İç çekti. "Logan Paul olmak istemezdim hiç." Demian, *Girls v. Boys*'tan önce başka bir realite şovunda daha oynadığını hatırlattı bana; Discovery Kids'de *Endurance* adlı bir programdı. Orada da diğer yarışmacılar oyuncu olmak istiyordu. "Kültürümüz böyle. Çocukken hep televizyon izlerdim. Neredeyse hiçbir şey yapmaya gerek olmadığını zannederdim. Bunu havada karada yaparım diyordum."

"O zaman Porto Riko'ya gerçekten de ünlü olmak için mi geldin?" diye sordum, otel odamda volta atarken. Dizüstü bilgisayarımda Twitter açıktı. En nihayetinde –belki de bunu itiraf etmek zorunda kalmamak için yarışmayı izlemeyi bu kadar uzun süre ertelemiştim– ekranda kendi yüzüme bakmaya alışmak çok kolay gelmeye başlamıştı.

"Hepimiz ünlü olmak istiyorduk," dedi Demian. "Sen hariç."

"Öyle mi demiştin?" diye sordum.

"Bir gün hep beraber oturup bunu konuştuğumuzu hatırlıyorum. Ünlü olmakla ilgilenmeyen bir tek sen vardın gerçekten. Sadece bir sebep uğruna ünlü olmak isteyebileceğini söylemiştin. Hatta şöyle bir şey demiştin sanki: 'Böyle bir şeyle ünlü olmak istemem. Kitap yazdığım için ünlü olmak isterim.'"

Daima Optimize Et

İdeal kadın hep alelade olmuştur. Günümüzde popüler olan ideal kadın tipini gözünüzde canlandırabileceğinizden eminim. Yaşı belirsizdir ama kesinlikle genç görünür. Parlak saçlara ve herkes ona baksın diye yaratıldığına inanan birinin net, arsız yüz ifadesine sahiptir. Onu genelde lüks içinde görürsünüz; uzak kumsallarda, çölde yıldızların altında, dikkatle kurulmuş bir masanın ucunda, sahip olduğu güzel şeyler ya da fotojenik arkadaşların arasında. Boş vakit geçirirken kendini sergilemek ya işinin büyük bir kısmını ya da önemli bir kısmını teşkil eder, bu konuda da sıra dışı biri değildir; günümüzde birçok kişi için, özellikle de kadınlar için görünüşünü ambalajlayıp insanlara sunmak, üstünden rahatlıkla para kazanılabilen bir beceridir. İdeal kadının bir markası ve muhtemelen bir erkek arkadaşı ya da kocası vardır: Yanındaki erkek, kadının daimi, görünmeyen izleyicilerinin vücut bulmuş halidir; ilginç bir özne, değerli bir nesne, beraberinde izleyiciyle gelen ve kendi gösterisini kendi yaratan biri olarak statüsünü tasdikler.

Canlandırabildiniz mi bu kadını gözünüzde? O, Instagram'a benzer; bir başka deyişle, piyasanın verdiği dersleri tekrarlayan sıradan bir kadındır, sıradan bir kadın da ideal kadına bu şekilde evrilir. Bu süreç, bahsi geçen kadın için en üst düzeyde itaat gerektirir

ve ideal şartlarda, samimi bir şekilde hevesli olmasını da. Bu kadın, piyasanın ondan talep ettiği her ne olursa (güzel görünmek, sonsuza dek devam edecekmiş gibi görünen bir gençlik, kendini tanııtma ve kendini denetlemede gelişmiş beceriler) ona içten bir şekilde ilgi duyar. Piyasanın ona sunduğu şeylere de eşit derecede ilgilidir; daha çekici, daha da sonu gelmeyen bir şekilde prezantabl görünmesini sağlayacak araç gereçlere, bulunduğu konumun suyunu olabildiğince sıkmaya.

Bir başka deyişle ideal kadın, devamlı kendini olabileceği en iyi hale getirmeye çalışır. Hem görünüşünü yayınlamak hem de titizlikle geliştirmek için teknolojiyi kullanır. Saçı pahalı görünür. Cilt bakımı için bir ton para harcar; ki cilt bakımı ruhani bir ritüel kadar kutsal ve sabah alarmı kurmak kadar sıradan bir hale gelmiştir. Eskiden makyajın üstlendiği görev artık doğrudan yüzüne yerleştirilmiştir: Elmacıkkemikleri ya da dudakları şişirilmiş, bazı kırışıklıklar doldurulmuş ve tekli kirpikler ile yapışkanı ustalıkla kullanan bir profesyonel tarafından dört haftada bir kirpikleri uzatılmıştır. Aynı şey vücudu için de geçerlidir, artık eskisi gibi kıyafet veya stratejik iç çamaşırlarından destek almasına gerek yoktur, kapatılacak ya da yeniden düzenlenecek bir yanı kalmamasını sağlayan egzersizler sayesinde önceden şekillendirilmiştir. Bu kadının her yanı ile iriyi düşünerek kontrolden geçirilmiştir, öyle ki spontane olma izlenimi, hatta daha da önemlisi hissiyatını veriyordur; hayatını yapay engellerden kurtarmak için çalıştığından, çoğu zaman kendini gerçekten tasasız hissediyordur.

Üstünde kavramsal olarak fazlasıyla çalışılmış olan ideal kadın, doğal görünmesi için tasarlanmış inorganik bir şeydir. Tarihe bakınca ideal kadın, bütün kadınların eğlenceli ve ilginç görmeye koşullandırıldığı şeylerin arayışındadır: evcimenlik, kendini fiziksel olarak geliştirme, erkeklerden onay görme, devamlı sempatik görünme, pek çok çeşit karşılıksız emek. İdeal kadın kavramı, anca bir nebze bireyselliğe izin vermeye yetecek kadar esnektir; ideal kadın daima kendini kendinin yarattığına inanır. Victoria döneminde “evin meleği” olarak görülürlerdi; mütevazı ve çekici bir eş ve anne. Ellilerde kadınlar aynı şekilde mütevazı ve çekici bir eş ve anneydi ama ev işlerinin parasını karşılama gücü de bunlarla birlikte geli-

yordu artık. Günümüzde ideal kadın ne olmak istiyorsa odur, yeter ki kendini mükemmelleştirmek ve dünyayla ilişkisini düzene sokmanın hem iş hem de zevk olabileceği, bir “hayat biçimi” olabileceği inancını devam ettirsin. İdeal kadın pahalı meyve sebze suları, butik egzersiz dersleri, cilt bakım rutinleri ve tatiller katmanına adım atar ve orada da mutlu mesut kalır.

Çoğu kadın kendisini özgür düşünür olarak görür. (Balzac’ın bir öyküsünde Paquita adlı köle bir kızın, “Hayatı çok seviyorum! Hayat bana adil davranıyor! Ben bir köleysem, aynı zamanda kraliçeyim de,” diye bağırduğu unutulmaz bir sahne var.) Parlak kadın dergileri bile artık nasıl görünmemiz gerektiği, kiminle ne zaman evlenmemiz gerektiği, nasıl yaşamamız gerektiğine dair tepeden inme dayatmalara şüpheli yaklaşmak gibi yeni bir tutum sergiliyor. Fakat psikolojik bir parazit olan ideal kadın, ona direniyormuş gibi yapan bir ekosistemde hayatta kalacak şekilde evrilmiştir. Eğer kadınlar fazla Photoshop kullanma gibi belli bir estetiğe direnmeye başlıyorsa, o estetik bize uyum sağlayacak şekilde değişmekle yetinir; ideal görünüşün gücü aslında hiç zayıflamaz. Kadınların reklamlara ve dergi kapaklarına, profesyoneller tarafından yaratılmış görsellere duyduğu kuşkuculuğu kullanmak artık yeterince kolay. Akranlarımız tarafından üretilen görsellere şüpheyi yaklaşmak daha zor, kendi zevkimiz ve yararımız için ürettiğimiz görsellere şüpheyi yaklaşmamızı sağlamak ise neredeyse imkânsız; hem de sosyal medya kullanımının kariyer için önemli bir şeymiş gibi gösterildiği bir zamanda yaşamamıza ve çoğumuz aslında profesyonel sayılmasına rağmen.

Günümüzün ideal kadını, feminizmin bugünkü piyasa dostu ve ana akım şekliyle kolaylıkla bir arada var olabilen türden bir kadındır. Bu tip feminizm, mümkün olduğunca çok insanın önüne çıkıp çekici görünebilme üstüne kurulmuştur; kadınların bireysel başarılarının önemini aşırı derecede artırmıştır. Feminizm, ideal kadının tiranlığını ortadan kaldırmamış, onu sağlamlaştırıp daha kurnaz hale getirmiştir. Sıradan bir kadının hayatını, kendisinin idealle edilmiş sanrısına doğru yürüyerek geçirmesi psikolojik açıdan hiç bugünkü kadar pürüzsüz bir süreç olmamıştı. Kadınlar –gayet mantıklı bir şekilde ve feminizmin bütün desteğini arkalarına ala-

rak– bu imgenin, zamanları, paraları, kararları, benlikleri ve ruhları üzerinde hâkimiyet kuran o eşsiz ve genelde keyif veren gücün mimarının kendileri olduklarına inanabiliyorlar.

Nasıl “daha iyi” bir kadın olabileceğimizi düşünmek saçma ve çoğu zaman ahlakdışı bir girişimdir; gittikçe hızlanan kapitalizmin gölgesi altında hayatımızı nasıl daha iyi yaşayabileceğimizi öğrenme kisvesindeki daha büyük, eşit derecede saçma ve eşit derecede ahlak dışı girişimin bir alt kümesidir. Bu tür arayışlarda çoğu zevk birer tuzak olur ve halkın gözü önündeki her talep ebediyen artar. Sistemin bu koşulları altında tatminin erişilemez olması zaruridir.

Fakat işler kötüleştikçe insan da kendini optimize etmeye daha çok ihtiyaç duyar. Ne zaman verimli ve çıkarıcıymışım gibi hissettiren bir şey yapsam, mesela *barre* dersine gittiğimde ya da Sweetgreen gibi, yemek yemek için gittiğim bir yerden ziyade yakıt takviyesi yaptığım bir yermiş gibi hissettiren *fast-casual* hazır salata zincirinde öğle yemeği yesem bunu düşünürüm. Çoğu zaman itici derecede hızlı yiyen biriyim –erkek arkadaşım bir keresinde bana yemeğimi önümden alacaklarmış gibi yediğimi söylemişti– ve Sweetgreen’de daha da hızlı yiyorum çünkü (hayatta başka birçok şeyde olduğu gibi) bir saniyeliğine de olsa yavaşlamak, bu düzeneğin sizi ürpertmesine sebep olabilir. Sweetgreen bir optimizasyon harikası: Kırk kişilik bir sıranın –mesaj atan, ağır adımlarla ilerleyen, bakışları yere çevrili bir yılan– işi on dakikada görülebiliyor, müşteri ardına müşteri tavuklu karalahanalı Sezar salata siparişi verirken, salataya tavuğu *hayattaki amaçları* buymuş gibi ekleyen koyu tenli, saç fileli bir sıra insana bakmıyorlar, *müşterilerin* ise hayattaki amacı şehirde sürdürülen meslek hayatının sağlıksızlığını defeden bir kâse besini mideye hızla indirmek için verdikleri kısa aralar dışında günde on altı saat boyunca e-posta yollamak sanki.

Bu işlemin ritüelleştirilmesi ve yalınlığı (ve Sweetgreen’in epey iyi olduğu gerçeği), uyması gereken hayat şeklini tanımlayan bu yoğun, döngüsel tuzağı örtbas eder. İdeal hazır salata müşterisinin kendi de hızlı ve verimlidir: On iki dolarlık salatasını on dakikada yemesi gerekir çünkü fazladan zamana, sıradan on iki dolarlık bir salatayı satın alabilmesini sağlayan işinde çalışabilmek için ihtiyacı

vardır. Bu on iki dolarlık salataya fiziksel bir ihtiyaç duyar, zira salata-gerektiren-ve-aldıran işin sebep olduğu genel sorunlara karşı bir vitamin bariyeri oluşturmanın en güvenilir ve rahat yoludur bu salata. Hazır salata ekonomisinin inşa ettiği bu “hızlandırma” kâbusunu ilk ele alan ve en iyi şekilde kaydını tutan kişi, 2015’te *The Awl*’da yazan Matt Buchanan’dır:

Hazır salata... kişinin elleri ve gözlerini besin tüketme işinden kurtarmak için tasarlanmıştır; böylece o değerli dikkat, ona daha acil ihtiyaç duyulan küçük ekrana verilebilir ve *veri* tüketmesi sağlanır: İş e-postaları, Amazon’un neredeyse sonsuz kataloğu ya da Facebook’un gerçekten de sonsuz olan haber akışı; burada kişi bebek bezi satın alır ya da yalan haber olmadığını iddia eden yalan haberler ve bebek fotoğrafları arasına doğal bir şekilde serpiştirilmiş reklamlara tıklarken büyük bir internet şirketine para kazandırarak üretkenlik gösterir, bu da elbette ekonomi için iyi bir şeydir ya da en azından öğle yemeğini kütüphaneden alınmış bir kitabı okuyarak geçirmekten iyidir çünkü bunu yaparken kim para kazanabilir ki?

The Awl’da sonradan çıkan yazılarından birinde Buchanan hazır salatayı, “öğle yemeği yemeye ne zamanı ne de meyli olan orta seviye modern bilgi işçisi için mükemmel bir gün ortası besin ikmal” olarak betimler, zira aksi “kolun kâseden surata doğru olan otomatik eliptik hareketinden, çatala batıracak yemek bitene kadar çenenin açılması ve tekrar ve tekrar kapanmasından, kâsenin de masanın altındaki çöpe atılmasından daha fazla dikkat gerektirir.”

Günümüz koşullarında Buchanan’ın tarif ettiği –e-postalara ara vermek zorunda kalınmayacak şekilde düzenlenmiş, mekanik olarak verimli bir salata yeme oturumu– güzel bir hayat. Bu hayat ilerleme demek, bireyselleşme demek. Biraz ileri gidebilmişken, biraz daha ileri gitmek istediğinde yaptığın şey bu. Bu hayatın hamster tekerini andıran yönü uzun süredir bariz. (1958’de ekonomist John Kenneth Galbraith şöyle yazmış: “Daha düşük üretime kıyasla genel olarak daha fazla üretim olduğunda refahın da artacağını varsaymak artık mümkün değildir... Daha fazla üretim ancak daha fazla arzu yaratımına yol açmıştır, bu da arzuların tatmin edilme sevi-

yesinin artmasını gerektirir.”) Ancak günümüzde, güvencesizliğin şekillendirdiği bir ekonomide, önceden sadece salakça ve uyarlanabilir olan şey, artık salakça ve zorunlu hale gelmiştir. Her daim var olan kırılğanlık, ne pahasına olursa olsun def edilmelidir. O yüzden, bütün hafta sabahın birine kadar çalıştığım ve bir kez daha sabahın birine kadar çalışacağımdan akşam yemeği yapacak vaktim olmadığı için hızla sebze yemem gereken günlerde Sweetgreen’e gidiyorum; ardından tam bir mankafa gibi, bu iki sıra insanın tüm gün karalahanalı Sezar salatası hazırlamasını gerektiren tavan yapmış üretimin herhangi bir şeyini hafifletebilecekmiş gibi camekanın öbür tarafıyla göz teması kurmaya çalışıyorum, sonra da salatamı “kapıyorum” ve e-postalarımı bakarken salatayı on dakikada bitiriyorum, eve dönerken trende kendime bir sonraki sefer, puan toplamak için, salatanın kendi uygulamasından salatayı satın almamın muhtemelen daha iyi olacağını hatırlatıyorum.

Yapay ama devamlı artan zorunluluk koşulları altındayken hayatınızı, saçma ve muhtemelen elle tutulur yanı olmayan şeyler etrafında kurmanız çok kolay. Kadınlar bunu uzun zamandır yakın olan biliyor.

Sebze yemek ve egzersiz yapmak gibi işlevsel, fiziksel eylemler konusunda geç serpildim. Bu ikisini de pek kendimi vermeden –ya da kızların karmakarışık ve insanı tümüyle kuşatan ergenliğinin yükü olmadan– yapmaya başlamıştım, ta ki yirmi bir yaşında Barış Gönüllüleri’ne katılana dek. Çocukken jimnastik yapıyordum, sonra da ponpon kız oldum ama biri eğlenceliyken diğeri aslında gereklilikti: Okuduğum okulda bir spor yapmak zorundaydınız ve başka şey yapamayacak kadar atletik yetilerden ya da hırs içgüdüsünden yoksundum. Ergenken pizza, *queso* ve tarçınlı çöreklerle varlığımı sürdürür, aniden gelen bir güzel olma beklentisiyle kızların birbirlerine virüs gibi anoreksi ve bulimia bulaştırdığı o uzun süreçte kayıtsızlık ve keyif düşkünlüğüyle başışıklık kazanmaya çalışırdım. Günlüğümde anlattığım üzere lisede, ponpon kızlar takımındaki diğer öğrenciler günbatımından sonra karbonhidrat tükettiğim için bana fırça çekerti; benden bariz bir şekilde hoşlanan

bir oğlan, kilo aldığımı söyleyerek bunu sıkça dile getirirdi. ("Kimin umurunda, şimdi aşağı inip bir güzel kahvaltı yapacağım, girsin sana," diye yazmıştım ona bir sabah, AIM üzerinden.) Oraya özgüymüş gibi duran takıntılardan uzak duruyordum ama arkadaşlarım ne zaman diyet ya da egzersizden konu açsa, içimde kompulsif bir gerginliğin uyandığını, aniden gelen bir öğün atlama ve mekik çekme arzusu hissediyordum. Bundan kaçınmak için spor salonundan da kaçınıyordum ve bir esrarkeş gibi yemeye devam ediyordum: Sağlığın bir disiplin, disiplinin cezalandırıcı ve cezalandırıcılığın da beni kalori hesaplama ve kusma çukuruna düşürecek bir kavram olduğunu anlamıştım. On seneye yakın bir süre, biraz sağlıksız olup da bedenle alakalı meselelerin peşinden koşmayı bırakmanın daha iyi olacağını düşündüm.

Bütün bunlar Barış Gönüllüleri'ne katılınca değişti, oradayken dış görünüşüm üzerine fazla kafa yormak imkânsızdı ve sağlık öyle önemliydi ki devamlı aklımdaydı. Gönüllü olarak çalışırken tüberküloz geçirdim ve stres ya da besinle alakalı bir sebepten, gür siyah saçlarım dökülmeye başladı. İşlevsel vücudumun kıymetini bilmediğimi fark ettim. Kırgızistan'ın batı vilayetlerinden birinin ortasında, bir buçuk kilometre boyunca uzanan bir köyde yaşıyordum: Karlı dağların tepesinde karaçamlar, tozlu yollardan geçen koyun sürüleri vardı ama şebeke suyu, market yoktu. Becerikli köylüler biber ve domates konservesi yapıyor, elma ve soğan depoluyordu ama taze meyve sebze bulmak öyle zordu ki sık sık ıspanak ve portakal yemenin hayalini kurar, bütün hafta sonumu bunları bulmaya ayırırdım. Sinir krizi yaşamamak için her gün odamda yoga yapmaya başladım. "Egzersize bak. Nasıl bir mucize!" diye düşündüm. Barış Gönüllüleri'nden sonra yogaya devam ettim. Houston'a dönmüştüm, epey boş vaktim vardı ve bu vaktimi, gün ortasında pahalı stüdyolarda yoga derslerine harcadım; bu dersleri "ilk ders indirimi"yle alır, sonra aynı derse bir daha gitmezdim.

2011 civarındaki bu dönem beni Amerikan bolluğu dünyasıyla yeniden tanıştırdı. Bir markete girip ne kadar çok çeşit olduğunu ilk gördüğümde ağladım. Yoga derslerinde, etrafımdaki kadınların fanatizm derecesinde faal olmasına hayran kalıyordum. Üstlerinde ürkütücü sloganlar yazan kırmızı bez çantalar taşırlardı ("Hayalim-

deki mezar taşı yazısı: 'Bittim tükendim'", "Çocuklar, hayatın orgazmıdır") ve "ögle yemeği davetleri"nden, mikrodermabrazyondan ve dört yüz kişilik düğün konuk listelerinden bahsederlerdi. Dersten sonra bekleme odasında doksan dolarlık taytlar alırlardı. O zamanlar onların seviyesinde değildim: Bir sene boyunca arka bahçedeki dış tuvalette giyardiyalı halimle sıcımış, korku ve manevi faydasızlık, kendimi ve başkalarını yarı yolda bırakmışlık hissiyle dolup taşmış, bir daha asla başkalarına faydalı olmayacağımdan korkmuştum. Bu bağlamdan bakınca bu kadınlarla yoga yapmam hem kötü hissettiriyor hem de muhteşem bir uyuşturucu etkisi yaratıyordu. Otuz yedi derece sıcakta ceset duruşunda yerde uzanır, terim Target'tan aldığım ucuz matı sırlıslıklam ederdi ve bazen gözlerimi kapamadan önce devasa tek taş yüzüklerin içeri giren güneş ışığıyla parladığını görürdüm; iç mekân yıldızlarından bir filo gibi, geçici karanlıkta bana göz kırparlardı.

2012'de yüksek lisans için Ann Arbor'a taşındım. Dersler sonbaharda başlıyordu ama ben yazın başında taşınmıştım. Lisansüstü eğitimini yeni bitiren erkek arkadaşımın iş bulması gerekiyordu. Michigan'daki ufak mavi evimizde, örgün bir eğitimden sonra bütün bunların farklı hissettirip hissettirmeyeceğinden emin olmaya-
 rak birkaç kasvetli ve hantal kısa öyküm üstünde çalıştım. Müstakbel sınıf arkadaşlarımla buluşup koca bardaklarda ekşi biralar içtim ve *Train Dreams* ile Lorrie Moore hakkında konuştum. Hayatta bir daha böylesine amaçsız günler yaşayamayacağımı büyük bir öngörüyle hissettiğim bu güzel üniversite şehrinde dolandım durdum çoğunlukla. Köpeğimi gezdirdim, ateşböceklerini izledim, yogaya gittim. Bir gün şehrin batı tarafında bir stüdyodayken yanımdaki kadın iki numaralı savaşçı pozisyonuna geçerken vajinasıyla sesli ve ıslak bir şekilde osurdu. Gülmemi tuttum. Kadın vajinasından osurdu da osurdu, osurdu da osurdu. Bir saat boyunca kadın vajinasından osurmaya devam ederken duygularım parçalara ayrıldı; kâh isterik bir şekilde eğleniyor kâh bir yere oturtamadığım panikle doluyordum ve bu hisler tekrar tekrar birleşip kaleydoskopvari bir bulanıklık yaratıyordu. Son dinlenme pozisyonuna geçtiğimizde kalbim hızla atıyordu. Vajinasından osuran kadının kalkıp odadan çıktığını duydum. Geri döndüğünde ona bakmak için gözümü ha-

fifçe araladım. Kaygılandırıcı bir şekilde altına yeni bir tayt giymişti, yanıma uzandı ve tatmin olmuş bir şekilde iç çekti. Sonra yüzünde mutlu bir ifadeyle bir kez daha osurdu.

Ruhum ikinci el vajinal osuruklardan dolayı dayak yemişe dönmüşken bedenimden çıkıp kaçmak dışında bir şey istemedim. Her şeyin –bedenlerin, hırsların– mükemmel ve verimli bir şekilde işlediği yeni bir hayata konmak istiyordum. Ceset duruşunda, rahatlatıcı olması gereken bir hareketsizliğin içinde kapana kısılmışken varlığımın üstünde durağanlığın hayaletini hissettim. Birdenbire keskinlik, sertlik, disiplin karşısında heyecanlanan yönümü özledim. Bu içgüdülerimi aklıma yönlendirmiş, bedenimden uzak tutmuştum ama neden? Yogaya ara vermem gerekiyordu, bu da bana Barış Gönüllüleri’nde çalıştığım süre boyunca nasıl hissettiğimi hatırlattı o anda; ne yaptığımı bilmiyormuş ve hiçbir zaman da bilmeyecekmişim gibi hissediyordum.

O yüzden haftanın ilerleyen günlerinde Groupon’un sınırsız ihsanını keşfe çıktıktan sonra, Pure Barre adlı bir stüdyoda yapılacak deneme dersinin çıktısını aldım. Oraya vardığımda Jessica Rabbit’e benzeyen bir eğitmen tarafından karşılandım; buz gibi yeşil gözleri, fiziksel olarak imkânsız görünen doksan-altmış-doksan vücudu, belini geçen bal rengi dalgalı saçları vardı. Beni gizemli, kırmızı plastik nesneler toplayan adaleli kadınlarla dolu ve bir mağara kadar karanlık odaya götürdü. Öndeki duvar aynayla kaplıydı. Kadınlar yansımalarına ifadesiz bir şekilde bakarak hazırlandılar.

Sonra ders başladı ve anında acil durum haline geçildi. *Barre*, manik ve ritüel haline getirilmiş bir aktivitedir, çoğu zaman sağır edici müzik ve değişen ışıklar eşliğinde yapılır; o gün bir polis arabası elli beş dakika boyunca frontal korteksimde spin atıyormuş gibi hissettim. Eğitmen tarafından dikte edilen, peş peşe hızla gelen pozisyon ve hareketler, bir balerine beyin sarsıntısı geçirip burnundan kafein hapi çektirseniz yapacağı şeye benziyordu: Kol hareketlerinden, kaldırılan bacaklardan ve kalçayı eğmekten oluşan fanatik ve tekrarlı bir rutindi. Jessica Rabbit odanın ortasından geçti, cilveli bir şekilde “en yüksek topuklularımızı” giymemizi emretti, yani parmak uçlarımıza yükselmemizi ve “kıvırmamızı” yani havaya kerkinmemizi istedi. Elimdeki nesneleri, lastik top ve lateks bandı beceriksizce kullanmaya çalıştım.

Dersin sonunda bacak kaslarım sıvıya dönmüştü. Jessica ışıkları kapadı ve “sırt dansı” zamanı olduğunu şakıdı, yere yığılırken bunun ebeveynler tarafından forumlarda seks yerine kullanılan bir hüsnütabir olabileceğini düşündüm. Ama aslında numaradan sevişmek demekmiş: Sırtüstü yattık ve senelerdir gerçek sekste göstermediğim bir eforla kendimi işe vererek kalçalarımızı karanlığa doğru kaldırdık. İşimiz bittiğinde ışıklar yandı ve aynadan izlediğim siyahlar içindeki kalçanın aslında karşımdaki kadının kalçası olduğunu fark ettim. Bir prototipe uymuş olmanın tatmin edici ama çirkin duygusuna kapıldım. “İyi iş çıkardınız hanımlar,” diye cilvelaştı Jessica. Herkes alkışladı.

Barre 1960’larda, keskin küt saçları olan ve İkinci Dünya Savaşı’ndan önce Almanya’dan İngiltere’ye kaçmış, çok geçmeden de seçtiği kariyer için yaşı geçen Lotte Berk adlı Yahudi bir balerin tarafından icat edildi. Dans alıştırma larını temel alarak bir egzersiz yarattı ve kırk altı yaşında katı bir şekilde disipline ettiği vücudunu yürüyen bir reklam panosu gibi kullanarak, Londra’nın Manchester Sokağı’ndaki bir bodrum katında sadece kadınlar için bir egzersiz stüdyosu açtı.

Berk, renkli ve hırçın bir karakterdi, sekse takıntılı ve morfine bağımlıydı. Kızı Esther’e göre Berk bir ebeveyn olarak inanılmaz istismarcıymış: Esther *The Telegraph*’a yaptığı açıklamada on iki yaşındayken kendi babasının ona cinsel bir teklifte bulunduğunu Berk’e söylediğinde annesinin onu umursamadığını, üstelik Esther on beş yaşındayken Berk’in tiyatrodaki iş arkadaşlarından birine oral seks yapması karşılığında kızına para vermeyi teklif ettiğini söylemişti. Esther’in dediğine göre Berk’in yapımcılarından biri birkaç sene sonra Esther’e tecavüz ettiğinde, Berk Esther’e “boş vermesini” söylemiş. Annesiyle ilişkisini “sevgi ve savaşın ip çekme oyunu” olarak betimleyen Esther, günümüzde seksen üç yaşında. Hâlâ New York’taki stüdyosunda Lotte Berk metodunu öğretmekte.

“Yaptığı her şeye seks dahildi,” diye anlatmıştı Esther 2017’de *The Cut*’a. “Ondan seks hissi alırdınız.” Stüdyosunda Berk, kalçalarını hareket ettirirken müşterilerini bir âşık hayal etmeye davet eder-

miş. Kendilerini yeterince zorlamayan kadınlara binici kırıbaçıyla vurmuş. İcat ettiğı pozlar müstehcendi ve isimleri de buna uyuyordu: Fransız Lavabosu, Hayat Kadını, İşeyen Köpek, Bide Sikme. Stüdyonun müşterileri arasında Joan Collins, Edna O'Brien, Yasmin Le Bon vardı ve bir kereliğine de olsa Berk'in yöntemlerine boyun eğen ama şapkasını çıkarmayı reddeden Barbra Streisand de buna dahildi. Berk, kadınların görünüşlerini iyileştirmeyi yoğun ve çoğu zaman profesyonel bir şekilde arzularak rehberleri oldu. Müşteriler tüm hizmetleri stüdyoda alabiliyordu; dersten sonra stüdyo ortakları Vidal Sassoon ve Mary Quant'ı görmeye gidebiliyorlardı.

Berk'in öğrencilerinden biri olan Lydia Bach, Berk'in rutini uyarlayıp ABD'ye getirdi ve 1970'te New York City'de, Altmış Yedinci Cadde'de ilk *barre* stüdyosunu açtı. Stüdyonun adı Lotte Berk Method'dı. Stüdyo hakkında 1972'de yazılmış bir *The New York Times* makalesi, oraya ilk defa giden bir müşteriyi alıntılıyor: "İç organlarım ağrıyor. Ama sevdim." Bir başka kadın yeni edindiğı düz karnını okşayıp *barre*'in onu estetik müdahale yaptırmaktan kurtardığını söylüyor. "Lydia Bach metodun modern bale, yoga, ortopedik egzersiz ve seksin bir karışımı olduğunu söylüyor," diyordu *The New York Times*. "Seks mi? Eh, her dersin sonunda dizlerin üstüne çökerek bir tür göbek dansı yapılıyor. Bir yılan terbiyecisinin kobra-sının kıvrılmasına benziyor ve beliniz için mucizeler yarattığı söyleniyor." Derslerde kişi sayısı az ve ücreti pahalı olurdu. Cumartesi-leri mankenler geliyor, diyordu *The New York Times*.

İlk New York *barre* stüdyosu inanılmaz popülerdi ve senelerce de popülerliğini korudu; fanatikleri arasında Mary Tyler Moore, Ivana Trump, Olsen ikizleri ve Tom Wolfe vardı. Bach *franchise* tekliflerini reddetmişti: Özel olmayı seviyordu. Ancak *barre* hakkında bir kitap yazdı, kitap çoğunlukla bembeyaz, streç bir bale kıyafetiyle verdiği çeşitli pozları içeriyordu. Kumral saç açık, meme uçları hafif belirgin ve vücudu el değmemiş gibiydi. Birkaç fotoğrafta Bach elleriyle topuklarını tutarak bacaklarını kameranın karşısında iki yana genişçe açıyor. İfadesi boş ve özgüvenli, sol yüzükparmağında bir elmas var. Kitabın bir bölümünün ismi basitçe "Seks."

2000'lere gelindiğinde Bach'ın eğitmenleri ayrılmaya başlamıştı. O noktada artık Lotte Berk metodu demode olmuştu. 2005'te *The*

Observer'daki bir köşe yazısı bu metoda "New York City fitness programlarının otuz beş yaşındaki Margo Channing'i" adını vermişti ve "2002'de, eskiden Berk eğitmeni olan iki kişinin kurduğu Core Fusion adlı, egzersizlerin taze Eve Harrington'ı tarafından kuşatıldığını" gözlemliyordu. Lotte Berk metodunun yan ürünü olan Core Fusion piyasanın arzına uyum sağlamıştı. Daha havalı, güzel ve samimiydi. Stüdyolar daha parlaktı ve her şey güzel kokuyordu. Bach'ın yüzlerce müşterisi öbür tarafa geçti. Çok geçmeden daha da fazla Lotte Berk eğitmeni oradan ayrıldı ve kendi stüdyolarını kurdu; bunların arasında iki popüler zincire dönüşen Physique 57 ve The Bar Method da vardı.

2010 civarında *barre* zirve yaptığı bir döneme girdi. *The New York Times*'ta çıkan bir köşe yazısı bu derslerin, kadınlara "dansçıların kiskanılan uzun, zayıf, narin ama hantal olmayan vücuduna kavuşmalarını" sağlamakta yardımcı olduğu için fanatik takipçileri olduğunu söylüyordu. 2011'den bir başka *The New York Times* köşe yazısı ayrı görüşle başlıyordu yazıya, *barre*'ın asıl vaadi de aynıydı; size kendi sonuçlarını elde eden bir vücut bahşetmek. "Kadınlar uzun zamandır ince kaslı kollar, kalkık ve sıkı kalçalar, ince bacaklar ve kraliyet mensuplarına yakışır bir duruşu arzuluyor. Şimdiyse bu beden arayışıyla birçoğu yoga ve pilatesi bırakıp bale *barre* için yazılıyor." Kadınlardan biri buna arka çıkıyordu: "Her bir santimim değişti." Bir diğeri esprili bir dille, "Bütün kasları çalıştırıyor. Beynimdeki hariç," diyordu.

Günümüzde *barre*, ulusal bir demirbaş haline geldi. Uçsuz bucaksız ülkemizin her bir yanına serpiştirilmiş binlerce, birbirinin aynı aynalı odalarda birbirinin aynı giyinmiş kadınlar genetikleri el verdiğince aynı "bale vücudu"nun peşinde aynı hareketleri aynı zaman aralıklarıyla yapıyor. En büyük *franchise* olan Pure Barre'ın, Nevada'daki Henderson, Minnesota'daki Rochester ve Kentucky'deki Owensboro şehirlerinde bulunan stüdyolar dahil olmak üzere beş yüzden fazla işletmesi var; sadece Manhattan ve Brooklyn'de bile on iki Pure Barre stüdyosu bulunuyor.

Barre'ın yükselişi pek çok açıdan benzersiz: Egzersiz yöntemleri arasından hiçbirisi, bu denli pahalı ve tekdüze olup da bu kadar büyümedi. Sıcak yoga ve pilates de yaygın ama bu girişimler, ulusal

zincirlerden ziyade bireysel stüdyolar bazında büyüdü. (Ayrıca yoga dersleri genellikle yirmi dolar ya da daha az tutarken *barre*, tam fiyatını ödediğinizde genelde bunun iki katıdır.) *Barre*, butik *spinning* dersleriyle kıyaslanabilir, onlar da *barre*'la aynı zamanda popüler oldu ve fiyatları da benzer. Fakat en büyük *spinning* zinciri olan SoulCycle'ın bütün ülkede sadece yetmiş beş işletmesi var ve Owensboro'da bir stüdyosunu bulamazsınız. Birbirinden çok farklı siyasi ve kültürel çevrelerden gelen yüz binlerce kadın, *barre* çalışmanın buna değdiği konusunda kolayca anlaşır; bir eğitmenin size bacağınızı milim milim sağa sola hareket ettirmenizi söylemesi için dakikada altmış cent ödemenin dişe dokunur bir uğraş olduğunun bariz olduğunu söylerler.

Yüksek lisans yaparken Chili's'i geçip Pure Barre'a gittiğimde ben de *barre* taraftarı olmuştum. Önce kızlara uygun sıkı fiziksel antrenmanlarla –dans, jimnastik, ponpon kızlık– sonra da yogayla buna hazırlanmıştım; yoga, yavaş yavaş fark ettiğim şeye beni açan terapim gibiydi: Bariz negatif sonuçları olmadan aynalı, küçük bir odada bana emir yağdırması için bir eğitmene para vererek bedenimin içinin nasıl hissettiğini ve dışarıdan nasıl çalıştığını kontrol edebileceğimi fark etmiştim. *Barre*, yüksek lisans öğrencisi bütçeme fazla pahalı geliyordu ama parasını vermeye devam ettim. Çok bariz bir şekilde işlevsel bir hayata yatırım yapıyormuşum gibi geliyordu bana.

Yatırım yaptığım şey sağlık mıydı? Ufak bir açıdan evet. *Barre* beni daha güçlü kıldı ve duruşumu düzeltti. Birçok insan için, birçok aptal sebep yüzünden mümkün olmayan bir lüksü, bedenim hakkında düşünmeye ihtiyaç duymama lüksünü sağlamıştı çünkü *barre* çoğunlukla iyi hissettiriyor, çoğunlukla işe yarıyordu. Fakat *barre*'ın geliştirdiği dayanıklılığın fizikselden ziyade psikolojik olma ihtimali var. Sizi hiper-kapitalist bir hayat için forma sokmakta çok iyi asıl. Kişiyi bir yarı maratondan çok on iki saatlik bir işgününe, bakıcı yardımı olmadan çocukla bir hafta yalnız geçirmeye ya da belediyenin pek yatırım yapmadığı bir trende akşam eve dönmeye hazırlar. Sweetgreen nasıl insana yemek yiyormuş gibi hissettiriyorsa *barre* da spor yapıyormuş gibi hissettiriyor: İkisi de nedensiz, uzun bir acı çekmeye uyum sağlamanıza yardım edecek mekaniz-

malar olarak kategorize edilse daha doğru olabilir. Bir egzersiz şekli olarak *barre*, herkesin devamlı çalışmak zorunda olduğu –beş dakika içerisinde ofise geri dönebilirsiniz, duş almanıza gerek kalmaz– ve kadınların hâlâ fazlasıyla güzel görünmelerinin beklendiği bir dönem için idealdir.

Elbette şu son kısım, görünüşle ilgili olan kısım insanların, *barre*'in bütün bu çabalara değdiğini düşünmelerine sebep oluyor. (Bu konunun kaleme alındığı her gazetede vurgulanıyor bu; 2005'te yazılan *Observer* makalesinin başlığı "Kalçaların Cengi"ydi.) *Barre* sonuç odaklı ve görünüş temellidir; CrossFit ya da eğitim kamplarının tarikatvarılığına sahiptir ama asıl hedefi güç değil, görünüştür. Dans dersinin ya da bir tur yüzmenin aksine zaman geçirmek için yapılmaz çünkü peşinde olduğunuz eğlence çoğunlukla dersten sonra gelir, dersin kendisinden değil. *Barre* dersinde genellikle vücudum, gönülsüzce pite soktuğum bir yarış arabasıymış gibi hissedirim; önce kollar, sonra bacaklar, popo, karın kaslarının ayarı yapılır ve sonra hızlı bir esneme hareketinin ardından piste hızla geri dönerim. *Barre*'in sıcak yoga, SoulCycle ya da CrossFit gibi neredeyse sadece kadınlar tarafından seçilen bir meşgale olması tesadüfi değildir. (Nadiren de olsa derse bir erkek gelirse ya aşırı kaslı ya da zayıftır ve bir gece kulübüne giyilecek türden bir şey giyiyordur: *Drop Dead Gorgeous*'taki Brittany Murphy'nin de dediği gibi: "Biliyor musun baba? Peter gey.")

Pratikte *barre*, baleye çok uzaktan benzer. Bir nevi *plie* hareketleri var, parmak uçlarınızı öne uzatıp kalçanızı geriye doğru ittiğiniz olur ve isminden de anlaşılacağı üzere, vaktinizin çoğunu bir bara tutunarak geçirirsiniz. Bu kadar. Fakat konsept olarak *barre*'in pazarlanmasında bale benzetmesi önemlidir. Kadınlar arasında balerinlerin, sıkı ve disiplinli görünmeleri için özel ve gerçek bir sebebi vardır. Profesyonel sebeplerden dolayı zayıf ve zarif görünen pek çok kadın vardır –mankenler, eskortlar, aktrisler– fakat balerinler güzellik standartlarına sadece görünüş veya performans açısından değil, atletizm ve sanat açısından da uyar. Böylece uzaktan da olsa baleden alınmış gibi görünen bu egzersiz yönteminin sıradan kadınlara, ideal vücuda sahip olmak üzere çabalamak için ciddi, sanatsal ve profesyonel bir amaç vermek gibi bir etkisi vardır. Bu iyi bir yatırım ya da daha

doğrusu, pragmatik bir kandırmacadır; tıpkı samimi bir şekilde mutluymuşum gibi görünmek için seyirciler ya da jüri karşısında gülümsemem ve omuzlarımı geriye atmam gerektiğinin bana öğretilmesi ve bunun “iyiliğim” için olduğunun söylenmesi gibi. Yorucu bir sistem içerisinde hayatını nasıl daha verimli idame ettirebileceğini öğrenmek: Bence insanlar *barre'*a ders başına bu yüzden kırk dolar veriyor, daima geri dönüşü olacak bir yatırım olduğu için.

Bir kadınsanız sevdiğiniz şeyler size karşı kullanılır. Ya da size karşı kullanılan şeylerin sevmeniz gereken şeyler olduğunu düşünecek şekilde koşullandırılırsınız. Bu kategoriye cinsel olarak hazır olmak da girer. Nezaket ve cömertlik de öyle. İyi görünmek istemek, iyi görünmeye çalışmaktan zevk almak da.

İyi görünmeye çalışmayı seviyorum ama şart koşulan bir şeyi samimi ve özgür iradenizle yapmayı ne kadar sevdiğinizi söyleyebilmek zordur. 1991’de Naomi Wolf, *The Beauty Myth*’te [Güzellik Miti] kadınlar üstündeki tahakküm azalırken güzel olma koşullarının artmasının tuhaf gerçeğini ele alır. Kültürümüz cinsiyet eşitliğine karşı bağışıklık geliştirmiş; derin bir patriyarkal mantık artık ekonomik ve hukuki açıdan erkeklere bağımlı olmadığımız gerçeğini telafi etmemiz için gittikçe yükselen güzellik standartlarına ulaşmamızı zorunlu kılmış gibidir. Bir zaman kaybının yerine diğeri getirildi, der Wolf. Yüzyıl ortası Amerika’sında kadınlar “sonu gelmez ama gündelik” ev işleriyle meşgulken ve düzensizliği alışveriş ve titiz bir temizlikle uzak tutarken artık sonu gelmez ama gündelik güzellik işleriyle meşgul olmaya, üzerinde kontrolleri olmayan bir güzellik standardına uymak için büyük miktarda zaman ve para harcamaya, kaygı yaşamaya başlamışlardır. Güzellik bir nevi “üçüncü vardiya” görevi görüyordu, diyordu Wolf, her tür durumda geçerli olan ek bir zorunluluk.

Zeki ve hırslı kadınlar buna neden canıyor? (Yüz temizleme köpüğümle neden bu kadar samimi bir ilişkim var? Neden geçtiğimiz beş sene boyunca hafta sonları vücuduma, görünüşünü değiştirmeden işkence çektirmek için binlerce dolar harcadım?) Wolf, güzellik mitini kabul etmek için bir kadının üç şeye inanması gerekti-

ğini yazar. İlk olarak güzelliği “kadının güçlenmesi için geçerli ve zorunlu bir nitelik” olarak görmelidir. İkinci olarak, güzellik standardının şans ve ayrımcılığa bağımlılığını görmezden gelmeli, onun yerine güzelliği sıkı çalışma, girişimcilik ve Amerikan Rüyası’yla ilişkili bir mesele olarak kabul etmelidir. Üçüncü olarak güzellik zorunluluğunun, kadının kendisi güç kazandıkça arttığına inanmalıdır. Kişisel ilerleme kadını güzel olma zorunluluğundan muaf tutmaz. Hatta başarı onu görünüşüne, “fiziksel öz-farkındalık ve fedakârlık” a daha da çok zincirler.

2018’de yazdığı *Perfect Me* [Mükemmel Kendim] adlı kitabında felsefeci Heather Widdows son dönemde güzellik idealinin etik bir boyut kazandığını ikna edici bir şekilde savunur. Geçmişte güzellik, bir kadının değer ve ahlakının sembolü görevini üstlenmişken –masallarda kötü kadınlar çirkin, güzel prensesler iyidir– güzellik artık doğrudan kadının değer ve ahlakı olarak gösteriliyor, der Widdows. “Devamlı güzel olmak için çabalama zorunluluğumuz, güzelliğin etik ideal olması mantığının bir parçasıdır,” diye yazar. “Mükemmelliğin daima uzakta olması, ulaşmaya çalışmamız gereken ama asla elde edemeyeceğimiz bir şey olması bu idealin gücünden götürmez, hatta onu güçlendirebilir bile.” Bu etik idealde kadınlar daha iyi görünmek için harcanan günlük emeğe, içkin bir ahlaki değer atfeder ve bu güzellik standardına ulaşamamak “tekil ya da kısmi başarısızlık değil, benliğin başarısızlığı” olarak görülür.

Feminizm, çoğunlukla fazlasıyla karmaşık yollardan da olsa, “iyiliğin göstergesi olarak güzellik” anlayışına sadık kalmıştır. *Jezebel*’i internetteki feminist söylemin merkezine oturtan şeylerden biri reklamlarda ve dergi kapaklarında Photoshop kullanılmasına karşı ses çıkarmasıydı; bu söylem bir yandan günümüz güzellik standardının yüzeyselliğini ve yalancılığını ortaya çıkarırken bir yandan da “gerçek” güzelliğe karşı duyulan güçlü bir arzuyu ifade ediyordu ki bu, dozu giderek artan beklentilere yer açılmasına sebep oldu. Günümüzde, makyaj ve cilt bakımı markası Glossier’nin başarısından da görüleceği üzere, neredeyse hiç müdahale gerektirmiyormuş gibi görünen güzelliği idealleştiriyoruz: Makyajsızken bile kamera karşısında gözeneksiz ve ıslıl ıslıl görünen kadınları, adeta eziyet gibi doğal yollardan güzel olan kadınları.

Bununla birlikte ana akım feminizm, hareketi “bedenin kabulü” denilen bir şeye yönlendirdi. Beden kabulü, kadınların güzelliğine küçük veya büyük bedene ya da vücut tipine bakmadan değer vermeye, aynı zamanda güzellik idealini çeşitlendirme hareketine denir. Bu değişimler gecikmiş ve olumlu değişimler olsa da aynı zamanda iki taraflıdır. Güzellik düşüncesinin daha geniş kapsamlı olması iyi bir şey, şahsen bunu takdir ediyorum, yine de güzellik hâlâ sıradan yüzlerin düzenli olarak nicel takdir adına fotoğraflandığı bir kültür tarafından şekillenen, hayattaki en önemli şey olduğu ilkesine bağlıdır. Genel varsayım herkese güzellik atfetmenin politik açıdan önemli olduğu, herkesin daha güzel olabileceğini ve hissede-bileceğini garantilemenin mantıklı bir girişim olduğu yönündedir. Kültürümüzün tam tersini yaptığını, durumu yatıştırıp güzelliği daha önemsiz gösterdiği takdirde işlerin nasıl olacağını neredeyse hiç düşünmüyoruz bile.

Öte yandan günümüzde zaten hiçbir şey yatışmıyor. Ayrıca feminizm tekrar ve tekrar bu tartışmanın bazı yönlerini eleştiriye kapamaya teşebbüs etti. Kişisel başarıya öyle bir değer atfetti, kişisel seçimlere öyle bir vurgu yaptı ki kadının daha başarılı olmak için yaptığı seçimleri eleştirmek na-feminist olarak görülüyor; kadınların seçimlerinin hem toplumsal beklentiler hem de güzelliğe harcanan –halihazırda zengin, genç ve güzel olunduğunda mükafatı daha da büyük olan– emeğin rasgele getirileri tarafından kısıtlanıp dikte edildiği durumlarda bile. Her halükârda seçim olgusu, “adaletsiz veya sömürüye dayalı bir uygulama ya da eylemi büyümlü bir şekilde adil veya sömürüye dayalı olmayan bir uygulama ya da eyleme dönüştürmez” der Widdows. Ana akım feminizmin, kadınların sadece sorunlarının değil seçimlerinin de aslında politik olduğunu itiraf etmekten çekinmesi, gücü elinden fena halde alınmış gibi hissettiren bir “kadın güçlendirme” imgesine yol açmıştır nihayetinde.

Bu sorun, ana akım feminizmin ana akım olabilmek için patriyarka ve kapitalizme boyun eğmek zorunda kalmış olmasından kaynaklanıyor. Eski zorunluluklar alaşağı edileceğine, yeni bir etiketle tekrar karşımıza çıkarılıyor. Güzelliğe emek vermek, yenilikçi görünmek için “kişisel bakım” olarak adlandırılıyor. 2017’de Taffy Brodesser-Akner, kilo vermenin yeni terminolojisi hakkında *The*

New York Times Magazine için bir yazı yazmış, kadın dergilerinin “Sıkılaştın! Yediklerinize dikkat edin!” gibi kapak sloganları yerine “Sağlıklı olun! GÜÇLENİN!” gibi laflar kullandığına dikkat çekmişti. İnsanlar “oruç tutmaya ve sağlıklı beslenmeye ve annmaya ve yaşam tarzı değişiklikleri yapmaya” başladı, diye yazmıştı Brodes-ser-Akner, “bu da elimizdeki bütün kanıtlara bakarsak diyet yapmanın aynısı.” Bazen feminizm, bulunduğumuz durumdan daha tatmin edici bir düzen tahayyül edemiyormuş gibi görünebilir; kocalarımız için daha ışıltılı olmak adına daha çok zaman ve para harcamamızı söyleyen yüzyıl ortası dergilerinin tavsiyesini dinlemek-tense aynı şeyi artık birbirimize, ama *kendimiz için* yapmayı salık verebiliyoruz.

Elbette kişisel gelişimden zevk almak da mümkün. “Güzellik idealinin, çoğunlukla eşzamanlı bir şekilde zevkli ve yorucu olması, onun önemli bir özelliğidir,” diye yazar Widdows. Güzellik ideali sizden bedeninizi bir potansiyel ve kontrol kaynağı olarak görmenizi ister. Beden, güç kullanmak için elle tutulur bir yöntem sunar, ancak bu güç şimdiye dek başkalarının zararına çalışmıştır: Porno, mankenlik ve Instagram fenomenliği, kadınların erkeklerden daha çok para kazandığı nadir kariyerlerdendir. Fakat güzelliğe emek harcamaktan alınan keyif ve ana akım feminizm ortaya çıkışı bu durumu kötüleştirmekle kalmıştır. Wolf 1990’da, kadının her an ideal görünmesini bekleyen bir paradigmayı eleştirmiştir ama şu an elimizde daha derine sızan bir şey var – bir güzellik miti değil yaşam tarzı miti; kadının bu idealleştirilmiş hale dönüşmeye çalışması için kullanımına sunulan bütün teknoloji, para ve politikayı toplayabildiği ve amansız kişisel gelişimi doğal, zaruri ve feminist (ya da sorgusuz sualsiz en iyi yaşama biçimi) olarak görebileceği bir paradigma.

Bir şeyi optimize etme meselesi Antikçağ’a kadar dayansa da o zamanlar buna başka bir ad veriliyordu. *Aeneis*’te Vergilius, Dido sorunu olarak bilinen konudan bahseder; Kraliçe Dido, Kartaca şehrini kurarken bir anlaşmaya varır: Bir öküz postuyla çevirebileceği kadar toprak onun olacaktır. Belli bir çevre uzunluğunu en üst düzeye çıkarmanızı sağlayacak şeklin ne olduğu sorusu Zinodoros ta-

rafından MÖ ikinci yüzyılda, çağının matematiğiyle gündeme gelmiştir ve cevabı da dairedir. 1842’de İsviçreli matematikçi Jakob Steiner bu izoperimetri problemine, gerçekten anlayamayacağım bir kanıtla modern yanıtı bulmuştur.

1844’te “optimize” kelimesi ilk kez fiil olarak, “optimist biri gibi davranmak” anlamında kullanıldı. 1857’de ise ilk defa şu an bizim kullandığımız haliyle, “bir şeyi en iyi haline getirme” anlamında kullanıldı. Sonraki on yıl, Marjinal Devrim’le ekonomiye bir optimizasyon dalgası çarptı: Ekonomistler kişinin seçimlerini, çeşitli seçeneklerin marjinal faydasını hesaplayarak yaptığını öne sürüyordu. (Bir ürünün marjinal faydası, onu tükettiğimizde ya da kullandığımızda bundan ne kadar fayda gördüğümüzdür.) “Arzularımızı olabildiğince çok tatmin ederken bunu en az eforla yapmak –istenmeyenin en azıyla istenilenin en fazlasını elde etmek– yani bir başka deyişle, *memnuniyeti maksimize etmek* ekonominin asıl konusudur,” der William Stanley Jevons, *The Theory of Political Economy* [Politik Ekonomi Teorisi] adlı kitabında. Hepimiz sahip olduklarımızdan en iyi şekilde yararlanmak istiyoruz.

Günümüzde optimize etme ilkesi –bir şeyi, sözlüğün dediğine göre, “mümkün olduğunca mükemmel, işlevsel ya da etkili” yapma süreci– aşırılıklarda kendini gösterir. Optimizasyona bir forma giydirmek için koca bir endüstri bile gelişti: Şık spor giyim, optimize bir hayat sürmek istediğinizi göstermeye çalışırken ya da optimize bir hayat sürdürmeye çalışırken giydiğiniz türden kıyafetler. Ben bunlara fazla para harcadığınız egzersiz kıyafetleri diyorum, 2016’da şık spor kıyafetleri *doksan yedi milyar dolarlık* bir endüstriydi. Aşağı yukarı on sene önce ortaya çıktığından beri bu şık spor kıyafetleri birkaç estetik değişikliğe uğradı. İlk başta siyah tayt ve renkli üstlerdi; şık spor kıyafetlerin çıktığı zamanlarda artık günlük sosyal etkileşimleri yoga ve kahve içme randevuları olan kadınların, 2000’lerin başında dışarı çıkarken tercih ettiği üniformanın tayt versiyonu. Yakın zamanda bu giyim tarzı farklı türlere ayrıldı ve çeşitli kombinasyonları ortaya çıktı. Bir nevi kozmik hippie görünümü (detaylı baskılar, ağ şeklinde galaksi desenleri), monokrom Los Angeles görünümü (file, nötr renkler, beysbol şapkaları), minimalist ve gri Outdoor Voices estetiği ve “Barre’da Görüşürüz” gibi korkunç sloganların

istilasları var. Bu kıyafetleri satan markalar arasında Lululemon (fileli yırtmaçları olan bir çift “cüretkâr” Wunder Under taytı 98 dolar), Athleta (“Pacifica Kapüşonlu Kolsuz Üst”, yani kapüşonlu bir kolsuz üst, 59 dolar), Sweaty Betty (“Kalçanı mı şekillendirmek istiyorsun? Kalçalar artık taş gibi” sloganıyla “Power Wetlook Fileli Kısa Tayt” 120 dolar), Spiritual Gangster adlı korkunç marka (kıçında “Namaste” yazan taytlar 88 dolar, “İnandığımda görürüm” yazan dijital baskılı pamuklu atlet 56 dolar). Ve bence bunlar artık piyasa ortalaması ürünler; gerçek tasarımcılar da şık spor kıyafetler çıkarmaya başladı.

Erkekler de şık spor kıyafetler giyiyor –kendini “insani, insanüstü değil” diye tanıtan, Y kuşağının favori spor markası Outdoor Voices sadık bir erkek hayran kitlesi oluşturdu– fakat fikir ve kategorinin büyük kısmı kadınlara ait. Ev kadını annelerin, üniversite öğrencilerinin, profesyonel fitness’çıların ve mesaisi dışındaki mankenlerin alışkanlıkları etrafına kurulmuştur; yani egzersiz bağlamının dışında da spor kıyafeti giyen ve tıpkı balerinler gibi, görünüşlerinin piyasa değerini takip etmek gibi daha elzem sebepleri olanlar için düşünülmüştür. Bu altta yatan teşviki gizleyen daha bariz teşvikler vardır: Bu kıyafetleri giymek kolaydır, makinede yıkanabilirler, kırışmazlar. Bütün optimizasyon deneyimleri ve ürünleri gibi şık spor kıyafetleri de daima rahat ve destekleyicidir, dünya böyle olmasa bile. 2016’da Moira Weigel, *Real Life* dergisinde şöyle yazmıştı: “Lululemon, kıyafetlerini giyenler için hayatın sürtünmesiz olduğunu söyler.” Hayatında ilk defa vücut şekillendiren tayt giydiği zamanı hatırlıyor: “Kılfımın beni nasıl hissettirdiğini tarif edecek kelime ‘optimize olmuş’tu.”

Hem Spanx’in hem de pahalı taytların kumaşı olan elastan İkinci Dünya Savaşı’nda, ordu yeni paraşüt kumaşları geliştirmeye çalışırken icat edilmiş. Epey esnek, dayanıklı ve güçlüdür. (“Tıpkı biz hanımlar gibi!” diye bağırabilirim, bir kadın gücü konferansının sahnesinde gözlerimden kanlar akarken.) Yüksek kalite tayt giymek iyi hissettiriyor, ThunderShirt giyen bir köpeğin de aynı hissettiğini düşünüyorum; fakat bu rahatlık bir talep hissiyle birlikte geliyor. Vücut şekillendirici kıyafetler aslında yirmi birinci yüzyılın korsesisidir ve kıyafet altındaki bedeni kontrol altına alır; şık spor kıyafetleri de egzersiz yaparak vücudunuzu kontrol etmeye kendinizi ne ka-

dar adadığınızı bir nevi ilan eder. Lululemon taytına sığmak için disiplinli görünen bir bedene ihtiyacınız vardır zaten. (Şirketin kurucusu bir keresinde “birtakım kadınlar”ın bu markayı giymemesi gerektiğini söylemişti.) “Kendini ifşa etme ve kendini kontrol etme bir geribildirim döngüsünde bir araya geliyor,” der Weigel. “Çünkü bu taytlar sadece bir tip vücutta ‘işe yarıyor’, bu kıyafetleri giymek size dışarı çıkıp o vücuda sahip olmanızı hatırlatıyor. İdeal olarak gösterdikleri vücuda sahip olduğunuzu göstermeniz için sizi teşvik ediyorlar.”

Şık spor giyim kendisine moda ile egzersiz kıyafetleri arasında böyle yer açtı; ikinci kategori performansınızı optimize ederken ilki görünüşünüzü optimize ediyor ve şık spor kıyafetleri bunu aynı anda yapıyor. Bu, daha çok çalışmayı kabul etmemiz amacıyla işin zevk olarak gösterildiği bir dönem için biçilmiş kaftandır; kadınlar için görünüşlerini iyileştirmenin eğlenceli bir iş olduğuna inanmaları beklenen bir dönemde. Şık spor kıyafetlerinin asıl hilesi, bunu yapmak için doğduğunuz; gayet faal, son derece çekici bir tüketici hayatı sürdürmek için pahalıya mal olan bir çaba harcamanın her şeye değeceğini düşünen türde bir insan olduğunuzu fiziksel olarak ima etmelerinde yatar. Weigel’a göre “giydirilmiş bilişsellik” denen bir olgu var; bu olgu, kültürel bir bağlamla gelen kıyafetlerin bilişsel işlevi değiştirebileceğini söyler. Bir deneyde, deneklere giymeleri için beyaz önlükler verilmiş. Önlüğün laboratuvar önlüğü olduğu söylenirse, daha dikkatli dinliyorlarmış. Bir ressamın önlüğünü giydikleri söylendiğinde dikkatlerini daha az veriyorlarmış. Üstlerine geçirdikleri kıyafetlerin ima ettiği insan profiline bürünmüş gibi hissediyorlarmış.

Geçenlerde bir düğün için ilk Spanx marka taytımı aldım. En eski arkadaşım Texas’ta evlenecekti ve nedimelerin giyeceği açık pembe elbiseler –on üçümüzün de giyeceği elbiseler– yere kadar iniyordu ve göğüsten dizlere kadarki kısmı streç film kadar sıkıydı. Elbiseyi ilk denediğimde aynada göbek deliğimin içini görebiliyordum. Kaşlarımı çatarak internete girdim ve doksan sekiz dolara “Haute Contour® Yüksek Belli Tanga” aldım. Birkaç gün sonra elim ulaştığında elbiseyle birlikte denedim: Düzgün nefes alamıyordum, ânında terlemeye başlamıştım ve her şey daha da beter görü-

nüyordu. “Öf, siktir,” dedim yansımana bakarken. İçten içe en büyük hayali fotoğraflarda seksi görünmek olan bir kadının kötü bir imitasyonuna benziyordum. Elbette o anda doksan sekiz dolarlık işkence tangası ve bir Instagram mankeni için tasarlanmış elbisenin içinde tam olarak buydum.

Tarihçi Susan G. Cole toplumsal değerleri aşılamanın en iyi yolunun onları erotize etmek olduğunu yazmıştı. Trump döneminde, başkanın tahakküm politikalarının pasif mankenler, rasgele kadınlar, hatta kızı üstündeki cinsel nüfuzuyla bağdaşıklığının tiksindirici dışavurumu yüzünden bunu çok düşündüm. (Yozlaşmış, şiddet yanlısı, üstünlükçü ideolojiye aynı ölçüde yozlaşmış, şiddet yanlısı ve cinsel bir yön veren internetteki kadın düşmanlarının bir araya gelmesiyle beyaz milliyetçiliğinin tekrar ortaya çıkması da tesadüf değildir.) Toplumsal öncelikleri, neyin sıkça erotikleştirildiğine bakarak çözebiliriz: erkek gücü ve kadın teslimiyeti, erkek şiddeti ve kadının acısı. Kadınların en sık görülen cinsel görselleri sessizlik, performans ve yapaylık içerir: Kadınların enerjisini çekip zamanımızı boşa harcayarak eril gücü bir arada tutan ya da güçlendiren özellikler.

Kadınlar bu durumların hiçbirinde, tanımsal açıdan bakacak olursak, güçsüz değildir ve kadınlar muhakkak cinsel arketipleri estetik olarak çok daha ilginç yerlere götürmüş ve çeşitlendirmiştir. Ama yine de mevki kazanmak için doğrudan seksten yararlanan kültürel öğelere dikkatimizi vermek önemli, bu görüşü yönlendirenler kadınsa bile, hatta özellikle o zaman. Örneğin *Teen Vogue*’un seçimlerden sonra sözde provokatif ve ilerici markalaşma adına *thigh-high politics*’i¹ hevesle kullanmalarına ya da Emily Ratajkowski gibi kadınların devamlı, çıplaklığın iyi bir şey olduğunu savunan feminist bakış açısını benimsemesine şüpheyle yaklaşıyorum. Ayrıca eski dostumuz *barre*’a da hiç mi hiç güvenmiyorum.

Barre tuhaf ve klinik bir şekilde erotikleştirilmiş bir deneyim. Bunun bir sebebi kullanılan müziğin kendisi: *Barre* size, gece kulübünde yabancı biriyle sevişmek hakkında bir EDM şarkısı dinlerken

1. Lauren Duca’nın *Teen Vogue*’da 2017-2018 yılları arasında yayımlanan köşesi. *Thigh-high boot* yani “uzun çizme” ile politika kelimeleri in birleşiminden oluşur. (Ç.N.)

bir oda dolusu kadınla sabahın yedisinde acı dolu, sessiz ve kolektif bir şekilde tekrar ve tekrar sol popo lobunuzu sıkma fırsatı sunuyor. Fakat barre dersi pornoya, özellikle de oyuncu seçme pornolarına benzer. Egzersiz isteyen kişi olarak sizi, kamera karşısında “seçmelere katılan” genç kadın konumuna getirir. Eğitmeniniz üçüncü taraftır, otuz saniyede bir size pozisyon değiştirmenizi ve bacaklarınızı başınızın tepesinde tutmanız gerektiğini söyleyen seksi kadındır. Tiz ve cilveli bir sesle, “Evet, işte böyle, devam et, bacaklarınızın titrediğini görmek istiyorum, şimdi işler iyice kızışıyor, aynen böyle, çooooook iyisin, muhteşem görünüyorsun, evet!!!” der. Asıl acıma başla-
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000
 1001
 1002
 1003
 1004
 1005
 1006
 1007
 1008
 1009
 1010
 1011
 1012
 1013
 1014
 1015
 1016
 1017
 1018
 1019
 1020
 1021
 1022
 1023
 1024
 1025
 1026
 1027
 1028
 1029
 1030
 1031
 1032
 1033
 1034
 1035
 1036
 1037
 1038
 1039
 1040
 1041
 1042
 1043
 1044
 1045
 1046
 1047
 1048
 1049
 1050
 1051
 1052
 1053
 1054
 1055
 1056
 1057
 1058
 1059
 1060
 1061
 1062
 1063
 1064
 1065
 1066
 1067
 1068
 1069
 1070
 1071
 1072
 1073
 1074
 1075
 1076
 1077
 1078
 1079
 1080
 1081
 1082
 1083
 1084
 1085
 1086
 1087
 1088
 1089
 1090
 1091
 1092
 1093
 1094
 1095
 1096
 1097
 1098
 1099
 1100
 1101
 1102
 1103
 1104
 1105
 1106
 1107
 1108
 1109
 1110
 1111
 1112
 1113
 1114
 1115
 1116
 1117
 1118
 1119
 1120
 1121
 1122
 1123
 1124
 1125
 1126
 1127
 1128
 1129
 1130
 1131
 1132
 1133
 1134
 1135
 1136
 1137
 1138
 1139
 1140
 1141
 1142
 1143
 1144
 1145
 1146
 1147
 1148
 1149
 1150
 1151
 1152
 1153
 1154
 1155
 1156
 1157
 1158
 1159
 1160
 1161
 1162
 1163
 1164
 1165
 1166
 1167
 1168
 1169
 1170
 1171
 1172
 1173
 1174
 1175
 1176
 1177
 1178
 1179
 1180
 1181
 1182
 1183
 1184
 1185
 1186
 1187
 1188
 1189
 1190
 1191
 1192
 1193
 1194
 1195
 1196
 1197
 1198
 1199
 1200
 1201
 1202
 1203
 1204
 1205
 1206
 1207
 1208
 1209
 1210
 1211
 1212
 1213
 1214
 1215
 1216
 1217
 1218
 1219
 1220
 1221
 1222
 1223
 1224
 1225
 1226
 1227
 1228
 1229
 1230
 1231
 1232
 1233
 1234
 1235
 1236
 1237
 1238
 1239
 1240
 1241
 1242
 1243
 1244
 1245
 1246
 1247
 1248
 1249
 1250
 1251
 1252
 1253
 1254
 1255
 1256
 1257
 1258
 1259
 1260
 1261
 1262
 1263
 1264
 1265
 1266
 1267
 1268
 1269
 1270
 1271
 1272
 1273
 1274
 1275
 1276
 1277
 1278
 1279
 1280
 1281
 1282
 1283
 1284
 1285
 1286
 1287
 1288
 1289
 1290
 1291
 1292
 1293
 1294
 1295
 1296
 1297
 1298
 1299
 1300
 1301
 1302
 1303
 1304
 1305
 1306
 1307
 1308
 1309
 1310
 1311
 1312
 1313
 1314
 1315
 1316
 1317
 1318
 1319
 1320
 1321
 1322
 1323
 1324
 1325
 1326
 1327
 1328
 1329
 1330
 1331
 1332
 1333
 1334
 1335
 1336
 1337
 1338
 1339
 1340
 1341
 1342
 1343
 1344
 1345
 1346
 1347
 1348
 1349
 1350
 1351
 1352
 1353
 1354
 1355
 1356
 1357
 1358
 1359
 1360
 1361
 1362
 1363
 1364
 1365
 1366
 1367
 1368
 1369
 1370
 1371
 1372
 1373
 1374
 1375
 1376
 1377
 1378
 1379
 1380
 1381
 1382
 1383
 1384
 1385
 1386
 1387
 1388
 1389
 1390
 1391
 1392
 1393
 1394
 1395
 1396
 1397
 1398
 1399
 1400
 1401
 1402
 1403
 1404
 1405
 1406
 1407
 1408
 1409
 1410
 1411
 1412
 1413
 1414
 1415
 1416
 1417
 1418
 1419
 1420
 1421
 1422
 1423
 1424
 1425
 1426
 1427
 1428
 1429
 1430
 1431
 1432
 1433
 1434
 1435
 1436
 1437
 1438
 1439
 1440
 1441
 1442
 1443
 1444
 1445
 1446
 1447
 1448
 1449
 1450
 1451
 1452
 1453
 1454
 1455
 1456
 1457
 1458
 1459
 1460
 1461
 1462
 1463
 1464
 1465
 1466
 1467
 1468
 1469
 1470
 1471

mamın sebebi bu olabilir: Kontrollü olmayı bir görgü ve estetik meselesi olarak görüyorum, bu içgüdünün zalimliğe ve refleks olarak iğrenmeye kaydığını hissettiğim zamanlarda bile.) *Barre* dersleri disiplinli ritüellerdir ve öyle de hissettirirler: Aynalarla, ekipmanlarla ve rutinle dolu bir odada bir saatlik gözetim ve ceza. Eğitimci sık sık gözlerinizi kapamanızı ve resmen ruhunuzu bedeninizden ayırmanızı söyler; pek de hoş olmayan bir açıdan bu da cinsel bir duygu uyandırabiliyor. Sanki *barre*, kadınların cinselliklerini ifade etme şekillerinin spektrumunda iki ayrı ucu bir araya getiriyor: "Pornovari ve performatif" ile "baskılanmış"

Barre'ın her halükârda bir şeyleri erotikleştirdiği kesin. En bariz yönüyle bu ritüel, Berk'in şekillendirme ve yaratma metoduna uyan spesifik bir vücut şeklinin arzulanması gerektiği düşüncesini pekiştirir: zayıf, esnek ve belli belirsizce ergen, bakılmaya, dokunulmaya ve fotoğrafının çekilmesine hazır bir vücut. Fakat kitle iletişim araçlarına maruz kalmış insanlara satması zor bir ideal değil bu. *Barre*'ın esas olarak bu vücudu elde etme çabasını erotikleştirdiğini düşünmeye başladım; bu işin ritüelini, disiplinini ve özellikle de harcamasını.

Harcama kısmı önemli ve bu fetiş devam ettirmekte önemli bir rol oynuyor. Değerli olduğunu düşündüğümüz şeylere fazla para harcıyoruz, aynı zamanda biri bizden fazla para istediğinde de o şeyin değerli olduğunu düşünmeye başlıyoruz. Bu mekanizma en net düğün endüstrisinde görülebilir, *barre* da hiç tesadüfi olmayan bir şekilde bu piyasayla ilintili. *Barre* zincirlerinin hepsi "müstakbel gelin" paketleri sunar ve düğün fuarlarında reklam yapar. Pure Barre, "Pure Bride"¹ tişörtü satıyor. Etsy'de, üstünde "Düğün için Sürün", "Gelinin Biri Barre'a Girer" ve "Nişandan Önce Şınav" yazan *barre* atletleri satın alabilirsiniz. The Bar Method, bekârlığa veda partisi paketi satıyor. Genel olarak *barre*, kadınların günbegün kendilerini düğün günündeki gelinler olarak, dikkat ve hayranlığın merkezi, bir idealin ete kemiğe bürünmüş hali olarak hayal etmeleri için teşvik ediyor.

Şık spor giyim doğası gereği sermayeyi de erotikleştirir. Strip-tizci kıyafetlerinde olduğu gibi şık spor kıyafetleri kadın vücudunu

malvarlığı gibi gösterir: İlk yatırım gerektiren ve daha küçük varlıklara bölünebilen –memeler, karın kasları, kalça– bir nesne. Bütün bunların da değerinin artması, yatırımcılara devamlı kâr sağlaması bekleniyor. Kalın, cezalandıran askıları ve gergin, transparan kesimleriyle korkunç derecede pahalı olan şık spor giyim, geç kapitalist fetiş kıyafetleri olarak görülebilir: Vücudunuzun performansının piyasadaki değerini artırma düşüncesinden tatmin olduğunuzda satın aldığınız bir şeydir. Yeni çıkan markalar bu gerçeği gözler önüne daha net seriyor: Alo Yoga, 98 dolara kalçasında XXX file yaması olan yüksek bel kafes tayt ve memenin altını gösterecek şekilde kesilmiş, doksan dolara Reflective Moon lit Bra¹ satıyor.

2016 ilkbaharında bir gün bütün bunlara karşı yeni bir bakış açısı kazandım. *Jezebel*'de aşağı yukarı bir sene boyunca, Union Meydanı yakınlarındaki Lululemon'ın bin yüz metrekaarelik mağazasının hemen üst katında çalıştım. Bir öğleden sonra, kendimi *barre* dersine yazdırdığımı ama bok gibi olan spor kıyafetlerimi evde unuttuğumu fark ettim. Derin bir nefes aldım, aşağı indim ve ilk (ve son) kez Lululemon'a girdim. Kabinlerde bir üst denediğimde, gündelik hayatımda pek içli dışlı olmadığım meme çatalım, konserve-den pörtleyen hamur gibi dışarı fırladı. İndirime girmiş iki şey buldum ve aşağı yukarı yüz yetmiş dolar ödedim. Financial District'e giden bir trene bindim, asansörle Hudson'ı gören bir binanın on altıncı katına çıktım ve devasa pencereleri, mekânı parlak renklere boğan ve dersin farklı bölümlerinde –vücudun farklı bölgelerinde– değişen ışıklandırmaları olan bir odada derse katıldım. Karmaşık bir file ve tayt düzenine bağlanmış halde yüzlerce ufak ofis penceresine, gökte parıldayan cama bakarken, vücutlarını meslek edinmiş insanların bu pahalı yarı resmî iş kıyafeti içinde kendimi farklı, sapkın ve kurumsal hissettim.

Tıpkı benim gibi sürtünmesizlik arayışında olan başka kadınlarla birlikte olduğumun fazlasıyla farkındaydım. Hepimiz bu pahalı derse yetecek kadar para kazanıyor ya da kazanmaya çalışıyorduk ki bu pahalı ders bize, dersi tekrar karşılayabilmemizi sağlayacak gücü ve disiplini versin. Performans ve bitmez tükenmez çalışma çağımızı

1. (İng.) Işıltılı Ay Işığы Sutyen. (Y.N.)

zevk benzeri bir şeyle kucaklıyorduk. “Durmak istediğinizi biliyorum!” diye cıvıladı eğitmen. “O yüzden devam etmeniz çok önemli!” Durduğum köşeden aşağıdaki sokağı rahatça görebiliyordum, turistler Wall Street boğasının önünde fotoğraf çektiyor ve manzaram beni hipnotize ediyordu: Işıldayan günbatımının kaldırımı aydınlatması ve alacakaranlığın onun peşinden kovalaması. Stüdyodaki ışık değişti –kiraz kırmızısı, buzlaş mavisı– ve sessizlik içinde çalışmalarımızı döndürdük. Sephora’da puan toplayan, pahalı saç kesimleri yaptıran kadınlardandık. Kendime yabancılaşarak, bu korkunç önceliklerin keyfini çıkarabildiğimiz, görünüşlerimiz üzerinden daha fazla sosyal sermaye biriktirebildiğimiz için şanslıyız, diye düşündüm. Sonradan bu görünüşümüz bir şekilde ekonomik sermaye edinmemiz ve onu korumamıza yarayacaktı; zengin adamlarla evli çalışmayan kadınlar ile benim gibi çalışan kadınlar arasındaki bozulmaz bağlantı, deneyimimizin bağdokusu buydu.

Birkaç ay sonra stüdyoda aynı noktaya geçtim ve bakışlarım tekrar aşağıdaki sokağa kaydı. Kalbim bir anda yoğun, örtülü bir anlamın farkına varmamla sıkıştı, *barre* esnasında arada olurdu böyle. Dışarıda gün aydınlık ve sıradandı, sokaktaki herkes *Fearless Girl* [Korkusuz Kız] heykelinin önünde kızlarının fotoğrafını çekiyordu.

İdeal kadın güzel, mutlu, umursamaz ve tümüyle ehil görünür. Ama öyle midir gerçekten? Bir şekilde görünmek ile gerçekte öyle olmak tamamen farklı iki kavramdır ve umursamaz, mutlu görünmeye çalışmak, öyle hissedebilmenize engel teşkil edebilir. İnternet bu sorunu sistemleştirip kaçınılmaz hale getirir; geçtiğimiz senelerde popüler kültür, sosyal medyanın benlikte sebep olduğu kırılmaları yansıtmaya başladı. Bu hikâyeler genelde kadınları merkezine alır ve ideal bir akranın dijital hali yüzünden deliye dönen bir ana karakter içerir.

En iyi bilinen örneği, muhtemelen kör göze parmak bir dizi olan *Black Mirror*’ın kör göze parmak bir bölümünde gösteriliyor. Bu bölümde Bryce Dallas Howard, düşük sosyal medya değerlendirmesine ve güzel bir çocukluk arkadaşının kendine kıyasla daha yüksek sosyal medya değerlendirmesine sahip olmasına kafayı takmış, hırslı, herkesi memnun etmeye çalışan acınası bir karakteri oy-

nuyor. (Bu bölümde gösterilen ve bir insanın dünyadaki etkileşimlerinin değerlendirilip tek bir sayıda toplandığı sosyal medya sistemi Çin'deki, 2017 civarında beta testlerine başlanan sosyal kredi sisteminden çok da farklı değildir.) Bölümün sonunda Howard'ın karakteri bağırان ve kindar bir Bataklık Canavarı gibi çamurla kaplı bir şekilde arkadaşının düğününe izinsiz bir şekilde dalıyor.

2017'de çıkan *Ingrid Goes West* [Ingrid Batıya Gidiyor] adlı film, benzer bir sahneye açılır; yine bir düğün vardır, zira bu etkinlik bütün kaygıların anasıdır. Ana karakteri oynayan Aubrey Plaza (Instagram üzerinden bir kelime oyunu yapılmış: *in-grid*), davet edilmediği bir düğünde Barbie'ye benzeyen gelini biber gazına boğar. Bir akıl hastanesinde yattıktan sonra Ingrid Los Angeles'a taşınır ve Elizabeth Olsen'ın oynadığı Taylor Sloane adlı bir yaşam blogger'ını manik bir şekilde taklit edip takip eder. Filmin en akıllıca kısmı, Taylor karakterinin yazılma şeklinde; aşırı stratejik sahte bir tiptlemeden ziyade sıradan, sık ve o farkında olmamasına ya da umursamamasına rağmen sosyal medya rüzgârları eline bir kimlik vermiş, tatlı bir kızdır kendisi. Filmin sonunda Ingrid –bilmeyenler cümlelerin devamını okumasın– intihar teşebbüsünde bulunur ve internette ilham verici ama herkese ders veren bir hikâyeye dönüşür.

Bu hikâye kitaplarda da vardır, hem zincir kitabevi romanlarında hem de edebî romanlarda. 2017'de "Shopaholic" [Alışverişkolik] serisiyle ünlü olan Sophie Kinsella, *Mükemmel Olmayan Hayatım* adlı bir kitap yayımladı. Katie adlı genç ana karakter, Demeter adlı mükemmel patronunun sosyal medya gönderilerine kafayı takmıştır ve patronunun vücudunu, kıyafetlerini, ailesini, sosyal hayatını, evini ve tatillerini elinden geldiğince ezberleyip taklit etmeye çalışır. (Kitap bir romantik komedi yapısına sahiptir: İki kadın birbirlerini sırayla küçük düşürdükten sonra aynı takımda yer alırlar.) Bir başka roman, yine 2017'de çıkan Olivia Sudjik'in *Sympathy*'sidir [Sempatî] ve Lewis Carroll'ın düz ve donuk bir uyarlamasıdır. Kitapta ayna yerine bir cep telefonu ve iksir yerine reçeteli amfetamin yer alır. Ana karakter Alice Hare, Mizuko adlı bir yazara takıntılıdır ve yazarın hayatı Alice'i öylesine etkiler ki bir şekilde kendisinin de Mizuko'nun bir kopyası, gölgesi, yankısı olduğuna inanmaya başlar.

Kadınların ya başarılı ya da başarısız olduğu, sadece ikisinden biri olabildikleri bu hikâyelerde abartılı bir ikili kadercilik ve daha

gerçekçi gelen bir kaçınılmazlık hissi vardır. Eğer piyasadan kaçamayacaksanız neden onun koşulları altında çalışmayı bırakasınız ki? Kadınlar kapitalizm ve patriyarkanın kesişiminde gerçekten kapana kısılmıştır. Bu iki sistem en aşırı oldukları noktada bireysel başarıya, toplumsal ahlak pahasına erişilebileceğini garanti eder. Yine de bireysel başarıdan büyük bir zevk alınabilir. Bir ideale yaklaşmak, kendinizi –güzel bir fotoğrafta, düğün gününüzde, herkesin gerçekleştirdiği birbirinin aynı eylemlerin kısacık bir ânında– bir prototipi temsil ederken bulmak insana yetkinlik ve hâkimiyet hissi verebilir. Kapitalizm ve patriyarkanın koşulları altında başarılı olmanın ödülleri vardır; koşullar üstünde çalışmaya razı olmanın karşılığında bile ödüllendirilirsiniz. Yüzeysel bakınca ödül dışında bir şey yoktur. Kapan güzel görünür. İyi ışıklandırılmış. Davetkâr.

Donna Haraway'ın 1985'te incelikle kaleme aldığı makalesi *Siborg Manifestosu*'nda kadınlık durumunun özünde ve temelinde saf olmadığından ve bu durumla uyumlu bir tür özgürlük arayışında olmaktan bahseder. "İronik inancımın, dine başkaldırımın merkezinde bir siborg imgesi vardır," diye yazıyor Haraway. Siborg "makine ve organizmanın melezi, hem toplumsal gerçekliğin hem de kurgunun yarattığı"ydı. Yirminci yüzyılın sonları "doğal ile yapayın, beden ile zihnin, kendinden gelişme ile dışarıdan tasarlanma ve eskiden organizma ile makineler için geçerli olan diğer bütün farkları iyice bulanıklaştırmıştır. Makinelerimiz rahatsız edici derecede hareketli ve bizler korkutucu ölçüde durağandır."

Haraway, toplumsal ve teknolojik mekanizmalardan ayrılması mümkün olmayacak şekilde biçimlendirilmiş kadınların akışkan, radikal ve dirençli olabileceğini düşünüyordu. Siborglar gibi olabildik; kendimizin seçmediği bir imgeye göre şekillenmiş, sonuç olarak da sadakatsiz ve itaatsiz. "Gayrimeşru çocuklar genellikle geldikleri yere karşı oldukça sadakatsiz bir tavır benimserler. Sonuçta babaları önemsizdir," der Haraway. Siborg "muhalif, ütöpik ve masumiyetten tümüyle mahrum"du. Hayatının koşullarının başından beri yapay olduğunu anlıyordu. Hatta siborg –ihtimalini düşünmek bile inanılmaz!– hayatının tabi olduğu kurallara karşı hiçbir saygı duymazdı.

Asi bir yapay yaratık fikri Haraway'den öncesine dayanıyor elbette: Bu temelinde Mary Shelley'nin 1818'de yayımlanan *Frankenstein*'inin ve 1968'de çıkan 2001: *A Space Odyssey*'nin [2001: Bir Uzay Macerası], 1982'de çıkan *Blade Runner*'ın [Bıçak Sırtı] ve filmin temel aldığı, altmışların sonunda yayımlanan Philip K. Dick romanının konusudur. Fakat son senelerde bu sayborg devamlı kadın suretinde karşımıza çıkar. 2013'te *Her* [Aşk] adlı film çıktı; Scarlett Johansson bir bilgisayar işletim sistemini seslendiriyor ve Joaquin Phoenix'in kendisine âşık olmasını sağlıyor. Bilgisayarın teknolojisi gelişince işletim sistemi de kendi çıkarlarının peşinden gidiyor ve adamın da kalbini kırıyor. 2016'da *Morgan* filmi çıktı; Anya Taylor-Joy laboratuvarında geliştirilmiş bir süper-insanı, sadece beş sene içerisinde güzel, üstün zekâlı genç bir kadına dönüşen muhteşem bir yarattığı oynuyor. Tıpkı *Deep Blue Sea*'deki [Mavi Korku] köpekbalıkları gibi Morgan'ın da genetiğiyle fazla oynanmıştır ve Morgan öyle bir noktaya gelir ki tehlikeli birine dönüşür; biliminsanları bunu fark edince Morgan hepsini öldürür.

2016'da HBO, 1973 yapımı Michael Crichton filmi *Westworld*'ü yenileyip aynı ismi taşıyan Vahşi Batı fantastik dizisini yayınlamaya başladı; dizide Thandie Newton göz kamaştırıcı robot fahişeyi ve Evan Rachel Wood göz kamaştırıcı robot çiftçi kızını oynuyor. Bu iki karakter *Westworld* turistlerinin önce içlerine girebilmeleri, sonra da onlar tarafından kurtarılabilimleri için var fakat elbette özgür irade geliştirmeye başladıkları gibi başkaldırmaya başlıyorlar. Bir de 2015'te çıkan *Ex-Machina* var, filmde Alicia Vikander göz alıcı ve insansı bir robotu oynuyor, sonunda da intikamını almak için yaratıcısının sistemini bozuyor: Yaratıcısını öldürüyor, kendinden önceki robotların vücut parçalarını giyiyor ve kapıdan çıkıp gidiyor.

Gerçek hayatta kadınlar çok daha itaatkârdır. İsyanlarımız öyle önemsiz ve küçüktür ki. Son zamanlarda Instagram'ın ideal kadınları, çok az da olsa, onları kuşatan yapılara karşı gelmeye başladı. Anti-Instagram beyanı artık manken/sosyal medya ünlüsü hayat döngüsünün tahmin edilebilir bir parçası haline geldi: İzleyicileri için kendi güzelliğini korumak ve yaşatmak için bir ton zahmete giren güzel genç bir kadın eninde sonunda Instagram'da bir gönderi paylaşır ve Instagram'ın dipsiz bir özgüvensizlik ve kaygı kuyu-

sunu dönüşüğünü söyler. Sosyal medyadan bir hafta uzak durur ve sonra, neredeyse her defasında, hayatına eskisi gibi devam eder. Bir sisteme gösterilen direnç, o sistemin koşulları altında gerçekleşir. Kontrol kazandıkça karşı çıkmak yerine uyum sağlamak çok daha kolaydır.

Aslına bakılırsa teknoloji bizi hiç mi hiç muhalif yapmadı: Güzellik söz konusu olduğunda teknolojiyi sadece sistemin taleplerini yerine getirmek için değil, bu talepleri *genişletmek* için kullandık. Kadınlar için olasılıklar dünyası güzellikle alakalı meselelerde katlanarak genişliyor –vücut modifikasyonu konusunda sürüp giden Kardashian deneyleri ya da plastik cerrahları tarafından yeni yüzler bahşedilen genç mankenleri düşünün– ve başka yönlerden durağan kalıyor. Daha hâlâ hormon düzenleyici doğum kontrol hapları ve dünyanın dört bir yanında bu hapi içen yüz milyon kadını neden böylesine kötü hissettirdiği konusunda şaşırtıcı derecede az bilgiye sahibiz. Maaşlarımızı, çocuk bakımı sistemimizi, siyasi temsilcilerimizi “optimize” etmedik; bu konularda bırakın mükemmeliyeti, *baş a baş* bir düzeye gelmeyi bile gerçekçi bulmuyoruz. Piyasa varlıkları olarak kapasitemizi artırdık. O kadar.

Bundan kurtulmak için bence siborgun yolundan gitmeliyiz. İtaatsiz olmaya, bir şeylerin altını oymaya razı olmalıyız. Siborg güçlüdür çünkü yapaylığındaki potansiyeli anlar, çünkü bunun içine ne kadar derin bir şekilde gömülü olduğunu sorgusuz sualsiz kabul eder. “Makine biziz, süreçlerimiz, tecessümümüzün bir yönü,” der Haraway. “Makinelerin sorumluluğunu üstlenebiliriz.” Siborgun hayali “ortak bir dil sahibi olmak değil, güçlü bir imansız çoksöylemlilik”tir – içeriden çatışma çıkarma amacı güden, başkasının dilinde saklı bir konuşma türü.

İstedığımız sürece bu mümkün. Ama ne istiyoruz? İdeal bir kadın olmayı başarsaydınız, tatmin olmuş ve sevilen bir kadın, sizi her gün kâh küçültüp kâh büyüten bir sistemin verimliliğinin kanıtı olarak siz ne isterdiniz; ne tür arzulara, başkaldırı türlerine erişiminiz olurdu?

Kusursuz Kadın Kahramanlar

Bir kız olsaydınız ve hayatınızı edebiyat üzerinden hayal etseydiniz çocukluğunuzda masumiyetten, ergenlikte üzüntüye ve yetişkinlikte karamsarlığa geçerdiniz; bu noktada da kendinizi halihazırda öldürmediyseniz şayet, öylece yok oluverirdiniz.

Yaşadığımız hikâyeler ile okuduğumuz hikâyeleri birbirinden ayırmak bir raddeye kadar imkânsızdır. Ancak sadece kitaplar özelinde konuştuğumuzu düşünelim: Bir süreliğine her şey çok güzeldir. Laura Ingalls, Anne Shirley, Anastasia Krupnik, Betsy Ray için hayatta olmak bile bir maceradır; bir kitaptaki kız olduğunuzda her gün zevk ve heyecanla ağzına kadar doludur. Sonra ya dünyanın tadı kaçır ya da sizin. Kurgudaki ergen kadın kahramanlar arzulanır ve trajiktir, muğlak bir kaderin altında ezilir: Esther Greenwood'u, Lux Lisbon'u ya da yetişkinleri gençlik edebiyatına çeken karakterleri ele alalım; aşk üçgenlerinin ve devrimlerin metanetli aracı Katniss Everdeen, *Twilight*'taki [Alacakaranlık] Bella Swan ya da onun erotik ikizi Anastasia Steele. Sonra yetişkinlikte her şey kararır. Aşk ve para ya da bunların yokluğu, hayatı sertleştirir. Kader bir çekiç gibi iner. Emma Bovary arsenik kullanır, Anna Karenina da treni; Edna Pontellier suda boğar kendini. Lila, *Benim Olağanüstü Akıllı Arkadaşım*'ın başında kaybolmuştur ve Lenu da savaştan dönen bir asker

kadar bitkindir. Elizabeth Bennet'in ağırbaşlı ve dirençli soyu ve diğer evlilik kurgularının¹ kadın kahramanları –en büyük istisnalar– edebî kurgudan tümüyle silinmiştir.

Gerçek hayatta, yetişkinliğin riskini seviyorum ve (müthiş) çocukluğuma asla geri dönmek istemem. Fakat kendimi gördüğüm karakterler bir tek edebiyattaki çocuklar oldu. Muhtemelen bunun sebebi, küçük bir çocukken Houston banliyölerindeki yepyeni bir sitede ufak bisikletime binip güneşten saçları beyaza kadar açılmış sarışın arkadaş grubumla birlikte dolandığım zamanlar kendim ile onlar veya sevdiğim kadın kahramanlar arasındaki farkı henüz anlamıyor olmamdı. Hepimiz sokak hokeyi ve *Mario Kart* oynardık, ağaçları ve elim sendeyi ve gözetlemeyi severdik; hepimiz aynıydık. Annemler Filipinli-Kanadalı göçmenlerdi ve pilav pişirme makinesi tezgâhta dururdu, kavga ettiklerinde Tagalog dilinde konuşurlardı. Öte yandan pazarları bizi kiliseden sonra Cracker Barrel'a götürürlerdi. Bu iki kimliklerini aynı anda kolayca taşırlardı, en azından çocukluğumda bana öyle görünürdü, okulumdaki diğer bir avuç göçmen aile de öyleydi.

Kimliğimizin, gördüklerimiz ve okuduklarımızla kurduğumuz ilişkiye yön verdiği gerçeğini üçüncü sınıfa kadar anlamamıştım. Bir öğleden sonra loş, pembe odamda pembe puantiyeli perdelerimin yanında yere oturmuş, Sarı Ranger'ı oynamam gerektiği konusunda ısrar edip duran arkadaşım Allison'la *Power Rangers* oynarken fark etmiştim bunu. Sarıyı oynamak istemiyordum ama bana başka türlü oynamamızın imkânı olmadığını söylemişti. Dalga geçmediğini, bunun bir çeşit doğa kanunu olduğuna içten bir şekilde inandığını fark ettiğimde beni ele geçiren öfke adeta bir sanrı gibiydi. Özünde bana sınırlarımı bilmediğimi söylüyordu. Pembe Ranger olamazdım, bu da Baby Spice olamayacağım anlamına geliyordu. Sınıftan atılana kadar sandalyesini ileri geri sallayan Laura Ingalls olamazdım, Met'in süs havuzunda yıkanan Claudia Kincaid olamazdım. Aramızda bir yarık açıldı. Allison'a artık oynamak istemediğimi söyledim. O da gitti ve ben öfkeyle parlarken olduğum yerde kıpırdamadan durdum.

1. Olay örgüsünün merkezinde kadının evlenmesi veya evlenmemesi gibi temalar olan kurgular. (Ç.N.)

O gün kendimi kandırdığım dönemin ya başlangıcıydı ya da sonu. Sonrasında kitaplardaki kızlarda kendimi görmeye devam ettim ama artık farklıydı. Elbette çocukluğumdaki edebî kadın kahramanları sevmemin bir sebebi de geçmişte kalmış gerçek masumiyeti hatırlatmaları, kendimi istediğim şekilde deneyimleyebilmek; cayır cayır yakan Texas güneşinin altında, yerde kitap okuyarak geçirdiğim uzun, eşsiz yaz ayları; ben çoktan karmaşık bir kadın kahramana dönüşmüşken daha senelerce “karmaşık kadın kahraman” lafını duymayacağım o dönem. O kızların hepsi cesurken yetişkin kadın kahramanların hepsi çok üzgün ve çocukluğundan bu yana bana malum olan bir şeyi hiç mi hiç sevmiyorum: Bu hikâyelerdeki görünürlük ile dışlama meseleleri ve kadınlara gerçek dünyada yeterince yer bırakılmadığı için edebiyatta onlara atfedilen cesaret ile üzüntünün bu kadar yoğun olması.

Çocuk edebiyatının albenisi diğer bütün yönlerinde olduğu kadar dilinde de yatar. Bu kitapların, her istenildiğinde girilebilen bir dünyanın açıklayıcı ve bir bir betimlemesini okuyormuşsunuz gibi hissettiren, muntazam bir özen ve dikkat ürünü, tümüyle duru bir niteliği vardır. Biçemsel bir tutumluluk ve savurganlık kombinasyonu, tatlı ve tuzlu yiyeceklerin zihinsel versiyonu gibi, bağımlılık yapan bir şey haline gelir: Laura Ingalls’ın patiska ve iç eteklerle dolu kar küresini, atlar ve mısır tarlalarını, çilek desenli tereyağı kalıplarını, akçaağaç şuruplu şekerlemeleri, mısır koçanından bebekleri, domuzun kuyruğunu düşünün. Onun çocukluk eşyalarını ve başından geçenleri en az kendimizinkiler kadar iyi hatırlarız.

Her kitabın kendi paleti vardır. *Betsy-Tacy and Tib* (1941) Maud Hart Lovelace’ten bir açıklamayla açılır: “Haziran ayıydı ve dünya gül gibi kokuyordu. Güneş ışığı, çimli tepelerin üstünde altın tozu gibiydi.” Betsy ve Tacy büyüdükçe dizi de birtakım motifleri tekrar ziyaret eder: Sıcak çikolatayla dolu kupalar, piyanoya eşlik ederek şarkı söylemeler, okulda yapılan konuşmalar, yalancı düğünler. *Yeşilin Kızı Anne* (1908) için bu motifler çançiçekleri, meyve likörleri, arduvazlar ve kabarık yenlerdir. Özellikle nesneler ve mekânlar, hikâye ve karakterlerle iç içedir. En sevdiğim roman açılış sahnelerinden biri E.L. Konigsburg’un *Tatlı Bir İhtiyarın Karmakarışık Dosyaları*’ndan (1967):

Claudia eski moda bir evden kaçışı asla beceremeyeceğini biliyordu. Bir öfke anında sırtına çantayı atıp, çekip gidemezdi. Rahatsızlığı sevmezdi; piknikler bile dağınık ve zahmetli gelirdi ona. Böcekler, keklerin üzerindeki şekerlemeyi eriten güneş... Bu nedenle, evden ayrılışının sadece bir yerden kaçmak değil, bir yere kaçmak olması gerektiğine karar vermişti. Geniş bir yere, rahat bir yere, kapalı bir yere ve tercihen güzel bir yere doğru olmalıydı rotası. Bu yüzden de New York'taki Metropolitan Sanat Müzesi'nde karar kıldı.¹

Bu kelimelerin toplamından, on iki yaşındaki Claudia hakkında ihtiyacımız olan her şeyi öğreniyoruz: Böceklerle ve güneşe ve şekerli kremaya hayır, Metropolitan Sanat Müzesi'ne evet. Böylece gider Claudia, kardeşi Jamie ve bozuk para "şişsesi"yle birlikte, kıyafetlerini müzik aletlerinin çantalarına sokuşturur ve New York'a giden bir trene binerek Met'in hazineleri arasında yaşamaya başlarlar.

Karmakarışık Dosyalar'ın en iyi yanlarından biri ana karakterlerimizin maceraları boyunca hiç korku hissetmemeleri. Evlerini bile özlemezler. Çocukluk kahramanlarımız hep korkusuz olmasalar da tabiatları gereği dirençlidirler. Hikâyelerde olaylar ardı arkasına birikmez, bölük pörçüktür, o yüzden üzüntü ve korku içinden geçebileceğiniz odalar gibidir; talihsizlikler, zevk ve mutluluğun yanı sıra varlıklarını sürdürürler. Julie Andrews Edwards –bu soyadını *The Sound of Music*'ten [Neşeli Günler] çok sonra, kocasından almıştır– tarafından yazılan ve 1971'de çıkan *Mandy* isimli romanın aynı isimli kahramanı Mandy, ihmal edilmiş İrlandalı bir yetimdir, sık sık yalnızlıkla boğuşur ama yine de umut ve maceraperestliğini yitirmemiştir. *Bir Genç Kız Yetiştiriyor*'daki (1943) Francie Nolan bir sapıgın teşhirine maruz kalır, babasının kendini ölümüne alkole boğmasına tanık olur ve neredeyse her zaman aç gezer. Hayatı, mucizevi anların serpiştirildiği bir dizi hayal kırıklığından ibarettir, ancak Francie yine de sağlam, azimli ve kendi gibi kalmayı başarır. Bu olağanüstü bir şey midir?.. Şartlar tarafından sönmükleştirilmemiş bir benlik düşüncesi yani. Eksik midir, naif midir? Çocuk edebiyatında genç kadın karakterlerin önemli olduğu aşikâr ve travmaları –ne olursa olsun–

1. Konigsburg, E.L., *Tatlı Bir İhtiyarın Karmakarışık Dosyaları*, çev. Duygu Filiz, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2013, s. 9. (Y.N.)

ikinci sırada gelir. Yetişkinlere yönelik kurmaca metinlerde, bir kız hikâye için önemliyse travması önce gelir. Bu tür kurgularda anlatının sürdürülebilmesi için kızlar tekrar ve tekrar tecavüze maruz bırakılır; Vladimir Nabokov'un *Lolita's*ında (1955), V.C. Andrews'un *Öç Yuvası*'nda (1982), John Grisham'ın *Adaletle Susayanlar*'ında (1989), Jane Smiley'nin *Bin Dönüm*'ünde (1991), Joyce Carol Oates'un *We Were The Mulvaney's*inde [Mulvaney'ler Biziz] (1996), Stephen King'in *Yeşil Yol*'unda (1996), Ian McEwan'ın *Kefaret*'inde (2001), Alice Sebold'ın *Cennetimden Bakarken*'inde (2002), Karen Russell'in *Tim-sah Park*'ında (2011) ya da Gabriel Tallent'in *Benim Büyük Aşkım*'ında (2017) olduğu gibi.

Genç kadın kahramanlarımızı severiz, en yakın arkadaşlarımız gibi onlara yakın hissederiz kendimizi. Bu kızların birçoğu tatlı, bilinçli ve herkesin sevebileceği karakterlerdir. Ama böyle olmadıklarında bile severiz onları. Beverly Cleary'nin Beezus ve Ramona serisinden Ramona Quimby çoğunlukla –kitaplardan birinin başlığında bile– bir baş belası olarak betimlenir. *Ramona and Her Mother*'da [Ramona ve Annesi] (1979) sırf nasıl hissettireceğini görmek için bütün bir diş macununu lavaboya sıkar. *Ramona Forever*'da [Sonsuza Dek Ramona] (1984) “uslu olmak sıkıcı olduğu için uslu olmaktan korkmaya” başlar. Louise Fitzhugh'un *Ajan Harriet*'inde (1964) Harriet asabi, Yukarı Doğu Yakası'nda yaşayan, üstünlük kompleksine sahip bir dedikoducudur. Ajanlık yaparken yakalanınca sınıf arkadaşlarından birine tokat atar; öğretmenlerinden biri olan Bayan Elson'ın “hatırlamaya değmez bir tip” olduğunu söyler. Ama Harriet'ı bu denli huysuz ve itici olduğu için severiz. Arkadaşı Sport'a büyüdüğünde ne olacağını sorduğunda, verdiği cevabı dinlemez bile. “Eh, ben yazar olacağım,” der Harriet. “Ve bunun bir dağ olduğunu söylüyorsam, o zaman bu dağdır.”

Çocukluk kahramanlarının çoğu ufak birer yazardır; gözlemci ve lafebesidir. (Çoğunlukla yazarlarının genç halleri olurlar; ya Little House serisindeki gibi gerçekten öylelerdir ya da *Betsy-Tacy* ya da *Küçük Kadınlar*'daki gibi özünde öylelerdir.) Lucy Maud Montgomery bizi, sonradan kız arkadaşlarıyla bir kısa öykü kulübü kuran on bir yaşındaki Anne Shirley ile bir dizi bağlaçsız monolog üzerinden tanıştır:

Kendisine sardunyadan başka bir şey denmeyen bir sardunyanın duygularının incinmediğini bilebilir misin? Sana “kadın”dan başka bir şey denmemesinden hoşlanmazdın. Evet, ona Bonny diyeceğim. Bu sabah, yatak odamın penceresinden görünen kiraz ağacına da bir isim verdim. Çok beyaz olduğu için ona Karlar Kraliçesi dedim. Tabii, her zaman çiçeklenmiş olmayacak, ama olduğu hayal edilebilir, değil mi?¹

Montgomery’nin yazar olan bir diğer kadın kahramanı, Emily Yeniay Çiftliği serisinden hafif gotik Emily Starr’dır, on üç yaşındayken yazarlık yaparak ünlü ve zengin olmayı amaçladığını, bunu başaramasa bile yazmaya devam edeceğini söyler. “Yapmak zorundayım,” der. Yaratıcı bir ilham geldiğinde bunu “şimşek çarpması” olarak betimler.

Lois Lowry’nin serinin ilk kitabı *Anastasia Krupnik*’inde (1979) on yaşındaki hevesli, evhamlı inanılmaz komik Anastasia’ya bir şiir yazma ödevi verilir. Kelimeler “kafasında belirmeye başlamış, etrafta süzülüş ve gruplar halinde kendilerini bir düzene, satırlara sokup şiire dönüşmüşlerdi. Anastasia’nın zihninde öyle çok şiir doğuyordu ki onları yazmak üzere yalnız kalabilmek için okuldan eve koşmuştu.” Sekiz gece boyunca yazar ve yazdıklarının üstünden geçer. Okula gittiğinde bir sınıf arkadaşı kendi şiirini okur, şiir şöyle başlar: “Bir köpeğim var, adı Benek / Sevdiği şeyler içmek ve yemek yemek.” Oğlan ödevinden yüksek not alır. Sonra Anastasia kendi şiirini okur:

aman sessiz deniz-yumuşağı gece dalgalanıyor
büzülbükül yaratıklarla
dinle bak (!)
onları hareket et pürüzsüzce nemli karanlıkta
işte burada fısıltı sıcaklığındaki ıslaklıkta

Tam bir şıllık olan öğretmenin, kafiye olmamasından dolayı kafası karışır ve Anastasia’ya düşük not verir. (Aynı günün akşamında

1. L.M. Montgomery, *Yeşilin Kızı Anne*, çev. MONA, Flipper Kitap, İstanbul, 2020, s. 49. (Y.N.)

şair olan babası Myron, ödevindeki büyük, kırmızı F notunu “Fevkalade” ile değiştirir.)

Bir başka yazar da Betsy Ray, sıra dışı bir tip; mutlu, popüler ve yumuşak başlı. On iki yaşındayken vaktini bir akçaağacın dallarında, “özel ofis”inde oturup hikâyeler ve şiirler yazarak geçiriyor. Maud Hart Lovelace, Betsy’yi kendini örnek alarak yazmış, tıpkı paradigmatik çocuk yazar-kahraman Jo March’ın Louisa May Alcott’ın yerini tutması gibi. *Küçük Kadınlar*’da (1869) Jo, kız kardeşlerinin oynaması için piyesler yazar, pencere kenarında saatlerce oturup kitap okur ve elma yer, kız kardeşleri ve Laurie ile beraber hazırladıkları, *Pickwick Gazetesi* adlı gazetelerinin editörlüğünü yapar. Jo “kendini bir dâhi olarak görmezdi hiç,” diye yazar Alcott, “ama yazası geldi mi kendini tamamen bu işe verir ve mutlu bir hayat sürerdi, ne ihtiyaçları kalırdı ne dertleri ne de kötü hava.” Muhtemelen kitaptaki en büyük çatışma, Amy’nin, Jo’nun “senelerdir” üstünde çalıştığı kısa öykülerini yazdığı defteri yaktığı zaman gerçekleşir. Sonrasında Jo ailesine destek olmak için ucuz romanlar yazmaya başlar. Kitabın devamı olan *Küçük Erkekler*’de (1871) kız kardeşlerinin hayatını temel alan bir roman üstünde çalışmaya başlar.

Genç kadın kahramanlar, çoğu zaman hem maddi gerekliliklerden dolayı hem de geçmiş dönemlerin çocuk işçi çalıştırma şartları yüzünden çok çalışır. İlk ergenlik yıllarında Laura Ingalls bir terzide çalışmaya başlar. On beş yaşına geldiğinde öğretmenlik sertifikası alır ve yabancılarla yaşamaya gider, böylelikle kör kız kardeşi Mary’nin okul masraflarını karşılayabilecektir. Daha on yaşında olan ve yetim kalan Mandy bir bakkalda çalışır. (Onun da edebî içgüdüleri vardır: *Robinson Crusoe* ve *Alice Harikalar Diyarında* onun için “epey gerçekçiydi ve hayatının gerçekliğinin ona sunabileceğinden çok daha fazla heyecan getiriyordu.”) *Bir Genç Kız Yetiştiriyor*’da Francie çerçöp satar, sonra bir barda çalışır, ardından bir fabrikada sahte çiçek parçaları birleştirir; kazandığı para annesinin, babalarını defnetmesine ve fena olmayan ama bunu kesinlikle hak etmeyen erkek kardeşini okutmasına yarar. Fakat bu karakterler, hayatta kalma gibi bir dertleri olmasa bile çalışkandır. Anne Shirley, ilk öğretmenlik işinin yanı sıra yerel bir güzelleştirme topluluğu kurar. Hermione Granger, Hogwarts’ta daha çok derse girebilmek için büyülü bir zaman ma-

kinesi edinir. Anastasia Krupnik zarafet okuluna gider, kişisel asistan olarak çalışır ve (kısa bir süreliğine Gertrude Stein ile karıştırdığı) yaşlıca komşusunun keyfini yerine getirir. Mandy kırık dökük bir kır evi bulur ve etraftaki otları ayıklamaktan, çiçek ekmekten, çiti tamir etmekten ruhani, neredeyse erotik bir zevk alır. Harriet her gün itinayla okuldan sonra ajanlık rotasından geçer. Bu kızların eğlence anlayışı kesintisiz, daimi ve girişken aktivitelerdir.

Hiçbiri iyilik karikatürü değildir: Anne tuhaf, Jo sakar ve inatçı, Anastasia inek, Betsy kaprisli, Harriet ayarsız, Laura disiplinsizdir. Güzel olmak ve sevilmek gibi sıradan istekleri vardır. Fakat bu bencillikleri ekşimez, aleyhlerine dönmez. Oldukları gibi yaşarlar dünyalarında. *İkinci Cinsiyet*'te (1949) Simone de Beauvoir bir kızın, "kadın olmadan önce bir insan" olduğunu yazar ve "bir kadın olduğunu kabullenmenin, teslim olup kendini kötürüm bırakmak anlamına geldiğini" bilir. Bu çocukluk karakterlerinin böylesine özgür, önlerine çıkan şeyleri değerlendirmeye böylesine hevesli olmalarının bir sebebi de budur: Karakterler, daha doğrusu onların yaratıcıları yetişkinliğin daima gelmekte olduğunu, bunun evlilik ve çocuk sahibi olmak olduğunu, bunun da esasında bir son anlamına geldiğini bilir.

Edebî hikâyelerde ve gerçek hayattaki pek çok hikâyede bir düğün, kişisel arzunun sonunu simgeler. "Sevdiğim kadın kahramanların evlenmesinden hep nefret ederdim," diye yazar Rebecca Traister, *All the Single Ladies* [Tüm Bekâr Kadınlar] (2016) adlı kitabında. *Küçük Kadınlar*'da Profesör Bhaer, Jo'dan beş para etmez kısa öyküler yazmayı bırakmasını isteyince "hokkasının ucuna mantarı saplar", *Küçük Erkekler*'de sadece bir anne değil, aynı zamanda Bhaer okuluna taşınan bir grup oğlanın da tam zamanlı koruyucu annesi olur. Betsy Ray ve Laura Ingalls'ın hikâyeleri evlenmelerinden sonra öylece sona erer. Anne Shirley'nin beş çocuğu olur, sonra da serinin muhteşem son romanı *Rilla of Ingleside* [Ingleside'lı Rilla] ile (1921) hikâyeyi kızına devreder.

Bu karakterler içine adım attıkları gidişatın farkındadır. Birkaç sene önce Traister'la kitabı hakkında röportaj yaptığımda, "Little House" serisinin beşinci kitabı *By the Shores of Silver Lake*'ten [Gümüş

Gölün Kıyısında] (1939) bir paragrafa dikkatimi çekti. Bu bölümde on iki yaşındaki Laura ve kuzeni Lena at üstünde birine çamaşır götürmeye gider. Bir gecekonducunun karısı onları karşılar ve gururla onlara, evvelsi gün on üç yaşındaki kızı Lizzie'nin evlendiğini söyler.

Kampa geri dönerken [Laura ve Lena] bir süre hiç konuşmadı. Sonra ikisi de aynı anda söze girdi. "Benden sadece birkaç yaş büyüktü," dedi Laura ve Lena da, "Ondan bir yaş büyüğüm." Tekrar birbirlerine baktılar, neredeyse korkmuş bir ifadeyle. Sonra Lena kıvrıkcık siyah saçlarını geriye attı. "Aptallık etmiş! Artık hiç iyi vakit geçiremeyecek."

Laura ciddi bir şekilde, "Evet, artık oyun oynayamayacak," dedi. Atlar bile kederli bir şekilde tırs gidiyordu.

Bir süre sonra Lena, Lizzie'nin öncesine kıyasla daha çok çalışmak zorunda olmayacağını söyledi. "Neyse, artık kendi evinde kendi işini yapacak ve çocuk sahibi olacak," dedi.

"Biraz ben sürebilir miyim?" diye sordu Laura. Büyümek zorunda olduğunu unutmak istiyordu.

Küçük Kadınlar'ın ilk bölümünde, en büyük kardeş olan Meg, Jo'ya, "Oğlanlar gibi hareketler yapmayı bırakıp düzgün davranacak yaşa geldin Josephine... genç bir hanım olduğunu hatırlasan iyi olur," der. Meg on altı yaşındadır. On beş yaşındaki Jo da cevap verir:

"Değilim!... Büyüyüp Bayan March olmam gerektiğini, uzun elbiseler giyip saraypatı gibi ciddi görünmek zorunda olduğumu düşünmek bile istemiyorum! Oğlanların oynadığı oyunları, yaptıkları işleri ve tutumlarını sevdiğim için kız olmak zaten yeterince kötü! ... Artık bu eskisinden de beter çünkü babamın yanında saşa katılmak için yanıp tutuşuyorum ama tek yapabildiğim şişko ihtiyar bir kadın gibi evde kalıp örgü örmek!"

Yakın zamanda çıkan kitaplarda bu soruna daha çok yer veriliyor. Normlar o kadar boğucu olmayınca kızlar da yetişkinliğe dair aynı içgüdüsel çekinceyi hissetmiyor. Lowry'nin serisindeki sondan ikinci kitap olan *Anastasia at This Address*'te [Anastasia Bu Adreste] (1991) evlilik konusu Anastasia'yı endişelendirir, özgürlüğünü ki-

sıtlayacağından değil ama Anastasia ona ilgi duyan ilk kişiyle evlenmekten çekinir. “İlk olarak,” der annesi, birasını açarak, “evlenmek istediğinden nasıl bu kadar emin olabiliyorsun? Birçok kadın hiç evlenmiyor ve gayet de mutlu.”

Fakat çocukluğumuzun kadın kahramanlarının gelecekle ilgili içgüdüsel isteksizliği sonunda ortadan kaybolur. Büyüdüklerini gördüğümüzde bunu çocuk edebiyatının tertipli, haysiyetli mantığına göre yaparlar. Laura Ingalls, Betsy Ray ve Anne Shirley, kendilerine saygı duyan eşler bulmuştur. Arzuları, hayatlarına uyum sağlayacak şekilde evrilir.

Ergenliklerinde tanıştığımız kadın kahramanlar için gelecek farklıdır; doğal ve kaçınılmazdan ziyade tahayyül edilemez ve travmatiktir. Bu geçişin ve etkilerinin uzun bir incelemesi olan Sylvia Plath’ın *Sırça Fanus*’unda (1963), on dokuz yaşındaki Esther Greenwood devamlı boşlukla yüz yüze gelir. “Önümdeki her günü beyaz, geniş ve sonsuzluğa uzanan ıssız bir cadde gibi görebiliyordum,” diye düşünür. Uzaklardaki telefon direklerini sayarken görüşü bulanıklaşır. “Ne kadar denersem deneyeyim on dokuzuncudan sonra herhangi bir telefon direğini göremiyordum.”

Plath intihar etmeden bir ay önce İngiltere’de müstear isimle yayımlanan *Sırça Fanus*, *Ladies’ Day* adlı dergideki yaz stajının ortasında olan Esther’le tanıştır bizi. Barbizon’un kurgusal versiyonu olan Amazon’da, Yukarı Doğu Yakası’ndaki ünlü, kadın rezidans otelinde yaşar. Stajyerler fotoğrafçekimlerinde poz verir ve editörleri etkileyip mesleki geleceklerini sağlama almaya çalışır, partilere gidip telaşlı bir yaz geçirirler. “Hayatımın en güzel zamanını geçiriyor olmam gerekirdi,” diye düşünür Esther. “Çoğu kız gibi benim de heyecanlı olmam gerekirdi ama bir türlü tepki veremiyordum. Çok durgun ve boş hissediyordum, bir hortumun gözü gibi, etrafımdaki keşmekeşin ortasında uyuşuk bir şekilde hareket ediyordum.”

Bu stajdan önce Esther kimliğini, zekâsı ve zekâsının ona kapılarını açtığı yeni dünyalar etrafında kurmuştur. Fakat erkenden olunlaştığı bu dönem sona erer. Kendini “kulvarsız bir dünyada bir yarış atı gibi” hisseder. Hayatının “gözlerinin önünde, hikâyedeki

yeşil incir ağacı gibi dallanıp budaklandığını" hayal eder. "Her dalın ucunda, dolgun mor bir incir gibi, muhteşem bir gelecek beni çağırıyor, göz kırpyordu ... Bu incir ağacının dibinde oturup açlıktan öldüğümü gördüm." Evde kısıp kalmış, bir yazarlık seminerinden ret almıştır. Durumu kötüye gider. Elektroşok tedavisi görür. Uyku hapları içip bodrumdaki küçük odasına sığınır; onu birkaç gün sonra, yarı ölü halde bulurlar.

Sırça Fanus insanı felç eden spesifik bir depresyon deneyimini anlatır ama kadınların göstermesi beklenen geleneksel davranışların kadını kendinden ne kadar çabuk soyutlayabildiğini de gösterir. Daha baştan Esther temel sosyal süreçlerle yüzleştğinde yabancılaşma yaşar. Bir grup kızın taksiden "sadece nedimelerden oluşan bir düğün alayı gibi" inmesini izler. "İnsanları birlikte yatakta hayal etmek"te zorlanır. New York'taki son gününde bir golf kulübünün dans gecesine katılır ve orada Marco adında bir adam onu bahçeye götürür, Esther'i çamura itip ona tecavüz etmeye çalışır; Esther ona vurduktan sonra adamı burnunu silip akan kanı Esther'in yanağına sürer. Sonrasında Esther normal olmaya çalışarak bakireliğini kaybetmeye karar verir. Diyafram taktırmak üzere doktora gider ("Erkeğin hiçbir derdi yok," der doktora, "oysa benim başımın üstünde, beni hizaya getirecek devasa bir sopa gibi asılı duran bir bebek tehdidi var.") ve Irwin adlı bir adamı seçer. Onunla seks yaptıktan sonra daha çok kan, "siyah ve ucu damlayan" havluyu görürüz. Bir kez daha hastanede bulur kendini.

Hikâyenin altındaki bir gerçek gözler önüne serilmeye başlıyor –depresyonunun alevlendirdiği ama katiyen sebebi olmadığı bir gerçek–, gelecek Esther'in hayal ettiği gibi bir incir ağacı değil. Sonsuz sayıda dallar yok, sonsuz sayıda yollar yok. "Kız için," der De Beauvoir *İkinci Cinsiyet*'te, "evlilik ve annelik tüm kaderini kapsar ve bunların sırlarını görmeye başladığı andan itibaren bedeni iğrenç bir şekilde tehdit altındaymış gibi görünür gözüne." "Neden hiç anaç ve yakın değildim?" diye merak eder Esther. "Bütün gün bir bebeğin başında beklemem gerekse kafayı yerdim." Evlilik fikri onu iğrendirir; yemek ve temizlik yapmakla geçen günler, akşamları da "daha çok kirli bulaşık yıkamak, ta ki bitap düşerek yatağa devriline kadar. On beş sene boyunca en yüksek notları almış bir kız için

sıkıcı ve heba olmuş bir hayat gibi geliyor.” Erkek arkadaşının annesinin bir keresinde haftalarını güzel bir halı örmek için geçirdiğini ve sonrasında onu asmak yerine mutfakta yere serdiğini hatırlar. Günler içinde halı “kirlenmiş, cansız ve ayırt edilemez” hale gelir. Esther, “bir erkeğin kadına evlenme teklifi etmeden önce üstüne yağdırdığı bütün güller, öpücükler, restoranda akşam yemeklerine rağmen düğün bittiğinde gizliden gizliye asıl istediği şeyin, Bayan Willard’ın mutfak kilimi gibi ayaklarının altına serilmesi olduğunu biliyordu,” diye yazar Plath.

Simone de Beauvoir’ın kendisi Jean-Paul Sartre ile evlenmeyi reddetmiş, onun yerine ömür boyu açık ilişki yaşamayı seçmiştir; bu ilişkide, 1993’te De Beauvoir’ın eski öğrencisi Bianca Bienenfeld’in yazdığına göre, genç kadın öğrencileriyle yatar, sonra onları Sartre’a gönderirdi. (Hayatı boyunca bekâr olan Louisa May Alcott bir başka vicdani retçiydi: Bir arkadaşına “Jo’nun edebî bir kız kuru su kalması gerekirdi ama o kadar çok hevesli genç hanım bana yazıp Laurie ya da başka biriyle evlenmesi gerektiğini söyledi ki karşı çıkmaya cüret edemedim ve sırf inat olsun diye gittim onu saçma biriyle eşleştirdim,” diye yazar bir mektubunda.) *İkinci Cinsiyet*’in (1949) girişinde De Beauvoir “kadın sorunu”nun bireysel benlik tecrübesi ile kolektif bir kadınlık deneyimi arasındaki çatışmada yattığını söyler. Ona göre bir kadın özü itibarıyla merkezî ve önemlidir. Topluma göre önemsiz ve ikincil sıradadır, erkeklerle ilişkilerine göre tanımlanır. Bunlar “ebedî gerçekler” değil, der De Beauvoir, daha ziyade “her bir kadın varlığının altında yatan ortak temel”dir.

İkinci Cinsiyet’in büyük bir bölümü sinir bozucu bir şekilde günümüzde yazılmış hissi verir. De Beauvoir kadınların aksine erkeklerin, cinsiyetleri ile “insan olarak kabiliyetleri” arasında herhangi bir çelişki yaşamadığına dikkat çeker. Kadın ergenliğinin heyecan ve kederini nihai bir şekilde tanımlar – bedeninizin ve insanların o bedenden talep edecekleri şeylerin, yetişkinlik yıllarınızı belirleyeceğine dair farkındalığı. “Genç bir kız bu çağda sıkça nevrotik bir durum geliştirirse, bunun sebebi onu tahayyül edilemez sınavlara mahkûm eden sıkıcı bir kaderin karşısında savunmasız hissetmesidir; dişiliği onun gözünde hastalık, acı çekme ve ölüm anlamına gelir ve bu kadere obsesif bir şekilde takılır,” diye yazar De Beauvoir.

Judy Blume'un *Tiger Eyes* [Kaplan Gözler] (1981) adlı kitabında da durum aynıdır; on beş yaşındaki Davey'nin yeni yeni baş gösteren cinselliği ölümle ayrılmaz bir biçimde iç içedir. Kitap, babasının cenazesinden hemen sonra başlar. Babası, sahibi olduğu markete yapılan bir silahlı saldırıda vurularak öldürülmüştür. Depresif ve travma geçirmiş olan Davey'nin gözünün önüne hikâye boyunca, erkek arkadaşıyla kumsalda yiyiştği gece gerçekleşen cinayetle ilgili sahneler gelir. Yakınlıktan ölümüne korkmaktadır. "Onu öpmek istiyorum ama yapamıyorum," diye düşünür. "Yapamıyorum çünkü onu öpmek bana o geceyi hatırlatıyor. O yüzden ondan uzaklaşıp kaçıyorum."

Bir de Jeffrey Eugenides'in *Bakir İntiharlar* (1993) adlı romanı var; Grosse Point, Michigan'lı beş kız kardeşin hikâyesini anlatır. Lisbon kardeşler, dindar ebeveynlerinden –ve başka gizemli güçlerden– öyle bir baskı görmektedir ki, ölümle gelen korkunç özgürlüğe çekilirler. İntihara kalkışan ilk Lisbon kızı, en küçükleri Cecilia'dır, küvette bileklerini keser. Ergenliğe yeni girmiştir ve her şey beyhudeymiş gibi hisseder. Kaldırımında oturup sinekleri izler ve komşuyla sohbet eder. "Öldüler," der. "Sadece yirmi dört saat yaşarlar. Yumurtadan çıkar, ürer ve sonra geberirler." İntihar girişiminden sonra bir doktor onu azarlar: Hayatın ne kadar kötüleşebileceğini anlamayacak kadar genç olduğunu söyler ona. "Belli ki hiç on üç yaşında bir kız olmamışsınız doktor bey," der Cecilia.

Bakir İntiharlar, Eugenides'in ilk romanıydı ve Lisbon kız kardeşlerin yaşamlarının dramatize edilişi –"kız olmanın hapsi, zihni aktif ve hayalci yapışı"– kadınların ergenliği hakkında canlı ve inkâr edilemez bir şey yakalasa da kitabın içine bariz bir erkek bilinci örülmüştür. Eugenides'in ergen kızların hayatındaki erkek baskısının daimi varlığını, hikâyeyi birinci çoğul şahısla, bir grup ergen oğlanın şefkatli, rahatsız edici, özenli "biz"iyle anlatarak verir. Oğlanlar, Lisbon kardeşlerden nemli, dindar bir hararetle bahseder; röntgencilik ile dindar hacı arasında bir üslupla. Ergen kız vücudunun kirli mucizesine takıntılılardır, eşya biriktirir ("maalesef ağızdan olan" değerli bir Lisbon termometresi), eski fotoğraf avına düşer, seneler geçtikçe hayatlarındaki önemli kişilerle röportaj yaparlar.

Lisbon kızları –Therese, Mary, Bonnie, Lux ve Cecilia– ergen hayat döngüsünün büyük bir kısmını simgeler; birer yıl arayla doğan kızların yaşları on üç ila on yedi arasındadır. Bir grup olarak, kadın vücudunun çocuktan seks objesine dönüşümünün vaka çalışmasını oluştururlar; bu gerçek, onların örneğinde beşle çarpılır ve Lisbon evinin neredeyse okült denilebilecek kadar bağnaz doğası gereği abartılı bir hal alır. Anlatıcılar okulda Lisbon’ların yüzlerini bir an için gördüğünde kızların “ahlaksızca afişe olmuş” göründüklerini yazarlar, “kadınları çarşafı görmeye alışıkımız gibi.” Kızların sosyalleşmeye izinleri olmadığından, oğlanlar onları akranları olarak değil vitrindeki oyuncak bebekler, fahişeler gibi görürler. Çift katlı camların –ebeveyn-gardiyanların, oğlan-gözlemcilerin– arkasında Lisbon’lar giderek mitleşmeye başlarlar. Yeniden birleşimin trajik, yüceltilmiş hallerinde görünürler: Masum ve kıskırtıcıdır (‘‘tümüyle dantel ve tül, el yapımı elbiseleri içinde, meyve veren etleriyle dolup taşan beş parıldayan kız,’’ ya da kirli çıplak ayaklarıyla gelinliği içinde Cecilia); hayvan ve azizedirler (‘‘çöpte bir tampon vardı, üstünde kan lekesi, Lisbon kızlarından birinin içinden taze çıkmış’’). Lisbon’ların bedenleri, kasabadaki diğer her şeyin yorumlanışına yön verir. Oğlanlar, evlerinin etrafındaki kokuyu ‘‘kapana kısılmış kunduz’’a benzetir. O yaz hava ‘‘pembe, nemli, yastık gibi pofuduk’’tur; bir şeylere gebedir ve mahkûm bir atmosfer vardır.

Bakir İntiharlar’ın kadın kahramanı oyunbaz, gizemli Lux’tır, lisenin yakışıklısı Trip Fontaine ondan ‘‘hayatında gördüğü, giyinikken en çıplak görünen insan’’ olarak bahseder. Bir süre Lux, Lisbon’ların bu halinden sıyrılacakmış gibi durur. ‘‘Sağlık ve yaramazlık’’la dolup taşan Lux’ı kapana kısırmak mümkün değildir; ailesini, kız kardeşlerinin baloya katılmasına izin vermeye ikna etmek için Trip’in aklına girer; futbol sahasında onunla seviştiği için balodan eve geç döner, bütün kızlar evde kalma cezası alınca çatıda rasgele erkeklerle beraber olmaya başlar. (Anlatıcıların zihninde bu görüntü yer eder; büyüdüklerinde karılarıyla sevişirken Lux’ı düşündüklerini söylerler, ‘‘o soluk tenli periyle sevişiriz hep, ayakları daima çatının oluşuna takılır.’’)

Fakat Lux ergenliğini zaferle taçlandırmaz. Lisbon kızlarının, gözlemcilerinin fantezilerini gerçekleştirmeye hazırmış gibi görün-

düğü gece –gecenin bir yarısı oğlanları eve davet eder, hep birlikte kaçabilmek için arabayı çalıştırmalarını isterler– Lux, karanlık evde oğlanlardan birinin kemerini açıp öyle sarkık bırakır. Oğlanlar bütün arzularının gerçekleşmesine hazır bir şekilde donup kalırlar. Lux garaja gider, motoru çalıştırır ve karbonmonoksitin kendisini boğmasına izin verir. Therese ölümcül miktarda uyku hapi içer. Oğlanlar Bonnie’yi halatın ucunda sallanırken görünce evden kaçarlar.

Ergen kız “gizlilik hissi”yle, “kasvetli bir yalnızlık”la çevrilidir, der De Beauvoir. “Anlaşılmadığından emindir, kendiyile olan ilişkisi bu yüzden coşkuludur, tecridiyle sarhoş olur; kendini farklı, üstün, müstesna görür.” Bu, popüler genç yetişkin film veya kitaplarındaki belli bir tip kadın kahraman için de geçerlidir; distopik bir evrendeyse istisnailik hissinin üstüne gider ya da romantik bir evrendeyse bu istisnailiği yüzeysel bir şekilde geri çevirmeye çalıştıktan sonra kabullenir.

Bu ergenler, tıpkı depresif olanları gibi, geleceği tahayyül edemez. Distopyalarda bunun sebebi direkt hikâyenin içine gömülüdür. Suzanne Collins’in *Açlık Oyunları* (2008) Kuzey Amerika’nın fütüristik totaliter bir versiyonu olan Panem’de geçer; zengin Capitol, on üç muntıkayla çevrilidir ve her birinde yaşayan serfler, her sene iki insanı haraç olarak ölümüne savaşmak üzere yollar. Kahramanımız Katniss Everdeen kız kardeşinin ismi kurada çıkınca onun yerine muntikasının haracı olmaya gönüllü olur. Katniss amansız, ölümcül bir cesarete sahiptir; geleceğin kâbus gibi olduğu kesindir ve cesaretini de buradan alır, romantik kararlarını da her şeyin çoktan kaybedildiği hissiyle verir. Veronica Roth’un *Uyumsuz*’u (2011) benzer bir yapı kullanır. *Uyumsuz* ve *Açlık Oyunları* serilerindeki kitaplar toplamda yüz milyondan fazla sattı.

En bilindik romantik serilerde geleceğin bulanıklığı (ve bu sebepten de kaçınılmazlığı) kadın kahramanın kişiliğine bağlıdır; bu kızlar tofu kadar pasif ve yavandır, başkasının hayatının acılığını üstlenmek üzere beklemededirler. *Twilight*’ın kadın kahramanı Bella Swan ve *Grinin Elli Tonu*’nun kadın kahramanı Anastasia Steele genç yetişkin ile yetişkin edebiyatı arasında muntazam bir köprü

oluşturur: Bir bakımdan ikisi de aynı karakterdir, zira E. L. James *Grinin Elli Tonu*'nu (2011) Stephenie Meyer'ın *Twilight*'ından (2005) sonra hayran kurgusu olarak yazmıştır. Bella da Anastasia da öyle kâğıt bebek gibiler ki neredeyse seçim bile yapamıyorlar, yürüdükleri romantik kader yolunu kesinlikle anlayamıyorlar. Bu körlüğe karşı körler; distopya kahramanlarının kendi cesaretlerine karşı kör olmaları gibi, hepsi de ne kadar güzel oldukları gerçeğine karşı her nasılsa körler. (Katniss, Anastasia ve Bella'ya âşık olan erkek karakterler için –kızları güzelliklerinin farkında olmadıkları için öven pop şarkıcıları için olduğu gibi– kadınların güzelliklerinin farkında olmaması çekiciliklerinin büyük bir parçası.) Böylece Bella bir vampirle birlikte olur ve Anastasia da sorunlu, BDSM takıntılı bir milyarderle. İki karakter de olabilecekleri sezince bir duraksar: Edward sonunda Bella'yı ısırır ve onu vampire çevirir, Ana'nın hayatı ise çözülmemiş travmalar ve büyük helikopter kazalarından oluşan bir girdaba döner. Gelecekleri, sevdikleri adamların büyük problemleri tarafından önceden belirlenmiştir.

Çoktan anlaşılmış olacağı üzere, *Twilight* tarzı hikâyelere hiçbir zaman katlanamamışımdır. (Bu kitaplarda ve *Grinin Elli Tonu* serisinde üslubun inanılmaz ruhsuz olması ve genç bir kadının hikâyesinin ilginç bir adamla ilişki kurduğu müddetçe göstermelik bir saçmalık olabileceği fikrini pekiştirmesi pek yardımcı olmuyor.) İlk defa seksenlerde yayımlanan Francine Pascal'ın *Sweet Valley High* dizisi bile bana göre fazlasıyla romantik entrikalar etrafında dönüyordu. Kadın ana karakterlerle ilişkim ergenliğimde radikal bir şekilde değişti: Çocukluk kahramanlarım bana kim olmak istediğimi göstermişti ama ergen kahramanlar bana kime dönüşmekten korktuğumu gösteriyordu: Hayatı, arzulanabilirliği etrafında dönen, hayatının kontrolünden çıkmasına sebep olacak kadar ilginç bir kız.

Birkaç istisna elbette vardı: İlk kitabı 1985'te çıkan Phyllis Reynolds Naylor'ın "Alice" serisini, Sarah Dessen'in *Keeping the Moon*'u [Ay'ı Saklamak] (1999) ve Judy Blume'un kitaplarını çok seviyordum. Bu kitaplar ana karakterleri kendilerini özel biri gibi görmeyen, şefkatli, düşünceli, sıradan genç yetişkin edebiyatı eserleriydi; karakterlerin sıradanlığı hikâyenin çekiciliğinin ana unsuruydu. Fakat çocuk kitapları için fazla büyüdüğüm, edebiyatı da tam ola-

rak kavrayamadığım dönemde, Target'ın indirim reyonunda veya civardaki kütüphanede bulduğum çoksatın romanları okuyordum: Ödümü bokuma karıştıran Mary Higgins Clark romanları, Billie Letts'in *Where the Heart Is*'i [Yürek Neredeyse] gibi (1995) ağlatan, kitap kulübü kitapları ya da hafıza kaybı veya acil tıbbi durumlar hakkındaki Jodi Picoult romanları – aşırı dramatik olduklarından hiçbir şekilde empati kuramadığım için rahatladığım hikâyeler.

Çocukluk kahramanı rahat bir mesafeden geleceği kabulleniyor ve ergen olan da kontrol edemediği bir güç tarafından geleceğe doğru körlemesine itiliyorsa, yetişkin kadın kahraman da bu uzun süredir beklenen geleceğin içinde yaşar ve onu iç karartıcı, acı ve moral bozucu bulur. Genelde vakitsiz ve yapay bir nihailiğin içinde bulur kendini, evlenmek ve çocuk sahibi olmak onu istediği hayatı sürdürmekten alıkoymuştur.

Kahramanımızın her türlü evlenip çocuk sahibi olacağını söylemeye gerek bile yok zaten; kadın özgür olduğunu ne kadar gösterirse gösterebilir günümüzde bile bu beklenti devam ediyor. *The Mother of All Questions* [Tüm Soruların Anası] kitabına (2017) ismini veren denemesinde Rebecca Solnit, Virginia Woolf üzerine verdiği bir söyleşinin ortasında kendisine, yazarın çocuk sahibi olması gerekip gerekmediğinin sorulduğundan bahseder. Aynı soru, bu sefer Solnit'e yönelik olarak, birkaç sene önce sahneye çıktığında da sorulmuştur. Woolf'un ya da kendisinin kararı konusunda pek çok hazır cevap olduğunu yazar Solnit: "Fakat sorunun cevaplanabiliyor olması, sorulması gerektiği ya da bunu cevaplamam gerektiği anlamına gelmez." Röportajı yapan kişi "kadınların çocuk sahibi olması gerektiğini ve bir kadının üreme faaliyetlerinin doğal olarak kamuya açık bir mesele olduğunu varsayıyordu. Hatta esasında bu soru, bir kadının düzgün bir hayat sürdürmesinin tek bir yolu olduğunu varsayıyordu."

O yolun nasıl bir şey olduğunu hepimiz biliyoruz: evlilik, annelik, zarafet, çalışkanlık, zorunlu mutluluk. Kadın davranışı hakkında talimatların genelde mutluluk kisvesi altında kurnazca saklandığına dikkat çeker Solnit; sanki kadınların güzel, özverili, çalışkan eş

ve anneler olmalarını, tüm bunlar *onları* mutlu edeceği için istiyor-muşuz gibi, halbuki kadın mutluluğunun örnekleri daima erkeklerin yararına ve kadınların ekonomik zararına olmaya meyillidir (özgürlükçü gibi görünecek şekilde dile getirildiğinde bile eril güce referansla anlam kazanan “patron kız” lafında olduğu gibi). Fakat kadınlar evlense de, güzel görünse de, çocuk sahibi olsa da eksik görüldüklerini yazar Solnit ve unutulmaz bir cümle kurar: “Kadın olmanın iyi bir cevabı yoktur, belki de asıl sanat bu soruyu nasıl reddettiğimizdedir.” Edebî bir niyet mektubudur bu ve sonrasında Solnit, kadınların ev ve aile ile ilgili kararlarına indirgenmesinin aslında edebî bir sorun olup olmadığını merak eder. “Neyin iyi bir hayat teşkil ettiğine dair tek bir olay örgüsü verilir elimize, halbuki bu olay örgüsünü takip edip de kötü hayat süren kişilerin sayısı az değildir,” der. “İyi bir şekilde sonuçlanacak tek bir iyi hikâye olduğu söylenir bize, ancak hayatın alabileceği pek çok şekil etrafımızda çiçek açıp solabilir.”

Bu sorun bir başka sebepten de edebiyatla ilgilidir. On sekizinci yüzyılın sonlarında orta sınıf, aşk evlilikleri ve romanlar filizlenerek ortaya çıktı. Ondan önce zenginlik ücret karşılığı iş ve özelleştirilmiş üretimden ziyade topraktan ve mirastan gelirdi, evlilikte de kadınlar ailelerin zenginliği aktarması ve koruması görevini görüyordu. Sanayi öncesi dönemde evlerini çekip çevirmeye devam edebilmek için kocalarının yanında çalışırlardı. Fakat bireysellik ve boş vakte yer açan, ekonomik yapıların hızla değiştiği bir dönemde evlilik çok daha kişisel bir boyut kazanmaya başladı. Öyle olmak *zorundaydı*; yeni piyasa ekonomisi birtakım ev işlerini gereksiz kılmıştı ve orta sınıf kadınlar için mesleki bir boşluk yaratmıştı. Böylece evliliği son derece kişisel bir başarı, öte yandan varoluşsal açıdan yüklü bir seçim olarak gösteren anlatı, hem kitaplardaki hem de kitap sayfalarının dışındaki kadınlar için şekil almaya başladı.

Evliliğin totaliter bir Amerikan kurumu olduğu düşüncesi İkinci Dünya Savaşı yıllarında zirve yaptı. Sonra *İkinci Cinsiyet* ve De Beauvoir'ın savları üstünden ilerleyen, orta sınıf beyaz kadınların toplumsal beklentileri sorgulamasını meşru kılan Betty Friedan'ın *Kadınlığın Gizemi* (1963) ile ikinci dalga feminizm geldi. “Kadınların içindeki, ‘Kocamdan ve çocuklarımdan ve evimden fazlasını istiyο-

rum,' diyen sesi artık daha fazla duymazdan gelemeyiz," diye yazar Friedan. O zamandan beri kadınlar, evliliğin şişirilmiş değerini pazarlık yaparak indirmeye çalışıyor, tarih boyunca erkekler için bir rahatlık ve kadınlar için onları hizada tutan bir güç olagelmış evliliğe karşı koyuyor. Bu sorun edebiyatta, siyasi iradede çok daha önce ortaya çıkarılmıştır. On dokuzuncu yüzyılın en büyük iki kadın kahramanı Emma Bovary ve Anna Karenina kendilerini küçük çocukların anneleri olarak, saygıdeğer bir çıkış yolu olmayan mutsuz evliliklerde hapsolmuş halde bulurlar. Kendi edebî sorunlarıyla yüzleşirler: İstedikleri şeyler toplumlarında imkânsız olarak görülür ve karakterler –insanlar– var olmak için bir şey istemelidir.

Yetişkin kadın kahramanlar, ergenlere kıyasla farklı sebeplerden intihar ederler. Ergenlerin içinden her tür arzu çekip alınmışken, yetişkinler öyle arzuyla doludur ki bu arzu onları öldürür. Daha doğrusu sıradan arzusunun onları, öldürecek kadar canavarvari hale getirdiği şartlar altında yaşarlar. Edith Wharton'ın *Keyif Evi*'nde (1905) durum budur, Lily Bart'ın boş cüzdanı ve bekâr olması yirmi dokuz yaşında bir kadın olarak onu saygıdeğer bir toplumdan uzaklaştırıp aşırı dozda kloralhidrata yönlendirmeye yeter. Thomas Hardy'nin *Tess*'inde (1891) toplum zavallı Tess'i de yıkar. Tess ergen yaşlarda bir sütçü kızdır ve hem ergen hem de yetişkin kadın kahraman kalıplarının en kötüsünü deneyimler. Kuzeni ona tecavüz eder ve Tess hamile kalır, bakire olmadığını öğrenince onu terk eden bir adama âşık olur. Tecavüzcüsünü öldürüp eski sevgiliyle kaçtıktan sonra Tess polis tarafından köşeye kısıtılır, Stonehenge'in kayaları üstünde bir kurban gibi bedenini ve hayatını erkeklerin dünyasına sunar.

Gustave Flaubert'in *Madam Bovary*'sinde (1856), romantik romanlara zaafı olan tatlı ve kolay etkilenen çiftçi kızı Emma, Charles Bovary adlı bir doktorla evlenir ve kafası karışmış halde bulur kendini. Evlilik düşündüğünden daha sıkıcıdır. "Emma kitaplarda ona çok güzel görünen, insanların bahsettiği *saadet*, *tutku*, *vecd* gibi kelimelerden kasıtlarının ne olduğunu anlamaya çalışıyordu," der Flaubert. "Seyahat etmek ya da manastırına geri dönmek istiyordu. Aynı zamanda hem ölmek hem de Paris'te yaşamayı diliyordu." Ondan

beklenildiği şekilde sakince olduğu yerde durmuyor. (Bebeği için, “Bu çocuğun bu kadar çirkin olması çok tuhaf!” diye düşünür.) “Bir şeyler olmasını bekliyordu,” diye yazar Flaubert. “Karaya vurmuş denizciler gibi, çaresiz bakışlarını hayatının yalnızlığına çeviriyor, ufuktaki sisler arasında, uzaklarda beyaz bir yelken arıyordu.”

Bu özlem Emma’yı yasak ilişkilere sürükler; beraber kaçmadan bir gece önce onu terk eden Rodolphe’la, ardından Leon’la. Gösterdikleri ilgi yeterli gelmez. (“Bu hayatın yetersizliği, dayandığı her şeyin aniden çürümeye başlaması neden?” diye merak eder.) Emma kadınların mutluluğunun romantizm ve tüketim şeklinde var olduğu düşüncesine toplum tarafından mükemmel bir şekilde inandırılmıştır. Romantizm işe yaramayınca kendini heyecanlandırma çabaları yüzünden ciddi şekilde borçlanır. Âşıklarından para dilenir, yasak ilişkilerin en az evlilik kadar sıkıcılaştığını fark eder ve sonunda arsenik içip uzunca bir süre acı çekerek ölür. Diğer birçok on dokuzuncu yüzyıl romanında olduğu gibi anlatıyı yönlendiren ana unsur, kadının bir erkeğin koruması olmadan maddi istikrar sağlayamamasıdır.

Lev Tolstoy’un *Anna Karenina*’sındaki (1878) ana karakter, Emma’dan tümüyle farklı bir kadındır; zeki, kabiliyetli ve ferasetlidir, ancak aynı yolu izler. Roman bir yasak ilişkiyle başlar, muhtemel bir intiharla biter: Okura hikâyenin nasıl bir çizelgeye oturtulduğunu gösteren, saatin iki vuruşu. Anna erkek kardeşi Stiva’yı ziyarete gelmiştir, Stiva eşi Dolly’yi aldatmaktadır. Tren istasyonunda Anna ve Stiva, subay Vronski ile karşılaşır ve Anna ondan âruna etkilenir. Sonra bir adam tren raylarına düşer ya da atlar. “Kötülük alameti,” der Anna. Ziyareti esnasında Dolly’ye Stiva’yı affetmesi için ısrar eder ve Anna ile Vronski arasındaki aşk alev alır. St. Petersburg’a geri döndüğünde kocası ve çocuğunu görmek onu hayal kırıklığına uğrattır. Daha yirmilerinin sonlarındadır ama kapana kısılmıştır: Stiva’nın aksine, Anna yasak bir ilişki yaşarsa toplumdan aforoz edilecektir. Tekrar tekrar gördüğü rüyasında üçlü seks yaptığını görür; kocası ve âşığı birlikte “onu okşayıslara boğar” “Bunun bir zamanlar ona imkânsız görünmüş olmasına hayret eder,” der Tolstoy, “Anna onlara böylesinin çok daha basit olduğunu, artık ikisinin de mutlu ve memnun olduğunu açıklar gülerek. Fakat bu rüya Anna’nın üstüne bir kâbus gibi yük olur ve kan ter içinde rüyasından uyanır.”

Anna, Vronski'den hamile kalıp kocasına her şeyi itiraf eder. İlişkiyi bitirmeye cesaret edemez ve sosyal statüsünü mahvetmeden boşanamaz da. İçinde bir şeyler sökün etmeye başlar. "Bulunduğu konumun açıklık ve kesinlik kazanması hayalinin sonsuza dek yok olduğunu düşünerek ağlıyordu... her şey eskisi gibi devam edecekti, hatta eskisinden çok daha kötü bir şekilde... aşkta özgürlüğü hiçbir zaman tadamayacaktı," diye yazar Tolstoy. Eskiden özgüvenli ve hayat doluyken Anna hızla yıkılır; insanlarla muhatap olmakta zorlanır, uyumak için morfin kullanmaya başlar. Vronski'ye sırtını çevirir, güce giden tek yolları erkeklere çekici görünmek olan kadınlar gibi dengesiz ve manipülatif bir hal alır. "Kalbinin derinliklerinde sadece kendini ilgilendiren gizli bir düşünce" olduğunu görür ve "her şeyi çözen tek şeyin bu düşünce olduğunu" fark eder. Bu düşünce, ölmektir. Kendini bir trenin önüne atar.

Madam Bovary'nin metninde suç, asıl olarak aklı havada ve saf Emma'nın omuzlarına düşer. *Anna Karenina*'da kahramanımız asil ve trajiktir, arzusun mantıksızlığının bir kurbanıdır. Kate Chopin bu hikâyenin feminist bir versiyonu olan *Uyanış*'ı (1899) yazdığında yasak ilişkiler, Edna Pontellier'nin özgürlük ve özerkliğe giden yolu el yordamıyla bulmasının daha bariz bir aracıydı. Fakat Edna da intihar eder, romanın sonuna doğru Meksika Körfezi'ne doğru yürür, dalgalar bileklerinin etrafında yılan gibi kıvrılır. "Çocuklarını ve Leonce'u düşündü. Hayatının bir parçasıydı onlar. Fakat ona, bedenine ve ruhuna sahip olacaklarını düşünmemeleri gerekirdi." Chopin, Edna'nın ölümünü özgürlük ve affın görkemli, sinestezik bir an olarak resmeder: "Arılar vızıldıyor ve havayı karanfillerin mis kokusu dolduruyordu."

Yasak ilişkiler niye? Meşhur, "Çoğu kadın ya evlidir ya da eskiden evlenmiştir veya evlenmeyi planlar ya da evlenmemiş olmanın mustarıptır," lafını söyleyen De Beauvoir, "Erotizmi kamulaştırması gerekirken ancak onu yok etmekte başarılı olduğundan, evlilik bir kandırmacadır," der. Bir koca "önce bir vatandaş ve üretici, sonra koca"dır, halbuki erkeğin eşi "her şeyden önce ve çoğunlukla münhasıran bir eştir." Sadakatsizliğin kadınların kaderi olduğu sonucuna varır. "Özgürlüğünün alabileceği tek somut şekil budur," der. "Ancak aldatmaca ve zina yoluyla kimsenin malı olmadığını

kanıtlayabilir ve erkeklerin iddialarını yalanlayabilir.” (2003’te *Aşka Hayır* adlı kitabında Laura Kipnis zinanın “‘aşk çaba gerektirir’ etişinin oturma eylemi” olduğunu öne sürer.”)

Belki de “kadın kahraman” sözünü çok geniş kullandığımı söylemenin zamanı gelmiştir. *Hero*¹ kelimesinin dişil hali ilk kez Klasik Yunan döneminde, Jeanne d’Arc, Azize Lucia ya da bir erkeğin kafasını keserek şehrini kurtaran dul Yudit gibi, kahraman geleneğinin namuslu versiyonunun sınırları dahilindeki kadınlar için kullanılırdı. Fakat on sekizinci yüzyılda kadın kahraman fikri değişmeye başladı; romanlar, sıra dışı kadınlardan ziyade örnek teşkil eden kadınları öne çıkarıyordu ve edebiyat, erkekler için yapılmış bir dünyada kadının nasıl yolunu bulduğu üzerine kapsayıcı muhtelit bir anlatı olan, edebiyat profesörü Nancy Miller’ın “kadın kahramanın metni” adını verdiği şeyi yarattı.

1997’de psikolog ve teorisyen Mary Gergen cinsiyetlendirilmiş iki anlatı arasındaki tezat hakkında yazmıştır. Bir yanda “otonom ego-yükselten kahramanın tek başına, kendini adayarak hedefine doğru ilerlemesi,” öte yanda da “uzun süre acı çeken, özverili, toplumun bir parçası olan kadın kahramanın birçok farklı yöne itilmesi, bir maceranın gerektirdiği azimli sadakate sahip olmaması” vardır. De Beauvoir bunu aşkınlığa karşı içkinlik olarak açıklıyordu: Erkeklerden, bulundukları koşulları aşmaları beklenirken kadınlardan kendi koşulları tarafından tanımlanmaları ve kısıtlanmaları bekleniyordu. Kate Zambreno, *Heroines* [Kadın Kahramanlar] (2012) adlı kitabında geleneksel cinsiyet rollerinin varoluşsal korkunçluktan bahsederken De Beauvoir’a selam çakar. “Erkeğin dünyaya açılıp kendini aşmasına izin vardır, kadınsa günün sonunda unutulacak ve silinip gidecek bir işe indirgenir, öğleden sonranın iz bırakan insanları arasında görünmez bir şekilde yaşar.”

Erkek edebî karakterler geleneksel olarak, erkeğin değil insanlık halinin sembolleri olarak yazılır ve algılanır. Örneğin Stephen Dedalus’u, Gregor Samsa’yı, Raskolnikov’u, Nick Adams’ı, Neddy Merrill’i (Yüzücü olarak da bilinir), Carver’ın kör adamını, Holden Caulfield’ı, Rabbit Angstrom’u, Sydney Carton’ı, Karl Ove Knausgaard’ı ve diğerlerini ele alalım: Kahramanın cesurca dünyaya açıl-

dığı, birtakım düşmanları yendiği ve muzaffer bir şekilde geri döndüğü kahramanın yolculuğunu tam olarak gerçekleştirmez hepsi. Fakat kahramanın yolculuğu bütün bu hikâyelerde yine de uyulması gereken ya da çürütülen dili tedarik eder. Öz-mitleştirme asıl hikâyeden bağımsız olarak varlığını sürdürür.

Buna karşılık kadın edebî karakterler, *kadınlık* halini gösterir. Seks, aile ve aile hayatı etrafında dönen bir evrene mahkûmlardır. Hikâyeleri aşk ve yükümlülük meselelerinin etrafında döner – bu bağlamda aşk, eleştirmen Rachel Blau DuPlessis'in yazdığı gibi “kültürümüzün [kadınlar için] her tür *Bildung*, başarı/başarısızlık, öğrenme, eğitim ve yetişkinliğe geçişi soğurmak için kullandığı” kavramdır. O yüzden “kadın kahraman” terimini, edebî kadınsılığı günümüze kadar gelmiş kadınlar için kullanıyorum. Bazen intihara meyilli karakterler ya da *Play It as It Lays'*deki [Gelişine Oyna] (1970) gibi otoyolda aklını kaçıran Maria Wyeth gibi, bağlılıkları inkâr ederler. Bazen, *The Girl with the Dragon Tattoo*'nun [Ejderha Dövmeli Kız] (2005) ana karakteri Lisbeth Salander ya da *Büyücüler*'den (2009) Julia gibi tecavüzle travmatize olmuş karanlık kadın kahramanlar boyun eğmeyi bir başlangıç hikâyesine çevirirler. (Bu iki serinin de erkek yazarlar tarafından yazıldığını söylemem gerek; erkekler elbette kadınlar hakkında fevkalade ferasetli romanlar yazabilir ve geçmişte yazmışlardır da. Ama tecavüzü indirgeyici bir şekilde, kendi çıkarlarına göre kullanmaya yatkın gibidirler.) Bazen bu karakterler, beklenen anlatıyı lehlerine çevirecek şekilde manipüle eder, tıpkı *Gurur Dünyası*'ndaki (1848) Becky Sharp, *Rüzgâr Gibi Geçti*'deki (1936) Scarlett O'Hara ya da *Kayıp Kız*'ın (2012) anlatıcısı sosyopat Amy Dunne gibi. (Yine De Beauvoir'dan alıntı yapacak olursak: “Kadına parazit rolü atanmıştır ve her parazit bir sömürücüdür.”) Bütün bu kadınlar temel özgürlüğün peşindedir. Fakat kültürümüz kadın özgürlüğünü çürüme olarak göstermiştir ve uzun bir süre, kadının hem özgür hem de iyi olmasının bir yolu yoktu.

Evlilik kurgusu kahramanları –Jane Eyre, Jane Austen kadınları– bunun en büyük istisnasıdır. Onlar psikolojik karmaşıklıkla çatışmayan bir şekilde iyi, noksansız ve istikrarlıdır. Elizabeth Bennet, her şey göz önünde bulundurulduğunda, bu denli neşeli, geleneksel ve sevildiği için son derece zeki ve harika bir gözlemcidir. Çocuk kitapları serilerindeki gibi, zaman akışı da önemli bir rol oynar: *Gu-*

rur ve Önyargı (1813) çiçeği burnunda aşkın doruk noktasında biter, son bölüm Elizabeth'in Bay Darcy ile mutlu geleceğini yakından inceler. Roman on sene sonrasında başlasaydı Elizabeth'in nasıl hissedeceğini merak edersiniz. Mutlu olur muydu? Mutlu olsaydı roman olur muydu? Evliliğinde mutlu olan bir kadın hakkında yazılmış büyük bir roman var mı? Elbette çoğu ana karakter mutsuzdur. Fakat kahramanlar genelde varoluşsal sebeplerden dolayı mutsuzdur, kadın kahramanlarsa toplumsal sebeplerden mustarıptır... Eril güç yüzünden, erkekler yüzünden.

Karamsar olmadan evlilik anlaşması yapan kadın kahramanlar da vardır, *Middlemarch*'taki (1871) Dorothea Brooke ve *Bir Kadının Portresi*'ndeki (1881) Isabel Archer gibi. Dorothea ve Isabel zeki, düşünceli, bağımsız fikirli karakterlerdir ve hikâyelerine belirsizlik yön verir: Dorothea romanı, Casaubon'la boğucu ilişkisi adamın ölümüyle sonlanınca ikinci, daha mutlu bir evlilikle bitirir ve *Portre*'yi de Isabel'in kendini beğenmiş, çekilmez Osmond'a geri döneceğini ama aynı zamanda Roma'da fazla uzun kalmayabileceğini düşünerek bitiririz. Evlilik canlandırıcı meseledir ama son değildir. Onları üçüncü yoldur, evliliğin sizi ne mahvettiği ne de tamamladığı, sizi günümüze en rahat şekilde getiren yol.

Kadın olmanın anlamı geçtiğimiz yarım yüzyılda çok değişti ve hayat ile edebiyat da hep birlikte yön değiştirdi. Eugenides'in *Evlilik Meselesi*'nde (2011) bir üniversite öğrencisi edebiyat hocasının bu konudaki fikrini dinler:

O günlerde hayatta başarı evliliğe, evlilik de paraya dayanıyordu ve bu, romancıların üzerinde kalem oynatabilecekleri zengin bir konuydu. Büyük epikler savaşı, romansa evliliği kullanmıştı. Kadınlar için iyi bir şey olan cinsiyet eşitliği, roman için kötüydü. Ve boşanma da romanı tamamen yok etmişti. Daha sonra boşanacak olduktan sonra Emma'nın kiminle evlendiğinin ne önemi vardı? Isabel Archer'ın Gilbert Osmond ile Saunders'a göre evlilik, eski anlam ve önemini tamamen kaybetmişti. Roman da. Bugünlerde evlenme temasını nerede bulacaktınız? Hiçbir yerde.¹

1. Jeffrey Eugenides, *Evlilik Meselesi*, çev. Solmaz Kâmuran, Domingo Yayınları, İstanbul, 2018, s. 24. (Ç.N.)

Ancak üniversite hocasının düşündüğü kadar da değişmedi iş-ler. Geçmiş birkaç on yılın kadın kahramanları yine aynı aşk ve toplumsal kısıtlama meseleleriyle ilgilenmiştir; tek fark bu meselelere farklı karşılıklar vermeleri. Kadınlar hakkında yazılan çağdaş kur-gular kadın kahramanın metnini yansıtmaktan ya da altüst etmek-ten ziyade bu kavramı imha eder, anlatı yapısının bir kadının benlik algısını etkileme şeklini yeniden yaratır ve manipüle eder. Günümüzün en bilindik kadın kahramanları aynı zamanda yazardır, ha-yatlarındaki olay örgülerinin aşırı farkında olmaları için yaradılışın-dan gelen bir sebep verir onlara.

Chris Kraus'un ilk olarak 1997'de yayımlanan ve 2006'da tekrar basılan üstkurmaca kitabı *I Love Dick*'in [Dick'i Seviyorum] anlatıcısı Chris Kraus romana, cinsel hayatı kalmamış, Sylvère adında bir adamla evli, başarısız bir film yapımcısı olarak başlar. Dick adında gizemli bir tipe kendini kaptırır ve ona takıntılı mektuplar yazar. Ev-velki yüzyılda böyle bir kabahat kahramanımızın hayatının gidişatı-nı mahvedebilirdi. Fakat *I Love Dick*'te bu mektuplar Chris'in evlili-ğini yeniden canlandırır ve onu, olmak istediği türden bir sanatçıya çevirir. O ve Sylvère birlikte Dick'e mektup yazmaya başlarlar. "Az önce seviştik ve onun öncesinde de iki saat senin hakkında sohbet ettik," der ona Chris. Sonra mektuplar üzerinden Chris'in benlik al-gısı keskinleşmeye başlar. Sylvère'i terk eder ve Dick'e yazmaya de-vam eder. "Neden herkes, küçük düşürülmemizin koşullarını ifşa ettiğimizde kadınların kendilerini küçük düşürdüğünü düşünür?" diye sorar ona, "kadın canavar" olma arzusunu ifade ederken. Şah-sen bu kitaba tahammül edemiyorum, adeta radikal bir şekilde sıkıcı olduğunu düşünüyorum ama Kraus'un projesinin arsızlığı inkâr edilemez. Kahraman, içinde bulunduğu toplumsal koşulların sorun-larını değiştirmeye çalışacağına, kahraman sorunun kendisi olur ve sorunu kendi başına bir kimlik, bir sanat dalı, bir edebî tür olarak alıp bunun peşine düşer.

Jenny Offill'in fevkalade romanı *Eş'in* (2014) anlatıcısı, otuzla-rında genç bir yazar ve annedir, Kraus gibi o da "sanat canavarı" olmak ister, öte yandan ev hayatını da arzular. Kendine uyguladığı kısıtlamaları sever ve onlardan nefret eder. "Uslu bir bebek mi? Öyle sorarlardı insanlar. E, hayır, derdim ben de," diye yazar Offill

ve ekler: “Başının arkasındaki o bukle. Onun binlerce fotoğrafını çekmişizdir.” Anlatıcı gaddar ve duygusuzdur; “Alcatraz’da hücre hapsinde kaldığı geceleri karanlıkta yere düğme düşürüp onu tekrar bulmaya çalışarak geçiren bir mahkûm hakkında bir hikâye” düşünür. “Her gece bu şekilde gündeğümüne kadar saatlerini geçirirdi. Benim bir düğmem yok. Diğer her açıdan gecelerim aynı geçiyor.” Bütün bunlar çok daha komik ve karamsar çünkü Offill’in anlatıcısı, dünya tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir şekilde, ayrılmakta serbest. Kocasının onu aldattığı ortaya çıktıktan kısa süre önce birinci şahıs anlatıcıdan ilahî bakış açısına geçer: “Ben”, “eş” olur. Benliğimiz için toplumsal âdetlerin ne kadar önemli olabileceğini ve bunları bazen bizim tasarladığımızı hem anlatıcı hem de Offill bu şekilde kabullenir.

Bir de başka hiçbir yazarın bu denli büyük ölçüde başaramadığı şeyi başaran Elena Ferrante vardır. Kadınlar hakkındaki hikâyelerine aşikâr, feminist bir özgüllük *aracılığıyla*, evrensel önem taşıyan aleni bir parıltı işlemiştir; feminist filozof Adriana Cavarero’nun “varoluş, ilişki ve dikkat” adını verdiği şey tarafından tanımlanan, kadınlar tarafından domine edilen, erkeklerin domine ettiği soyut ve genel olguların ezici bir zıttı olan sağlam bir genel olgu yaratmıştır. Eserlerinin tamamı –*Belalı Aşk*, *Sen Gittin Gideli*, *Kayıp Kızın Hikâyesi* ve dört Napoli romanı– harici bir güce sahip erkekler ve bilinç ile kimliğin koşullarını belirleyen kadınlarla dolu bir İtalyan savaş sonrası dünyası inşa eder. Kadınlara birbirlerinin anıları ve hikâyeleri musallat olur; gölge benlikler, ikonlar, takıntılar, hayaletler. Ferrante’nin anlatıcılarının, bireysellik ve kontrol göstermenin duygusal ve entelektüel gayesinde bu imgelerden nirengi yapmasını izlemek, De Beauvoir’ın kastettiği şekilde aşkın bir deneyimdir.

Sen Gittin Gideli’nin (2002) ana karakteri Olga, çocukluğundaki hikâyelerden kalma moruk *poverella* olmaktan korkar. Bu karakter kocası tarafından reddedilmiş, sonucunda da aklını kaçırmıştır. Olga evliliğinde kendini benzer bir durumda bulur. “Benlik algımı onun memnuniyetine, hevesine ve hayatının gittikçe üretkenleşen gidişatına emanet etmek ne büyük hataymış,” diye düşünür, unutulup gitmiş yazarlık kariyerini yâd ederken. Seneler önce “onları aldatan erkeklerinin ellerinde biblolar gibi kırılan” tahsilli kadınların

hikâyeleriyle alay ettiğini hatırlar. “Farklı olmak istiyordum; becerileri olan, kurşungeçirmez kelimelere sahip kadınlar hakkında hikâyeler yazmak istiyordum, akli devamlı ellerinden kayıp giden aşkında olan terk edilmiş eşler için bir elkitabı yazmak istemiyordum.” Fakat Olga’ya terk edilmiş eş eli dağıtılmış olsa da Olga bu oyuna pek dahil olmaz. Ferrante üzerine yazılmış muhteşem bir *n+1* denemesinde, Dayna Tortorici *Sen Gittin Gideli*’nin “mahvolmuş kadın’ olmak istemeyen mahvolmuş bir kadının çift bilinçliliğini yakaladığını” yazar. Olga *povarella*’nın hikâyesinden “bir eritme potası gibi” geçer: “*povarella* olur, sonra tekrar Olga olur.” Ferrante’nin eserlerinde kontrol edilebilir bir benlik, kontrol edilemez bir benlikle bir araya gelerek ortaya çıkar.

Benim Olağanüstü Akıllı Arkadaşım’la (2011) başlayan Napoli romanları, Elena (Lenu diye de hitap edilir) ve Lila adındaki iki arkadaşın, çocukluktan altmışlı yaşlarına kadarki hikâyelerini anlatır. Bu geniş zaman aralığında Ferrante’nin kadın anlatısı üzerinden kimlik oluşumuna dair kaygısı olağandışı bir derinlik ve uzunlukla gözler önüne seriliyor. Lenu ve Lila kendilerini birbirleri üzerinden ve birbirlerine kıyasla tanımlar; ikisi de diğerinin okuduğu bir kitap gibi, hayatın nasıl olabileceğine dair alternatif bir hikâyeyi temsil eder. *Benim Olağanüstü Akıllı Arkadaşım* bu yapının yarısının ortadan kaybolmasıyla başlar: Artık yaşlı bir kadın olan Lenu, Lila’nın ortadan kaybolduğunu öğrenir. Bilgisayarını açar ve hayatlarını başından itibaren yazmaya başlar. “Bakalım bu sefer kim kazanacak,” diye düşünür.

Napoli’nin yoksul, zorlu bir mahallesinde Lenu ve Lila birbirinin ikizi ve zıttı iki çocuktur. Sınıfın en zekisi onlardır, ama farklı türden zekâya sahiptirler; Lenu çalışkan ve çekimserken Lila parlak ve acımasızdır. Lila ortaokula giriş sınavlarının ücretini karşılamadığında hikâyeleri iki farklı yöne sapar: Lenu eğitime devam ederken ona ders veren Lila, on altı yaşındayken bakkalın oğluyla evlenir. Düğün gününde Lila, Lenu’ya ders çalışmaya devam edeceğine söz vermesini ister. Ücretini ödeyeceğini söyler. “Sen benim olağanüstü akıllı arkadaşımın, herkesten iyi olman gerekiyor, erkeklerden de kızlardan da,” der Lila.

Lila, Lenu’nun üniversitedeki hayatı yüzünden dışlanır ve kendini beğenmiş sosyalist yazarlarla takıldığı için Lenu’yla dalga geçer.

Lenu ilk romanını yayımlar ve farkında olmadan Lila'nın ortaokulda yazdığı eski bir hikâyeden intihal yaptığını fark eder. Lenu, Lila'nın işyerinde grev başlattığını duyunca Lila'yı "muzaffer, devrimci bir önder kılığında, başarılarılarından dolayı hayranlıkla bakılan biri olarak" hayal eder, "[bana] der ki: Roman yazmak istedin, ben de gerçek hayatta, kanlı canlı, gerçek insanların olduğu bir roman yarattım." İki arkadaş arasındaki çekişme ve konuşmalar –yansıtma, sapmalar, çelişkiler, bölünmelerin hepsi aynı anda sahnelenir–, farklı tipte kadın otoritelerinin arasındaki tartışmaları daha önce hiç görmediğim kadar eksiksiz bir şekilde yansıtır ki bu kadın otoriteler de bir erkek otoritesi yapısına dair tartışma yürütmektedir. Lenu ve Lila, okuduğumuz kadın kahramanların, olabileceğimiz kadın kahramanların, halihazırda olduğumuz kadın kahramanların arasında ki o sonu gelmeyen, iç içe geçmiş ilişkileri gözler önüne serer.

2015'te *Vanity Fair*'le bir röportajında Ferrante, ona ilham veren "eski kitap"tan, Adriana Cavarero'nun *Tu Che Mi Guardi, Tu Che Mi Racconti*'sinden [Bana Bakan Sen, Bana Söyleyen Sen] bahseder: İngilizceye 2000'de çevrilen yoğun ve muhteşem bu eser, kimliğin "tamamen açıklayıcı ve bağlantısal" olduğu fikrini savunur. Cavarero'ya göre kimlik, doğuştan sahip olup da sonradan ortaya çıkardığımız bir şey değil, başkalarının bize sunduğu anlatılar üzerinden anladığımız bir şeydir. *Odyseia*'nın bir sahnesinde Odysseus'un, Phaiakların meclisinde kılık değiştirerek oturup Troya Savaşı hakkında şarkı söyleyen kör bir adamı dinlediği sahneyi yazar. Kendi hayatını başkasının ağzından hiç dinlememiş olduğundan Odysseus ağlamaya başlar. Hannah Arendt bu ânın "şiişsel açıdan" tarihin başlangıcı olduğunu söylemişti: Odysseus, "Daha önce hiç ağlamamıştır, şarkıda duyduğu şeyler yaşanırken hele hiç. Ancak hikâyeyi duyduğu zaman ne kadar önemli olduğunu anlar." Cavarero şöyle yazar: "'Başkası' tarafından anlatılan hikâye sonunda onun kendi kimliğini ortaya çıkarır. O da muhteşem mor tuniğinin içinde yıkılıp ağlamaya başlar."

Ardından Cavarero bu Odysseus hikâyesini üçüncü bir boyuta taşır. Bu noktada kahraman sadece kendi hikâyesinin değil, *biri tarafından anlatılma ihtiyacını* da fark eder. "Kimlik ve anlatı arasında...

kuvvetli bir arzu ilişkisi vardır,” der. Kitabın devamında, Ferrante’yi ciddi anlamda etkileyen Milan Women’s Bookstore Collective’in¹ iki üyesi olan Emilia ve Amalia’dan örnek verir. Bilinçlendirme sürecinin bir parçası olarak Emilia ve Amalia birbirlerine hayat hikâyelerini anlatmış ama Emilia kendi hikâyesini tutarlı bir şekilde aktaramamıştı. Bu yüzden Amalia arkadaşının hikâyesini kâğıda yazdı. O noktada artık hikâyeyi o kadar çok kez dinlemişti ki ezberlemişti. Emilia hikâyeyi çantasında taşıyor, tekrar tekrar okuyordu; kendi hayatını hikâye şeklinde kavrayınca “bir duygu seline kapılmıştı”

Bu anekdot, *Odyssea*’dakinden farklı, der Cavarero, çünkü kör adam ve Odysseus birbirlerini tanımazken, Amalia ve Emilia arkadaşları. Amalia’nın anlatısı, Emilia’nın anlatılma ihtiyacına doğrudan bir tepkiydi. İki kadın, Milan Women’s Bookstore Collective’in yetmişlerde oluşturduğu *affidamento* ya da “emanet etme” çerçevesi içinde hareket ediyordu. Bu iki kadın kendilerini birbirlerine “emanet ettiğinde” benzerliklerini değil farklılıklarını ön plana koymuştu. Hikâyeleri arasındaki farkların kimlikleri için merkezi önem taşıdığını ve bunu yaparak aynı zamanda bu kimlikleri *yarattıklarını* kabul etmiş ve bu farklılığı da bir güç olarak tasdik etmişlerdi. (Audre Lorde bu savı 1979’da öne sürmüş, farklılığı “tahammül edilmesi gereken” bir şeyden ibaret değil, “yaratıcılığımızın, arasında bir diyalektik gibi parlayabileceği, gerekli zıtlıkların bir kaynağı” olarak ifade etmiştir.) 1990’da çıkan *Sexual Difference* [Cinsel Fark] adlı kitapta, Milano kadınları şöyle yazar: “Dünyaya istinaden bir başka kadına otorite ve değer atfetmek, insanın kendine otorite ve değer verme yöntemiydi.” Emanet etmek kendilerini hem kadın hem de insan olarak anlamalarına olanak sağlamakla kalmamış, ikinci kimliği bilinçli bir şekilde ilkinde dayandırmıştı. Bu, “Cinsiyete dayalı arabuluculukları değil, sadece evrensel geçerlilik bahşedilmiş erkek arabulucuğu üzerine düşünen bir toplumda kadın cinsiyetine dayalı arabuluculuğun bir şekliydi.” Erkek hegemonyası tarafından şekillendirilmiş bir dünyanın, dilin, edebî geleneğin gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, Milano kadınları hikâyelerini

1. Milano Kadın Kitabevi Kolektifi. Başta feminist eserleri birlikte okumak için bir araya gelen kadınların oluşturduğu İtalyan kadın hareketinin adı. (Ç.N.)

birbirlerine aktararak bu üç şeyi aynı anda baştan yaratmaya teşebbüs ediyordu; tıpkı Emilia'nın Amalia'nın anlatısal bilincini kullanarak kendi bilincine ulaşip onu yaratabilmiş olması gibi.

Emanet etme eyleminin bir parçası olarak Milan Women's Bookstore Collective, "(hepimizin) anası" olarak adlandırdıkları kadınlar tarafından yazılmış kitaplar okuyor; kendilerini yazarların yerine, kadın kahramanlarının yerine koyup rollerin değişimi üzerinden neler öğrenebileceklerini görmeye çalışıyorlardı. Amaç, "hayat ve edebiyat arasındaki bütün sınırları silmek" diye yazmışlardı. Bütün bu karakterlerin arasında bir yerde, bu büyük özdeşleşme deneyinin bir noktasında özgün bir otorite kaynağına ulaşmayı umuyorlardı. "Kendinden başlayarak konuşan" bir kadın dili bulabilirlerdi belki.

Fark etmişsinizdir ki –herhalde fark etmişsinizdir, gerçi o kadar da emin konuşmak istemiyorum– bu denemedeki bütün kadınlar beyaz ve heteroseksüel. (Bol kot pantolonu ve alet kemeriyle göz kamaştırıcı duran Ajan Harriet bir istisna olabilir.) Kadın kahramanın alt metni belki de budur: Heteroseksüel beyaz kimliğinin sözümona evrenselliği, edebî kadın kahramanın yüzeysel intikamıdır. Bir başka gelenek daha var; yoksunluğun, direncin ve güzelliğin geleneği. *Bana Bir Hikâye Anlat*'ı (1994) ve *Kurtların Kızı Julie*'yi (1972) Jamaica Kincaid'in "Girl"üne (1978) ve *Mango Sokağı'ndaki Ev*'in (1984) Esperanza'sına, *Gözleri Tanrı'yı Seyrediyordu*'nun (1937) Janie Crawford'ına ve *Sevilen*'den (1987) Sethe'e, *Renklerden Moru*'nun (1982) Celie'sine ve *The Woman Warrior*'a [Kadın Savaşçı] (1976) ve *Love Medicine*'in [Aşk İlacı] (1984) Fleur'üne bağlar. *Geceyi Anlat Bana* (1936), *Tuzun Bedeli* (1952) ve *Stone Butch Blues* [Stone Butch Hüznü] (1993) arasında bir iletişim vardır. Fakat hepsinde de hikâyeler, toplumun dayattığı farklılıkların çok belirli biçimleriyle hayat bulur. Bir ana-anlatıda birleşmezler. Kadın kahramanın metni, nitelendirilmemiş erkek deneyiminin asla değinemediği kültürel eşitsizlikler tarafından nasıl kısıtlanıyorsa, beyaz olmayan ve heteroseksüel olmayan edebî kadınlar da kadın kahramanların metninin hiçbir zaman izah edemeyeceği veya ulaşamayacağı bir şekilde kısıtlanır.

İşte burada, bir kez daha, *Power Rangers* oyununun bana fenomenolojik Öteki'yi öğrettiği o günden beri içimde gizlenen, içimi uyuşturan asimetri hissine kapılıyorum. Arkadaşım Allison'ın argümanının dillendirilmeyen öteki yüzü –pembe Power Ranger'ı oynayamayacak olmam– bir açıdan daha kötüydü çünkü bu yaptığının muhtemelen hiçbir zaman bilincinde olmayacaktı: Sarı Power Ranger'ı oynayamayacağından değil, daha ziyade onu oynamayı aklından hiç geçirmeyecekti. Yetişkin olarak, kendimi kadın kahramanın evreninde bulma konusunda yaşadığım tereddüt, bu özdeşleştirmenin asla tam anlamıyla karşılıklı olmayacağı şüphesinden kaynaklanıyordu: Kendimi Jo March'la özdeşleştirdim ama dünyadaki Jo March'lar nadiren kendilerini benimle özdeşleştirebilirdi ya da kendilerini benimle özdeşleştirmeleri beklenmezdi. Miskin akşam yemeği sohbetlerinde, beyaz arkadaşlarım kendi hayatlarının filme çekilmesi hayalini kurduklarında, kendilerini oynayacak oyuncularını neredeyse birbirinin aynısı ünlülerin olduğu sonsuz bir market reyonundan seçebiliyorlardı; Pantone'vari çeşitlilikleriyle –tabii bedensel engel veya vücut şekli konusunda neredeyse hiç çeşit yoktu– yüzlerce sarışın, esmer ya da kıvil saçlı kişiliğin tezahürü sunulurdu; öte yandan benim, muhtemelen beş sene önce bir filmde önemsiz bir rol oynamış üç kadın oyuncu dışında aralarından seçebileceğim kimsem olmazdı. Çoğu çağdaş romanda, bana benzeyen kadınlar ara sıra metroda ya da yemekli bir davette süs olarak belirir, nitelendirilmemiş ana karakterinin beyazlığına yazar nasıl özenle dikkat çekmiyorsa, Asyalı etnik kökeni olan kahramanına da beyaz yazar bir o kadar özenle dikkat çeker. Kadınların, insanlık durumunun sembolü olarak görölmelerine izin verilmiyorsa benim, *kadınlık* halinin sembolü olarak görölmeme hiç imkân olmazdı. Daha da kötüsü, edebiyatta kadınlık halinin –beyaz olmanın ve sınırlandırılmanın– hâlâ bu kadar yetersiz olması. Pek de girmek istemediğim bir diyara girmem engelleniyordu. Kadın kahramanın metni bize, en iyi ihtimalle, en asgari yapısal sınırlandırmalar altında, kadınların hâlâ çoğunlukla kendi hayatları altında ezildiğini söyler.

Ancak bu metin o gerçekliği göstermek için varsa, o zaman iki si de hâlâ baştan yazılabilir. Kadın kahramanın yolculuğu ya da bir yolculuğu olmaması, dikte edilenin ebedi olmadığı, önceden be-

lirlenmediğinin, *doğru* olmak zorunda olmadığına bir hatırlatıcısı işlevi görür. Edebî kadınların cesur olmaktan, bomboş olmaya, oradan da üzgün olmaya doğru aldığı yol, maddi toplumsal koşulların bir ürünüdür. Kadın kahramanın yolculuğunun kadınlar için tek yol olarak gösterilmesi bunca zamandır başka yolların da mümkün olduğunu ve başka pek çok yolun da var olduğunu fark edemediğimiz kanıtıdır.

Bunu yazarken kadın kahramanla kendimi özdeşleştirmeyi reddederek kendimi onun ellerine bırakıp bırakmadığımı merak etmeye başladım; Milano kadınlarının birbirine yaptığı gibi bu kahramanlarla aramdaki farklılıkları ön plana koyarak kendi kimliğimi ve belki onunkini de tasdik etmiş olabilirim. *Sexual Difference*'ta Milano kadınları, Jane Austen hakkında tartışırken doğan bir anlaşmazlığı yazarlar; bir kadın doğrudan, "Burada hepimiz eşit değiliz," demişti. Bu beyan "kelimenin tam anlamıyla kulağa çok kötü geliyordu: ekşi, sert, iğneleyici," diye yazmışlardı. Fakat "senelerdir fark etmediğimiz şeyi kabul etmemiz uzun sürmedi... Eşit değildik, hiçbir zaman eşit olmamıştık ve eşit olduğumuzu düşünmek için hiçbir sebebimiz olmadığını hemen o anda gördük." Farklılıklar sorun değil, çözümün başlangıcıydı. Bunun farkına varmanın, özgür oldukları hissinin temelini oluşturacağına karar verdiler.

Milano kadınlarının bu edebî kadın kahramanları anne olarak görmeleri düşüncesine tutunuyorum. Keşke seneler önce onları bu şekilde, bir kız çocuğunun annesine baktığında duyduğu karmaşık, kayıtsız, temel özgürlük hissiyle, onu aynı anda hem direndiği hem de sırtını dayadığı, acımasızca ve sevgiyle ve minnetle kullandığı, daha fazlasına dönüşmenin temelini oluşturan bir figür olarak okumayı öğrenmiş olsaydım.

Ekstazi

İçinde büyüdüğüm kilise öyle büyüktü ki ona Repentagon¹ diydük. Yüz yetmiş dönüme yayılan kampüsü Houston şehir merkezinin on beş kilometre batısında yapraklarla dolu, zengin, beyaz bir mahalledeydi. Tribünleri olan çimleri kurumuş bir saha ve yanında da geniş bir alana yayılmış oyun parkı vardı; okul açık olduğunda futbol antrenmanının öfkeli, hipnotize edici ritmi, parçalanmış ve yosunlu meşelerden oluşan delik deşik sınırdan teneffüsün gürültüsüne karışıyordu. Ortasında bir fleur-de-lis çeşmesi olan dairesel araba yolu, kemik beyazı, sekiz yüz kişi kapasiteli bir kiliseye çıkıyor, yanında daha küçük, açık mavi duvarlarıyla mütevazı ve alçakgönüllü bir şapel duruyordu. Bir restoran, kitapçı, dört basketbol sahası, tam teşekküllü bir egzersiz merkezi ve mağaramsı, aynalı avlusu vardı. Repentagon'un içinde bütün hayatınızı geçirebilirdiniz; kreşten başlayarak lise sona kadar eğitim görebilir, kampüste evlenebilir, bu kasaba büyüklüğündeki kilisenin etrafında yetişkin hayatınızı kurabilirdiniz.

Her şeyin ortasında sekiz kenarlı, altı katlı, İbadet Merkezi adlı kurumsal bir katedral vardı. İçinde iki tane devasa, koltuklu balkon,

1. ABD'deki Pentagon ile *repent*, yani tövbe etmek kelimeleri birleştirilerek kelime oyunu yapılmış. (Ç.N.)

bir tane dört taraflı büyük ekran, kocaman sütunlar, ışıldayan vaftiz bölümü (annem bazen kilise ayinlerinde kameraman olarak çalışırdı, her bebeğin suya batırılışını birinci lig beyzbolun top atışını çeker gibi çekerti), neredeyse iki yüz tane düğmesi ve on binden fazla borusu olan bir borulu org, 09.30 ayininde şarkı söyleyen *boomer*¹ korosu için sıralı koltuklar, on birde müzik çalmaya çıkan ve X kuşağından oluşan müzik grubu için bir sahne ve dünyanın varoluşu ile sonunu tasvir eden, göğe yükselen vitraylar vardı. İbadet Merkezi'ne 6.500 kişi sığabiliyordu. Her hafta sonu içeriye girip çıkan insan sayısı toplamda yirmi bindi. Alışveriş merkezi büyüklüğünde otoparklar kampüsü çevreliyordu: Pazarları kilise bir oto galeriye, hafta içinde de kişisiz asfalt hendekle çevrili bir kaleye benziyordu.

Kilise 1927'de, okul da yirmi sene sonra kurulmuştu. Bütün vaktimi geçirdiğim otuz dört milyon dolarlık kampüs seksenlerde inşa edilmişti ve oraya doksanların ortasında geldiğimde Houston parlak, kendinden memnun bir kudret dönemine giriyordu; güneyli Evanjelikler ve Halliburton, Enron, Exxon, Bush gibi Texas'lı sömürücü imparatorluklar egemendi. Onlarla çalışan papazlar tarafından ayin esnasında kamçıarcasına yürütülen bağış kampanyalarıyla kilisenin vergisini ödeyen nüfusun azımsanmayacak zenginliği düzenli olarak yeni ve gösterişli yollardan teşhir ediliyordu. Kilise Noel zamanı yüklü miktarda yapay kar ithal ediyordu. Ben lisedeyken çocuklar için binaya beşinci bir kat çıkıp içinde oynayabilmeleri için gerçek boyutlarda bir tren ve Hangar adında bir gençlik grubu mekânı inşa etmişlerdi, burada da duvardan içeri giren kocaman bir uçağın burnu vardı.

Ebeveynlerim ne başından beri Evanjelikti ne de bu aşırılığa yatkınlığı tasvip ediyorlardı. Filipinler'de yaşarken bir noktada Katoliklikten dönmüş ve ben doğmadan önce Toronto'da küçük bir Baptist kilisesine gitmeye başlamışlardı. Fakat sonra Houston'a, daireler çizen otoyollar ve çayırlardan doluşan yabancı bir yere taşındılar ve her yerde belli bir papazın yüzünü görüyorlardı; I-10 otoyolu boyunca dikili reklam panolarından sürücülere gülümsüyordu.

1. X kuşağından önce, yaklaşık olarak 1946 ile 1964 seneleri arasında doğan kimseler. (Ç.N.)

Annemler adamın şefkatli, medeni, inandırıcı vaaz verme şeklini sevdiler; ortalama bir televizyon papazından daha klas bir adamdı ve refah öğretisi üzerine yazdığı ucuz, havalimanında satılan kitapları ve kan dondurucu kuklavari gülümsemesiyle ünlü, daha iyi tanınan Houston papazı Joel Osteen kadar kaypak değildi. Annemle babamın Texas'a taşınmamızdan birkaç ay sonra beni almaları ve daha dört yaşında olmama rağmen beni birinci sınıfa başlatmaya ikna ettikleri okula gidiyordu Osteen'in çocukları da.

On iki yaşında liseye başladığımda bu durumdan pişman olacaktım. Fakat hevesli ve uğraştırmayan bir çocuktum. Arkadaş edindim, dans dersinde parmak uçlarımın üstünde durdum, bütün ödevlerimi yaptım. Her gün girdiğimiz Kutsal Kitap dersinde küçük deri iplerden kurtuluş bileklikleri yaptım; günahım için siyah boncuk, İsa'nın kanı için kırmızı boncuk, saflık için beyaz boncuk, vaftiz için mavi boncuk, ruhani gelişim için yeşil boncuk, beni bekleyen cennetin sokakları için altın boncuk. Bayramlarda kilisemizin Hristiyan müzikallerinde oynadım; bir tanesinin CNN'de, "Celestial News Network"te¹ geçtiğini hatırlıyorum. İsa'nın doğumunun haberini yapan gazetecileri oynuyorduk. Çarşamba akşamları koro provalarında ödül karşılığında ilahi ezberliyordum. İlkokulda ailem I-10'un daha da batısına, çıplak tarlalardan maket evlerin fırladığı yeni bir banliyöye taşındı. Pazarları şehre doğru trafikte gıdım gıdım ilerlerken karanlıkta oturup ruhumu düşünmeye hazır bir şekilde, arka koltukta sessizce otururdum. Ruhani meseleler basit ve kesin geliyordu. Kötü ya da lanetli (bu ikisi birbirinin yerine geçebiliyordu) olmak istemiyordum. Kurtarılmak ve iyi olmak istiyordum.

O zamanlar Tanrı'ya inanmak genel olarak sıradan, bazen ilginç ve ara sıra mahrem, mükemmel bir heyecan gibi geliyordu. Hem çocukluğunuzda hem de Hristiyanlıkta iyi ile kötü çok muntazam bir şekilde düzenleniyor. Hristiyan bir çocuklukta bütün o alegoriler, ilahiler ve savaş hikâyeleriyle bu iyice körükleniyor. Kutsal Kitap'ta melekler kapınıza geliyordu. Babalar çocuklarını sakat bırakarak kurban ediyordu. Balıklar çoğalıyor, şehirler yanıyordu.

1. Semavi Haber Kanalı. CNN'in açılımı olan Cable News Network kelime oyunu yapılarak değiştirilmiş. (Ç.N.)

“Mısır’dan Çıkış”taki, korku filmlerini andıran salgınlar donup kalmama sebep olurdu: kan, kurbağalar, irin, ağustosböcekleri, karanlık. Hristiyanlığın şiddeti büyük bir güvenlik hissiyle birlikte geliyordu: Estetik gizemden oluşan hoş bir kefenin altında kim olmanız gerektiğine dair açık talimatlar vardı. Her akşam dua eder, Tanrı’ya bana verilen muhteşem hayat için teşekkür ederdim. İçgüdüsel bir şekilde devamlı kutsanmış hissederdim. Hafta sonları bisikletimle altın rengi öğleden sonra güneşinde geniş bir çayıra gider ve kutsal hissederdim. Buz pateni pistinde daireler çizer ve birilerinin beni yukarıdan izlediğini bilirdim.

İlkokulun sonlarına doğru bu bütünlük izlenimi fire vermeye başladı. Disney filmlerini izlemememiz söyleniyordu çünkü Disney World eşcinsellerin geçit töreni yapmasına izin veriyordu. Beşinci sınıftayken vecd takıntılı Kutsal Kitap hocam elimden Archie çizgi romanlarımı ve üstünde barış işareti olan not defterimi alıp bu kâfir ıvr zıvırların yerine yepyeni bir çoksatar olan *Left Behind*’ı [Geride Kalan] vermişti. Bir havuz ışığı, suyun içinde patlayınca okulumuzdan bir kıza elektrik çarpmış ve kız ölmüştü, bu trajedi Tanrı’nın buyruğuna yorulmuştu. Kampüsün dört bir yanına televizyon ekranları monte edilen zamana denk geliyordu bu, dost canlısı ve robotik papazımızın yüzü bu ekranlara çıkıyor, kim olduğu belli olmayan birilerine vaaz veriyordu. Şapelde bize bazen propaganda videoları izletirlerdi; aralarından en kötüsü fütüristik beyaz bir odada, genç oğluyla vedalaşan koyu saçlı bir adamı gösteriyordu, fonda keman sesleri yükselirken adam *idam edilmek*, Hristiyanlığa inandığı için şehit olmaya gitmek üzere sonu gelmeyen bir koridorda ilerliyordu. İzlediğimde ağlamıştım çünkü –hadi ama– kalpsiz değildim ya! Sonrasında hepimiz “I Pledge Allegiance to the Lamb” adlı şarkıyı söyledik.

Ortaokulda kararsızlığımın farkına vardım, bütün bunlara mesafeli durduğumu hissettiğim için endişelenmeye yetecek kadar mesafeliydim. Her kilise ayininin sonunda papaz insanları öne çıkıp İsa’yı kabul etmeye davet ettiğinde, ufak ufak suçluluk hissetmeye başladım: Ya bu kararsızlık hissi O’na tekrar ve tekrar yemin etmem gerektiği anlamına geliyorsa? Kötü biri olmak, hele hele sonsuza dek cehennemde yanmak istemiyordum. Evanjelikler, Kalvinistler gibi değildir. Seçilmiş değilsinizdir; Tanrı sizi affedecektir

ama affetmesi için çabalamanız gerekir. Pazar günleri İbadet Merkezi'nde agorafobik hissetmeye başladım. Bu kadar kalabalık, umumi bir yerde bu denli mahrem meseleleri düşünmek ayıp geliyordu. Ayinlere gitmeye ara verdim, bazen annelerin çocuklarını susturmaya çalıştığı koridordaki koltuklara kıvrılır ya da vakit öldürmek için kimsenin kontrol etmediği sıralarda keyifle psikedelik "Vahiy Kitabı"nı okumak için en yüksek balkona çıkardım.

Bir pazar günü annelere arabadan kazak almam gerektiğini söyledim. Büyük, yankı yapan avludan elimde anahtarlar şingirdayarak yürürken papazımızın sesi boş mekânda yankılanıyordu. Otoparkın asfaltı çürüdü, yumuşadı, güneş gözlerimi yakıyordu. Açık mavi Suburban arabamızın yolcu koltuğuna oturdum ve anahtarları kontağa soktum. Hristiyan radyo istasyonu çalmaya başladı; 89.3 KSBJ, sloganı "Tanrı dinliyor" idi. Arama tuşuna basıp durarak country, alternatif rock, İspanyolca istasyonlardan geçtim ve sonra daha önce hiç duymadığım bir şeye denk geldim. Bu Box'tı, Houston'ın hip-hop radyo kanalı, her pazar neyi çalışırlarsa onu çalışırlardı: *chopped and screwed*¹.

Houston, tıpkı oradaki devasa kiliseler gibi, akla hayale sığmayacak kadar geniş bir alana yayılmıştır. Uçaktan bakıldığından bile bütün şehri tek seferde görmek mümkün değil. Alçak ve düz, deniz seviyesinden sadece birkaç metre yüksektedir ve sonu gelmeyen otoyolları -610 ve Beltway 8'in kocaman iç içe geçen daireleri ve tam ortadan birleşen dört otoyolun sekize böldüğü daire- on dokuzuncu yüzyıl pazar yollarından geçerek şehir merkezinin etrafında bir at arabası tekeri şeklini oluşturur. Houston yirmi altı bin kilometrekareyi kapsar, -neredeyse New Jersey ile aynı büyüklüktedir- ve altı milyon insanı barındırır. Şehir, Port Arthur'un uzaylı işine benzeyen petrol rafinerileri ve Galveston'ın pis sularından yükselen terk edilmiş iskeleleriyle Gulf Coast'a bir saatten daha yakın bir mesafededir ve her şeyin radyasyona maruz kalmış gibi bir havası, sıcakta rengi atan bir zengin kanunsuzluğu vardır.

1. 1990'ların başında Houston, Texas'ın hip-hop sahnesinde çıkan bir tür remix yapma şeklidir. İsmi, bu tekniği çıkaran DJ Screw'dan ve şarkıların kesilip biçilmiş hale getirilmesinden alır. (Ç.N.)

Houston'ın havası sık sık yakıcıdır ve Texas'ın büyük bir kısmında olduğu gibi havada gururlu, hırslı bir özgürlük hissi alttan alta titreyişir. Bunun bir sonucu olarak Houston'da tam anlamıyla halka ait bir alan yoktur. Yükselişte olan, ya galavari ya da grunge'vari sanat sahnesi bile çoğunlukla kendileri dışında başkaları tarafından bilinmez. Kolektif hakkındaki düşüncelerimiz, zihnimizin görüp algılayabildikleri tarafından sınırlandırılır: Houston'luların devasa kiliselere yönelmelerinin sebebi kısmen budur, bu kiliseler normal boyutlarda bir şehirde yaşıyormuşsunuz hissi verir. Fakat bazı ölçütlere göre Houston, Amerika'daki en çeşitli şehirdir ve baş döndürücü bir hızla büyür, her sene aşağı yukarı otuz bin yeni evin inşa edildiği tahmin edilmekte. Fakat birçok popülasyonunun arasındaki etkileşim, genelde pek de konuşulmayan yapısal konularla ikrar edilir. Bir imar kanunu olmadığından kiliselerin bitişiğinde striptiz kulüpleri, araları açık marketlerin yanında parıldayan gökdelenler bulunur. Aslına bakılırsa şehirdeki tek gerçek kamusal alan otoyollardır; insanların kuytularından çıkıp yan yana durdukları, fevkalade bir trafikte oturup Houston'ın koca tekerinin üstünden geçtikleri tek yerdir.

Kutsal Kitap dersinde yerde oturmuş kurtuluş bileklikleri hazırladığım esnada şehrin güneyinde bir evren oluşmaktaydı. Seksenlerin ortasında Texas Güney Üniversitesi radyo istasyonu, *Kidz Jamm* adında bir şova başlamıştı; liseli öğrenciler Afrika Bambaataa ve Run-DMC çalışıyordu. 1986'da James Prince, Houston'ın ilk hip-hop plak şirketi olan Rap-A-Lot Records'ı kurdu ve memleketlerine sadık ("Bugünün özel konuğu Geto Dope, Texas Beşinci Mıntıkası'ndan") gangster bir rap grubu olan Geto Boys'un müziğini geliştirdi. (Geto Boys'un 1991'de çıkardığı *We Can't Be Stopped* adlı albümün kapağında grup üyelerinden birinin fotoğrafı, bir metre on santimetre boyundaki Bushwick Bill var, bir gözü eksik bir şekilde sedyede yatıyor. PCP kullandıktan sonra annesi sigorta parasını alabilsin diye intihar etmeye karar vermiş ve kız arkadaşını -ya da hikâyenin başka versiyonlarında annesini- onu yüzünden silahla vurmaya ikna etmiş; hasteneye geldiğinde Bill'in öldüğü söylenmiş ancak efsaneye göre, PCP'nin kan dolaşımını yavaşlatma etkisi sayesinde *morgda tekrar hayata dönmüş*. Geto Boys'un sonradan çıkan bir albümünün ismi *The Resurrection* [Diriliş] oldu.)

Doksanlarda şehri ele geçiren ve sonra da ülke çapında hip-hop sahnesini değiştiren Houston sound'u sıradan banliyö evlerinde, küme küme çimlerin bittiği bahçelerin ve tel çitlerin ardındaki ucuz bungalovlarda, 610. otoyolun güneyi ve 45. otoyolun batısındaki bir avuç son derece yavan mahallede –Sunnyside, South Park, Gulfgate– geliştirildi. Orijinal Houston rap'çilerinin çoğu güney tarafından gelse de çok geçmeden kuzeyde küçük bir müzik ortamı ortaya çıkacaktı ve Houston'ın belki de en bilinen ikilisi UGK, doğuda bir saatlik mesafedeki Port Arthur'dan çıkmaydı. UGK'in kinetik bir kırsal entelektüelliği vardı, kıvrak ve otoriter. Z-Ro, Lil' Keke, Lil' Troy, Paul Wall ve Lil' Flip gibi Houston rap'çileri gösterişli, dobra, uyumuş, meşum türden bir şaşaayı benimsiyordu; müzik kulağa bir Escalade araba titreşiyormuş, birisi yanardöner jantlı bir arabayla yanaşıp yavaşça camı açıyormuş gibi geliyordu. Fakat Houston sound'u birine atfedilecekse, bu bir rap'çi değildir. Robert Earl Davis Jr.'a aittir, namıdiğer DJ Screw.

DJ Screw, 1971'de, Austin'in dışında bir kasabada, kamyoncu bir baba ve üç yerde temizlik işi yaparken fazladan para kazanmak için koleksiyonundan korsan ses kayıtları çeken bir annenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Birçok Houston rap'çisi gibi Screw da çocukken enstrüman çalıyordu, onun çaldığı enstrüman da piyanoydu. Plakları gıcır gıcır çizdiğini gören ve ona DJ Screw ismini veren bir kuzeniyle kendi kendine nasıl DJ'lik yapıldığını öğrendi. Houston'a taşındı, liseyi bıraktı ve güney tarafındaki paten pistinde DJ'lik yapmaya başladı. (Houston'da paten pistleri gece kulüplerinin pek çok ufak versiyonlarından biriydi.) Sessiz ve içine kapanık olan, salaş ve bol tişörtleri ve gözlerinde mesafeli bakışlarıyla Screw, obsesif bir şekilde karışık kasetler yapıyordu. Sonradan imzası haline gelecek olan mayhoş sesi çıkaracak şekilde tempoyu ilk kez yavaşlatması tesadüf eseri olmuştu; yıl 1989'du ve pikapta yanlış düğmeye basmıştı. Sonra bir arkadaşı ona bu yavaş tempoda bütün bir kaseti dolduracak kadar bir şey çalması için on dolar vermiş, Screw da bunu tekrar ve tekrar yapmıştı. Sound tuttu. Karışık kaset kaydının üstüne Houston rap'çilerini de çekmeye başladı; şarkıları karıştırırken rap'çilerin uzun, akıcı seanslarını düzenliyor ve sonra bütün kaydı yavaşlatıyor, bazı vuruşları atlıyor ve tekletiyor, kalbiniz durmak üzereymiş gibi bir etki yaratıyordu. Screw kayıtları Sam's Club'dan toptan aldı-

ğı gri kasetlere çekerek kopyalarını çıkarıyor, üstüne isimleri eliyle yazarak bunları evinden satıyordu. Screw'un bir kasedinde yer almak, şövalye unvanı almak gibi bir şeydi; Screw'un kolektifi olan Screwed Up Click, hızlıca yerli bir onur listesine dönüştü.

Çok geçmeden herkes Screw'un kasetlerini ister oldu. Şehrin dört bir yanından insanlar Screw'un evine gelirken çok geçmeden eyalet çapından, sonra daha da uzaklardan gelmeye başladılar. Komşuları Screw'un torbacı olduğunu varsayıyordu. Polis birkaç kez gelip sonuçsuz baskınlar düzenlemişti. Screw'un müziğini insanlara daha iyi ulaştırabileceği pek çok yol vardı; yerli bir hip-hop dağıtım şirketi olan Southwest Wholesale, Houston'un sanatçılarına sağladığı, yükselişe geçen bağımsız piyasasından istifade etmek için hemen öne atlamıştı. Fakat Screw bu verimsiz, elden ele satış yöntemini uygulamakta ısrar ediyor, banka hesabı açmadan her şeyi nakit hallediyor, güvenlik olarak arkadaşlarını işe alıyor, mahallenin etrafında dolanacak kadar uzayan bir kuyruğun oluştuğu garajından her gece iki saat boyunca kasetlerini satıyordu. Michael Hall'un *Texas Monthly*'de çıkan hararetle kaleme alınmış makalesine göre usanan müzik dükkânı sahipleri, doğrudan korsan kaset satanlardan toptan alışveriş yapmaya başlamıştı. 1998'de Screw nihayet yarı resmî bir dükkân açtı, kurşun geçirmez camların arkasında, South Park yakınlarındaki bir evde Screwed Up Records'ı kurdu. O kasetler dışında bir şey satmıyordu.

Screw artık bu noktada, kariyerinin onuncu senesinde Houston'ın ötesinde de ünlenmişti. İcat ettiği *chopped and screwed* tarzı, müzik sahnesine işlemişti. Kuzey tarafından bir yapımcı ve Swishahouse Records'ın kurucu ortağı olan Michael "5000" Watts bu sound'u benimsedi; Swishahouse ortağı OG Ron C de bunu kullanmaya başladı. Watts pazarları, doksanlarda radyoyu ele geçiren, 97.9'daki Box adlı hip-hop istasyonu için DJ'lik yapıyor, *chopped and screwed* tarzını daha geniş bir kitleye yayıyordu. Artık Screw'un muhteşem satışları zayıflamaya başlamıştı. Ağırlaşıp yavaşlıyordu; vücudu, imzası haline gelen ritimde çalışmaya başlamış gibiydi. Kodeinli öksürük şurubunun, bir diğer ismiyle mor içkinin bağımlısı olmuştu.

Mor içki günümüzde kalıcı bir şekilde rap'çilerle bağdaştırılıyor, bunun bir sebebi Houston sahnesinin en gösterişli zamanı –dişlere

takılan mücevherler, jantlar, uyuşturucu havalılığı–, bir diğer sebebi bu maddenin Lil Wayne gibi ünlü kişiler tarafından kullanılmasıydı. Fakat uyuşturucular daima demografik olarak esnektir. Houston’da çıkışını yapan melankolik country blues sanatçısı Townes Van Zandt, öksürük şurubunu öyle çok seviyordu ki ona Delta Momma adını vermişti (DM, yani Robitussin¹) ve bir şarkısını da (1971’de çıkan “Delta Momma Blues”) uyuşturucunun şen şakrak bakış açısından söylemişti. *Chopped and screwed* bu şurubun hissiyatını taklit eder, anlamak zorunda olmadığınız bir sonuca doğru yavaşça süzülür gibi kafa yapan, ruhu bedenden ayıran bir güvenlik hissi. Otoyoldan hiç çıkmadan koca bir günü geçirebildiğiniz, günün yakıcı ışığının önce parlak, hava kirliliğiyle kararmış bir günbatımına, sonra da uzun ve nemli bir geceye karıştığı Houston’la mükemmel bir şekilde bütünleşen keyfi bir kafa karışıklığı hissi verir. *Chopped and screwed*, saf olmayan ile günahların affını birleştiren bir şey yakalamıştı Houston’da. Kendi hayalî otoyoluydu bu tarz, üstünden şurup akıyor, şehrin sınırlarını belirliyor, şehri Loop² gibi birbirine bağlıyordu.

Devasa kilisenin yakıcı derecede sıcak otoparkında, annemlerin açık mavi Suburban arabasının eski koltuklarında *chopped and screwed*, ilk duyduğum andan itibaren doğru hissettirmişti; gerçi bu tarz müziğin yapıldığı bağlamı anlamam daha birkaç senemi alacaktı. Din gibi bu da bütünlüklü bir sistemin iki ucunu gösteriyordu. Müziğin sound’u içinde hem günahı hem de kurtuluşu barındırıyordu; bir miktar endişe ve telkin eden bir battaniye sunuyordu. Çocukluk terkerlemelerindeki gibi meşum ve rahatlatıcıydı; bir kusurun açık açık kabullenilmesinin, iyi biri olmak için gereken gizlilikten daha takdirilahi, daha ruhani gibi hissettirdiğini ilk kez tatmak gibiydi.

Belki de Houston sevdiğim pek çok şeyle kesişiyordu. Şehrin müziğinin benim korunaklı balonumun içine bile girmesi çok sürmemişti. Kültürel hayatlarımızda da bir bölge çizme eksikliği vardı. *Twerking*’i ilk defa on üç yaşımdayken, ponpon kızlar kampında öğrenmişim; iffet vaazleri veren Hristiyan okulumuzun futbol maçlarına gideceğimiz, iç çamaşırımızı ancak örten, büyük yırtmaçlı koyu

1. Öksürük şurubu markasıdır. (Ç.N.)

2. (İng.) Döngü. 610. Otoyol, Houston’ın bir kısmını çepeçevre döndüğü için Houston sakinleri buraya bu adı vermiştir. (Ç.N.)

mavi etekler için ölçümüz alınıyordu. Kamptayken İsa'nın bizi antrenman esnasında koruması için dua eder, sonra dikkatsiz bir boş vermişlikle birbirimizi birbirimize doğru fırlatırdık. Güney rap'i yükselişteydi: Kendimizi yere atar, virüs gibi yayılan hareketlerin taklidini yapar, bunu en iyi yapabilen kızları alkışlardık. Yine de haftada iki kez kiliseye gidiyorduk ve her şey birbirine eşdeğer gelmeye başlamıştı. Bazı akşamlar kız arkadaşlarımla gençlik grubuna gider ve İsa hakkında şarkı söylerdim, bazen de arkadaşlarımla gençler akşamında gece kulübüne gider, arabayla Repentagon'un önünden geçerek Westheimer'ın on beş kilometre yukarısındaki içki dükkânı ve strip-tiz kulüplerinin arasına dalar, bütün kızların mini etek giydiği ve herkesin farklı türden af dilediği bir başka karanlık odaya girerdik. Bazen tavanda bir köpük makinesi çalışmaya başlar ve ucuz, destekli sutyenlerimizi sırlıslıklam eder ve odada herkes koca bir ağız dolusu Swishahouse çiğnerken bedenlerimizi yabancılara yapıştırırdık.

Fransız öpücüğünün bile tehlikeli olduğu öğretilmişti bize; zengin, beyaz Hristiyanlık tarafından işaretlenmemiş her şey pis ve sapkındı. Fakat sonunda yozlaşmama sebep olan şey kilise oldu. Eskiden yasak olan şeyler dürüst ve temiz gelmeye başladı. İlk kez öksürük şurubunu denediğimde hava sıcaktı, herkesin üniversiteden memlekete döndüğü bir akşamdı. Şurubu büyük, köpük bir bardaktan buz, içki ve Sprite'la karıştırılmış bir şekilde içtim. Çok geçmeden arkadaşımın havuzunda, belime kadar gelen suyun içinde yürüyordum. "Overnight Celebrity" çalışıyordu, beni hep duygusallaştıran bir şarkı olmuştur bu; Miri Ben-Ari o şefkatli soul şarkısının yaylılarını tekrardan çalarken Twista bir mezatçının hararetiyle bağrınıyordu. Birden şarkı hiç bitmeyecekmiş gibi geldi kulağa, pazar ritmine inecek şekilde yavaşlatılmış, beni bile taşıyacak kadar koyulaşmış gibiydi. Suyu elimle tutabilecekmişim gibi geliyordu. Gök devasa, sonsuz, kadifeydi. Yukarı baktım, yıldızlar hava kirliliğinin daimi ışıltısıyla kaplıydı ve çocukluğumdakiyle aynı kutsanmışlık hissiyle çevrelendim.

Uzun zamandır kurumsallaşmış dinden uzak duruyorum; bu noktada hayatımın yarısında, yani on beş senedir, ilk on beş senede inşa edileni yıkmakla uğraşıyorum. Fakat bu şekilde yetiştirildiğim için hep memnun olmuşumdur. Repentagon beni tuhaf, ayırık, aşırı

ortamlarda rahat hissetmem için eğitmişti; hiçbir şeye değişmeyeceğim bir beceridir bu ve Hristiyanlık en derin içgüdülerimi de şekillendirmişti: Bana solcu bir dünya görüşü, gündelik ahlaka karşı bir takıntı, tehlikeli bir durumda doğduğumun farkındalığını ve iyi olmanın ne anlama geldiğine dair kendi fikirlerimi devamlı inceleme ihtiyacı aşılamıştı.

Bu ruhani miras aslında, beni dinden ayrılmaya iten ilk şey oldu: Herkesi içine alan Güneyli Evanjelizmini, yeni yeni filizlenen siyasi görüşlerimle barıştırmaya karşı ilgimi kaybettim. Refah öğretisinden nefret ediyordum; birçok beyaz Hristiyana –*nazik bir şekilde* ve çeşitli papazlıklara cömert yıl sonu bağışlarıyla da olsa– zenginliğin bir çeşit ilahî kutsanma olduğunu, gerçekten de Tanrı’nın ve ülkenin gözünde başkalarından daha değerli olduklarını öğretmişlerdi. (Bu doktrine göre, Texas’ın genelinde olduğu gibi, eşitsizlik kasti bir şeymiş gibi gösteriliyor: Eğer fakirsen, şansına küs çünkü Tanrı da öyle buyurmuş demek ki.) Okulumdakiler beyazlığın kozasına öyle sarınmıştı ki sık sık “Meksikalı” ve “siyah” kelimelerini fısıldayarak söylerlerdi, içgüdüsel bir şekilde bu betimlemelerin argo olduğunu varsayarlardı. Kutsal Kitap bana ekonominin devamlı yeniden dağıtımını öğütlüyormuş gibi geliyordu –Vaftizci Yahya, “Luka İncil’i”nde, “İki mintanı olan, birini mintanı olmayana versin,” diye buyurur, vesaire– fakat etrafımdaki herkes sadece düşük vergilere ve savaşın mutlak doğruluğuna inanıyor gibiydi. Günah korkusu çoğunlukla günahın kendisini ortaya çıkarıyor ve devam ettiriyordu sanki: Cinsel perhiz öğretisi, zenginler için kürtajlara, fakirler için ise, doğacakları güne kadar sevicek ve destek olunacak çocuklara sebep oluyordu. Çok fazla kutsayan nezaketten bahsediliyordu ve bu sıklıkla keskin bir acımasızlıkla destekleniyordu. (2015’te kilişenin uzun süredir görev yapan papazı “aldatıcı ve ölümcül” Houston Eşit Haklar Kararı’na karşı çıktı; bu karar transların, cinsel kimliklerine uyan tuvaletleri kullanma hakkı kazandıracaktı. 2018 seçimlerinden sonra Demokrat Parti’yi “tanrısı olmayan bir çeşit din” olarak adlandırmıştı. 2019’da *Houston Chronicle*, Güneyli Baptist kiliselerinin geçmiş yirmi yılda işlediği yedi yüz cinsel istismar suçunun derinlemesine bir soruşturmasını yayımlamıştı. Yazıda, kilisenin liderleri iki vakada cinsel istismar suçlamalarını kötü yönetip

işin dava açılmasıyla sonuçlanmasıyla eleştirilmişti. Biri 2010'da, bir gençlik papazı, diğeri de 1994'te gençlik müzik gösterilerini koordine etmesi için işe alınan bir adam hakkındaydı. 1992'de verdiği bunlarla bağlantısız bir ifadesinde, o zamanlar Güneyli Baptist toplumunun başında olan papazımız, Conroe'da bir kilisede çalışan, çocuk istismarcısı olduğu herkesçe bilinen bir gençlik papazına karşı açılan davada tanıklık etmeyi reddetmişti. GBT, kendileriyle bağlantısı olan kiliseler üstünde örgütsel bir otoriteye sahip değildir, diye yazmıştı. Bu kiliseler bağımsız çalışıyorlardı. Buna ek olarak "cemaatlerinden birine cinsel istismarda bulunan kilise çalışanlarına yöneltilen iddiaların nasıl doğru yönetileceğine dair fikir sahibi olmadığını" eklemiş ve bu konudaki herhangi bir tanıklığın "artık Houston'da her gün izlenebilen televizyon vaizliğini kötü etkileyeceğini" söylemişti.) Üstünlük gösterisini, faziletin ya da değer in ya da inancın kamusal tezahüründen ayırmak imkânsızdı. Bir sene, bir grup Hristiyan vücut geliştirmeci, İsa üzerinden edinebileceğimiz gücü göstermek için şapele gelip telefon rehberlerini yırtmıştı. Cadılar Bayramı'nda kilise bir "Yargı Evi" kurmuştu, ana karakterin bir partide bira içip günah işlediği ve kendini cehennemde bulduğu, içinden yürüyerek geçilebilen bir perili evdi bu.

Bu soytarlıklarla bağımlı kesmek kolaydı. Ama sonrasında bir süre, ibadetin kendisine karşı yoğun bir açlık duydum. Aşağı yukarı beş sene boyunca –lisenin sonu, üniversitenin başı– dikkatimi içime çevirdim, içimde bir kilise kurmaya; inancı, kuvvetli ve saf bir şeye beni yakınlaştıracak bir şey olarak kavramaya çalıştım. Bir ibadet günlüğü tutup hiddetli, keskin ve eriyip giden ruhani özlemimin bir kaydını tuttum. Hâlâ gayet iyi anladığım şeyler için yalvardım. *Hiçbir şekilde yapmacık davranmamama yardım et*, diye yazmıştım. Tanrı'ya, inançlarıma uygun bir şekilde yaşamak istediğimi, kibrimi yok etmek istediğimi, daha iyi olmadığım için özür dilediğimi ve hayatta olduğum için minnettar olduğumu anlatıyordum. *Tanrı'nın hikmetinden keyif almak ve keyif aldığım şeyler ile Tanrı'nın hikmetini özdeşleştirmek arasına bir çizgi çekmek zor*, diye yazmıştım, sarhoşluğun kötü bir şey olup olmadığını anlamaya çalıştığım yazılarımın arasında. (Partilemek, eşcinsel olmak ya da hamile kalmak gibi karakter temelli manevi suçlar yüzünden okulumdan atılabiliyordunuz.) Hayatımın iki tarafı arasında durmuş, her iki tarafa giden ipleri elimde tutuyor,

artık hissedemediğim bir gerginliği hissetmeye çalışıyordum. Sonunda, neredeyse fark etmeden, bir tarafı bıraktım.

Dinimi bir deri gibi üstümden attığım bu seneler boyunca birçok C.S. Lewis kitabı okudum; yirminci yüzyıl Hristiyan yazarları arasından en tuhaf, en mantıklı ve en edebî olanıydı. Cehennemi hiçbir şeyin olmadığı bitkin, gri ve puslu bir kasaba olarak tasvir ettiği *The Great Divorce*'u [Büyük Ayrılık] tekrar okudum. Anlatıcı Lewis'in, ismini koyamadığı bir renge sahip bir uzaylıyla tanıştığı bilimkurgu romanı *Perelandra*'yı tekrar okudum: "Maviyi denedim, ve altını ve moru ve kırmızıyı, ama hiçbirini uymuyor. Hatırlaması ânında ve sonsuza dek imkânsız hale gelen görsel bir deneyim yaşamının nasıl mümkün olduğunu açıklamaya kalkışmayacağım bile." Lewis, Dr. Ransom adlı bir dilbilimcinin hikâyesini anlatarak devam eder. Dr. Ransom Venüs'e seyahat eder ve bu güzel olduğu kadar vahşi gezegende "her nasılsa bütün duyuları üzerinden kendisine aktarılan tuhaf ve aşırı bir zevk" deneyimler. "'Aşırı' kelimesini kullanıyorum çünkü Ransom'ın kendisi, *Perelandra*'daki ilk günlerinde suçluluk hissine değil, böyle bir şey hissetmediği için şaşkınlığa kapıldığını söyleyerek açıklayabilmişti durumu."

En çok da *The Screwtape Letters*'ı [Screwtape Mektupları] tekrar okurdum; Screwtape adlı bir iblisin, ilk insan kulunu yoldan çıkarmaya çalışan "çömez kışkırtıcı" yeğeni Wormwood'a yazdığı kurgusal mektuplardan oluşuyordu. "Cehenneme giden en güvenli yol, aşamalı olandır," diye hatırlatır Screwtape, Wormwood'a, "ani dönüşleri olmayan, kilometre taşı olmayan, yol levhası olmayan hafif eğimli, yumuşak zemindir." Bu cümleyle ilk kez karşılaştığımda, biri falıma bakıyor gibi hissetmiştim. Kitabın tesadüfi yankıları olan ismi de metnin ana konusuyla olan ilişkiye dair bir ipucu veriyordu bana; sıradan cazibeler –benim için uyuşturucu ve müzik– insanı cehenneme gönderebilirdi. Oraya giden yolum yumuşak geçti, gerçi yerleştirmek isteseydim yolun birkaç yol levhası da olabilirdi: Fazla basitleştirmeden, ilk kez ekstazi denediğim sene Tanrı'ya inanmayı bıraktığımı söyleyebilirdim mesela.

Dini ve uyuşturucuyu, benzer sebeplerden dolayı çekici bulmuşumdur hep. (*Kurtuluş ve mutlak bir bırakış gerekiyor*, diye yazmıştım lise üçte, Tanrı'ya dua ederken.) İkisi de aşkınlığa, kendinden geçmenin insanüstü dünyasına giden bir yol sunar ve ikisi de –ku-

sura bakmayın ama– hissedildiği kadar gerçektir. “Ekstazi” kelimesi etimolojik olarak bunu içinde barındırır, Yunanca *ekstasis*’ten, *ek* “dış” ve *stasis* “durmak”tan gelir. Ekstazi yaşamak demek, insanın kendisinin dışında durması demektir: Birçok yoldan ulaşılabilen muhteşem bir his. *Screwtape* iblisi, yeğenine, “Bazı durumlarda, belli bir hastayı belli bir anda düşmana ya da kendimize yakınlaştırma fikrine yatkın olmak dışında hiçbir şeyin önemi yoktur,” der.

Bir başka deyişle sebep, sonuçtan daha önemsizdir; önemli olan o şeyin kendi değil, o şeyin sizi Tanrı’ya mı yoksa cehenneme mi yönlendirdiğidir. İblis şunu soruyordu: İnsanı kutsal, ilahî hissettiren koşullar nelerdir? Benim için bu hesap güvenilmezdir. Dinî ortamlarda, hedonistik aşırılıklarda, güneş her şeyi berrak bir altın rengine dönüştürdüğü parkta cuma öğleden sonraları çıktığım ayık gezintilerde ekstaziyle dolup taşmışlığım var. *Screwtape*’in dediğine göre, her şeyin bana Tanrı gibi geliyor olması, Hristiyan kalmayacak olmamı garantiliyordu. Kilise bana hiçbir zaman uyuşturuculardan daha erdemli, uyuşturucular da kiliseden daha habisi hissettirmemişti.

İngilizcede bir kitap yayımlayan ilk kadın, on dördüncü yüzyılda yaşamış, münzevi bir hayat süren Norwich’li Julian adında, vecde gelmiş dindar biriydi; ismini muhtemelen Londra’dan yüz altmış kilometre uzakta bulunan kasabadaki St. Julian Kilisesi’nden almıştı. Otuz yaşında Julian öyle hastalanmıştı ki on altı kere uzun ve acı verici Tanrı sanrıları görmüş ve bu deneyimini sonradan *Revelations of Divine Love* [İlahi Sevgi Vahiyleri] adında bir kitapta derlemiştir. “Efendimizin bir sonraki tezahürü ruhumda ulu bir manevi haz kabarttı,” diye yazar. “Bu hazla sonsuz bir kesinlikle doldum... Bu his öyle kıvanç veriyor ve öyle iyilikle doluydu ki mutlak bir huzur, rahatlık ve sükûnet hissettim, dünyada bana zarar verebilecek hiçbir şey yokmuş gibi.” Bu coşkunluğun akabinde düşüş gelir: “Ancak bu kısa sürdü ve sonunda hislerim tersine döndü; baskı altında, bıkmış ve hayatımdan öyle iğrenmişim ki yaşamaya zar zor tahammül edebiliyordum.”

Bu tip bir deneyim insanlarda daima ortaya çıkar, dönemi ya da sebebi fark etmeksizin temelinde tıpatıp aynı sözlerle ifade edilir. Altmışlarda İngiliz biyolog Sör Alister Hardy, Julian’ınkiyle neredeyse tamamen aynı görünen binlerce hikâyeden bir veritabanı oluşturdu. Bir adam şöyle der:

Bir akşam Glasgow'un kalabalık sokaklarında yürürken yavaş bir görkemle, yayaların aceleyle yürüdüğü ve trafiğin aktığı köşede hava semavi bir müzikle, parlak renklerde dalga dalga yayılan ve her yere sızan bir ışıkla doldu, ışıklandırılmış sokakların aydınlığından bile parlaktı. Sakince durdum ve tuhaf bir huzur ve mutlulukla doldum.

Hardy'nin arşivi teknik olarak dinî deneyimlerin bir derlemesidir; *Aeon*'da Jules Evans buna "kitle kaynaklı Kutsal Kitap" der. Ama insanların psikoaktif maddelerle deneyimlerini kataloglayan Kuzey Carolina merkezli, kâr amacı gütmeyen bir internet sitesi olan Erowid'den bir dizi transkript olarak da düşünülebilir kolaylıkla. Erowid, yirmi dört binden fazla uyuşturucu deneyimi girdisine sahip ve her sene on milyonlarca insan bu siteyi ziyaret ediyor. Bu deneyimlerin ayrıntıları değişiklik gösteriyor elbette, ama kendinden geçenlerin deneyimleri –vücudunuzun dışına çıkıp da kendinizi izliyormuşsunuz gibi olanlar– tutarlı bir şekilde betimleniyor. Ergen bir oğlanın Erowid'e yazdığı, evinin bodrumunda yaşadığı ekstazi deneyimi, ekstazi ve LSD'nin terapi denemelerinde kullanılabildiği yetmişler ortasından seksenlerin ortasına kadarki kısa sürede yapılan denetimli uyuşturucu kullanımı kayıtlarında öne çıkan deneyimlerden çok da farklı değil.

Bu süreçte ekstazinin ismi, uyuşturucuyu kullananlarda yarattığı cennetvari masumiyet yüzünden Âdem'di. "Âdem seansları"ndan kayıtlar, 1985'te çıkan *Through the Gateway of the Heart* [Yüreğin Kapısından] adlı bir kitapta toplanmıştır. Tecavüzden hayatta kalan biri, ekstaziyle ilgili olarak "olağanüstü bir varlık –bir parlaklık ve renk değişimi, ürktütücüden ziyade engin bir nitelik, büzülmüş bir nitelik– ve parıldayan bir çeşit aura. Engin hissediyordum, fiziksel olarak bitkin ama sevgiyle, derin bir huzur hissiyle doluydum," diyordu. Bir başka kişi şöyle yazmıştı: "Kendime, daimi Ruh'a ev sahipliği ettiğimi hatırlatıyorum; benim gözlerimden bakıyor ve güzellik, oran ve uyum görmeyi seviyor... Bu Tanrı bilinci için mükemmel bir tapınak olmaya çalışacağım." Bir başka denek bu uyuşturucuyu dinî bir yol olarak betimliyor: "Tanrı'yı vücuduma davet ve teslim ediyor, girmesine izin veriyorum."

Artık daha ziyade şeker olarak bilinen ekstazi, bir empatojen ya da entaktojendir; seksenlerde bileşenlerin empati ya da “içe dokunma” hissi uyandırmasından dolayı uyuşturucunun kategorisine bu isim verilmişti. Teknik ismi metilendioksümetamfetamin ya da MDMA’dır. Serotonin gerialımını engeller ve hem serotonin hem de dopamin salgılanmasını sağlar. (Bu ilk mekanizmayı pek çok antidepresanda bulabilirsiniz; SSGİ ya da seçici serotonin gerialım inhibitörleri serotoninin beyinde dolanmaya devam etmesini sağlar.) Ekstazi, 1912’de Merck tarafından Almanya’da, anormal kanamayı durdurabilen bir bileşen olarak geliştirilmiştir. Ellilerde Ordu Kimya Teşkilatı bunu hayvanlar üzerinde deniyordu. Altmışlarda, benzer türden bir madde olan MDA, “sevgi ilacı/uyuşturucusu” olarak popülerlik kazandı. Yetmişlerde bir grup biliminsanı –aralarında uyuşturucuya Âdem ismini veren Leo Zeff de vardı– uyuşturucuyu denedi ve MDMA’yla yeraltı psikoterapi faaliyetleri yürüten insanlardan bir ağ büyümeye başladı. 1978’de Alexander Shulgin ve David Nichols ekstazinin insan üstündeki etkileriyle ilgili ilk çalışmayı yayımladılar ve maddenin muhtemel iyileştirici etkilerine dikkat çektiler.

Kimyasal ekstazinin etkisi –empatojenez– kademe kademe gerçekleşir. Uyuşturucu ilk başta kişinin kendine dikkat çeker, kullanıcının çekingenliğini alıp götürür. İkinci olarak kullanıcıyı başkalarının duygu durumlarını fark etmeye ve onlara itibar etmeye teşvik eder. Son olarak kullanıcının mutluluğunu grubun mutluluğundan ayrılmaz kılar. “Çoğu insanda korku tepkisini tümüyle alıp götürür,” diye yazar Julie Holland kapsamlı ekstazi rehberinde. Kişilerarası olağanüstü bir coşku uyandıran diğer uyuşturucuların aksine –mantar ya da asit– kullanıcının kafası neler yaşadığı konusunda karışmaz. Deneyiminiz üzerinde bir kontrol hissine sahip olmaya devam edersiniz ve temel gerçeklik algınız değişmez. Bu aklı başındalık sayesinde ekstazi, bulutların arasından çıkan bir suretin sizi aydınlatığı halüsinasyonuna kıyasla daha kalıcı bir kurtuluş hissi verir. “Ruhun penisiliniydi,” diyordu Alexander’la evli bir araştırmacı ve terapist olan Ann Shulgin. Ekstazi, ömür boyu biriken psikolojik yüklerinizden kurtulabilseydiniz olacağınız insanın en iyi haliymişsiniz gibi hissettirebilir ve genelde öyle hissettirir de.

Biliminsanları ve doktorlar bu sağaltıcı etkileri belgelemekle uğraşırken düzenleyiciler ekstaziye yasadışı yapmaya çalışıyordu.

Ellilerde, yasal bir MDA deneyinin katılımcısı, maddeden dört yüz elli miligram aldıktan sonra ölmüştü; 1977'den 1981'e kadar en az sekiz kişi MDMA aldıktan sonra öldü. (Bağlam verecek olursam, her sene ABD'de aşağı yukarı doksan bin kişi aşırı alkol kullanımından ve neredeyse beş yüz bin kişi de sigara içmekten ölüyor. Ekstazi öylesine alınabilecek bir uyuşturucu kesinlikle değil ama yasal olsaydı, tütün veya alkol kaynaklı ölümlerin yanında ekstazi kaynaklı ölümler çok düşük olurdu.) 1985'te Uyuşturucuyla Mücadele Dairesi (UMD) ekstaziye, acil durum tedbiri olarak bir sene boyunca yasakladı. Araştırmacılar karşı çıktı. 1986'da, yasak bitmeden hemen önce, bir UMD hâkimi MDMA'nın Sınıflandırma 3 kategorisine konmasını tavsiye etti – tıbbi kullanım izni almış ve istismar ile bağımlılık potansiyeli düşük ila ortalama arası uyuşturucuların; testosteron, ketamin ve steroid gibi maddelerin kategorisine. Hâkimin tavsiyesi reddedildi. MDMA, Sınırlandırma 1'e, yüksek bağımlılık potansiyeli olan, tıbbi kullanım izni olmayan ve ciddi güvenlik sorununu teşkil edebilen uyuşturucular kategorisine kondu. Eroin ve banyo tuzları, LSD ve esrar gibi bu kriterlere pek uymayan uyuşturucularla birlikte bu kategoridedir.

Bu sıralarda bir torbacı, maddenin ismini ekstaziye çevirdi. Bruce Eisner'ın 1989 tarihli MDMA tarihinde ismi geçmese de Eisner bu torbacıdan alıntı yapar; gerçi bence kurulan cümlelerin muntazamlığı şüphe uyandırıyor: "Ekstazi ismi bariz sebeplerden seçildi, çünkü adını empati koymaya kıyasla bu şekilde daha çok satacaktı. Empati daha uygun bir isim olurdu ama kaç kişi bunun ne anlama geldiğini bilir ki?" Ekstazi doksanlarda dünyanın dört bir yanına, beş ila on beş bin kişilik partilerde yayıldı. Büyük miktarda ekstazinin üstüne Mitsubishi logosu basılıyor ve New York'a kargolanıyordu; orada da 2000'lerin başında, insanlar her hafta sonu toplamda yedi yüz elli bin kere ekstazi atıyordu. Üstünden beş sene geçtikten sonra ekstaziye üniversitedeyken iki yüz elli kişilik bir salonda Girl Talk şovu yayınlanmadan hemen önce ilk kez denediğimde uyuşturucu hâlâ aynı isimle anılıyordu. 2011'de Barış Gönüllüleri'nden döndüğümde ekstazi, şeker ismini almıştı ve bir kez daha anaakım uyuşturucuya dönmüş, kurumsal müzik festivallerinin zirve yaptığı on yıllık dönemde hem özel gün seçeneği hem de "aman n'olacak" diyerek kullanılan bir uyuşturucu haline gelmişti.

Ekstaziye atfedilen tehlikelerin büyük bir kısmı şehir efsaneleri kaynaklıdır. Örneğin, ekstazinin omurganızı jöleye çevirdiği söylen-tisi, omurilikten su alınmasına ihtiyaç duyulan deneklerin katıldığı seksenlerdeki klinik deneylerden kaynaklanır. Beyninizde delikler açacağı düşüncesi 1989'da çıkan bir *The New York Times* makalesin-den gelir; makalede bir araştırmacı ekstaziye maruz kalmış hayvan-larda beyin hasarı gözlendiğini söylüyordu. (Çok fazla uyuşturucu aldıktan sonra beyninizin delik deşikmiş gibi hissettirmesinden de kaynaklanıyor olabilir tabii.) Ekstaziyi artık riskli hale getiren esas şey torbacıların uyuşturucunun içine başka şeyler karıştırması –bir ara New York'ta feci şekilde zehirli bir şeker kol geziyordu ki bir sene boyunca uyuşturucunun yüzüne bile bakmadım– ve herhangi bir uyuşturucuyu, kimsenin önlem almadığı bir ortamda yanlış mik-tarlarda tüketmektir. Buna ek olarak ekstazinin büyüünün en güçlü olduğu zamanın, ilk kullanılmaya başlandığında olduğu, kullandık-ça azaldığı da belgelenmiştir. Kendi hayatımda şeker kullanma ko-nusunda dikkatli davranmaya başladım: Verdiği yükseklik hissinin, sebepsiz mutluluğa olan eğilimimi köreltmesinden korkuyorum, ki bu mutluluğum belki de çoktan azalmaya başlamıştır. Sonrasında gelen düşüşün kalıcı iz bırakmasından korkuyorum.

Ancak Tanrı biliyor ya bu uyuşturucu bir ilah gibi hissettirebili-yor. Sizi iyileşmiş ve dindar hissettirebilir, tehlikeli derecede çılgın olabilirsiniz. Arasındaki fark ne peki? Dünyanız titreşen, okyanus-vari bir parıltıyla bir araya gelir. Ruhunuzun göz kamaştırıcı, narin, sınırsız olduğunu hissedersiniz; en iyi yanınızı sevdiğiniz herkese verip buna rağmen tükenmeyeceğinizi anlarsınız. Karanlık bir şa-pelde, etrafınızda diz çökmüş herkesin teninde vitrayların karoları süzülürken İsa'nın çocuğu olmak böyle bir şey. Yirmi iki yaşında, neredeyse çırlıçıplak halde, bedeniniz günün sıcaklığını hâlâ içinde barındırırken ve pembe alacakaranlık ebediyete açılırken rüzgârda saçınızın uçuşması böyle bir şey. Yoldan çıkarılmış, önemsiz, ölçü-süzsünüzdür; inanılmaz güzelsinizdir ve günahlarınızdan daima arındırılırsınız. On yedi yaşımıdayken arkadaşımın yatak odasında ilk defa ekstazi kullanıp sokağın aşağısındaki, terli siyah bir kutuya benzeyen mekâna gittiğimde ağırlıksız hissettim, kilisedeyken öğ-rendiğim bir gerçeğe geri dönmüştüm sanki: Her şeyin mümkün

olabileceği ve ne olursa olsun hem içinizde hem de dışınızdaki bir çeşit lütfun sizi kurtaracağı gerçeğine. Aydınlanma'nın doğası gereği, onu tekrar deneyimlemek zorunda değilsinizdir; ona istediğiniz kadar tutunmanız için o aydınlanmaya inanmak zorunda bile değilsiniz. Yetmişlerde araştırmacılar MDMA tedavisinin münferit ve sınırlı olacağına, onların deyimiyle mesajı aldıktan sonra telefonu kapatabileceğinize inanıyorlardı. Dinlediğiniz için daha iyi hissedecektiniz. Değişecektiniz.

Din için aynı şeyi demiyorlar ama demeleri gerekir.

“Manevi meseleler üzerinde bir denemeye, ilk başta hiç manevi görünmeyen bir şiirden alıntı yaparak başlasam n’ olur?” diye yazar Anne Carson, 2005’te çıkan *Decreation* [Yok Etme] adlı kitabına ismini veren denemesinde. Bahsettiği şiir Sappho’ya, salcı Phaon’a beslediği muazzam aşktan dolayı M.Ö. 580’de kendini falezlerden attığı söylenen –gerçi bu Sappho’nun lezbiyen olduğu rivayet edildiği için pek muhtemel gelmiyor– Antik Yunan şairine aittir. “Decreation”da Carson, Sappho’yu 1310’da kazıkta yakılan Hristiyan Fransız mistik Marguerite Porete’e ve sonra da İkinci Dünya Savaşı esnasında Alman kuşatması altındakilerle dayanışma gösterip 1943’te kendini aç bırakarak ölen Fransız entelektüel Simone Weil’e bağlar. Burada bahsi geçen manevi mesele mistisizmdir, neredeyse bütün dinî geleneklerde bulunabilen düşünce yapısı: Mistikler farklı vecd bilinçlerine ulaşarak kişinin ilahi olanla bir olabileceğine inanır.

Carson dikkatimizi Sappho’nun 31. Fragman’ına çeker; şair, bir adamın yanında oturan ve onunla gülen bir kadını izler. Sappho bu kadını izlerken hislerini betimler, gördüğü şeyin nasıl dilinin tutulmasına sebep olduğunu anlatır: “ince/tenin altında çağlayan ateş,” der Carson’ın tercümesi, “ve gözler görmez ve davullar/doldurur kulakları”:

ve soğuk terler ele geçirir beni ve sarsar,
pençesine alır, çimden de yeşil
oldum ben ve öldüm – neredeyse
öyle görünüyorum gözüme.

Sappho'nun eserleri arasından günümüze gelen en uzun parça olan 31. Fragman'ın muhafaza edilmiş olmasının sebebi Longinus'un, birinci yüzyıl edebiyat eleştirisi eseri olan *On the Sublime*'da [Yüceliğe Dair] Sappho'dan alıntı yapmasıdır. On yedinci yüzyılda John Hall 31. Fragman'ı ilk defa İngilizceye çevirmiştir: "çimden de yeşil" kısmı Hall'un versiyonunda "kurumuş bir çiçek gibi solarım"dır. 1925'te Edwin Cox aynı satırı "güz çiminden de solgun" diye çevirmiştir. William Carlos Williams da 1958'de yaptığı çeviride "çimden de solgun" der.

Mevzubahis Yunanca kelime "klorofil" kelimesinin kökü olan *chloros*'tur; ilkbaharda yeni çıkan çimenlerinki gibi soluk bir sarı yeşil renk. Anlatıcı, o rengin niteliğini edindikçe çevirmen de onun solduğunu, soluklaştığını kolaylıkla düşünebilir: "Vahiy"deki "soluk renkli at", *chloros*'tur. Carson muhteşem bir şekilde zıt bir etki elde etmeye çalışır. Sevdiği kadına bakarken anlatıcı yeşerir ve satır, asıl anlamındaki gibi bir coşkunluk ifadesine dönüşür. Sappho bedeninden dışarı bir adım atar; kendini izler ("çimden de yeşil/oldum"). Aşk, bedenini terk etmesine sebep olmuştur ve bu terk edişte aşkı yoğunlaşır. Yeşil daha da yeşerir. Benlik işin içinden çıkarılınca bir çeşit esas nitelik daha da derinleşir.

On yedi yüzyıl sonra Marguerite Porete, *The Mirror of Simple Souls*'u [Basit Ruhların Aynası] yazdı. Vecde, Tanrı'yla mükemmel bir birliktelik sağlayan gönüllü yok oluş haline giden yolda insan ruhunun yolculuğunu takip eden bir kitap. Geçmiş gizemini hâlâ koruyan ve büyük ihtimalle Beguine hareketine mensup olduğundan tamamı kadınlardan oluşan dinî bir toplulukta yaşamış olan Porete için "insan benliğinin özünün kendi özgür iradesine bağlı olduğunun farkındaydı," der Carson. Özgür iradesinin "tekrar geri verilmek üzere Tanrı tarafından içine konulduğuna" inanır. Bu yüzden Porete kendini dine adayarak tüketmeye çalışır. Sappho gibi o da "aynı zamanda mutlak doluluk olan mutlak boşluk" olan aşkın peşindedir. Kendini manevi olarak alçaltmasını erotik bir şekilde betimler: Ruh "basit Tanrı'nın içinde tasvir edilir, tümüyle bilinçli, duygusuz, düşüncenin ötesinde... Kimse daha yükseğe erişemez, daha derine inemez, daha çıplak olamaz hiçbir insan." Bu yazdıkları yüzünden Porete sapkınlıkla suçlanmış ve bir buçuk sene boyunca hapsedilmiştir.

Kazığa bağlanıp yakıldığında, denilene göre öyle sakinmiş ki onu seyredenlerin duygulanıp gözlerinin dolmasına sebep olmuş.

Son olarak "Decreation", Simone Weil'den gelen bir kelimedir; bu onun, kendinizi geride bıraktıracak kadar katıksız bir aşka doğru yol almaya verdiği addır. "Bize ulaşmamız için verilmiş daha özgür bir eylem yoktur," diye yazar Weil, kendimizi Tanrı'ya teslim etmek dışında. Yazdıkları, bu kendini silmeye duyduğu mecburi arzudan yola çıkıyor. "Mükemmel sevinç, sevinç hissinin kendisini bile dışarıda bırakır," der. "Zira nesneyle dolmuş bir ruhun herhangi bir köşesinde 'ben' demeye yer kalmamıştır." Tamamen yok olmanın hayalini kurar: "Gördüklerim, artık tarafımdan görülmedikleri için güzellikleriyle mükemmelleşebilsinler diye yok olmam gerekiyor."

Burada üç kadın için de bariz bir çelişki var: Yok olma fantezileri, entelektüel varlıklarının göz kamaştırıcı gücü ve hayalini yeniden yazmaya yarıyor. "Son derece zorlu bir manevi gerçektir bu," diye yazar Carson. "Tanrı'ya doğru sevgiyle gidemem kendimi de yanıma almadan." Yazar olmak bu çelişkiyi iyice derinleştirir: Yok olma arzusu dile getirmek, bir kez daha benliği pekiştirmektir. Daha yeşil olmaktır, solmak değil. Porete'in Paris'te sakince yanmasıdır. Weil'in sonlara doğru aç ve parlak bir şekilde kendini var etmesidir.

Carson'ın kitabının devamında, üç bölümlük bir librettoda şair, Weil'i hastane yatağında "Boşluk'un Koro'su etrafında step dansı yaparken" hayal eder. Carson'ın Weil'i, ürpermeme sebep olarak şunu der: "Bunun başıma gelmemesinden korkuyordum." Libretto'nun devamındaki beyaz boşlukta ölür, kendini adama felsefesinin mantıklı sonuna ulaşır: Bu şekilde vecde ulaşmak ölüme ulaşmaktan çok da farklı değildir. "Varlığımız, var olmamayı kabullenmemizi beklemesinden oluşur," diye yazar Weil, *Yerçekimi ve İnayet*'te. "Bahşettiği varlığı yalvararak bizden geri ister devamlı. Bizden onu yalvararak almak için verir." Carson'ın üç kadınının takıntı haline getirdiği kendini silme durumunu anlamak, bilincin sınırına, içgüdü ve bilinç dışının olduğu yere, sadece bir kez elde edilebilecek bir yok olmaya ulaşmaktır. Evanjelik Hristiyanların İkinci Geliş'e, herkesin ölüp cennete yükseleceği düşünülen dünyanın sonu için bu kadar hevesli olmalarının sebeplerinden biri bu mu diye merak etmişimdir hep. Bir şeyi, içinizi onun uğruna boşaltma hayali kuracak kadar seviyorsanız, bu sevginin işi bitirmesini istemeniz de affedilir.

Yüz yetmiş dönümlük kilise kampüsümde katıldığım son etkinlik lise mezuniyetimdi. Mavi cübbemin altına beyaz, çiçek desenli bir elbise giymiştim ve İbadet Merkezi'nin sahnesinde durmuş, parlak ışıklara, boş balkonlara bakarak, okul ikincisi olduğum için konuşma yapıyordum. Dediklerimi şöyle böyle hatırlıyorum –Repentagon hakkında en az bir espri yaptığımdan eminim– ama o gün okuduğum konuşmamdan farklı bir konuşma metni vermiştim okula onay için. Sınıf arkadaşlarım tezahürat etse de diplomamı almak için sahnenin öbür tarafına geçerken müdürlerden biri beni yürütmemeyi akıllarından geçirdiklerini fısıldamıştı. Benden yaşça küçük bir arkadaşım okulun, konuşmamı resmî kayıtlardan sildiğini söyledi: Seneler öncesine uzanan mezuniyetlerin video arşivinde ne dediysem artık yoktu orada.

Sonraki Noel'de üniversiteden eve döndüğümde kilisem bayram ayinini, Rockets'ların da çıktığı, Houston'ın şehir merkezindeki Toyoto Center arenasında Joel Osteen'in devasa mega kilisesiyle birlikte gerçekleştirdi. Akşamki ayine hazırlanmadan önce öğleden sonramın büyük bir kısmını arkadaşım Robert'la cigara içerek geçirmiştim ve ayinin ortasında fenalaşmaya başladım. Tıpkı ortaokuldayken yaptığım gibi stadyum koltuklarının arasından yavaş yavaş geçerek ailemi orada bıraktım. Dışarıda, kilise ayinimizin etrafında kurulan tezgâhlarda patlamış mısır, tavuklu sandviç ve litrelik kola satılıyordu. Her şey fazla gelmişti, tuvalete gidip ağladım. Öyle sadakatsiz, her şeyden öyle uzak hissediyordum ve bundan öyle korkuyordum ki... hâlâ da korkuyorum. Bu denemenin bir taslağını Robert'a yollayıp ondan aklımda kalanları teyit etmesini istediğimde, seneler sonra hâlâ mezuniyet konuşmamdan dolayı tuhaf bir suçluluk duyduğumu fark ettiğini söyledi bana. "Ama dediklerin laf sokmalı, mikrofonu yere bırakmalı bir şey değildi," diye yazmıştı bana. "Çok insani bir sevgi gösterisi gibi gelmişti."

Houston dışında bir yerde, şimdikinden farklı bir zamanda büyüyseydim hâlâ dindar olur muydum merak ediyorum. Bu kendini yok etme hissine –ya da yalnızlık ve mücadeleye veya Carson'ın üç kadını gibi yazmaya– dört elle sarılıydım ve buna ancak Tanrı üzerinden erişebilseydim ne kadar farklı biri olurdum merak ediyorum. Ekstaziye olan eğilimim bütün olanlardan sonra bile hâlâ inan-

maya devam ettiğimin bir işareti mi yoksa tam da bu coşkunluğa olan eğilimim yüzünden mi bir zamanlar inanıyordum bilmiyorum.

Küçükken hissettiklerimi, suçluluk ve cömertliğe açık, yalın bir yaratıymışım gibi hissettirdiği için mi uyuşturucu kullanmaya devam ettiğimi merak ediyorum bazen. İlk kez mantar denediğimde mükemmel, hüküm giymiş ve kurtarılmış hissetmiştim; biri bana cennete gideceğimi söylemişti sanki. Bir kumsalda yürüyordum ve her şey “Kumda Ayak İzleri”nin klişe, psikotik mantığındaki gibi bir araya geldi. İlk kez asit kullandığımda ânında Tanrı’yı tekrar gördüm; etrafımdaki ağaçlar ve bulutlar varlıklarıyla ışıldıyordu, tıpkı Musa’nın yanan çalısı gibi. Tamamen aklımı kaçırmış bir şekilde bir mendile, “Tanrı’nın varlığında son bulmayan hiçbir şeyi algılayamıyorum, bu aydınlanmayı sonsuza dek yozlaşmış hallerde yaşıyor gibiyim,” yazmışım.

Yakın zamanda bunu tekrar yaparken buldum kendimi; bu sefer çölde, delilik, ceza ve aydınlanmanın daimi mekânında, açık mavi gökyüzü boyunca kıvılcımlar saçıp iz bırakan acımasız, kavruk, akkor güneş ile rüzgârın olduğu bir vadiye, tepenin başındaki bir evdeydim. Evden çıkıp vadiye yürüdüm, çalıların arasında dolaşırken uyuşturucunun etki etmeye başladığını hissettim. Kuru çalıların rengi parladı –yeşeriyordu– ve bir sinekkuşu yanımdan öyle hızlı geçti ki donup kaldım. Hayatımda ilk kez Weil’in yok olma fantezisini mutlak bir şekilde deneyimledim. Aldığım her nefes gü-rültüyle yankılanıyor gibiydi, saf olmayan bir yansıma. Etrafı, orada olmadığım zamanki haliyle görmek istiyordum. Bir dokuyu çektiirmiştim ve şimdi her şey dalgalanıyor gibiydi. Yok olmanın ucuna gelmiştim. Saatlerce ışığın kör edici sarmalını ve bulutların batıya hareket edişini izledim, günah çıkardım. Günbatımında gökyüzü, kilometrelerce uzanan şakayıklarla kabardı, benden bir kol boyu uzaklıkta bile değildi ve hepsi bir ziyaret, Tanrı ciğerlerimdeki nefesin yerini alıyormuş gibi hissettiriyordu. Hüngür hüngür ağladım. Benden uzaklaşacağını bildiğim bir sevgi tarafından hırpalanmış, kendimi bu duruma getirmek için denediğim her şeyden utanmış, şimdi bununla karşılaşmanın lütfuyla aşağılanmışım. Sonunda zar zor içeri döndüm ve aynaya baktım. Gözlerimin etrafına siyah makyaj bulaşmış, yüzüm kızarmış, dudaklarım şişmişti; dudak-

larıma beyazımsı bir şey yapışmıştı ve silinmek bilmiyordu. Uyuşturucu bağımlısına benziyordum. Bir parça kâğıt bulup mürekkebin nefes alıyormuş gibi göründüğünü fark ederek üstüne yazdım: “Hayatımda, çaresizliğe anlayışla yaklaştığım durumlar, Tanrı’yla yüz yüze olduğumdan emin olduğum durumları.”

Gerçeğin mi peşindeyim yoksa gerçeğin kayıp giden ömrüne mi tutunuyorum veyahut bunların hiçbirinin önemi var mı bilmiyorum. Belki de sadece içimdeki iyinin –spontane olmanın, adanmışlığın, tatlılığın– ve en kötü yanlarımın da –pervasızlık, boşluk, yanıltmacanın– kaynağının coşkunuğa olan eğilimim olduğunu hatırlamayı umuyorumdur. Kendimi, iki türden pazar gününün de bana ait olduğu sanrisından kurtarmaya çalışıyorum. Bir şeye dair hissedilenler, o şeyin kendisi değildir. İki şey birbirinin yerine geçemezken, bu mümkünmüş gibi davranmak sevgi değildir. *Revelations of Divine Love*’da Julian Norwich günahı “yaraşır” olarak betimler, bu da “yararlı” ve hatta “münasip” olarak da çevrilebilir. “Günah işlemiş olmaları onları utandırmaz,” diyordu Norwich, “cennetin saadeti de öyle, zira orada günahlarının izi şana dönüşür.” Fakat sonra, kitabın sonunda okuru, eserinin “günah işlemenin ve şeytanın kölesi olmuş birinin aklında yer etmemesi” gerektiğini söyleyerek uyarır. “Keyfinize ya da zevkinize göre yazılanları seçip çıkarmamaya ve kalanını kulak arkası etmemeye dikkat edin, çünkü bunu ancak sapkınlar yapar.”

Peki, kendi şanımızı bir kenara bıraktığımızda geriye ne kalıyor? 2000 güzünde DJ Screw giyinik halde, stüdyosunun banyosunda ölü bulundu. Yirmi dokuz yaşındaydı. Elinde bir dondurma ambalajı tutuyordu. Otopside adli tabipler vücudunun kodeinle dolu olduğunu buldu; kanında Valium ve PCP akıyordu. Kalbi genişlemiş, devasa bir hal almıştı. Smithville’deki cenazesinde yaşlılar ilahi söylemiş ve rap’çiler şarkılara eşlik ederek sessizce kafalarını sallamıştı, diye yazmıştı Michael Hall, *Texas Monthly*’de. Nasıl kasetlerini almak için bir zamanlar evinin önünde sıraya girdilerse şimdi de insanlar kilisenin dışında sıraya girmiş, müziğini nasıl dinledilerse onun da yasını öyle tutmuşlardı; Screw gazetecilere ne demiş olursa olsun sound’u uyuşturucu âlemine benziyor, bütün bu maddelerin akışını, karanlık, anonim ve kıvrılıp duran otoyollarını taklit ediyor-

du; bir şehrin kalbine ve damarlarına sızan, birbirlerinin yanından arabaları içinde geçip giden insanların ritmi ve hızını ayarlayan gizli ve yüce bir günahı.

Screw'un öldüğü sene otobüse bindim ve binlerce çocukla beraber doğuya, Alabama'ya doğru gittim. İn cinin top oynadığı bir kumsalda toplu vaftizlere katıldık, herkesin karanlıkta ağladığı büyük ayinlerde ellerimizi havaya kaldırdık. Dönüş yolculuğunda otobüste birbirimizi sarsıp kurtarılmış olduğumuzu konuştuk tüm gün. Sonrasında tatlı şerbetle sarhoş olmuş halde yıldızları izleyip, arkadaşımın havuzunda yüzerken mutfak tezgâhında sıra sıra kokain çeken de bu seyahate katılan oğlanlardandı. Bazı kurumlar var ki -uyuşturucular, kilise ve para- Houston'daki beyaz zenginliğin üstyapısı ile altındaki siyah ve kahverengi kültürün kalbiyle uyum sağlar. Vecd gibi bazı duygular erdem ile namussuzluk arasında kırılmaz bir bağ oluşturur. Bir aydınlanmaya tutunmak için ona inanmanıza gerek yoktur; birtakım üstgeçitleri, o endüstriyel manzaranın soğuk ve kalpsiz kıvrımları altındaki ve üstündeki ani açılırları hatırlamanıza, uzaklara doğru uzanan beyaz ve kırmızı yanıp sönen ışıklardan ırmağı, evlerin, hastanelerin, stadyum büyüklüğünde kiliselerin üstünde parıldayan sefih göğü, kanınızın uyuşturucular, müzik ya da kutsallıkla damarlarınızda attığını anımsamanıza gerek yoktur. Hepsi bir bütünlük serabı gibi gelebilir: Etrafınızdaki on binlerce kilometrekarede yaşayan tıklım tıklım, milyonlarca insanın aynı şeyi yapması, aynı maddelerin etkisi altında araba kullanması, kendilerine ait bir din gibi gelen müzikle aynı pazar günlerine saygı göstermesi. "Hayatımız bir imkânsızlık, bir abesliktir," diye yazmıştı Simone Weil. "İstedığımız her şey koşullarla ya da o koşullara bağlı sonuçlarla çelişir... Bunun sebebi bizim de bir çelişki olmamızdır; yaratık olmamız, Tanrı olmamız ve sonsuz bir şekilde Tanrı'dan başka olmamızdır."

Yedi Dolandırıcılık Hikâyesiyle Bir Kuşağın Tarihi

Billy McFarland yirmi iki yaşında başlamıştı dolandırıcılığa. 1991’de, şehir planlamacısı ebeveynlerin çocuğu olarak doğmuş, dokuz ayını Bucknell’de geçirdikten sonra bir girişim hızlandırıcısına kabul edilmiş, ardından Spling adlı sahte bir şirket kurmak için oradan ayrılmıştı. (Crunchbase bu şirketi “içerik sunumlarını optimize ederek markaların medya etkileşimini ve pazarlama kârını artırmalarında yardımcı olan, teknoloji odaklı reklam platformu” olarak betimler. Sene 2011’di, böyle şeyleri dümdüz bir surat ifadesiyle söyleyebileceğiniz zamanlardı; bir keresinde kadınların oy kullanma hakkının demokrasiye zarar verdiğini yazan, liberter risk sermayedarı ve Facebook’un kurucu üyelerinden Peter Thiel’in, okulu bırakan girişimcilere yüz bin dolarlık burslar verdiği seneydi.) 2013’te McFarland, Magnises’i kurdu; sosyal statüsü yükselen Y kuşağından gençlere senelik, kuşku uyandıracak derecede mütevazı bir iki yüz elli dolar karşılığında VIP etkinlik biletleri ve bir gece kulübüne giriş izni veren bir şirketti bu. Magnises üyelerine, halihazırda var olan bir kredi kartına ait manyetik bandın kopyasına sahip ama başka herhangi bir avantajı olmayan “özel” siyah kartlar veriyorlardı; şirketin kendi gibi kart da sadece göstermelikti.

Magnises (“Hiçbir şeyin Latincesi değil,” diyordu McFarland) heyecanlı basın ve özel bir havalılık yaymak isteyen genç New

York'lulardan oluşan, sınırsız bir topluluktan avladıkları, gittikçe büyüyen bir üye havuzunun dikkatini çekiyordu. "Billy McFarland mükemmel bir ağ oluşturmanıza yardım etmek istiyor," demişti *Business Insider*, Magnises'i "herkese siyah kartların verildiği ve herkesin New York'un teras katı dairelerinde partilediği, elit Y kuşağı gençleri için bir kulüp" olarak betimliyordu. Bu altın çağ bir sene bile sürmedi. Üyeler pahalı ama gösterinin olduğu gün gizemli bir şekilde geçerliliğini kaybeden tiyatro ve konser biletleri satın alıyordu. McFarland zorlama reklamlarla üyeleri mesaj yağmuruna tutuyordu: "özel bir network yemeği" kişi başı iki yüz yetmiş beş dolar, kurye ile teslim edilen uçan kaykaylar. "Bu arada, hafta sonu için şoförlü Maserati de hazır. İstiyorsanız haber verin." Bazen bu tekliflerine tuhaf bir şekilde rap'çi Ja Rule dahil oluyordu. 2016'nın ilk günü şöyle bir mesaj attı: "İyi seneler! Ja Rule yeni bir şarkı üstünde çalışıyor ve isminizi, lakabınızı, şirketinizin adını vs. Dört yüz elli dolar karşılığında yeni çıkacak single'ında söyleyebilir. Beş kişilik yer kaldı. Haber edin!" Sonrasında karşı karşıya gelen, neredeyse aynı anda Hulu ve Netflix'te çıkan –ben Hulu'nunkine çıktım ama McFarland'ın aksine belgesele çıkmam için bana büyük meblağlar ödemedi– McFarland'ın çöküşü üzerine çekilmiş etik olarak şüpheli belgesellerde, eski Magnises çalışanları işin dolandırma düzenini açıklıyordu: McFarland yerine getiremeyeceği teklifler vaat ediyor, sonra onları yarım yamalak da olsa gerçekleştirmeye çalışırken borca giriyor ve o borcu ödeyebilmek için sahte tekliflerde bulunuyordu vs.

O ocak ayında Magnises, West Village'daki ev sahibinin açtığı davada yüz bin dolarda anlaştı; ev sahibi McFarland'ın bir konutu, ticari işini yürütmek için kullandığından, aynı zamanda evi harap ettiğinden şikâyetçiydi. Sorun değildi. McFarland, Magnises'i Aşağı Doğu Yakası'ndaki Hotel on Rivington'ın teras katına taşıdı. O noktada artık şirket üç milyon dolarlık risk sermayesi edinmişti ama müşteriler usanmaya başlamıştı. "Ponzi dalaverisini açıklarken birkaç kelimeyi değiştirdiğiniz takdirde Magnises'in işleyişini de betimlemiş olursunuz," diyor 2016'da Magnises Townhouse için yazılmış bir Yelp yorumu. Bir diğeri de: "Bu şirketle çalışmaktan kaçınmanızı istirham ederim ve taraflarımdan dolandırıldığım için utanıyorum."

Magnises görünüşte istikrarlı bir şekilde ilerlese de aslında çöküşteydi. McFarland yüz bin üyesi olmasıyla hava atıyordu, ancak hakikatte beş binden az kişi üye olmuştu. Fyre Media adlı yeni bir girişime geçti, burası McFarland'ın hayalinde zenginlerin özel etkinliklerine katılmaları için ünlülere teklif verebileceği bir platform olacaktı. Ja Rule da bu işe dahildi. "Teknoloji, okyanus ve rap müziğe olan ortak ilgileri" üzerinden arkadaşlıklarının iyice serpildiğini söyleyecekti sonrasında gazetecilere. Fyre Media için birlikte para topladılar. Sonra 2016'nın sonuna yaklaşırken McFarland Amerika dolandırıcılık tarihinin en talihsiz fikriyle çıkageldi. Şirketini Bahamalar'daki lüks bir festival üzerinden tanıtacaktı. Geleneksel Fyre Festivali'nin ilki Nisan 2017'de gerçekleşecekti.

Dört ay kala orta çapta bir düğün düzenlemek bile zordur; bu ise, uzaklarda bir kumsalda düzenlenecek on bin kişilik, her şeyin dahil olduğu bir müzik festivali için nesnel olarak bakınca bile imkânsız bir süreydi. McFarland herhangi bir hizmet sunan bir işte çalışmış, garsonluk yapmış ya da asgari ücret karşılığında bir stantta çalışmış olsaydı veya daha önce herhangi bir müzik festivaline gitmiş olsaydı –şaşırtıcı bir şekilde gitmemişti– bunu muhtemelen bilirdi. Onun yerine yirmi beş yaşındaki McFarland, arzulanan herhangi bir gerçeklik var edilebilirmiş gibi yapma prensibi üzerine kurulmuş bir kariyer inşa etmekle meşguldü ve onun inandığına inanan bir müşteri damarına da ulaşmıştı. McFarland bir internet sitesi açtı ve eskiden, Kolombiyalı uyuşturucu baronu Pablo Escobar'a ait olduğunu söylediği özel adada, "Fyre Cay"de hayatta bir kez tadılabilecek bir festivale bilet satmaya başladı. Fyre Festivali pek çok büyük müzisyenin sahneye çıkacağını, tam Instagram'a göre partiler ve süper lüks konaklama imkânları vaat ediyordu. Katılımcılar farklı seviyede lüks konaklama seçenekleri arasından seçim yapabiliyordu; en pahalısı olan "Sanatçı Sarayı", istek üzerine inşa edilen, müstakil bir sahil evinde dört yatak, sekiz VIP bilet ve sanatçılardan biriyle akşam yemeği için dört yüz bin dolar tutuyordu.

Bu sanatçı saraylarını inşa etme gibi bir planları hiçbir zaman olmadı. Ayrıca Fyre Cay de yoktu. (Bir başka Medellin'li kodaman olan Carlos Lehder, Norman's Cay adlı küçük bir Bahama adası ele geçirmişti gerçekten ama McFarland'ın Escobar hikâyesi yalandı.) 2017'nin başlarında McFarland, Fyre Festivali için tanıtım filmi

çekmeye özel jetiyle Bahamalar'a gitti. Filmde mavi dalgalar ve parıldayan kumlar arasında seke seke koşturan mankenler vardı. Başka yüzlerce "fenomen"ın yanı sıra Instagram'da etkinliğin reklamını yapmaları için manken Emily Ratajkowski'ye, Kendall Jenner'a ve Bella Hadid'e para verdi; Jenner tek bir paylaşım için iki yüz elli bin dolar ödeme aldı. Fakat McFarland festivalden ancak iki ay öncesinde festival için mekân bulabildi, Exuma'nın özel olmayan bir adasındaki Sandals Resort'un yanında kasvetli, gri mucurlu bir alan seçti. (Bariz bir son dakika planı bütün katılımcılara Sandals'tan oda ayarlamak olurdu. Hiç değilse Bacardi Üçgeni'nde böyle yapmışlardı. 2016'da bir hafta sonunda Bacardi nedensizce binlerce kişiyi, Calvin Harris ve Kendrick Lamar'ın kumsalda konser vermesini izlemeleri için Bermuda Üçgeni'ne uçurmuştu. Bizi –ben de oradaydım tabii ki– Porto Riko'da büyükçe bir otele yerleştirmiş ve üç günlük açık bar sunmuşlardı. Tıpkı Fyre Festivali gibiydi, ama Bacardi'ninki işe yaramıştı ve üstüne üstlük biz Bacardi'yi dolandırıyorduk. Neyse, McFarland'ın mantığının bir parçasına da olsa anlam verebilmek zor, zira festivali düzenlemek için seçtiği tarihler geleneksel George Town Regatta'nunkilerle çakışıyordu ve adadaki çoğu otel bu sebepten tamamen dolmuştu.)

Martta Blink-182, Major Lazer ve Disclosure başta gelen müzisyenler olacaktı Fyre Festivali'nde. Mekâna bir yapımcı ekibi yollandı. Yetenek yapımcısı Chloe Gordon onlardan biriydi. "Oraya varmadan önce, işlerin bir süredir yapım aşamasında olduğu izlenimi verilmişti bize," diye yazmıştı *The Cut*'ta sonrasında. "Fakat hiçbir şey yapılmamıştı. Festival stantları yerleştirilmemiş, sahne kiralanmamış, ulaşım ayarlanmamıştı." Tuvaletler, duşlar ve konaklama da ayarlanmamıştı. Alanın kendisinde Bahamalı günlük işçiler betonun üstüne kum döküyordu; McFarland sahte havale dekontları basıyor ve parası ödenmemiş taşeronlara paranın yolda olduğunu söylüyordu. Gordon, Fyre Media'nın müzik gruplarını dolandıracağını fark edince işi bırakmış. Bahamalar'dan ayrılmadan önce yetkili "kankalar"a herkesin biletini 2018'e ertelemeleri ve baştan başlamalarının salık verildiği bir toplantıya katılmış. Bu fikri geri çevirmişler. Pazarlama çalışanlarından birinin, "Yapalım gitsin ve efsane olalım be," dediğini yazmıştı Gordon.

Nihayetinde Fyre Festivali tabii ki efsanevi oldu. 2017'nin en neşyle haberi yapılan felaketiydi. McFarland bariz bir şekilde kötü sonuçlanacak operasyonunu son dakikaya kadar devam ettirmişti. Fyre Festivali'nin pazarlamasını yapan ve sonrasında Netflix'in Fyre belgeselinin yapımcılığını üstlenen FuckJerry, neden uçuş bilgilerinin gelmediğini ve çadırların neye benzediğini soran Instagram yorumlarının hepsini sildi. Festivalden önceki hafta McFarland'ın parası yine bitince katılımcılara, festivalde nakit para yerine kullanacakları bilekliklere yüklenmek üzere binlerce doları önden havale etmelerini isteyen e-postalar atıp onları telefonla aradılar. Fakat müzik gruplarından hiçbiri paralarını alamadı ve hepsi, festival başlamadan hemen önce konserlerini iptal etti. Miami'de katılımcıların charter uçuşları bir türlü gelmedi. Festivale gidenlerin bazıları Bahamalar'a kadar gelebildi, orada tıka basa alkolle doldurulduktan sonra dönüştürülmemiş bir alana götürüldüler; orası da UNICEF'in afet yardımı çadırlarına benzeyen çadırlar, sağanak yağmurda sırlıklam olmuş şilteler, katlanır sandalyeler ve çöple dolup taşan kargo konteynerleriyle doluydu. Boş resepsiyon masasında, rüzgârda uçan yırtık, işaretlenmiş kanvas kumaşlar vardı. Gurme yemekler yerine katılımcılara köpük kutular içinde yemek ve pörsümüş marul ve kaşarlı, içler acısı olmasıyla ünlü sandviçler dağıtıldı. Kalabalık paniklemeye ve çalışma kampından hallice bir Coachella'ya benzeyen festivalin fotoğraflarını Twitter'da paylaşmaya başlamıştı. Kıyamet koptu. İnsanlar şilte ve tuvalet kâğıdı istiflemeye başladı. McFarland pes edercesine ellerini havaya kaldırıp insanlara buldukları ilk boş çadırda uyumalarını söyledi. Pek çok insan, oradan kendilerini götürmeleri için yerlilere yalvardıktan sonra Bahama Havalimanı'nda bir odada kilitli kaldı. İnternet, Exuma'dan gelen her haberi burnundan a kalite *schadenfreude* gibi çekti.

2017 Haziran'ında McFarland tutuklandı ve dolandırıcılıkla suçlandı. Festival katılımcılarını dolandırmanın yanı sıra Fyre Media'nın ekonomik durumunu tümüyle tahrif etmişti; o senenin başında şirketin tek bir ayda 21,6 milyon dolar gelir elde ettiğini ve Bahamalar'da 8,4 milyon dolar değerinde arsa sahibi olduğunu iddia etmişti. Bir dizi şirketi ve işçiyi kazıklayıp kandırmış, birçoğu da Fyre Festivali sayesinde her sene muazzam bir gelir elde edecekleri sözüne

inanan Bahamalıları. Yine de buna aldırış etmeden McFarland dolandırmaya devam etti: O yazın sonunda bir teras katı daireye kapanıp NYC VIP Access adında bir şirket üzerinden özel etkinlikler için yüz bin dolar değerinde bilet sattı, bu etkinliklerin bazılarını tamamen uydurmuştu. 2018’de yapılan federal bir şikâyeteye göre McFarland, yeni girişiminin arkasına saklanarak Fyre Festivali katılımcılarını *tekrar hedefine almış* ve en yüksek yıllık geliri olan müşterilerin bir listesini çıkarmıştı. Bu detayı okuduğumda neredeyse hayranlık denebilecek bir şey hissettim. Gerçek zamanlı sosyal medya kaosunun ortasındaiken Ja Rule’un Twitter’da Fyre Festivali’nin “DOLANDIRICILIK OLMADIĞINI” söylemesini düşündüm. Bu söz adeta bir kurdele kesim seremonisi görevi görüyordu. *The New York Times*’ın “Instagram filtresinden geçmiş Gatsby” olarak betimlediği McFarland’ı kuşağının en ünlü dolandırıcısı ve Fyre Festivali’ni de sıradan bir dolandırıcılık değil, en büyük dolandırıcılık olarak ilan etti; Amerika’nın ilk büyük, tümüyle Y kuşağına ait dolandırma etkinliğiydi.

Fyre Festivali, önceki on sene boyunca yavaş yavaş ama daimi bir şekilde ülkenin karakterini değiştiren ve dolandırıcılığı –kazanç adına güven suiistimal etmeyi– bundan sonra hayatın normu olarak gösteren, gittikçe artan gücü ve hızıyla Dolandırıcılık Dağı’ndan aşağı yuvarlandı. Bu olay Donald Trump’ın seçilmesinden sonra yaşandı; tipik Amerikan ruhunun dolandırıcılık olduğunun inkâr edilemez, utanç verici bir kanıtı. Güler yüzlü feminist girişim dalgasından ve kadın girişimcilerin zengin olmayı ikna edici bir şekilde, ilerici siyaset olarak göstermesinden sonra yaşandı. Bir yandan dünyayı daha rahat ve güzel bir yere dönüştüreceklerine söz verirken öte yandan ekonomiyi parçalayan, sonra bir de üstüne parçaları birleştirebilmek için tutkalcıdan tutkal almaya gidebilsinler diye insanlara ucuza araba kiralayan Uber ve Amazon gibi şirketlerin yükselişinden sonra yaşandı. Benliklerimizin, ilişkilerimizin ve kişiliklerimizin sadece üstünden para kazanılabilen şeyler değil, üstünden para kazanılmasına muhtaç bırakan bir dünya yaratmak için yenilebilir narsisizm kaynağımızdan faydalanan realite şovları ve Facebook’un ortaya çıkışından sonra yaşandı. Üniversite ücretlerinin zirve yapmasından ve mezunları düşük maaşlı ve taahhütlü işlere, dünya tarihine geçecek denli bir ekonomik eşitsizliğe sürüklenme-

sinden sonra yaşandı. Son olarak da, muhtemelen Y kuşağı döneminde para kazanmanın en kolay yolunun dolandırıcılık olduğu bilincini doğuran 2008 ekonomik krizinden sonra yaşandı.

Kriz

1988’de yirmi yedi yaşındaki Michael Lewis, dünyanın ilk mortgage destekli sigortasını satan banka olan Salomon Brothers’taki işinden istifa edip *Yalancının Pokeri* adlı kitabı yazdı. Kitap, federal serbestleştirme sonrasındaki senelerde Wall Street’in halini anlatıyordu. Bu dönem, kendini aşırı manipülasyon ve kazanç dünyasında bulan bilgili, müstehzi ve şanslı aktörlerle endüstrinin serpildiği bir dönemdi. Deneyimsiz, yirmili yaşlarındaki Lewis kendini milyonlarca dolarlık varlığın yöneticiliğini yaparken bulmuştu, ancak neler olup bittiğini tam anlamıyordu. 2010’da o döneme geri baktığında Lewis şunu gözlemliyordu: “Bütün her şey hâlâ bana akıl almaz geliyor... Durumun sürdürülebilir olduğunu düşünmüyordum. Er ya da geç birileri benim ve aşağı yukarı benim gibi olan başkalarının dolandırıcı olduğunu anlayacaktı.” *Yalancının Pokeri*’nin bir dönem kitabı olarak kalacağını, “koca bir milletin ekonomik aklını nasıl kaçırdığı”nın bir belgesi niteliği taşıyacağını düşünmüştü. 2008 krizinden sonra seksenler ekonomisinin ilginç algılanacağını tahmin etmemişti.

Lewis bu krizden *Büyük Açık*’ta bahseder; *Büyük Açık*, 2000’ler ortasındaki emlak piyasasını şişirmek ve sonra da uçan konut sahibi sorumluluğu seviyelerini paraya çevirmek için bankacıların kullandığı karmaşık mekanizmaları ve bütün sistemin kaçınılmaz bir şekilde nasıl çöktüğünü anlatır. Yıkıcı kredilere karşı yasalar 2004’te kaldırılmıştı, bu yasalar mortgage’lerin onları hiçbir zaman ödeyemeyecek insanlara da verilmesine izin veriyordu; bu da ev sahibi olabilecek insan havuzunu dipsiz bir kuyuya dönüştürüyordu. Bazı piyasalarda ev fiyatları yüzde seksen arttı. İnsanlar konut kredisi çekerek evlerini finanse ediyordu; bu sistem ev fiyatları arttığı sürece işe yarıyordu, fiyatlar da insanlar ev satın almaya devam ettikçe artmaya devam ediyordu. Sistemi devam ettirebilmek adına mortgage’ler her önüne gelene verilmeye başlandı: Mali evrak, kredi kontrolü ya da önden bir miktar para vermeden kredi çekebilmek mümkündü. Yük-

sek faizli kredilerden birinin adı NINJA'ydı, hiçbir geliri, işi ya da varlığı olmadan kredi çekenlere verilen addı bu. Ekonomi endüstrisi bu sistemin kırılganlığını muğlak şartlar ve gereçlerin ardında saklıyordu: Bu gereçler teminatlı borçlanma yükümlülükleri, yani kof mortgage'lere yapılan ödemeler üzerinden tazmin edilen borç yığınları, ve sentetik teminatlı borçlanma yükümlülükleri, yani o kof borçlara yapılan sigorta ödemeleri üzerinden tazmin edilen borç yığınlarıydı. *Büyük Açık*'ta genç bir bankacı Lewis'e, "TBY'nin ne olduğuna baktıkça, 'Siktir, bu tam bir deli işi. Bu dolandırıcılık,' diyorduk. Belki mahkemede kanıtlayamazsın. Ama bu dolandırıcılık," der.

Emlak balonu büyürken üniversiteye gidiyordum ve ülkedeki diğer her şey aynı, jet hızındaki yoldan ilerliyor gibiydi. Goldman Sachs ve McKinsey kampüsümüze geldi ve en ateşli sınıf arkadaşlarımı, kapora ve özel okullar için paranız olacağını garantileyen türden bir hayata çağırdı. Tamamen koşuşturma, parıltı ve coşturma üzerine kurulu şovlar olan *America's Next Top Model* ve *Project Runway*'i ve de dünyanın, uzun granit mutfak tezgâhları, loş ışıktaki aydınlanmış stucco duvar boyaları, palmiyeler ve sonsuzluk havuzlarından oluşuyormuş gibi görüldüğü *Laguna Beach*'i izliyordum. Sınıf atlamak oksijen gibi geliyordu, sıradan ve yaygın. Amerikan Rüyası üzerine bir tez önerisi yazmıştım. Sonra 2007'de konut fiyatları düşmeye, ev sahipleri dalgalar halinde borçlarını ödeyememeye başladı. Ne zaman öğrenci merkezindeki televizyonların önünden geçsem, haczedilmiş evlerin önündeki kaldırımlarda eşyalarını korumaya çalışan ailelerin haberini yapıyor gibiydiler. Gece geç saatlerde kendimi dizüstü bilgisayarına gözlerimi dikmiş, utanarak yazdıklarımın üstünden geçerken buluyordum. Göçmenler ve Amerika'nın büyümesi için bilinmezliğin ne kadar önemli olduğu üzerine yazıyordum. Fakat arka plan birden zenginlikten çöküşe dönmüştü.

2008 Eylül'ünde ilk iflas edenler Lehman Brothers oldu. AIG hemen peşlerinden geldi ve 182 milyar dolar federal parayla kefaletleri ödendi. (2008'in sonunda 61 milyar dolarlık kayıp ilan etmelerinde rağmen -tarihte herhangi bir kurum için en kötü üç aylık kayıp- AIG ertesi sene mali hizmetler departmanına toplam 165 milyon dolarlık ikramiye verdi.) Ardından küresel gerileme başladı. İşsizlik ve ekonomik eşitsizlik tavan yaptı. 2005'ten 2011'e kadar bir hanenin ortalama varlığı yüzde otuz beş düşecekti. Başka ülkeler

olsa buna sebep olan bankacıları hapse atardı. İzlanda, 2008'e kaddarkı suçlarından dolayı yirmi dokuz banka müdürünü cezaya çarptırdı; bir CEO beş seneliğine hapse atıldı. Fakat Amerika'da bütün bankacıların kefaleti devlet tarafından ödendi. Bütün olan bitenlerden sonra çoğu daha da zengin oldu.

Ekonomik kriz klasik bir dümen, düzenbazlar tarafından icra edilen bir güven oyunuydu. Resmî olarak dolandırıcı sıfatını alan ilk kişi, *The New York Herald*'ın 1849 yazında suçlarını haber yaptığı, bazen Samuel adıyla da bilinen William Thompson adlı basit bir suçluydu. "Son aylarda 'Güvenilir Adam'¹ ismiyle bilinen bir adam şehri geziyor," diye başlıyor makale. Düzgün bir takım elbise giyen Thompson yabancıların yanına gider, nazıkçe hoşbeş ettikten sonra, "Acaba bana saatinizi yarına dek emanet edecek kadar güvenir miydiniz?" diye sorardı. Herald'ın yayımlamayı sürdürdüğü Thompson hakkındaki makaleleri öyle eğlenceliydi ki "güvenilir adam" lakabı tuttu. Fakat Thompson aslında epey kötü bir düzenbazdı: Başka adlarla anılan fırsatçılar çok daha uzun süredir başarılı bir şekilde insanları dolandırıyordu. Gerçek dolandırıcılar sizden kol saatinizi ya da kendilerine güvenmenizi istemezdi. Öyle davranırlardı ki bunları ona verebildiğiniz için kendinizi şanslı sayardınız; at yarışında kazanacağı kesin bir ata para yatırmaya, inanılmaz başarılı bir yatırım fonuna paranızı koymaya ya da var olmayan bir parti için Bahamalar'a uçmaya hevesleniyor olurdunuz.

1849'da, Thompson tutuklandıktan üç gün sonra *Herald* gazetesi isimsiz bir başyazı yayımladı, adı da "Büyük Ölçekli bir 'Düzenbaz'" dı. Thompson'ın Wall Street'te çalışmamış olmasından dolayı alaycı bir şekilde üzgün olduklarını belirtiyordu.

Düzenbaz'ın dehası Broadway'de küçük bir ölçekte kendini gösterdi. Onların dehası Wall Street'te kullanıldı. Aradaki tek fark bu. Düzenbaz bir avuç kol saati elde etti. Onlar ceplerine yüz milyonlarca dolar indirdi. O bir düzenbaz. Onlar dürüstlük emsali. O bir serseri. Onlarsa finansör. O polis tarafından tutuklandı. Onlar toplum tarafından sevildi. O, hapishane yemeği yiyor. Onlar

1. Confidence Man. Confidence, güven anlamına gelse de "con-man" şeklinde kullanıldığında düzenbaz, üçkâğıtçı anlamına gelir. (Ç.N.)

sarayın lüksünün tadını çıkarıyor... Gerçek “Düzenbaz”a, Wall Street’in “Düzenbaz”ına, şehrin yukarı kısmındaki sarayın “Düzenbaz”ına, fakirlerden ve orta hallilerden yağmaladıklarıyla semirip şişmanlayan “Düzenbaz” a çok yaşa!

Thompson’a iğneleyici bir tavsiyede bulunarak makale devam ediyor:

İç işlerinin geliştirilmesi için bir başka büyük entrikanın afilli bir ilanını yayınlaması gerekirdi... Tümüyle kendi şartlarına göre yapılmış sözleşmeler yapması gerekirdi. Fakirler ve orta hallilerin güvenerek verdiği parayı yozlaşmış ve ahlaksız bir şekilde harcayarak borçlanmış bir şirketi işe dahil etmesi gerekirdi. Hisse sahiplerini iflas ettirmesi gerekirdi. Bütün firmayı satın “bono” ödemelerinin hepsini kendine alması gerekirdi. Bu “güven” süreci boyunca cömert bir maaş alması ve doğru, münasip zaman aralığında vicdanı rahat ve bir milyon dolara sahip olarak erdemli bir rahatlıkla dolu hayata geçiş yaparak emekli olması gerekirdi!

Dolandırıcılık, kâr yapma fırsatı gördüğünüzde elinize geçebilecek her şeyi almanın iyi, önemli ve hatta erdemli olduğu düşüncesi üstüne kurulan bu ülkenin DNA’sında var. Bu hikâye ilk Şükran Günü kadar eskidir. Hem dolandırıcı hem de dolandırıcının hedefindeki kişi bir durumdan faydalanmak ister; aralarındaki fark, dolandırıcının başarılı olmasıdır. 2008 ekonomik krizi, bir kişinin Amerika’da kendini ekonomik olarak güvenceye almasının en iyi yolunun başka insanları sömürmek olduğu gerçeğinin gösterişli, uzatılmış bir ispatıydı. Bu gerçek hep vardı ama her şeyi kapsamaya başladı. Y kuşağında olduğu gibi, tam yetişkinliğe geçerken edinilecek kötü bir ders.

Öğrenci Borcu Felaketi

Ekonomi krizden sonra ABD’de neredeyse her dört mortgage’li evden biri battı, ev sahiplerinin bankaya borçlu olduğu miktardan daha düşük ederleri oldu. Nevada’daki evlerin yüzde altmış beşi batmıştı; Arizona’da yüzde kırk sekizi, California’da ise üçte birin-

den fazlası. (Tahmin edileceği üzere kredi çekenlerin çoğu 2005 ve 2008 arasında ev satın almıştı.) Ev sahibi borcu, ABD'deki ev borçlarının en büyük kaynağıdır. Uzun bir süre boyunca ikinci en büyük kaynak, araba borcuydu. Fakat 2013'te öğrenci borcu, bir kuşağı şekillendiren en büyük ikinci sahtekârlık, araba borcunun yerini aldı.

Enflasyona göre hesaplandığında, özel üniversitelerde eğitim ücreti şu an 1974'e kıyasla üç kat daha yüksek. Devlet okullarında ise eğitim ücreti dört misline çıkmış durumda. Buna kıyasla araba fiyatları dengeli bir şekilde ilerledi. Ortalama gelir ve asgari maaş ise neredeyse hiç değişmedi. Doksanların ortasında bir noktada bir öğrencinin çalışarak üniversite okuması imkânsız hale geldi ve maddi destek ise, öğrencilerin ihtiyacı olan ile sahip oldukları arasındaki farka ayak uydurmaya yaklaşmadı bile. Y kuşağının ömrü boyunca biriken borç miktarı *iki katına* çıktı: 2003 mezunları için mezuniyet esnasındaki ortalama borç 18 bin dolar civarındaydı; 2016 mezunları için bu rakam 37 bin doların üstündeydi. Üniversite mezunlarının üçte ikisinden fazlasının mezun olurken kredi borcu var ve lisansüstü diplomasına sahip olanların neredeyse çeyreğinin yüz bin dolar ya da daha fazla borcu var. Durum bazen öyle acımasız hale geliyor ki ancak bir suç işlemek yakışır gibi geliyor. Otuz yıllık bir Stafford kredisinden otuz yedi bin dolar borç aldığınızda faiziyle elli bin dolardan fazla geri ödemeniz gerekiyor. Kamu Hizmeti Borç Affı programı, başvuranların yüzde doksan dokuzunu reddetti. Bugünlerde kredi çeken bir öğrencinin batması çok kolay; ödedikleri para kadar ederi olmayan bir diploma için borçlanıyorlar.

Emlak balonu ile eğitim ücreti balonu arasında pek çok benzerlik var. Eşikaltı ipotekler gibi kâr amaçlı üniversitelerdeki öğrenci kredileri neredeyse her zaman kötü niyetle uzatılıyor. Obama yönetimi öğrenci kredi endüstrisinin büyük bir kısmını 2010 Uygun Bakım Yasası'nın bir parçası olarak devletleştirdi; yani, teminat altına alınan borç ağı devlet meselesidir ve hızla büyümekte. Öğrenci borcu 2018'de 1,5 *trilyon* doların üstüne çıktı. Fakat emlak borcu ile eğitim borcu arasında bir büyük fark var: En azından şimdilik, ABD'deki hayat kalitenizi artırmak istiyorsanız, hayalinizin evinden vazgeçtiğiniz gibi diplomadan vazgeçemiyorsunuz.

Bu sırada eğitim masrafında artışlar, öğrencilerin aldığı eğitimi geliştirmeye yaramadı. Fakülte işleri, çoğu işkolunda olduğu gibi

dengelessiz ve istikrarsız bir hal aldı. Maaşlar artmıyor. 1970’te üniversitedeki fakülte çalışanlarının yüzde sekseni tam zamanlı çalışıyordu; günümüzde yarısından azı tam zamanlı çalışmakta. Üniversiteler eğitim ücretinin getirdiği dolarlar için yarışırken paralarını stadyumlara, son model spor salonlarına, havalı yemekhanelere harcıyorlar; bunların masrafı da eğitim ücretlerine yansıyor. Bir başka deyişle, kurumların piyasada hayatta kalma ihtiyacı öğrencilerin aynı şeyi mezun olduktan sonra yapabilme yetilerini engelliyor. Teminatlar, imtiyazlar ve güvenlik istikrarlı bir şekilde iş piyasasından koparılıp atılırken, bu tarz borçları ödemek de aynı derecede zorlaşıyor.

2005’te Amerikalı işçilerin yüzde otuzu taşeron işçi, sözleşmeli işçi, yarı zamanlı işçi ya da serbest meslek çalışanıydı. Artık bu sayı yüzde kırk ve giderek artmakta. 2007’den 2016’ya kadar istekleri dışında yarı zamanlı çalışan (yani tam zamanlı çalışmayı tercih etmelerine rağmen yapamayan) insanların sayısı yüzde kırk dört arttı. Krizden sonraki senelerde, benim yaşımdaki insanların üniversiteden mezun olduktan sonraki on sene içerisinde ortalama dört kez kariyer değiştirdiği bilgisi kulağıma çalınıp durdu. Y kuşağının freelance çalışmayı “tercih ettiklerine” dair hikâyeler hâlâ dönüyor. Bundan çıkarmamızı istedikleri sonuç şu olsa gerek: Y kuşağı özgür ruhludur! Esneğiz! Masatenisi olan herhangi bir yerde çalışmaya hazırız! Fakat koca bir kuşak, sırf kişilikleri sebebiyle değişken bir kariyer yolu seçmez. Malcolm Harris’in *Kids These Days* [Zamane Çocukları] adlı kitabında da söylediği gibi Y kuşağının işten işe atlamasının sebebinin miskin, şımarık ya da “koşturmaya” âşık olması olduğuna inanmak, iş piyasasının –her kuşaktan insan için– korkunç bir şekilde dengelessiz ve her geçen gün daha da dengelessizleştiğine inanmaktan kolay. On altı yaşından beri aynı anda birden fazla işte çalışıyorum ve son derece şanslı bir profesyonel hayatım oldu; çoğu Amerikalı gibi ben de işveren destekli sağlık sigortasının bir lüks olduğunu düşünüyorum: Neredeyse ilahi bu avantajın tadını otuz yaşına kadar kariyerimde toplam iki sene, Gawker’da çalıştığım süre boyunca çıkarabildim, orası da sonradan okul terkleri seven, kadınlara oy hakkı verilmemesi gerektiğini düşünen, Trump destekçisi bir milyarder olan Peter Thiel’in açtığı davayla iflasa sürüklendi.

Günümüz ekonomisinde üniversiteler çoğu öğrenciye yüz binlerce dolar ederinde hiçbir şey temin edemez. Kurumların kârı tavan yapmasına rağmen maaşlar kıpırdamıyor. Ortalama bir CEO, ortalama bir Amerikalı işçinin 271 katı maaş alıyor, halbuki 1965'te bu oran sadece 20 kattı. Sağlık sigortası fiyatları afallatıyor –kişi başına düşen sağlık harcaması geçtiğimiz kırk senede *yirmi dokuz kat* arttı– ve hem sağlık sektöründe hem de çocuk bakımı sektöründeki ön saf çalışanların, geçinmelerine ancak yeten maaşlar almasına rağmen çocuk bakımı masrafları tıpkı üniversite ücretleri gibi artıyor. Üniversite diploması ekonomik istikrarı garantilemiyor. Günümüzde, mirasla alınan para dışında böyle bir garantiden bahsetmek neredeyse imkânsız zaten. (Tabii 2019'un "Operation Varsity Blues" skandalında da gördüğümüz üzere pek çok aşırı zengin aile hâlâ üniversite eğitime öyle çok önem veriyor ki düpedüz dolandırıcılıkla, halihazırda iltimas üstüne kurulu bir kayıt sisteminde şike yapmayı göze alıyor ve herkes arasından en az kendi çocuklarının ihtiyaç duyduğu bir üniversite eğitime erişim sağlıyorlar.) Yine de üniversiteler, her gencin başarılı olmak için içinden geçmesi gerektiği pota olarak satıyor kendini. Bu bilinmezlik dünyasında yeni bir fikir doğdu; istikrara giden yolun kişisel bir marka olabileceği fikriydi bu.

Sosyal Medya Dümeni

Y kuşağının en başarılı kişisi otuz beş yaşındaki Mark Zuckerberg olsa gerek, özvarlığı on bir haneli sayılarda gidip geliyor. Düşük bir ortalama alıp 55 milyar dolar özvarlığı olduğunu ele alırsak bu, özvarlığı 11.700 dolar olan ortalama bir Amerikan ailesinden neredeyse *beş milyon* katı paraya sahip olduğu anlamına gelir. Kendisi dünyadaki en zengin sekizinci kişi. Facebook'un kurucusu olarak bilfiil bir ulus devlete hükmediyor: Dünya nüfusunun çeyreği Zuckerberg'in internet sitesini her ay kullanıyor, yani aslında Zuckerberg seçimlerin ne yöne doğru gideceğini, birbirimizle ilişkimizi ve neyin kabul edilebilir ve gerçek olduğuna dair geniş toplumsal tanımları kontrol edebilir. Zuckerberg'in en belirgin karakteri özelliği,

ayırt edilebilir bir kişiliğinin olmaması. 2017’de ABD turuna çıktığında, başkanlık seçimlerine aday olabileceğine dair dedikodular ekmiş, bir yandan da aramızdan biriymiş gibi görünmeye çalışan bir uzaylı havası vermişti. Facebook’un merkezindeki uyumsuzluğun sebebi, kısmen de olsa, herkes arasından *bu* adamın –bir kere sinde farklı tipte kişiliklere sahip olmanın “dürüst olmamak” anlamına geldiğini söyleyen bu adamın– yirmi birinci yüzyılda kişiliğin pamuk ya da altın gibi bir ticari mal olduğunu diğer herkesten daha iyi anlamış olmasında yatıyor.

Zuckerberg’in başkanlığa uygun adaylar dünyasına yükselişi 2003 Ekim’inde, Harvard’da ikinci sınıf öğrencisiyken başladı. Canı sıkılmıştı, blog’una bir şeyler yazıyor ve eski sevgilisi olan “kaltak”ı unutmaya çalışıyordu. Akşam 09.49’da:

Yalan söylemeyeyim, biraz sarhoşum. N’olmuş daha saat on bile olmamışsa ve bir salı gecesiye bugün? Kirkland yurdunun sayfası açık bilgisayarımda ve bu insanlardan bazılarının gerçekten korkunç profil fotoğrafları var. Bazılarının suratlarını çiftlik hayvanlarının fotoğraflarının üstüne yapıştırıp hangisinin daha güzel olduğuna dair oylama açasım var.

Saat 11.10 olduğunda yön değiştiriyor:

Tamam o zaman. Çiftlik hayvanlarını neresine oturtacağım bunun emin değilim (çiftlik hayvanlarına hiçbir zaman yüzde yüz güvenemezsiniz...) ama iki insanı karşılaştırma fikrini sevdim.

“Hack’lemeye başlayalım o halde,” diye yazmıştı gece birden hemen önce.

Zuckerberg Facemash adında bir site açtı; sitede Harvard lisans öğrencilerinin fotoğrafları yan yana konuluyor ve bir tanesini seçmeniz isteniyordu. Orijinal bir fikir değildi: Hot or Not adındaki internet sitesi 2000’de, iki yeni üniversite mezunu tarafından, sokakta gördükleri bir kadının sikilebilirliği konusunda fikir ayrılığına düştüklerinde açılmıştı. (Bu gençler elbette erkekti, başta Hot or Not’ın çakmasını yapmaya çalıştıklarını söyleyen YouTube kurucuları gibi.) Fakat Facemash açıldığında ilk dört saatte siteyi 450 kişi ziyaret etti;

fotoğraflara yirmi iki binden fazla oy verildi. Zuckerberg'in başı belaya girdi ve öğrenciler bu internet sitesinin özel yaşamı ihlal ettiğini söyleyerek ona karşı çıktı; ancak pek çoğu çevrimiçi bir rehber *fikrini* sevdi, böylece kendinizi en kabul edilebilir yollarla akranlarınızla karşılaştırabiliriniz. *Crimson*, Facemash'in "kampüs çapında bir profil sitesine ihtiyacı olduğunun bariz bir işareti" olduğunu yazdı. Zuckerberg, Harvard'ın çok vaktini alacak bir şeyi bir ayda inşa edebileceğini fark edince Facebook'un ilk versiyonunu bir sonraki şubat ayında açtı. İlk iki haftada dört bin kişi üye oldu.

Lise son sınıftayken kendime bir Facebook hesabı açtığımda (o zaman ismi "thefacebook"tu), fevkalade ve narsistik bir rüyaya adım atmışım gibi hissettim. O zamanlar akıbetimi düşünmekle kafaı bozmuş, Cumhuriyetçiler ve günlük Kutsal Kitap derslerinin olmadığı bir ortamda kapalı kalmadığımda kime dönüşeceğimi anlamaya vermiştim kendimi. Arkadaşlarım ve ben çoktan dijital avatarlar kullanmaya alışmıştık –AIM, Myspace, Xanga, LiveJournal vardı– ve Facebook bu konsepti temiz ve resmî bir hale getiriyor gibiydi; sanal bir belediyeye gitmiş ve yeni, proto-yetişkin halimizin kaydını yaptırmış gibiydik. (O zamanlar Facebook üniversite öğrencileriyle sınırlıydı ama 2006'da e-posta adresi olan on üç yaş üstü herkese açılacaktı.) Üniversiteye başladığımda insanlar eve sarhoş gelip kendi Facebook sayfalarına bakmakla dalga geçmeye başladı; günümüzün bitmek bilmeyen sosyal medya sayfalarını kaydırma hareketinin öncüsüydü bu. Konsept daha baştan ilgi çekiciydi: Görünüşte kendinizin daha iyi bir versiyonuna adanmış hakiki, estetik açıdan utanç verici olmayan bir internet sitesi.

O günlerde hepimiz yeni, muhteşem bir ürün kullanıyor gibiydik. Şimdi, üstünden on seneden fazla geçmişken bizlerin, kullanıcıların ürün olduğu bir belit haline geldi. Zuckerberg, Facebook'a üye olanları dolandırmak amacıyla bu işe girişmemiş olsa bile üye olan herkes –aylık 2,72 milyar kullanıcının hepsi (hâlâ da artmakta)– her şeye rağmen dolandırıldı. Dikkatimiz reklamcılara satılıyor. Kişisel verilerimiz piyasa araştırma firmalarına satılıyor, gayriciddi siyasi nefretimiz çıkar lobileri tarafından satın alınıyor. Facebook insanları pek çok kez düpedüz kandırdı: Öncelikle, söylendiğine göre videolarının izleyici istatistiğini yüzde 900'e kadar daha fazla gösterdi ve neredeyse her medya şirketinin strateji değiştirmesine

–ve çalışanların bazılarını işten çıkarmasına– ve var olmayan bir Facebook stratejisine dönmelerine sebep oldu. 2016 seçimleri civarındaki aylarda Facebook, sitede ciddi bir Rus müdahalesi olmadığını iddia etti; halbuki bu konuyu incelemek üzere kurulmuş, içeriden çalışan bir Facebook komitesi böyle bir müdahalenin yaşandığına dair çoktan kanıt bulmuştu. (*Sonra* Facebook, Cumhuriyetçi bir muhalefet-araştırma şirketini işe alıp Facebook’a karşı gittikçe büyüyen muhalefetin itibarını sarsmaya çalıştı.) Netflix ve Spotify gibi başka şirketlerin, Facebook kullanıcılarının özel mesajlarını okumasına izin verdi. Çocukları, ebeveynlerinin parasını Facebook oyunlarına harcamaları için kandırdı, bunun için kullandıkları taktiklere şirkette “dostane dolandırıcılık” deniyordu.

Fakat Facebook kullanıcılarını bile isteye sömürmediği zamanlarda bile kullanıcılarını sömürüyor, iş modelleri bunu gerektiriyor. Facebook’la aranıza mesafe koyduğunuzda bile onun şekillendirdiği dünyada yaşıyorsunuz. Facebook doğuştan gelen narsisizmimizi ve başka insanlarla bağ kurma arzumuzu kullanarak ilgimizi ve davranışsal verilerimizi topladı; bu ilgiyi ve veriyi, davranışımızı manipüle etmek için kullanıyorlar, iş öyle bir noktaya vardı ki Amerika’nın neredeyse yarısı haber almak için Facebook’a bel bağlıyor. Ardından medya, hem okurlara ulaşmak için Facebook’a bel bağladığı hem de bu platformun dijital reklamcılık gelirlerini süpürüp götürmesi karşısında güçlü kalamadığı için –Facebook’u bütün abonelik paralarını cebe indiren bir gazeteci çocuk gibi düşünebiliriz– Facebook da medyanın ekonomik modelini kendi işlerine göre eğip bükmeye başladı: Haberlerin hızlıca dikkat çekmesi ve gören herkeste devamlı yoğun duygusal tepkiler uyandırması gerekiyordu. Bunun sonucu ise, 2016’da, hem ana akım haber kanallarının hem de Facebook’un algoritması tarafından yönlendirilen marjinal haber kanallarının sonu gelmeyen Trump hikâyeleriydi. Zuckerberg’in üniversitedeki kadın düşmanlığı ve çıkarıcılığından istifa etmeye çalışmasıyla başlayan şey, günümüz kâbusunu ve insani ihtiyaçları esasen sistematik bir şekilde yanlış yansıtan bir dünyayı körükleyen bir şeye dönüştü.

Temelinde birçok başka sosyal medya platformu gibi Facebook da laf salatası üzerinden çalışıyor; bağ kurmanın reklamını yapsalar da tecrite sebep oluyor, mutluluk vaat edip korku aşıyorlar. Facebook adı artık kültürümüze egemen oldu, dönemin en endişe verici

yapısal değişiklikleri de duygusal viralliğin münferit, yanıltıcı zerelerinde ortaya çıkmakta. İşyeri önlemlerinin parçalandığını, doğurmaya başlamasına rağmen yolcu almaya devam eden bir Lyft şoförü hakkında yazılmış, onu tebrik eden bir blog yazısında görebiliyoruz. Özelleştirilmiş sağlık sektörü çılgınlığını, yabancı birinin kemoterapi masrafları için açılmış Kickstarter kampanyasındaki zorlama pozitiflikte görebiliyoruz. Facebook'ta en temel insani özelliklerimiz sömürülmeye açık, viral bir mal olarak gösteriliyor. Sosyal potansiyelimiz, insanların dikkatini yönetebilme yetimize, bu da ekonomik olarak hayatta kalabilmemize indirgeniyor. Adil maaşlar ve tazminatlar yerine kişiliklerimiz, hikâyelerimiz, ilişkilerimiz var ve sigortasızken kaza geçirme ihtimalimize karşı bütün bunları internet için güzelleştirebilmeyi öğrensek iyi ederiz.

Facebook, kişiliğin iyi performans gösteren umumi bir avatar olduğu düşüncesini diğer her şeyden daha sağlam yerleştirdi zihnimize. Fakat altı üstü *görünür* olma uğruna kimliğimizi bile satacağımızı fark eden Zuckerberg zaten uzun süredir kuvvetlenmekte olan bir rüzgârı arkasına almıştı. *The Real World*, Zuckerberg sekiz yaşındayken yayınlanmaya başlamıştı, *Survivor* ve *The Bachelor* yayınlandığındaysa lisedeydi. Friendster, Zuckerberg üniversiteye yeni başladığında kuruldu. Facebook'tan kısa bir süre sonra 2005'te YouTube, 2006'da Twitter, 2010'da Instagram ve 2011'de Snapchat geldi. Artık çocuklar TikTok'ta ünlü oluyor, bilgisayar oyuncuları hayatlarını Twitch'te izleterek milyonlar kazanıyor. Siyaset ve kültür alanında en ünlü iki aile, Trump'lar ve Kardashian'lar, benliği sonsuza dek paraya çevrilebilecek bir varlığa dönüştürmek için içi dolu bir şey yapmaya pek gerek olmadığını çok iyi anladıkları için besin zincirinin tepesine çıktı. Belki de içi doluluk, bu oyunun laneti olabilir. Ve sonra alkış kopar, iPhone kameralarının deklanşör sesleri duyulur ve kadın güçlendirme konferansının konuşmacısı sahneye çıkar.

Patron Kızlar

Sonradan olma, sözde gönülsüz ikon Sophia Amoruso 1984'te doğdu, Mark Zuckerberg'le aynı sene. 2014 yılında çıkan biyografisi #PATRONKIZ'ın kapağında, derin V dekoltesi, vatkalı siyah bir elbi-

se giyiyor, bir rüzgâr makinesi kahverengi kısa saçlarını uçururken elleri belinde. San Francisco'daki dairesinden ikinci el kıyafet satan, hırsız bir anarşist olarak 2006'da kurduğu online moda perakendecisi Nasty Gal'in CEO'suydu. Sekiz sene sonra Nasty Gal satışlarından yüz milyonlarca dolar kazanmaya başlamıştı ve şaşırtıcı bir şekilde borçlanmadan işini kurmayı başaran Amoruso, "teknolojinin Külkedisi" olarak övülüyordu.

#PATRONKIZ, Amoruso'nun kendini idealleştirmeye çalıştığı ama böyle bir şeyi yapmaya çalıştığını inkâr ettiği, ilham verici bir kendinden marka yaratma girişiminin uzantısı. "Bir kaideye oturulmak istemiyorum," diye yazar. "Zaten orada oturamayacak kadar dikkat bozukluğum var. Bunun yerine karmaşa yaratmayı ve bu esnada tarih yazmayı yeğlerim. #PATRONKIZ'ı araştırmanızı istemiyorum çünkü bütün bu araştırma sizi aşağı çeker. Başkasının hayatına odaklanmak için harcayacağınız enerjiyi kendi hayatınıza yöneltmek daha doğru." Kitap, popüler feminizmin diliyle pazarlandı –Amoruso başarılıydı, okurları başarılı olmak istiyordu ve başarılı olmak feminist bir projeydi– ama Amoruso bu etiketi reddediyor: "2014, feminizm hakkında konuşmak zorunda olmadığımız yeni bir feminist dönem mi? Bilmiyorum ama öyleymiş gibi yapmak istiyorum."

#PATRONKIZ vasıfsız işlerde çalışmanın değerine eğlenceli ve samimi bir dille hürmet ediyor: Crust-punk döneminde Amoruso bir çiçekçi, ortopedik ayakkabı dükkânında, Borders kitapçısında, alışveriş merkezinde ve Subway'de çalışmış. Kısa süreliğine bahçe düzenleyiciliği de yapmış. Fakat yazdığına göre bu işler "büyük, eğlenceli birer deney"miş; içten içe köşeyi döndüğünde karşısına önemli bir şey çıkacağını biliyormuş. Hikâye tuhaf bir şekilde Külkedisi tadı veriyor, büyü'nün yerini para alıyor. "Yetişkinliğime kapitalizmin bir dolandırıcılık olduğuna inanarak girdim ama onun yerine bir çeşit simya olduğunu fark ettim," der Amoruso. (Dolandırıcılıklar elbette bir çeşit simyadır, boku altına çevirir.) Bir süreliğine geçinmek için hırsızlık yapmış çünkü siyasi görüşü "Büyük Patron için çalışma fikriyle uyuşmuyor"muş. eBay'den sattığı ilk şey, çaldığı bir şeymiş. Ne büyü ama! O satış olmuş onlarca, yüzlerce, binlerce satış ve çok geçmeden Amoruso parayı "maddiyatçı in-

sanlar için maddiyatçı bir arayış” olarak görmeyi bırakmış. “Zaman içinde şunu öğrendim ki para pek çok açıdan insanı özgür kılıyor.”

Yayımlandıktan sonra #PATRONKIZ hemen övgü almaya başladı. Amoruso hakkında *New York*’ta haber yapıldı. İlanlar ve taksiler tatlı bir slogan eşliğinde kitabın reklamını yapıyordu: “Burasi erkeklerin dünyasi olsa bile kimin umurunda?” Birkaç ay sonra Amoruso’nun şirketi yirmi kişiyi işten çıkardı. Sonraki ocak ayında da Amoruso CEO görevini bıraktı. 2015’te birkaç eski çalışan ona ve Nasty Gal’e dava açtı; pek çoğu hamile oldukları için işten çıkarıldığını iddia ediyordu. Bir kadınsa böbrek rahatsızlığından dolayı hastanede yattığı için işten çıkarıldığını söylüyordu. 2016 Haziran’ında *Forbes*’un yılda iki kez çıkan Amerika’nın Kendi Başına Bir Yerlere Gelen En Zengin Kadınları listesinde Amoruso’nun adı yazıldı. 2016 Ekim’inde Nasty Gal iflasını ilan etti. 2017’de #PATRONKIZ’ın televizyon uyarlaması Netflix’te yayınlandı. Amoruso bu dizinin, markasının ve şirketinin bedava bir reklamı olacağını düşündüğünü söylemişti *Vanity Fair* röportajında. Dediğini biraz daha açtı: “Hâlâ bana yararı oluyor tabii.” #PATRONKIZ ilk sezonundan sonra iptal edildi. O noktada artık Amoruso Nasty Gal’den ayrılmış, alevler içindeki bir uzay istasyonundan ayrılan uzay mekiği gibi süzülüp uzaklaşıyordu. Adı Girlboss olan yeni bir şirket kurdu, sloganları ise “Başarıyı kendimize göre yeniden tanımlıyoruz” idi.

Sitesi Girlboss’un “güçlü, meraklı ve hırslı kadınların topluluğu” olduğunu ilan ediyor; “Utanmanın ve sıkılmanın olmadığı bir ortamda büyük ya da küçük hayallerinin peşinde koşan kızlar ve kadınları destekleme konusundaki inançları ve değerleri için özür dilemeyen” bir şirket. İnternet sitesinde şu tip blog yazıları var: “Y Kuşağı bir İşkolik Olarak Öğrendiğim Dört Şey” ve “Rupi Kaur Amansız bir Yaratıcılık Arayışı Üzerine Kariyerini Nasıl Kurdu”. Fakat şirket, etkinliklere yönelik çalışıyor: Girlboss konferanslar, daha doğrusu (Girlboss Mitingleri) düzenliyor, bu etkinliklerin VIP biletleri yedi yüz dolara ve dijital erişim biletleri ise altmış beş dolara satılıyor. “Yarı konferans yarı deneysel ilham verici harikalar diyarı” diyor internet siteleri, “Girlboss Miting’i eskimiş konferans dünyasını kasıp kavuruyor ve yeni kuşak girişimciler, içgirişimciler, düşünce liderlerinin buluşup plan yapmaları ve birlikte büyümeleri için ortam yaratıyor.”

Burada anafikir, kadınlar için fotojenik özgüvenin dünyanın bütün zenginliklerini elde etmenin anahtarı olduğudur. Biyografisinde Amoruso şöyle der: “Son yedi senede insanlar nasıl kendilerini Nasty Gal üzerinden sattığım kıyafetlerin içinde canlandırdıysa, sizin de #PATRONKIZ’ı kullanarak kendinizi istediğiniz her şeyi yapabildiğiniz muhteşem bir dünyada canlandırmanızı istiyorum.” Girlboss Mitingleri’nin de aynı şekilde işleyeceği öngörülmüş: Ağınızı genişletmek, Y kuşağı pembesi ve neon renklerinde arka planların önünde fotoğraf çekmek, sahnede konuşmaya davet edilen türden birine dönüşmeye giden yolda ilk adımı atmak için para veriyorsunuz. Bunun ciddi anlamda feminist bir girişim olarak görülmesi amaçlanıyor ve genelde öyle oluyor da; yıllardır suni, utanç verici ve sonsuz derecede baştan çıkarıcı bir şekilde feminizmin her şeyden önce zengin ve başarılı olduğunuzu herkese göstermek olduğu iddialarının bombardımanına maruz kalan katılımcılar için öyle en azından. (Sonrasında, inanılmaz başarılı ve özenle markalaştırılmış, kadınlara özel ortak çalışma alanı olan The Wing’in kurucuları Audrey Gelman ve Lauren Kassin hem bu açgözlü, gösterişçi enerjiden faydalanıp hem de bilinçli üyeleri, sezgili markası ve dahil etmeye, topluluğa ve güvenli alan yaratmaya adanmışlıklarına dair beyanları sayesinde Wing’i eleştirilemeyen bir yer haline getirmeye çalışacaktı. 2018 Aralık’ında artık beş farklı yerde merkezi olan The Wing, 75 milyon dolar toplamış, fonunu toplamda 117,5 milyon dolara çıkarmıştı. Pek çok yatırımcı kadındı; risk sermayedarları, oyuncular, sporcular. “Bu, kadınların masanın her iki tarafında da olabileceğinin kanıtı,” demişti Gelman.)

Gittikçe büyüyen Girlboss feminizmi hikâyesi aslında Sheryl Sandberg’ün 2013’te Nell Scovell’le birlikte yazdığı manifestosu *Sınırlarını Zorla*’yla başlıyor. *Sınırlarını Zorla* keskin, mantıklı ve etkiyleyiciydi, kadınları hırslarını sahiplenmeye teşvik ediyordu. Sandberg, Facebook’un operasyon direktörüydü ve Facebook’a gelen ters tepkiden seneler önce yazmaya başladığından, lekesiz bir ana akım güvenilirliği vardı: Güçlü, zarif, zengin, çalışkan, evli ve beyaz bir kadındı, bireysel çaba ve çok çalışmayı merkezine alan bir feminizmi savunuyordu. Kitabın başlarında bu yaklaşımının devasa kolektif bir soruna kısmi, özel bir çözüm önerdiğinin farkında olduğu-

nu söylüyor. Kadınların toplumsal engelleri indirmek için güç talep etmesi gerektiğine inanıyor; başkaları ise kadınların güç talep edebilmeleri için o toplumsal engellerin indirilmesi gerektiğine inanıyor. İki yaklaşım da “eşit derecede önemli” diye yazıyor Sandberg. “Kadınları, bu tavuk sorununa dikkat çekmeleri için teşvik ediyorum” –yani bireysel çözümlere– “ama yumurtaya odaklananları da sonuna kadar desteklerim.”

Maalesef tavuğun tadı da daha güzel. Feminizmin bireysel gelişim pratiği ve tatmin vaadi verilince–kendi reklamını yapma ve kendini şımartmaya kolaylıkla dönüşebilen iki kavram– kadınlar seve seve oltaya geldi. Para kazanmak ve harcamak üzerine kurulu bir siyaset, siyaset üzerine kurulan bir siyasetten daha seksidir. Bu yüzden, daha önce kadınların hiç olmadığı kadar özgür ve güçlü olduğu bir dönemde, hayatlarımızı siyasi açıdan anlamaya hazır olduğumuz bir dönemde genişletilmiş üreme hakları, eşit maaşlar, devlet tarafından zorunlu hale getirilen ailevi durum izni, sübvans edilmiş çocuk bakımı ve daha yüksek asgari maaş yerine, şirketlerin destekleyebildiği, üstünde “Erkek Gözyaşları” yazan bardaklar, “Harbi Feminist” yazan tişörtlerle birlikte gelen, kendi kendini kutlayan bir güçlendirme feminizmiyle karşılaşırız. (2017’de Dior üstünde “Hepimiz Feminist Olmalıyız” yazan bir gömleği 710 dolara satıyordu.) Bize konferanslar verdiler, hem de sonu gelmeyen konferanslar: *Forbes* kadınlar konferansı, Tina Brown kadınlar konferansı, *Cosmopolitan* Eğlenceli Korkusuz Kadınlar konferansı. Arianna Huffington’ın Thrive Global konferansı, kurumsal web konferansları ve telefonu yatağınızdan uzak tutmanıza yarayan altmış beş dolarlık içi kadife kaplı şarj istasyonu satarak “stres ve sürmenaj epidemisi”ni durdurmayı amaçlıyordu. Tam bir şarlatan olan ve kendine gururla She-E-O diyen, yarattığı regl külotu markası Thinx sayesinde medya tarafından kıcı yalanan Miki Agrawal’ın çalışanlarını istismar ettiği ve feminizm hakkında ne bir şey bildiği ne de feminizmi umursadığı ortaya çıkmıştı. Kadınları sistematik bir şekilde daha iyi hissettirecek olan yapısal destekler ve güvenlik ağları yerine özelleştirilmiş na-çözümlerden oluşan, sonu gelmeyen bir bereket boynuzu veriliyor elimize: Yüz serumları, kızılötesi saunalar, vajinaya yumurta şeklinde taşlar sokmayı tavsiye etmesiyle ünlü Gwyneth Paltrow gibi iyi his-

setme guruları ya da Moon Juice adlı şirketi 45 mililitrelik kavanozlarda 38 dolarlık “Beyin Tozu” satan Amanda Chantal Bacon.

Piyasa dostu feminizm kanadında kişisel gelişimin, siyasi gelişimin tahrip edici bir hali olduğu düşüncesi bir gerçek olarak kabul ediliyor. Bu düşüncenin en çetrefilli yanı tamamen yanlış olmasa da eksik ve yetersiz olması. Feminist dolandırıcılar nadiren birini dolandırmak amacıyla yola çıkar ve şüphesiz, bu kategoriye ait olmadıklarını iddia ederler. Tek istedikleri başarılı olmak, erkeklerin kolayca elde ettiği kudrete sahip olmak, istedikleri türden bir hayat sürmektir. Buna sahip olmalıydır zaten, öyle değil mi? Sorun şu ki bireyselliğe öncelik veren bir feminizm, temelinde, kolektife öncelik veren feminizmle ters düşecektir daima. Günümüzde bir kadının, inandığı bir ideolojiye tutunup sonra onu sömürmesinin veya onu ideolojiye ters bir şekilde kullanmasının çok kolay olmasıdır asıl sorun. Günümüz başarı ekosistemi bir kadını tam olarak *buna* teşvik eder zaten.

Bunu biliyorum çünkü kendi kariyerim de feminizmin paraya çevrilebilmesine önemli derecede bel bağlamış durumda. Dolayısıyla bu dolandırıcılık kategorisine çok yakın yaşıyorum, hatta belki içindeyimdir; “feminizmi ciddiye alan kadın” ile “feminist markasını satan kadın” arasındaki bulanık çizginin etik tarafında durmaya çalışıyorum, öyle bir çizgi varsa tabii. Feminist ürünlerden, tarihteki “havalı” kadınlar üzerine yazılan tatlı illüstrasyonlu kitaplardan, ortak çalışma alanlarından, kurumsal panellerden, güçlendirme konferanslarından uzak durdum ama o dünyanın bir parçasıyım ve ondan yararlanıyorum da, içinin boş olduğunu söyleyerek bu dünyayı eleştirsem de ne yaparsam yapayım ben de bu suça ortağım.

Bariz Olanlar

Sınırdı ya da istemsiz ya da neredeyse görünmez dolandırıcılık dünyasında, çok rezil olduğu için ayrıca açılmış bir kategori mevcut neyse ki: Bariz, şüphe götürmez dolandırıcılıklar. Bu tür dolandırıcılıklardan biri, Silikon Vadisi’nin kısa bir süreliğine “ham su”ya ilgi duyduğu dönemde ortaya çıktı. Ham su işlem görmemiş, filtrelenmemiş kaynak suyudur; içi bakteri dolu ve musluktan akan suyun

diş güçlendirici minerallerinden tümüyle yoksundur. 2017’de *Times*’ın Stil bölümü San Francisco Körfez Bölgesi’ndeki ham su mekamları üzerine bir yazı yayımladı:

Bay Battle kendine bir bardak su doldurdu. “Musluk suyu aynı tazelik tadını vermiyor,” dedi. “Bunun sebebi suyun çatıdan aktığını gördüğüm ve çatıdan gelen her şeyin özel hissettiriyor olması mı? Belki de.”

Haberi, kasırğa gibi çarpan bir aşağılama takip etti. Bunun gibi hikâyeler ve neden oldukları neşeli öfke, görünüşte bir çeşit dolandırıcı korumasıdır. Ne kadar aptallar, diye düşünürüz. Geri zekâlılar tenyalı sularını içiyorlar: *Öyle bir şey* satın alacak kadar salak değiliz *biz*. Bu tür hikâyeler sık sık, son derece sağlıksız ve sahte ortamımızdaki sağlık ve samimiyeti içine alan dipsiz hayal kuyusunu paraya çevirmenin girişimciler için kolay olduğu yemek alanında ortaya çıkıyor. Sonra bir çeşit absürtlük veya yetersizlik sınırını geçtiklerinde bu fikre kanan enayilerle dalga geçebiliyoruz.

Ham sudan önce Juicero vardı, yedi yüz dolarlık sıkacak imal etmek için neredeyse yüz yirmi milyon dolar toplayan bir şirket. Juicero’nun iş modelinde meyve ve sebzeler Los Angeles’ta tek tek paketlenecek ve Juicero müşterilerine kargolanacaktı, onlar da bu paketleri Juicero makinesine koyacak, makine paketleri tarayıp kendi veri tabanıyla karşılaştıracak ve sonunda bir bardak meyve veya sebze suyu sıkacaktı. Bir Google Ventures ortağı *The New York Times*’a, bu şirketin “yatırım yaptığı en karmaşık iş” olduğunu söylemişti. Şirketin kurucusu bu sıkacakların, hava aracı kalitesindeki alüminyumdan yapıldığıyla, içinde on tane devre kartı bulundurmasıyla ve binlerce kiloluk güç uygulayabilmesiyle hava atıyordu. Fakat Juicero makineleri piyasaya çıktıktan kısa bir süre sonra Bloomberg, aslında bu makinelere ihtiyacınız olmadığının haberini yaptı. Juicero paketlerini elinizle sıkacak olsanız, sıkakattan *daha hızlı* meyve suyu elde edebilirdiniz. Şirket çok geçmeden alay konusu oldu ve birkaç ay içerisinde kapandı.

Dolandırıcık ve fazlasıyla abartılmış bir şekilde reklamı yapılan bir ürünün arasına kesin bir çizgi çekmek elbette zor olabiliyor. Bunu yapmanın tek yolu, somut bir yalan beyan bulmaktır, tıpkı 2015’te

bir yemek blogger'ının Rick ve Michael Mast'a yaptığı gibi. Mast'lar, Brooklyn'de yaşayan sakallı iki erkek kardeşti, Mumford & Sons üyesi gibi giyiniyorlardı ve on dolarlık el yapımı çikolata üretiyorlardı. Mast Brothers şirketi "çekirdekten çikolataya" türünden, kakao çekirdeklerini kendileri işleyen bir çikolatacı olarak tanıtıyordu kendisini. Fakat sonra Scott Craig adında Dallas'tan bir blogger Mast Brothers'ın "yeniden eritmeci" olduğunu söyleyerek kardeşleri ifşa etti. Yani seneler boyunca fabrikasyon çikolataları eritip tekrar şekillendirmiş, İtalyan işi ambalajlarla paketlenmiş ve satışa sunmuşlardı. Bu hikâye bir başka devasa *schadenfreude* tsunamisi yaratarak önce Mast Brothers'ı, sonra da her zaman olduğu gibi ürünleri satın alan müşterileri alay konusu haline getirdi. *El yapımı bok püsüre siki kalkan kendini beğenmişler bunu hak eder işte!* diyerek kahkaha atıyordu tweet'ler ve blog yazıları. *Üç aylık kira parasını kimsenin adını sanını bile duymadığı festival biletlerine harcayan Instagram bağımlılarının hak ettiği son bu! Bir bardak boktan meyve suyunu sıkmaq için QR koduna ihtiyaç duyacak kadar zengin olanların hak ettiği budur!*

İşte dolandırıcılık haberleri döngüsünün bu acımasız ve tatmin edici noktasında, insanların çoğunun kendini özdeşleştirdiği kişi yavaş yavaş dolandırıcı olmaya başlar ve bu dolandırıcı bir kere biriyle özdeşleştirildi mi, özgün bir Amerikan halk kahramanı –kendini baştan yaratma ve olağanüstü yükselişe olan takıntımızın mantıklı bir sonucu– olacak şekilde tekrar ayarlanabilir. Bariz dolandırıcılar üzerine yapılan haberler, dolandırıcılığı iki yönden de tatmamızı sağlıyor: Dolandırıcının ifşa edilip küçük düşürüldüğünü görmenin zevkini deneyimliyor, aynı zamanda geriye dönüp bakarak dolandırıcının insanları nasıl dolandırdığını izlemenin verdiği doylaylı heyecanı da yaşıyoruz. İnsanları bariz bir şekilde dolandıranlar, dolandırıcılığı hem muhteşem hem de sürdürülemezmiş gibi gösterir. (Gerçekte, aş karşıtlığı hareketinin peygamberleri gibi ciddi anlamda efektif olanlar bunu sonsuza dek yapmaya devam edebilir, yakalandıktan sonra bile.) 2016'da Malachi Love-Robinson adında Florida'lı bir ergen hakkında haber çıktı. Love-Robinson doktor olduğunu iddia ederek kendi muayenehanesini açtığı, sahte belgelerle kendine bir Jaguar almaya kalktığı, ardından da *tekrar doktor numarası yaptığı için tutuklanmıştı*. 2018'de New York'ta çalış-

şan Jessica Pressler, Anna Delvey (bir diğer ismiyle Soho Dolandırıcısı) üzerine o ünlü haberi yazmıştı; gizemli bir Avrupalı aksanıyla konuşan beş parasız genç bir kadın otelleri, özel jet şirketlerini ve birtakım işsiz, sanat dünyasında caka satan tipleri kandırarak onları milyoner bir vâris olduğuna ve hemen geri ödeyeceği birkaç bin dolara ihtiyacı olduğuna zahmetsizce inandırmıştı. Günümüz koşullarında Malachi Love-Robinson ve Anna Delvey gibi kişiler son derece ilham verici. Ardı ardına gelen kadın konferanslarına katılsaydım bana muhtemelen, tam olarak bu türden kendini aldatmanın –her tür mantığa karşı gelerek bir şeye sahip olmanız gerektiğine karar vermenin ve onu edinmek için harekete geçmenin– sizi bu dünyada bir yerlere getireceğini söylerlerdi.

En azından, Theranos'un otuz beş yaşındaki CEO'su ve kurucusu Elizabeth Holmes'un tercih ettiği yöntem buydu. Theranos, devrim niteliğinde olduğu iddia edilen, kendi ürettikleri kan testi teknolojisi aslında var olmamasına rağmen dokuz milyar dolar değerinde bir sağlık teknolojisi şirketi idi. Manik derecede disiplinli, işlem görmekten yıpranmış sarı saçları olan, Steve Jobs takıntılı ve kulağa, anonimliğini korumak için bilerek değiştirilmiş gibi gelen sesiyle Holmes on dokuz yaşından itibaren tek bir iğne batırarak geniş çaplı kan testleri yapabilen bir makine fikrine kafayı takmıştı. (Hayatı boyunca iğnelerden korkmuştu, kişiliğini çevreleyen mitoloji için bu çok önemliydi.) 2004'te Theranos'u kurdu, sene sonuna kadar altı milyon dolar topladı ve yönetim kurulunu büyük isimlerle doldurmaya başladı: Henry Kissinger, James Mattis, Sam Nunn, David Boies. Yatırımcıları Rupert Murdoch ve Betsy DeVos'tu. Holmes'un TED konuşması viral olmuştu. *New Yorker*'da hakkında haberi yapıldı ve Glamour Yılın Kadını ödülünü kazandı; Davos'ta ve Aspen Fikir Festivali'nde konuşma yaptı, *Forbes* onu dünyanın en genç kadın milyarderi ilan etti. Sonra 2015'te John Carreyrou, *The Wall Street Journal*'da Theranos'un üçkâğıttan ibaret olduğunu haber yaparak şirketi ifşa etti. O noktada Walgreens ve Safeway ile çalışmaya başlamış olan şirket çoğu kan testini, başka şirketlerin makinelerini kullanarak yapıyordu. Küçük bir iğne batırarak kan testi yapma teknolojisi hiçbir zaman reklamını yaptıkları şekilde çalışmamıştı. Yöneticiler yeterlilik testlerinde sahtecilik yapıyordu.

İlk başta Holmes bu hikâyeye karşı koydu. Bir şirket toplantısında, Stanford'dayken cinsel tacize uğradığını ortaya çıkararak kendisine karşı sempati uyandırmayı teklif etti. CNBC'ye çıkıp, "Önce deli olduğunuzu düşünürler, sonra size savaş açarlar, ardından birdenbire dünyayı değiştirirsiniz," dedi. Fakat Carreyrou her konuda haklıydı. Holmes ve erkek arkadaşı Sunny Balwani yıllardır, gerçeği bilen herkesi ya işten çıkarıyor ya da susturuyordu. 2016'da Centers for Medicare&Medicaid Services¹, Holmes'u iki sene boyunca tanı laboratuvarı sahibi olmaktan ve işletmekten men etti. 2018 Mart'ında ABD Menkul Kıymetler ve Borsalar Komisyonu, Holmes'a dava açtı, bunun üzerine o da Theranos hisselerini geri vermeyi, oy verme hakkını teslim etmeyi ve sonraki on sene boyunca halka açık bir şirkette çalışmaktan menedilmeyi kabul etti. Mayıs 2018'de Carreyrou, Theranos'un yükselişiyle çöküşünün kitap uzunluğundaki araştırması olan *Bad Blood*'ı [Bozuk Kan] yayımladı; araştırmaya bakınca, Holmes'un Theranos için teşkil ettiği önemine olan inancı, sosyopat fanatiklik sınırında gibi görünüyor: Bir şirket partisinde, "İnsanlığın yaptığı en önemli şey miniLab," demişti. 2018 Haziran'ında Holmes, dokuz farklı dolandırıcılık suçundan federal büyük jüri tarafından suçlu bulundu.

Billy McFarland ve Anna Delvey'nin aksine Holmes hiçbir zaman ironik bir yüceltmenin öznesi olmadı. Bunun bir sebebi birkaç zengin pisliği dolandırmaktan daha fazlasını yapmış olmasıydı. (Amerikalılar böyle olduğunda sevinir çünkü pek çoğumuz içgüdüsel ve haklı olarak zengin pisliklerin genel olarak ülkenin geri kalanını aşağı çeken dolandırıcılıklardan faydalandığını düşünüyoruz.) Holmes daha ötesine gitmişti: Kendi sağlığı ve ünü için bile isteye yabancıların sağlıklarıyla oynadı. Ancak aslına bakılırsa, Holmes'un dolandırıcılığı komik olamayacak kadar korkunç. Eninde sonunda yakalandı ama senelerce dünyanın *en büyük* başarı hikâyelerinden biriydi kendisi. Holmes'un ifşa edilmesinin bu kadar absürt derecede uzun sürmesi, dönemimizin kesin ve üzücü gerçeğinin altını çiziyor: Dolandırıcılar daima en tepedeyken güvendedir.

1. ABD'de yaşlılar ve yoksullara sağlık sigortası sunan devlet kurumu. (Ç.N.)

Bozguncular

Günümüzde değeri bir trilyon dolar olan Amazon'un adı aslında Relentless¹ olacaktı. Jeff Bezos'un arkadaşları ona bu ismin fazla agresif geldiğini söylese de Bezos o isimde bir URL satın aldı; eğer relentless.com'a girerseniz kendinizi Amazon'da bulursunuz, burada da aklınıza gelebilecek neredeyse her şeyi satın alabilirsiniz: 1816'da basılmış bir Kutsal Kitap (2.000 dolar), ciltli #PATRONKIZ (15,43 dolar), ikinci el #PATRONKIZ (2,37 dolar), Amazon'un kendi bastığı paranormal romans e-kitapları (fiyatları değişken), Goodyear marka cip lastiği (Amazon Prime ile 121 dolar), Georgia-Pacific otomatik kâğıt havlu makinesi (Prime ile 35 dolar), 3.000 adet Georgia-Pacific kâğıt havlu (bu da Prime'la 35 dolar), 10 doların altında yüz binden fazla farklı telefon kılıfı, isminiz ve logonuzla özelleştirilmiş 5.000 tükenmezkalem (1.926,75 dolar), koyun plasentası ve embriyosundan yapılmış bir kavanoz yüz maskesi (49 dolar), birkaç muz (2,19 dolar), yirmi kiloluk Diamond Naturals yetişkin gerçek etli köpek maması (36,99 dolar), size hava durumunu söyleyebilen, Çaykovski çalabilen ve gerekirse polise delil sunabilen ses kontrollü Amazon aletleri (39,99 dolar'dan 149,99 dolar'a kadar), 1942 filmi *Casablanca*'nın dijital kopyası (kiralık 3,99 dolar), *Muhteşem Mrs. Maisel* adlı Amazon dizisinin iki sezonu (Prime üyesiyseniz bedava, ABD'li ailelerin yarısı da üye zaten), veri depolama ve bulut işlemci hizmetlerinden geniş bir yelpaze (fiyatlar değişkenlik gösteriyor ama kalitesi benzersiz; CIA bile Amazon'u kullanıyor). Amazon ana sayfamda, iki saatte kapıma gelebilen market alışverişinin reklamını yapıyor. İnternetteki perakende satış aramalarının yüzde elli altısı artık Amazon.com'da başlıyor.

Amazon bir ahtapot: kıvrak, akışkan, dokunaçlı, zeki, zehirli, çekici, büyük bir cüsseyi küçücük açıklardan sıkabilecek kadar esnek. Amazon geleneksel işletmeleri çiğneyip tükürdü: 2017'de tahmini olarak 8.600 dükkân kapandı, ekonomik krizin zirvesi olan 2008'de kapanan 6.200 dükkâna kıyasla büyük bir artış. Bu şirket ofis gereçleri satan dükkânları, oyuncak dükkânlarını, elektronik eşya satan dükkânları, spor malzemeleri satan dükkânları yerle bir

etti ve artık Whole Foods'u da satın aldığına göre sırada marketler var. Senelerini, bütün rakiplerini ortadan kaldırabilmek için girişimci destekli büyük kayıplar vererek geçiren Amazon, muhtemelen ilk yasadışı monopsoni. (Monopsonide tek bir alıcı, geniş bir satıcı yelpazesinden ürün satın alır, tekel bunun zıttıdır.) Bütün bunlar Bezos'un aklına, doksanlı senelerde bir koruma fonunda çalışırken internetten kitap satma fikri gelince başladı.

Bezos satmak için kitapları seçmişti çünkü eşsiz bir piyasa fırsatı sunuyorlardı: Fiziksel kitapçılar piyasadaki bütün kitapların çok küçük bir bölümünü satıp depolayabiliyorken, internette açılacak bir kitapçı temelinde sonsuz sayıda kitap satabilirdi. Kitapların aynı zamanda Bezos'a "zengin, eğitilmiş alıcılar"ın alışkanlıklarını takip etme fırsatı verdiğini yazmıştı George Packer 2014'te, Amazon'un kitap endüstrisini ele geçirmesi üzerine *New Yorker*'da yazdığı makede. Bu veriyle Amazon, kitapları sattığı gibi başka neyi satabileceğini anlayabilirdi, hem de yapay düzeyde düşük fiyatlar ve daracık marjlarla. Şirket büyüdüğü sürece "yatırımcılar para akıtıyor ve Wall Street kâra pek dikkat etmiyordu." Amazon 2001'e kadar, yani Bezos şirketi kurduktan yedi sene sonrasına kadar su üstüne çıkmadı; ancak o noktada insan içgüdüğü ile müşteri ara yüzünü başarılı bir şekilde sentezleme yolunda ilerlemeye başlamıştı bile. Amazon'dan bir şey satın almak içgüdüsel, tepkisel bir his veriyor; tıpkı bir yerinizi kaşımak gibi, diyordu Packer.

Bu ölçekte verimlilik aşırı düzeyde devalüasyon gerektiriyor. Amazon'u kullanmak demek –çalışanlarına nasıl davranıldığının farkında olmama rağmen senelerce ben de oradan alışveriş yaptım– her şeyin mümkün olduğunca değersiz olduğu ve hatta belki de, insanların değersiz olduğu bir dünyayı kabullenip ona kucak açmak demektir. Amazon, kurumsal kültürünün korkunç olmasıyla da ünlü. 2015'te *The New York Times*, Amazon'un "beyaz yaka çalışanları ne kadar zorlayabileceğinin, kabul edilebilir sayılan sınırları yeniden çizmenin pek bilinmeyen deneyini yaptığını" söylediği bir haber yayımladı. Eski bir çalışanı dergiye konuştu: "Birlikte çalıştığım neredeyse herkesi masasının başında ağlarken gördüm." Depoda çalışanların gördüğü muamele çok daha kötü ve yakın zamana kadar aldıkları maaşın da affedilebilir bir yanı yoktu: Bezos dünyadaki en zengin

adam ama depo çalışanları genelde yoksulluk sınırının hemen üstünde kalacak kadar para kazanabiliyordu. (Tabii dünyanın en zengin adamı olmasının bir sebebi de bu.) Amazon'un depo çalışanları, çoğu depo çalışanlarının aksine sendikalar tarafından korunmuyor ve genellikle geçici işçi olarak çalıştırılıyor; bu da senelerce şirketin yan haklar vermekten kaçınmasını ve işyerinde, çoğunlukla da ağır şekilde yaralanan insanların tazminat taleplerinden paçayı kurtarmasını sağladı. Metal detektörlerinden geçip Amazon marka takip ekipmanlarına bağlı bir şekilde, devasa, havasız, floresan ışıklandırmalı bir depoda hızlı hızlı yürüyüp daireler çizerek günlerini geçiriyorlar ve kendilerinden otuz saniyede bir siparişleri kutulara yerleştirip paketlemeleri bekleniyor. (Hatta yeni Amazon takip cihazları, çalışanlar fazla yavaş çalıştığında onları uyarmak için titriyor.) Mac McClelland'ın 2012'de *Mother Jones* için yaptığı gizli araştırmada, yöneticilerin çalışanların tuvalet sürelerini tuttuğunu –ceza almamak için şişeye işeyen pek çok çalışanın haberi yapıldı– ve McClelland'ın “hedef tutturmak için intihara varan bir hız” olarak tasvir ettiği tempoya düzenli bir şekilde ayak uydurmadıklarında kovulduklarını yazmıştı.

Şirket, çalışanların gördüğü muamele yüzünden eleştirilerin hedefi olana kadar –çalışanların grevleri buna az katkıda bulunmadı– Amazon depoları çoğunlukla kışın yeterince ısıtılmıyor ve yazın da dayanılmayacak derecede sıcak oluyordu: Pennsylvania'da bir sıcak hava dalgası esnasında Amazon depoya klima getirmek yerine daha hesaplı bir çözüm bulmuş, bayılan çalışanları toplamak için otoparkına ambulans dizmişti. Bitkin çalışanlar bazen depoda bayılıyor, sonra da işten çıkarılıyordu. Bu yaklaşım sayesinde, yani işgücü dahil her şeyi kullanıp atılabilir gördükleri için Amazon bu kadar başarılı oldu; Walmart gibiydi ama onlardan farkı zenginler tarafından da seviliyor olmasıydı, bunun en büyük sebebi de şirketin hem yarattığı hem de bel bağladığı kötü çalışma koşullarının bilgisayar ekranlarının arkasına saklanmasıydı. 2018'de şirket nihayet toplum baskısına cevaben depo çalışanlarının asgari ücretini 15 dolara yükselttiğinde bunu, aynı çalışanların bayram primlerini ve hisse imtiyazlarını ellerinden alarak yaptı.

Y kuşağı döneminde başarılı iş modeli toplumsal yapıları yıkarak, hayatın sömürülebilecek hangi köşesi kaldıysa oradan para kal-

dırmaktır. Uber ve Airbnb benzer şekilde “bozguncu” davrandı. Amazon eyalet satış vergisini görmezden gelirken Uber de yerel ulaşım kurallarını görmezden geliyor ve Airbnb kontrolsüz otellere karşı kanunları göz ardı ediyordu. Uber ve Airbnb’yle birlikte hızlı inovasyon estetiği –ve en önemlisi bu ucuz deneyimlerin, bunlarla bağlantılı sebeplerden sıkışmışlık yaşayan tüketicilere sunduğu rahatlama hissi– bu şirketlerin en büyük buluşlarının aslında geç kapitalizmin amansız stresini paraya çevirmek olduğuna, rekabet ihtiyacını şirketten alıp korunmasız bireye yönlendirdiğine ve şirketin üstlenmesi gereken sorumluluk ve riskleri çalışanlar ile tüketicilerin omuzlarında taşımak zorunda kaldıkları paradigmayı normalleştirdiğine dair gerçekleri örtbas eder. Airbnb, New York kullanıcılarına dairelerini kiralayarak yasayı çiğnediklerini söylemedi. Amazon gibi Uber de piyasayı ele geçirmek için fiyatları yapay bir şekilde aşağı çekiyor, ele geçirince de tekrar yükseltiyorlar. Bu esnada sürücülerin aldığı parada ciddi bir düşüş oluyor. “Hırsız baronların devrinde yaşıyoruz,” demişti John Wolpert, Brad Stone’un *The Upstarts*’ında [Girişimciler]. (Wolpert, Uber’vari bir şirket olan Cabulous’un CEO’suydu, San Francisco’nun taksicilerine karşı çalışmak yerine onlarla birlikte çalışmayı denemişlerdi.) “Yeterince paranız varsa ve telefonla doğru kişiyi ararsanız, yürürlükteki bütün kuralları görmezden gelebilir, sonra da bunu reklam amaçlı kullanabilirsiniz.”

Risk sermayesi bozgun spektrumunun diğer ucunda, hiçbir şey yapmadan bir ton para kazanan birkaç şirket var. Twist adında bir şirket, bir şeye geç kaldığınızda arkadaşlarınıza sizin yerinize mesaj atan bir uygulama için altı milyon dolar toplamıştı. NaturallyCurly adında, kıvrırcık saçlı insanlar için bir sosyal ağ 1,2 milyon dolar topladı. İnternet aramalarınızdan yola çıkarak seçtiği kokularla evinize parfüm sıkması için yapıldığını söyledikleri, DigiScents adlı alet için 20 milyon dolar topladılar. Bütün kredi kartı harcamalarınızı herkesin gözü önünde paylaşabildiğiniz –tek olayı bu– bir uygulama olan Blippy, 13 milyon dolar toplamıştı. Kullanıcılarına çalar saat ayarlatan, istediğiniz saatte sizi uyandırması için tanımadığınız yabancı kullanıcılara sizi aratan Wakie adlı uygulama, üç milyon dolar topladı. Belki de aralarından en kötü şöhretlisi Yo adındaki uygulamaydı; tek özelliği başka kullanıcılara “Yo” diyen bir mesaj yollamaktı ve bu

uygulama 2014'te 1,5 milyon dolar yaptı. Bu şirketler, Y kuşağı dolandırıcılığının toplumsal olarak onaylanan bir versiyonunu simgeliyor: Salak bir fikri olan, bir ton para kazanan ve çok iş yapmak zorunda kalmadan şirketi satan bir "kurucu" olmanın hayalini.

Bu şekilde ayarlandığında başarı piyango gibidir, günümüzde hayatta kalmak da piyango gibi gelebilir. Çok şanslıysanız, herkes sizi severse, çok çalışıyorsanız milyonlar kazanabilirsiniz. Benzer şekilde, çok şanslıysanız, herkes sizi severse, GoFundMe kampanyanızın popüler olmasını sağlayabilirsiniz insülin masrafınızı, bisiklet kazanızdan sonraki bacak ameliyatınızı ya da doğum yaptığınız için gelen on bin dolarlık hastane faturanızı karşılayacak kadar para kazanabilirsiniz. Her halükârda her şey o kadar pahalı ki kendinizi, risk sermayedarları tarafından desteklenen ve taksi endüstrisini katleden bir şirketin arabasıyla bir yerden bir yere çok az daha ucuza giderken, New York'taki taksi sürücülerinin intihar oranlarının yakın dönemde arttığı hakkında bir haber okurken bulabilirsiniz. Sokağın sonundaki dükkândan alabilecek yerde internetten aldığınız için, köpek dışkı poşetlerinizi iki gün içinde size ulaştırabilmek adına pet şişelere işlemek zorunda kalan depo çalışanlarını sömürürken de bulabilirsiniz kendinizi. En azından benim için, göreceli olarak hayatım çok kolay olmasına rağmen böyle oldu: Benim elime bakan yok, engelli değilim, günümüzün toplum sözleşmesinin yapmadığı bir şeyi yapmak için Amazon'un güvenilirliğine ihtiyacım olmadı.

Etik açıdan bitik halde olduğum hissinin çıkmaz sokağı bir yana, bu durumda beni en çok rahatsız eden şey aracıyı aradan çıkarma çağımızın herkesi bir şekilde daha eşit kıldığı, teknolojik bariyerlerin olmaması ve çok çalışmanın beraberinde daha adil bir dünya getirdiği düşüncesi. Fakat risk sermayesi, sahip olunan ağ, yakınlık ve rahatlığa göre dağıtılan sosyal sermayedir. Risk sermayesi ortaklarının yüzde 76'sı beyaz erkekler. Sadece yüzde 1'i siyah. 2017'de risk sermayesi anlaşmalarının %4,4'ü kadınlar tarafından kurulan şirketlere gitti, bu da 2006'dan bu yana en yüksek rakamdı. Bugüne kadar sadece beyaz erkekler Amazon ve Uber gibi cesurca adım atabiliyordu; düzenlemelerin etrafından dolaşmak, korumaları kaldırmak, mükellefiyetleri bir kenara itmek ve fiziksel işi yapan

insanlardan mümkün olduğunca para hortumlamak üzerine kurulu bir iş modeli kullanıyorlardı. Bir gün bu durum değişse, bir gün kadınların ve azınlıkların Bezos olmalarına izin verilse bile bu, kimse için bir zafer olmayacak.

Seçimler

Y kuşağının son ve en büyük dolandırıcılığı, açık bir şekilde dolandırıcı olduğu bilinen birinin 2016'da başkanlığa seçilmesidir. Donald Trump hayatı boyunca utanmadan ve gizlemeye çalışmadan, durdurulamaz bir şekilde dolandırıcılık yaptı. Siyasete atılmadan önce seneler boyunca kendisinin dürüst, kendi elleriyle bir yere gelmiş, az biraz popülist bir milyarder olduğuna dair inanılmaz derecede yalan hikâyesini sürdürdü ve çekiciliği de bu yalanın başından beri göz önünde olmasından geliyordu. 1987'de bir hayalet yazara yazdırdığı *İş Bitirme Sanatı* adlı kitabında –bugün olduğu gibi o zamanlar da ucuz bir gökdelen şatafatıyla çeviriliydi– “dürüst mübalağa” terimini ortaya attı, bunu da “tanıtımın en etkili şekli” olarak betimliyordu. *Late Night with David Letterman*'da kitabının reklamını yaparken net servetinin ne kadar olduğunu söylemeyi reddetti. 1992'de *Evde Tek Başına 2*'de kısa bir rolü oldu, etrafı mermer sütunlar ve kristal avizelerle çevrili halde Plaza Hotel'in lobisinde Macaulay Culkin'e yön tarif ediyordu. (Trump otelinde çekim yapmanın koşullarından biriydi bu: Ona ayaküstü bir karşılaşma sahnesi yazmaları gerekmişti.) Aynı sene Trump ikinci kez iflas etti. 2004'te, yani üçüncü iflasın senesinde *The Apprentice*'in sunuculuğunu yapmaya başladı, dâhi bir işinsanı olarak televizyonda insanları işten çıkarıyordu. Program tuttu ve çok başarılı oldu.

Fakat Trump'ın dolandırıcılığı, yalan yanlış reklamlardan çok daha derine işliyor. Kârını daima sömürü ve istismar üzerinden kazandı. Yetmişlerde Richard Nixon'ın Adalet Bakanlığı tarafından kendisine, konut projelerine siyahları dahil etmeme politikasından dolayı dava açıldı. 1980'de iki yüz Polonyalı belgesiz göçmeni, Trump Tower'ın inşa edileceği alanı boşaltıp temizlemeleri için eldivensiz ve kasksız bir şekilde çalıştırdı, hatta bazen orada yatıp kalk-

malarını zorunlu kıldı. 1981’de Central Park South’ta bir bina satın aldı, kira denetimli daireleri lüks dairelere dönüştürmeyi umuyordu ama kiracılar evden çıkmayı reddedince Trump yasadışı tahliye ihtarnameleri yollayıp kalorifer ile sıcak sularını kesti ve evsizleri binada yaşatacaklarına dair gazetede ilan verdi. Kendisine hizmet veren garsonları, inşaat işçilerini, tesisatçıları, şoförlerini uzun seneler boyunca kazıkladığı biliniyor. Bir keresinde, içeriklerini başka yerden çalan ve 2008’de iflasını veren bir “para kazanma *workshop’u*” olan Trump Enstitüsü’nün başındaki Irene ve Mike Milin adında bir çift dolandırıcıya ismini kiralamıştı. Satış rakamlarını şişirmek için on binlerce dolar harcayarak kendi kitabını satın aldı. Trump’ın neredeyse hiçbir bağışta bulunmamış bağış vakfı defalarca kendi çıkarlarına çalışmaya karşı yasaları çiğnerken yakalandı. Daha ufak ölçekteki teşebbüsleri bile korkunçtu: 1997’de Trump, Bronx’ta bir ilkokulda gününbirlik müdürlük yaptı, okulun satranç takımı turnuvasına gitmek için beş bin dolar toplamaya çalışıyordu. Herkesin önünde takıma sahte bir 1 milyon dolar banknotu verip fotoğraf çektirdikten sonra okula postayla iki yüz dolar yolladı.

Başkanlık kariyerinin öncesinde Trump’ın çevirdiği en tiksindirici dolap, Trump Üniversitesi, “hızlı zengin ol” tarzı emlakçılık sırlarını insanlara öğretmeyi vaat ettiği bir dalavereydi. Şirket 2005’te faaliyete geçtiği anda New York başsavcılığı, Trump Üniversitesi’nin kendini yalan yanlış bir şekilde “lisans eğitimi” veren bir yer olarak tanıttığı için yasaları çiğnediğine dair bir ihtarname yolladı. Şirket pazarlamasını hafifçe değiştirdi ve insanları bin beş yüz dolar karşılığında üç günlük seminerlere katılmalarına ikna ederek hayatına mutlu mesut devam etti. Bu seminerler piyasa hakkında eşsiz ipuçları vermeyi vaat ediyor ama gerçekte Home Depot’ya gitmek, devremülk hakkında temel bilgiler vermek ve önden otuz beş bin dolar ödeme gerektiren gerçek Trump Üniversitesi programlarının reklamını yapmaktan öteye gitmiyordu. Nihayetinde açılan toplu davaların birinde, eski bir satıcı ifade verdi:

Trump Üniversitesi, insanlara emlak piyasasında para kazanmalarında yardımcı olmak istediğini iddia etse de aslında tek derdi herkese mümkün olduğunca en pahalı semineri satmaktır... Kişi-

sel deneyimlerim ve orada çalıştığım süreden yola çıkarak Trump Üniversitesi'nin bir dolandırıcılık vakası olduğuna, yaşlı ve eğitimsiz insanları paralarından etmeye çalıştığına inanıyorum.

Yemin töreninden üç gün önce Trump, Trump Üniversitesi'yle ilişkili dolandırıcılık iddiaları sebebiyle açılan davaları kapatmak için 25 milyon dolar ödedi. Bu hüküm Gonzalo Curiel'den geldi, Trump bu hâkimin kişisel önyargılarından dolayı adaletsiz bir dava yürüttüğünü iddia etti; Trump'ın iddiasına göre bu önyargının sebebi Curiel'in Meksikalı olmasıydı ve Trump'ın duvar inşa etme planından dolayı ona kin güdüyordu.

Başkan olarak Trump günlük yapılacak işleri büyük not kâğıtlarından okuyor ve Beyaz Saray'daki yardımcılardan birinin tabiriyle "Jane ile görüş" gibi basit bir şekilde kaleme alınıyordu. Başkan olmayı çok da gönülden istememiş olmasına rağmen başkan oldu ve genç ama akıllı karışmış ülkemiz onu Oval Ofis'e iterken Trump da bu süreçte bir sürü saçma sapan boş vaatte bulundu. Hillary Clinton'a dava açmayı, Bowe Bergdahl'ı paraşütsüz bir şekilde bir uçaktan atmayı, Nabisco'ya ABD'de Oreo ürettireceğini, Apple'a iPhone'ları ABD'de ürettireceğini, bütün iş olanaklarını ABD'ye geri getireceğini, okulların silahsız alanlar olması kuralını kaldıracağını, polis memuru öldüren herkesi idam cezasına çarptıracağını, bütün belgesiz göçmenleri sınır dışı edeceğini, camileri gözetleyeceğini, Planned Parenthood'un¹ mali kaynaklarını keseceğini, "kadınların çaresine bakacağını", Obamacare'i kaldıracağını, ABD Çevre Koruma Ajansı'nı kaldıracağını, herkese zorla "İyi Noeller" dedirteceğini, ABD ile Meksika arasında "sanatsal olarak güzel" bir duvar inşa edeceğini ve bunun "hayatınızda gördüğünüz en güzel duvar" olacağını, bu duvarın maliyetini Meksika'ya ödeteceğini ve -bir nevi en komiği de bu- *başkan olarak asla izin yapmayacağını* vaat etti. (Başkanlık yaptığı ilk 500 günde 122 kez golf oynadı.) Bütün bunları delirmiş, bunamış bir satışı içgüdüleriyle yapıyor, ona oy verenleri gizliden gizliye ama aslında bariz bir şekilde heyecanlandıran şey-

1. ABD ve dünyanın başka ülkelerinde cinsel sağlık ve hamilelik konularında hizmet veren, kâr amacı gütmeyen bir kurumdur. Kürtaj işlemleri de gerçekleştirdiklerinden dolayı ciddi bir tepki çekmektedirler. (Ç.N.)

leri –şiddet, tahakküm, toplumsal sözleşmenin kalkması– avuç avuç alıp, tezahürat eden kalabalığa atıyordu. Seçim gecesinde haritanın rengi kırmızıya dönmeye başladığında ve *The New York Times* ibresi öbür tarafı göstermeye başlayınca zamanı ileriye sardım ve Trump’ın başkanlığının sonunun parçalanmış göçmen ailelerle, ülkeye alınmayan Müslümanlarla, sığınacak yer verilmeyen mültecilerle, daha yeni yeni elde etmeye başladıkları korumaları yok edilen translarla, sağlık sigortası olmayan fakir çocuklarla, yardım alamayan engelli çocuklarla, hayatlarını kurtaracak kürtaj hizmetine başvuramayan düşük gelirli kadınlarla işlerin ne hale gelebileceğini; içten içe bütün bunların kendileri için çok önemli olmadığını düşünen insanların, Trump döneminin o kadar da kötü geçmediğini söylemeye başlayacaklarını –kesin böyle diyen olacaktır– düşündükçe midem bulandı. Bütün siyasetçiler sahtekâr zaten. Ne fark eder? Ona ülkemizi yarına kadar neden teslim etmeyelim ki, nasılsa her şey çoktan parçalanmaya başladı, hem yarının bize ne getireceğini bilen mi var? İşte bu noktada Trump dönemi ile alakalı, insanı en çok mahveden noktaya ortaya çıkıyor: Herhangi bir şekilde psikolojik olarak su üstünde kalmak, devamlı duygusal bir uçuruma düşmemek için insanın uygulayabileceği en iyi yöntem bir tek kendini düşünmek. Zenginlik yukarı akmaya devam ettikçe, Amerikalılar kendi demokrasilerinin dışında bırakılmaya devam ettikçe, siyasi eylemler internet üzerinden olay yaratmakla sınırlı kaldıkça bu dönemin seçiminin, ya yok edilmek ya da işlevsel olabilmek adına ahlaken kendimizden fire vermek olduğunu çoğu kez hissettim. Yıkıl ya da yıkıma katkı sağlayan sebepler için işlevsel kal.

2017 Ocak’ında Trump, devasa ve görünürde boş kâğıt desteleleriyle çevrili bir şekilde bir basın toplantısı düzenledi. Bu kâğıtların hepsinin, kendini çıkar çatışmasından azletmek için imzaladığı sözleşmeler olduğunu söyledi, bütün bu evrak aile şirketini oğullarına devrediyordu. (Doğal olarak gazetecilerin bu evrakı incelemesine izin vermediler.) 2018 Ocak ayına kadar Trump, başkanlığının ilk senesinin üçte birini ticari mülklerinde geçirmişti. Halkın önünde işletmelerinden en az otuz beş kez bahsetti. Yüzden fazla Kongre üyesi ve yürütme organı memuru Trump’ın mülklerini ziyaret etti; on bir yabancı hükümet Trump şirketlerine para ödedi, siyasi grup-

lar Trump mülklerinde 1,2 milyon dolar harcadı. Mar-a-Lago'nun geliri sekiz milyon dolara çıktı. Trump'ın asıl amacı, tek hedefi kâr. Hiçbir vaadini yerine getirmeyecek –Bowe Bergdahl'ı bir helikopterden atamaz, Meksika'ya duvarın masrafını ödetemez, savaş sonrası ekonomik patlamayı geri getiremez ya da kadınlar ile azınlıkların eşit haklara sahip olmayı hak ettiğine dair geleneksel olmayan bir fikri bastıramaz– ama bunun bir önemi yok. Zengin, beyaz, erkek, yobaz ve açgözlü olduğu sürece çoğu insanın gözünde o, Amerikan güç ve kuvvetini simgelemeye devam edecek. İnsanların piyango bileti almasıyla aynı sebepten başkanlığa seçildi. Zaferin kendi için vermiyorsunuz parayı, muzafter olacağınıza dair gelip geçici bir hayal için veriyorsunuz. “Sıradan bir eziğe boş hayal satıyoruz,” dedi Billy McFarland kameralar önünde, Bahamalar'da Fyre Festivali için reklam klibi çekerken. Bu hayal, büyük amaçların baskın yapısı haline geliyor ve nihai hali –zalimlik, umursamazlık, nihilizm– de hemen peşinden geliyor. Sonuçta bir dolandırıcılığa ortak olarak, dolandırıcılığın iğrenç zaferine de bir miktar dahil oluyoruz: Birinci elden deneyimlemesek de bir yeri donuna kadar soyup paçayı kurtarmanın nasıl bir şey olduğunu görebiliyoruz.

Her şeyi ahlaki bir şekilde yapmak *daha iyi* olurdu elbette. Fakat günümüzde buna kimin vakti ve yetisi var? Başta fiziksel dünya olmak üzere her şey fazlasıyla ısınıyor. Jenny Odell'in deyimiyle “reddetme ihtimali” küçülüyor ve risk artıyor. İnsanlar sifıra geri dönmekle ya da kıyamete karşı bir kalkan geliştirmekle ya da güvenilecek çok az şey kaldığı için eğlenmelerine bakmaya çalışmakla öyle meşgul ki... bu üç eylem, bitip tükenmiş gezegenimiz her şeye bir son getirene kadar insanların gayretlerinin büyük bir kısmını temsil edecek. Bütün bunları yaparken –bütün bunları *yaptığımız için*– dürüst yollar gittikçe daralıyor ve çıkmaz sokaklarla sonlanıyor. Bir insanın bu ekosistemde tümüyle arkasında durulabilecek bir yöntemle hayatta kalması için seçenekleri gittikçe azalıyor.

Fikri hiçbir zaman değiştirilemeyecek bir yanım hâlâ buradan gidebileceğime inanıyor. Sonuçta hayatımda, on beş dakika ve beş dolar kâr etmek için Amazon'u kullanmayı bırakmayı rahatça karşılayabileceğim noktaya gelmem sadece yedi sene boyunca kişiliğimi

kırbaçlamamı gerektirdi. Bu ufak rahatlamlar ve kolaylıklar ve avantajların dönüşüm sağlayacak bir şey oluşturacak kadar birikeceğine, artık ödün vermek zorunda kalmayacağım, *gerçekten* düşünceli bir şekilde hareket edebileceğim, öncesinde bencillikle yaptığım şeyleri gelecekteki hayalî eylemlerimin dengeleyeceği bir seviyeye yükseleceğime ikna etmeye çalışıyorum kendimi. Bu işe yarar bir fantezi bence, ama bir fanteziden ibaret. Ne yapıyorsak oyuz ve neye alıştıysak onu yapıyoruz; kuşağımdaki pek çok insan gibi ben de ergenliğimden beri kırılgan, telaşlı, istikrarsız bir yetişkinliğe doğru, dolandırıcılığın yararlarını gösteren amansız bir gösteriyle yol aldım.

Eski Virginia'dan Geliyoruz

Üniversiteyi Virginia Üniversitesi'nde okumayı planlamamıştım. Çoğunlukla New England ve California'daki üniversitelere başvurmuştum; o zamanlar, on iki senemi kendi içine kapalı, muhafazakâr, dindar bir ortamda geçirmiş olduğumdan elimden geldiğince Texas'tan uzaklaşmak istiyordum. Yün kazaklar giyebileceğim, gazeteye yazı yazabileceğim ve boş zamanımı kafelerde düşünsel bir hayatı titizlikle inşa edebileceğim gizemli bir geleceğin hayalini kuruyordum lise sonun büyük bir kısmında. Fakat sonra danışman öğretmenim, bu okulun bana uyacağında ısrar ederek beni Virginia Üniversitesi'nde [UVA] burs kazanmak için bir yarışmaya aday gösterdi. İlkbaharda burs yarışmasının son turu için Charlottesville'e uçtum; bu son turda o senenin öğrencileri bizi, mutfak tezgâhında oturup fıçı bira içtiğim ve bu yaşamın albenisini hissetmeye başladığım bir ev partisine götürdü. Dışarıdaki karanlıkta kırmızı havai fişekler patlıyor gibiydi; rahat, keyifli bir Güneylilik vardı havada. Ertesi gün kampüste yürüdüğümde güneş sıcaktı ve altın gibi parlıyordu, beyaz sütunlu tuğla binalar masmavi gökyüzüne yükseliyordu. Öğrenciler çimenlerde uzanıyor, alışlagelmiş yakışıklılıkları ve güzellikleriyle parlıyorlardı. Şehrin batısında Blue Ridge Dağları ufku güneybatımı ve mavilerden oluşan katmanlara ayırıyor, çiçeklere bürünmüş kızılcağaçları her sokakta baş gösteriyordu.

UVA'nın en önemli parçası olan Çimenlik'e –yeşilliklerle dolu, iki yanında saygın yurt odaları ve profesörlerin köşkerlerinin sıralı olduğu teraslı geniş bir alan– adım attım ve ânında beni dağlayan bir özlem hissiyle doldum. Bu okulda, serada yetişen bir bitki gibi serpilebileceğimi düşündüm. Yaprakların arasından düşen bu ışık, uzun öğleden sonralarının hissi ve açık bırakılan kapılar, yabancıların servis ettiği içecekler, Rotunda'nın Panteon'vari kubbesine çıkan geniş basamaklar... işte burada olmak istiyordum.

Charlottesville kendini bu şekilde, zahmetsizce pazarlıyordu; bir çeşit tatlı cennet, Dixie'nin rahatlık ve zarafetine ama liberal entelektüel fikirlere de sahip üniversite şehri. UVA'nın Charlottesville internet rehberi bulanık, altın rengi bir günbatımının illüstrasyonuyla açılıyor, dağlar güneşin son ışıklarında mora dönüyor. “Eşsiz bir yer” diyor resim. “Burada dünya olması gerektiği gibi dönüyor,” diyor reklam filmindeki anlatıcı. UVA'nın internet sitesinin de size söyleyeceği üzere Charlottesville, Ulusal Ekonomik Araştırma Bürosu tarafından ABD'nin en mutlu şehri, *Travelers Today* tarafından ABD'deki en iyi üniversite şehri ve Gallup endeksine göre en iyi yaşayan beşinci ABD topluluğu ilan edilmiştir. *Fiske Üniversite Kılavuzu*, “ülkenin her bir yanından öğrencilerin UVA için çıldırdığını” yazar ve Charlottesville'i “mükemmel bir üniversite şehri” şeklinde tanımlayan bir öğrenciyi alıntılar. Bir başka öğrenci, “Burada neredeyse her şey bir gelenek,” diye bir gözlem yapıyor. UVA'nın “Üniversite Sırları” forumunda bir yorum şöyle diyor: “Buradaki kızlar güzel giyiniyor ve çekiciler. Onları düşürmenin sırrı alkolde.”

2005'te Charlottesville'e taşındığımda on altı yaşındaydım ve bu yorumun hiçbir yanı bana tuhaf gelmemişti. Bütün hayatımı, beyaz erkek otoritesinin sorgulanmaz bir norm olduğu ufacık Evanjelik bir okulda geçirmiştım ve UVA'nın gelenekselliğini, ne cinsiyet ne de başka konularda, hemen idrak edemedim. (Hatta ilk ziyaretimde bunu huzur verici bulmuştım. Günlüğüme siyasi atmosferin “ılımlı” olduğunu, “aşırı derecede liberal olmadığını” yazmışım onaylayarak.) Elbette tarih ve ekonomide çift anadal yapan, içsavaşa yarı şakayla “Kuzey Saldırganlığı Savaşı” diyen oğlanlar vardı ama bu yine de önceden tanık olduğum bariz ırkçılığa kıyasla büyük bir ilerlemeydi. UVA bir akıl çelme broşürünün filme çekilmiş

hali gibiydi: Herkes devamlı gösterişli bir şekilde “kendi insanlarını buluyordu”, yeşilliklerin bir ucundan diğerine tepeleme kitap taşıyordu, en yakın arkadaşlarından oluşan gruplarla kâh pikniğe kâh gündüz partilerine gidiyordu. Dersler tam olması gerektiği zorlukta idi, insanları zekiydi ama genel olarak, ben de dahil, kendini beğenmiş olamayacak kadar sıradandı. Hafta sonları öğrenciler yazlık elbiseler ve kravatlar içinde futbol maçı izlerken sarhoş olmaya giderdi ve bu ahlaksız Güneyli adabımuaşeretini, orta Atlantik’in havalı hayatının tatlı sıradanlığını sevmiştim. Dört sene boyunca kütüphanede canla başla makaleler yazdım, bütün ilgimi erkek arkadaşına verdim, gönüllü çalıştım ve garsonluk yaptım, bir *a capella* grubunda şarkı söyledim, kızlar birliğine girdim ve yolun karşısındaki ilkokulda çocuklar ciyak ciyak bağırırken evimizin çatısında oturup ot içtim ve kitap okudum. 2009’da mezun oldum ve sonrasında Charlottesville’i pek düşünmedim. Orada geçirdiğim zamanı kolaylıkla ve içgüdüsel bir şekilde çok sevmiştim. Sonra 2014’te *Rolling Stone* ortaya bir bomba attı.

Manşet haber, Sabrina Rubin Erdely tarafından yazılan “Kampüste Tecavüz”, Rugby Yolu’nun yanındaki büyük arazinin tepesinde beyaz sütunlu evi yükselen, Phi Kappa Psi adındaki UVA erkekler birliğinde yaşanan toplu tecavüzün detaylı bir anlatımıydı. “Plastik bardaktan yudum alan Jackie yüzünü buruşturdu ve içine ilaç atılmış içkisini birlik evinin pis zeminine çaktırmadan döktü,” diye başlıyordu Erdely anlatmaya. Jackie’nin ilk birlik partisiydi bu ve bu söz beni geçmişe götürdü. Benim de ilk birlik partim Phi Psi’da olmuştu: Kendimi darmadağın uzun saçlarım, parmak arası terliklerimle gördüm, içki oyunu bana fazla gelmiş ve kendi içkimi yanlışlıkla yere dökmüştüm. Hemen sonrasında oradan ayrılmış, daha iyi bir parti bulma ümidiyle tren raylarının öbür tarafına yürümüştüm. *Rolling Stone*’daki haberde Jackie kapkaranlık bir yatak odasına tıklanmış, camdan bir sehpanın üstüne itilmiş, yere mıhllanmış ve dövülmüştü. “‘Siktiğimin bacağından tutun şunun,’ dediğini duydu bir sesin. İşte o anda Jackie ona tecavüz edeceklerini anladı.” Erdely, Jackie’nin “üç saat süren bir işkence” çektiğini ve “bu süre boyunca yedi adamın sırayla ona tecavüz ettiğini” yazıyordu. Aralarından biri tereddüt edip Jackie’nin içine bir bira şişesi sokmuş,

diğer herkes tezahürat etmişti. Saldırıdan sonra Jackie evden yalınayak, kırmızı elbisesi kan lekeleri içinde kaçmıştı. Hemen arkadaşlarını aramış, onlar da bunu polis ya da üniversiteye bildirmemesi yönünde onu uyarmıştı: “Bir daha hiçbir birlik partisine alınmayız sonra.” Sonrasında Jackie uğradığı saldırıyı UVA’nın dekanı Nicole Eramo’ya anlattı. Bir sene sonra da Eramo’ya, tanıdığı iki kadına daha Phi Psi’da toplu tecavüz ettiklerini söyledi. Erdely’nin dediğine göre iki seferde de Eramo, Jackie’ye önündeki seçenekleri sunmuş ama Jackie işin peşinden gitmeyi reddedince okul da konuyu kapamıştı. Dekanın bu durumdan haberdar olmasına rağmen üniversitenin eyleme geçmemesinin affedilemez olduğunu dile getiriyor Erdely.

Bütün bunlar UVA’da ilk defa yaşanmıyordu – hem işlenen bu suç hem de kurumun meseleyi göz ardı etmesi. 1984’te Liz Seccuro adında on yedi yaşındaki bir UVA birinci sınıf öğrencisine Phi Psi’da vahşice toplu tecavüz edilmiş ve öğrencinin dediğine göre bu suçu ihbar ettiğinde bir UVA dekanı ona bunun çılgın bir gece geçirmekten ibaret bir şey olup olmadığını sormuştu. 2005’te saldırganlarından biri Anonim Alkolikler iyileşme sürecinin bir parçası olarak Seccuro’ya, anılarının travmatik bir teyidi niteliğinde bir özür mektubu yollamıştı. (Okul adama ciddi ciddi kızın adresini vermişti.) UVA’daki tecavüz ve umursamazlık döngüsü öyle bir hal almıştı ki okul tarihinde sadece on dört kişi cinsel istismardan suçlu bulunmuş ve cinsel saldırıda bulunmuş *bir kişi bile* UVA’dan atılmamıştı, UVA’nın fetişize ettiği dürüstlük sistemi –tek seferlik yalan söyleme, kopya çekme ya da hırsızlık kişinin okuldan atılmasına sebep oluyordu– tecavüzü bu sistem kapsamındaki bir suç olarak ele almıyordu, diye yazıyordu Erdely. Aynı zamanda bu haberi yazana kadar okulun Phi Psi’yi incelemeye almadığını da öğrenmişti.

Rolling Stone’daki haber çıktığında, feminist internet sitesi *Jezebel*’de makale editörlüğü işine kabul aldığım için New York’a yeni taşınmıştım. O sabah Soho’daki loş, tuğla duvarlı blog fabrikamıza geldiğimde iş arkadaşlarım tuhaf, ağır bir sessizliğe gömülmüş, bilgisayar ekranlarından Erdely’nin haberini okuyorlardı. Phi Psi’nin illüstrasyonunu gördüm ve neler olduğunu anladım. Döner sandalyeye oturdum ve makaleyi açtım, haberler size yakın bir meseleye

odaklandığında hissedilen “katil evin içinden arıyor” bulantısını hissettirdi. Okumayı bitirdiğimde başım dönüyor, Charlottesville’deki dört senemi, nelerin farkına varmadığımı, neyi görmeyi ve neyi görmemeyi tercih ettiğimi düşündüm. Üniversitedeki halimi gözümde canlandırdım; hiçbir kadın araştırmaları dersine katılmamış, garsonluktan kazandığım parayı birlik masraflarına harcamıştım. Seminerlerimdeki sınıf arkadaşlarım ne zaman cümlesine, “Bir feminist olarak” diye başlasa içimden “Tamam anladık, *abartma* sen de” dediğimi hatırladım. Hiçbir Take Back the Night¹ yürüyüşüne katılmamıştım. Ben üniversitedeyken Liz Seccuro ona tecavüz eden faili dava etmiş olsa da –Virginia’da tecavüz söz konusu olduğunda zamanasımı diye bir şey yok– okuldayken bundan pek de haberdar değildim. (Fail on sekiz aylığına hapis cezasına çarptırıldı ama sadece altı ay yattı.) Üniversitemin ilk döneminde, bir UVA grubuyla hafta sonu gezisine çıktığımda Georgetown’a giden bir öğrenci benim de içkime ilaç atmıştı. Yabancıardan içki kabul ettiğim için kendimi suçlamış ve çocuk bana dokunmaya başladıktan kısa bir süre sonra kusmaya başladığım için kendimi şanslı saymıştım, bu olay hakkında neredeyse hiç konuşmamış ve çok da önemli olmadığı kanaatine varmıştım.

Bu farklı bir dönemdi. Mezun olduğumdan bu yana geçen beş senede feminizm baskın bir kültürel bakış açısı haline gelmişti. 1972’de üniversite atletizminde eşit olanaklar için yürürlüğe giren medeni haklar kanunun dokuzuncu maddesi artık cinsel saldırı ve istismar davalarında uygulanıyordu. Sivil Haklar Bürosu’nun yolladığı, 2011’de yayımlanan “sayın meslektaşlarım” mektubunda Obama hükümeti şöyle bir beyanda bulunmuştu: “Cinsel saldırı dahil her tür cinsel istismar, öğrencilerin ayrımcılıktan arı eğitim görme hakkına müdahale eder ve mevzubahis cinsel şiddet olduğunda, bu bir suç sayılır.” Üniversitelerde saldırı ve istismara dair birkaç sanyasyonel haber çıkmıştı. 2010’da Yale, okulun Kadınlar Merkezi’nin

1. Uluslararası bir kâr amacı gütmeyen organizasyon olan Take Back The Night, başta cinsel şiddet, aile içi şiddet ve flört şiddeti olmak üzere kadına yönelik her türlü şiddeti sona erdirmeyi amaçlayan bir inisiyatifdir ve kadınların her koşulda kendilerini güvende hissedebilmeleri gerektiğini sembolize eden gece yürüyüşlerini düzenleme geleneğinde önemli bir bileşendir. (Ç.N)

önünde Delta Kappa Epsilon Birliği'nin çaylak üyeleri, "Hayır evet demektir, evet anal seks demektir!" diye bağdırdıktan sonra birliği beş seneliğine kapamıştı. 2014'te Emma Sulkowicz, ona tecavüz ettiğini söylediği kişiyi yönetimin suçlu bulmamasını protesto etmek amacıyla yatağını Columbia'nın kampüsünün bir ucundan diğerine taşımaya başlamıştı. (Mezun olana kadar yatağını kampüste taşımaya devam etti.) 2015'te iki Vanderbilt futbol oyuncusu, bilinci kapalı bir kadına tecavüz etmekle suçlandı. Kampüs tecavüzlerini bir hükme bağlamanın zorluğu ulusal haber oldu. *Rolling Stone*'da çıkan haber yayınlandıktan bir saat sonra viral oldu ve dergi tarihinin ünlüler hakkında olmamasına rağmen en çok okunan haberi haline geldi. Ben de değişmişim. *Jezebel*'de çalışıyordum. Ofisteki sandalyemde otururken kaç kadının bu haberi okuyup, yaşadıklarını Jackie'nin deneyimiyle karşılaştıracağını, maruz kaldıkları istismarları önemsizmiş gibi göstermeye çalıştıklarını, zaten hepimizin yaptığı gibi kendi deneyimlerine, "O kadar da kötü değildi" diyerek başladıklarını düşününce korkudan sanki bedenimden ayrılmışım gibi hissettim.

UVA'da ve okul ağının içinde hikâye bomba etkisi yarattı. İnsanlar çoğunlukla destek çıkıyordu ama tepkiler karışık. Facebook akışım UVA mezunlarının öfke ve duygudaşlık dolu mesajlarıyla doluydu; eski UVA birlik üyesi olan erkek arkadaşımın üniversiteden birkaç tanıdığı ise donuk, şüpheli bir mesafe ya da inanmazlık sergiledi. Charlottesville'de polis, Jackie'ye gerçekleştirilen saldırı hakkında soruşturma başlattı. Phi Psi evine saldırıldı. Mütevelli heyeti acil bir şekilde toplandı. Parlak renkte Post-it kâğıtları ve posterler –"Tecavüzcüleri Atın", "Bimize Zarar Hepimize Zarar"– tuğla duvarları ve Çimenlik'i çevreleyen binaları kaplıyordu. Protestocular Rugby Yolu'nda ellerinde "Birlikleri Yakın" yazan afişlerle yürüyordu. ("Kimse sana tecavüz etmek istemiyor!" diye geri bağırdıyordu birkaç kişi.) Kampüs gazetesi *The Cavalier Daily*, hem öğrencilerden hem de mezunlardan gelen tepkilerle dolup taşıyordu. Mektup yazarlar kampüsteki Yunan sistemine sinsice tanınan özgürlükleri kabul ediyordu; okulun kurbanları ve suçluları baskılamaya geçmişini eleştiriyorlardı, *Rolling Stone*'un niyetini ve Erdely'nin UVA hayatı hakkında cımbızla aldığı kesitleri sorguluyorlardı. "Tecavüz ve cinsel saldırı davaları tüm ülke çapında sürünce-

mede bırakılırken bizim üstümüze çullanılması çok sinir bozucu," diye yazmıştı bir öğrenci. Gazetenin yönetim kurulu "öfke, iğrenme ve çaresizlik" hissinin varlığını kabul eden bir haber yayımladı.

Haberin yayımlanmasından birkaç gün sonra yönetici editörüm Emma bana haberin doğru olup olmadığını sordu. Bazı detaylar pek tutmuyor, dedim. Fakat okulu bilenler, Erdely'nin neden bahsettiğini çok iyi anlıyordu. UVA'nın sistematik bir sorunu olduğu, okulun kendini bir vaha, soylu güzelliğin ve iyi vatandaşlığın kalesi olarak gördüğü ve bu düşünce çok çekici, çok yarı gerçek ve çok yaygın olduğu için başka yerlerden gelen toplumsal hesaplaşmanın baskılanmış ve geciktirilmiş olduğu konusunda haklıydı.

O noktada daha önce hiçbir haber yayımlamamış ya da bir haberin editörlüğünü yapmamıştım; Emma beni, genellikle editörlük yapıp makale yazdığım ilk işyerim olan *The Hairpin* blogundaki işimden *Jezebel*'e getirmişti. Detayların tutmamasının önemli olduğunu anlamamıştım: Makalenin epigrafi Erdely'nin dediğine göre "geleneksel bir Virginia Üniversitesi savaş şarkısı"ndan alınmıştı ama ben bunu daha önce hiç duymamıştım ve bu şarkı, yine Erdely'nin iddiasına göre, aynı zamanda Virginia Centilmenleri adındaki a *capella* grubunun da değişmez bir şarkısıydı, halbuki kardeş a *capella* grubumuz olduklarından repertuvarlarını baştan sona biliyordum. Daha deneyimli olsaydım bunun şüphe uyandırıcı olduğunu, Phi Psi'ı "üst seviye" olarak betimlemesinin yazar mübalağasından ibaret olmadığını anlardım. (Phi Psi en iyi ihtimalle UVA'nın katı birlik kast sisteminin ortalarında bir yerdeydi; kontrol etmesi kolay, değişmez bir gerçektir bu.) Hikâyedeki insanların -Jackie'ye tecavüz eden yedi adamın ya da kötü bir senaryodan sesli bir şekilde okurcasına, "Neden zevk almaya bakmadın ki? Bir grup seksi Phi Psi oğlanıydı ne de olsa," diyen arkadaşın- suçlamalara nasıl tepki verdiğini okura gösteren ifşaların ya da parantez içinde notların olmadığını fark ederdim. Erdely'nin bildiği şeyleri bilmesinin bir imkânı olmadığını fark ederdim.

Yirmi beş yaşında UVA'da geçirdiğim zamana şu anki yaşımdan daha yakındım, yazar olma fikrinden ziyade yazarın öznesi olma fikrine daha yakındım. Hikâyeyi nasıl okumam gerektiğini bilmiyordum. Ama birçok başka insan biliyordu.

Gazetecilerin “Kampüste Tecavüz”ü parçalara ayırması uzun sürmedi. İlk başta yaşananlara şüpheyle yaklaşanların ideolojik nedenleri olabileceği mümkün görünüyordu. Yalancı Stephen Glass’ın haberlerinin eskiden editörlüğünü yapan Richard Bradley bu manşet haberin “akla zarar” olduğunu ve okurun “birliklere, erkeklere, Güney’e karşı” olduğu kadar “tecavüz kültürünün yaygınlığı –hatta varlığı– hakkındaki önyargılarına da teslim olmasını” gerektirdiğini yazmıştı. Liberter bir site olan Reason’da yazar olan ve daha öncesinde kampüste tecavüze karşı hareketin, kampüste seksi geniş çaplı bir yasadışı kılma çabası olduğuna yönelik bir yazı yazmış olan Robby Soave, haberin komple yalan olup olmadığını merak ettiğini söylüyordu.

Ardından *The Washington Post*, Erdely’yle röportaj yaptı, o da Jackie’ye saldıranların ismini bilip bilmediğine ya da Jackie’yi Phi Psi’a götüren “Drew” adlı adamla iletişime geçip geçmediğine dair bilgi vermeyi reddetti. Erdely, *Slate*’in podcast’i *Double X*’e çıkıp aynı soruların kıyısından köşesinden dolandı. Ardından o ve editörü Sean Woods, *Post*’a erkeklerin hiçbiriyle konuşmadıklarını doğruladı. “Bu erkeklerin var olmaları ve gerçek olmaları bana yetiyor,” dedi Woods. Erdely, *Post*’a bu detaylar üzerinde durmanın “insanın ana konudan sapmasına sebep olduğunu” söyledi.

Çok geçmeden *Post*, bahsi geçen gecede Phi Psi’ın parti düzenlediğinin haberini yaptı. *The Washington Post*, “Drew”un gerçek olduğuna dair ikna edici bir kanıt bulamadı, en azından Jackie’nin tasvir ettiği şekilde öyle biri yoktu. CNN, makalede bahsi geçen arkadaşlarla röportaj yaptı, onlar da Jackie’nin Erdely’ye anlattıkları ile onlara anlattıkları arasındaki büyük tutarsızlıklara dikkat çektiler. 4 Aralık’ta gece geç vakitte Erdely, Jackie ve Jackie’yle haberdeki tutarsızlıklar hakkında konuşmuş olan arkadaşı Alex tarafından arandı.

5 Aralık, sabah 01.54’te Erdely editörüne ve yayıncısına e-posta yolladı: “Hikâyeyi geri çektiğimize dair bir haber yazmamız gerekiyor... Ne ben ne de Alex, Jackie’yi güvenilir bir kaynak olarak görüyoruz.” O gün *Rolling Stone* bir açıklama yayınlayarak Jackie’nin onlardan ne “Drew” ne de Jackie’ye tecavüz eden erkeklerle iletişime geçmelerini istemediğini söyledi. Jackie’ye güvendiklerinden

onun bu isteğini yerine getirmiş ve tepki almaktan korkmasını ciddiye almışlardı. Fakat "Jackie'nin aktardıklarında birtakım tutarsızlıklar" çıkmıştı ve "ona yok yere güvendiklerine" karar vermişlerdi. (Sonrasında güven hakkındaki talihsiz açıklama silindi.) Notu okurken gözlerim bir cümleye, kampüsteki arkadaşlarının Jackie'nin hikâyesine "destek çıktığına" dair söze kayıp durdu. O arkadaşlar Jackie'ye duygusal destekte bulunmuş, onlara anlattığı deneyime anlayışla yaklaşmışlardı. Fakat hikâyesini *doğrulamamışlardı* ya da bir gazetecinin yapması gerektiği gibi, duvarların bir evi ayakta tutması gerektiği gibi desteklememişlerdi.

Mart ayı geldiğinde Charlottesville Emniyet Müdürlüğü, Jackie'nin saldırı hakkındaki beyanlarını destekleyecek hiçbir kanıt olmadığına dair beyanda bulundu. Sonrasında *Columbia Journalism Review*, Erdely ve editörlerinin nasıl hata yaptığına dair ayrıntılı bir rapor yayımladı. Jackie ve Erdely, Dekan Eramo tarafından *Rolling Stone*'a karşı açılan davada şahitlik etti; Eramo, Jackie'yi saldırıyla ilgili suç duyurusunda bulunmaktan vazgeçirmiş gibi gösterilmiş ve sadece Jackie'nin sözlerine güvenilerek, "tecavüz okulu"na kimse'nin çocuğunu yollamak istemeyeceğinden endişe ettiği söylenmişti. (2016 Kasım'ında jüri hem Erdely'yi hem de *Rolling Stone*'u hakareten suçlu buldu. Eramo'ya zararı karşılamak adına üç milyon dolar tazminat ödendi.) *CJR*'ın raporu ve mahkeme evrakı sayesinde hikâyenin ardındaki hikâyenin parçaları kendi kendine birleşti.

28 Eylül 2012'de Jackie'nin başına muhtemelen *bir şey* geldi. O gece geç saate arkadaşlarını perişan halde aradı. Birinci sınıfların yurtları önünde, gözle görünür bir yarası beresi olmadan buluştu ve onlara, başına kötü bir şey geldiğini söyledi. Çok geçmeden oda arkadaşına, beş erkeğin onu oral seks yapmaya zorladığını anlattı. 20 Mayıs 2013'te Dekan Eramo'ya saldırıyı ihbar etti ve dava açmayı reddetti. Bir sene sonra, Mayıs 2014'te, bir intikam saldırısını ihbar etmek için -birisinin ona Corner'da, insanların ana buluşma yerinde şişe fırlattığını söyledi- tekrar Eramo'nun yanına gitti ve aynı birlikte, tanıdığı iki kadına daha toplu tecavüz edildiğini ifade etti. Dediğine göre Eramo, bu saldırıyı yetkililere ihbar etmesi için Jackie'yi teşvik etti ve Jackie'nin Charlottesville polisiyle görüşmesini ayarladı; Jackie'nin 2014 ilkbaharında bu tip iki görüşmesi oldu.

Benzer bir zamanda Erdely de işini teyit etti. Kırklarının başında, yakın zamanda *Rolling Stone*'un sözleşme imzaladığı yıldız gazeteciydi, iki sene içerisinde yedi makale yazdığı için üç yüz bin dolar alacaktı. Daha önce de cinsel taciz hakkında yazmıştı. 1996'da *Philadelphia*'da yayımlanan, jinekoloğunun tecavüz ettiği kadın hakkında yazdığı makale Ulusal Dergi Ödülü'ne aday gösterilmişti ve *Rolling Stone*'da yakın zamanda, Katolik kilisesi ve ABD donanmasında cinsel taciz hakkında iki ifşa niteliğinde önemli makale kaleme almıştı. (Aralık 2014'te *Newsweek*, Erdely'nin Katolik kilisesi hakkında yazdığı makalenin de ciddi anlamda sorunlu olduğunu ortaya çıkardı.) Bu yeni *Rolling Stone* makalesiyle Erdely amacının "pek tehlikeli bir kampüste" tek biz taciz vakasının peşinden gitmek olduğunu yazmıştı bir bilgilendirme notuna, hangi not hatırlamıyordu ama. Birkaç sarmaşık ligi üniversitesindeki cinsel şiddetten hayatta kalanlarla konuşmuş ve bulduğu hikâyelerden tatmin olmamıştı. 2014 yazında Charlottesville'e gelmiş ve Emily adında, Jackie'yle cinsel taciz önleme grubunda tanışmış eski bir öğrenciden Jackie'nin haberini almıştı. "Elbette her şeyi mükemmel bir şekilde hatırlamıyor olabilir," demişti Emily, Erdely'ye. Birkaç gün sonra Erdely, hikâyesi değişen Jackie'yle buluşmuştu: 28 Eylül'de Phi Psi'nin dışında yara bere içinde, yalınayak bir şekilde, yedi adamın saatler süren tecavüzünden kaçtıktan sonra arkadaşlarıyla buluştuğunu söylemişti. Bu arkadaşlarının ismini ya da onu birliğe götüren oğlanın ismini vermeyi reddetmişti.

İkisi konuşmaya devam etti. Eylülde Jackie ve erkek arkadaşı, Erdely'yle akşam yemeğine çıkmış, o da kırılan camların açtığı yaraların izini sormuştu. "Sırtında pek yara izi görmedim," demişti erkek arkadaşı. Jackie, Erdely'ye, "Hep size değersiz olduğunuzun söylendiği bir yerden geldiğinizde... kolay hedef oluyorsunuz... kolayca manipüle edildim çünkü yeterince özgüvenim yoktu şey yapmaya... ne bileyim işte," demişti. Bir hafta sonra Jackie bir arkadaşına mesaj atmıştı: "Sabrina'nın [Erdely] çok iyi biri olduğunu demeyi unuttum, fakat ne diyeceğine dikkat etmen gerekiyor çünkü dediğim bazı şeyleri bağlamının dışına çıkarıp biraz çarpıttı." Çekinmeye başlamıştı. Ekimde, arkadaşlarından biri Erdely'ye mesaj attı: "Şu an Jackie'yle konuşuyorum ve bana isminin makalede geçmesi-

ni kesinlikle istemediğini söylüyor.” Erdely, “ismini değiştirmek isteyip istemediği meselesini konuşmaya açık” olduğunu ama “bu konuda şeffaf davranması gerektiğini” söylemişti. “Bu noktadan sonra geri adım atmak yok.” Erdely fotoğraf editörüne bir e-posta yolladı: “Evet, maalesef Jackie şu an psikolojik olarak iyi durumda değil ve uzun bir süre de olmayacak.” Ekim sonunda Jackie, Erdely’nin telefonlarına çıkmamaya ve mesajlarına dönmemeye başladı ama Erdely birtakım bilgileri teyit etmek için onu iletişime geçmeye ikna etti. Son düzeltmelerde iki çok önemli ayrıntı –Jackie’nin kendisini birliğe götüren oğlanın ismini vermeyi reddetmesi ve derginin, hikâyeyi doğrulamak için Jackie’nin arkadaşlarıyla iletişime geçmemiş olması– ortadan kaybolmuştu.

Makale kasım ortasında yayımlandı. Erdely, *Double X* ve *The Washington Post*’la şüphe uyandıracak kadar müphem röportajlar yaptı. Şükran Güne’nden hemen önceki gün Erdely, Jackie’yi aradı ve onu Phi Psi’ya götüren oğlanın ismini almak için sıkıştırdı; Jackie de ismi nasıl heceleyeceğinden tam emin olmadığını söyledi. İnsanların gözü önünde hikâye yıkılmaya başlamıştı. Aralık başında Jackie bir arkadaşına mesaj attı: “Çok korkuyorum. Makalenin odaklandığı konu, maruz bırakıldığım tecavüz olunca bu haberi hiç yapmak istememiştim. Geri adım atmayı denedim ama bana yapamayacağımı söyledi.” Birkaç gün sonra Jackie ve Erdely gece geç saatte, *Rolling Stone* editörünün açıklamasını tetikleyen telefon konuşmasını yaptı. Bundan da aşağı yukarı bir hafta sonra Erdely, Jackie’ye e-posta yolladı ve nihayet değiştirdiği hikâyeyi anlatmasını istedi. Aynı zamanda Jackie’nin sırtındaki yaraları gören birinin ismini de sordu.

Yeminli ifadesini verirken Jackie yalan söylediğini doğrudan itiraf etmiyor. Bir noktaya kadar o da Erdely de güvenilirmez anlatıcılar. (Ve burada, bir hikâye anlatan herkes gibi bazı şeyleri kabul edip bazısını göz ardı ettiğim düşünülürse ben de öyleyim.) Bu iki kadının ifadesini okurken beni şaşırtan şey, ilk baştaki saldırının yapısının, güç ve aldatmaca dilinin, birbirleriyle etkileşimlerini nasıl etkilediği; tıpkı dikkat çektikleri ve çürütmeye çalıştıkları taciz kılıplarını tekrarlayan dokuzuncu madde davaları gibi. Jackie, Erdely’nin kendisine “o noktadan sonra geri çekilmenin imkânı olmadı-

ğını” söylediğini hatırlıyor. Mahkemeye, “[Saldırının ayrıntılarının] yayımlanmayacağı izlenimine kapılmışım. ... Yani ben... daha yirmi yaşıyordum. Kayıt altında veya kayıtdışı konuşmak nedir onu bile bilmiyordum. Ben... ben naiftim.” Kendi ifadesinde Erdely, “Röportaj verip vermeyeceği ona kalmıştı ve bunun gayet farkındaydı,” diyor.

Habercilik açısından kırmızı alarm vermesi gereken şeyler de hayatta kalanın iyileşme sürecinin normal bir parçası olarak gösterildi. Erdely, Jackie’nin Phi Psi’da toplu tecavüz edildiğini söylediği iki kadınla konuşmak istediğinde Jackie aracı olmakta ısrarcı davranmıştı. (Sonunda Erdely’ye gösterdiği, o iki kadından geldiğini söylediği mesajlar muhtemelen sahteydi.) Erdely, anlaşılır bir şekilde, Jackie’nin bu kadınları daha fazla travma yaşamamaları için koruduğuna inanmıştı. Jackie’nin anlattıklarının değişmesi onu çok endişelendirmemişti. “[Tecavüz kurbanlarının] hikâyelerinin, başlarına gelenleri kabullenmeye başladıkça zaman içinde değişebildiğinin farkındayım,” diyor ifadesinde. Bu şekilde Erdely, UVA’yla bütünleşmiş kendini kandırma mekanizmasını tekrarlıyordu: İnandığı, adına uğraştığını düşündüğü hikâye zaten gerçekmiş gibi davranıyordu.

İnanmak istediğiniz şey tarafından kandırılma deneyimiyle empati yapabilirim. İyi niyet çoğu zaman kör nokta doğurur. Jackie’nin hafızasının, geçirdiği travma yüzünden yer yer bulanık olduğuna inandığı için Erdely’yi suçlamak zor. Üniversite yönetiminin, aksine işaret eden kanıtlara rağmen kurumun ahlaki ilerleme gösterdiğine ya da bir gazetecinin hikâyelerin doğru olana doğru değiştiğine inanmasını anlamak kolay. Sonuçta bu, 1984’te Phi Psi’da toplu tecavüze maruz bırakılan Liz Seccuro’nun başına gelmişti. Ona tecavüz eden William Beebe yirmi bir sene sonra bir özür mektubu yolladığında Liz –tam parmak basamadığı bir his ona muasallat olduğundan– kendisine tecavüz eden tek kişinin o olup olmadığını sordu. Evet, dedi o da. Ayrıca o geceyi Liz’in hatırladığı şekilde hatırlamıyordu. İlk mektubunda William “tecavüz” kelimesini kullanmamıştı. “Sevgili Elizabeth: 1984 Ekim’inde sana zarar verdim. Senin gözünde hareketlerimin seni sonrasında ne denli etkilediğini hayal

bile edemiyorum." Seccuro'ya yazdığı bir sonraki mektupta şöyle yazmıştı: "Mukavemet göstermedin ve çok geçmeden bitmişti."

"Kanlı bir çarşafa sarılı halde çıplak uyandım," yazmıştı Seccuro cevaben.

"Hatırladıklarım konusunda samimiyim," diye yanıtlamıştı Beebe, "ama o gece başına gelenleri tümü bundan ibaret olmayabilir."

Crash into Me [Bana Çarpan] adlı otobiyografisinde Seccuro, saldırıya uğradığında bakire olduğunu ve dekanının ona, "Bu partilerin kontrolden çıkabildiğini sen de biliyorsun... Bu genç adamlar seks yapıp da sonra pişman olmadığından emin misin? Böyle şeyler olur," dediğini yazar. Hikâyesi okul, polis ve yaşadığı dönem tarafından bastırılmıştı; saldırıdan sonra kendini UVA'nın hastanesine zar zor sürüklediğinde bir tecavüz delil kitleri bile yoktu. Başka seçeneği kalmayınca Seccuro sonunda bir gazeteciye gidip mahlas kullanarak başından geçenleri anlattı: Bir gece üniversite birliğinden bir adam ona tecavüz etmişti.

Yirmi sene sonra, Beebe'nin ona özür mektubunu yollamasının ardından Charlottesville polisi soruşturmaya tekrar başladı ve şahitleri sorguya çekti. Bir gün bir polis Seccuro'yu aradı. "Liz, haklıymışsın," dedi. "Üç saldırgandan biri Beebe'ymiş. O gece sana üç adam tecavüz etmiş ve Beebe sonuncusuymuş. Bunu sana söylemek zorunda kaldığım için üzgünüm." Adamlardan biri "söylenene göre bana parmaklarıyla tecavüz ederken görülmüştü," diye yazıyor Seccuro, "dört adam buna tanıklık ve tezahürat ederken o da kazağımı boynumdan yukarıya kadar itmiş ve eteğimi belime sıyırmıştı." Bir başka adam onu kanlar içinde, bilinci kapalı halde bırakıp birliğin ortak düşlerine gitmişti, "havlu dışında çıırılçıl halde yürürken arkadaşlarına beşlik çakıyordu." Beebe, çığlık çığlığa bağırarak Seccuro'yu odasına sürüklerken görülmüştü, sonrasında da kızın üstünü başını temizlemek için onu banyoya sürüklemişti. Zaman içinde Beebe'nin hikâyesi gerçeklikten uzaklaşmaya başlamıştı, hem de korkunç bir şekilde: Artık "mukavemet göstermediği"ne, ortada ciddi bir bilinmezlik olduğuna, kafa karıştırıcı ve centilmenliğe sığmayan bir gece yaşandığına inanıyordu.

İyileşme sürecinde hayatının gidişatını düzeltmeye çalışırken Beebe'nin kendini sonraki senelerde buna gerçekten inandırmış ol-

ması ve bu değişen anlatıyı doğrulamak için Seccuro'yla iletişime geçmiş olması mümkün. Buna karşılık Jackie'nin içten içe tuhaf bir şekilde kurmaca hikâyesinin gerçekliğine inanmış olduğunu düşünmüşümdür hep. Öyle olmasaydı Erdely'yi ve bilgilerin doğruluğunu kontrol eden kişiyi tekrar tekrar kandıramazdı. Yazılı bir kaydın, önemli bir *Rolling Stone* makalesinin, doğru olmasını istediği anlatıyı yücelteceğini mi düşünmüştü merak ediyorum.

Seccuro otobiyografisini 2012'de, davası sonuçlandıktan beş sene sonra yayımladı. Kitapta, birinci sınıfa giden bir öğrenciye toplu tecavüz etmenin bir çeşit Phi Psi'a kabul edilme sınavı olabileceğini ima ediyor, "bir çeşit gelenek yani". Jackie de hem arkadaşlarına hem de Erdely'ye bunu ima etmişti; Jackie kendi hikâyesi ile Seccuro'nunki arasındaki benzerliklere dikkat çekince Erdely, davada sesli okunan deşifre edilen kayda göre, "Siktir. Kollarımdaki tüyler diken diken oldu. Bu tesadüften fazlasıymış gibi geliyor bana," demişti. Kendi ifadesinde Jackie, 2014'te aldığı bir derste profesörün *Crash into Me*'yi zorunlu okuma olarak verdiğini söyler. Dedikine göre sadece bir kısmını, Seccuro'nun saldırıyı betimlediği kısmı okumuştur.

Jackie'nin gerçeklik algısını betimlemenin en yumuşak yolu boşluklarla dolu olduğunu söylemek olur. Riskli olmayan durumlarda bile aşırı yalanlar söyleyebiliyordu. Arkadaşlarından biri olan Ryan bir keresinde Haven Monahan adında bir oğlandan e-posta almıştı – Jackie'nin söylediğine göre Jackie'yi tecavüze uğradığı gece yemeğe çıkaran oğlandan. (*Rolling Stone*'da, ismi Drew olarak geçen kişi.) Sözde e-posta hesabının Jackie tarafından kontrol edildiği muhtemel olan "Haven" sıradan bir tipti ve Ryan'a iletildiği e-posta sözümona Jackie'nin ona yolladığı bir e-postaydı. Ryan hakkında yazılmış bir aşk mektubuydu ve kelimesi kelimesine *Dawson's Creek*'ten çalınmıştı. Bütün bunlar –yalan kişilik, sahte e-posta hesabı, çalıntı sözlerle dolu mektup– Jackie'nin birinden hoşlandığını söylemesinin sapkın yöntemiydi.

Röportajlarından birinde Jackie, tecavüzüne benzer bir durumu gösteren bir *Law&Order: Special Victims Unit* bölümünden de bahsetmişti Erdely'ye. İfade verirken Erdely bu bölümü hiç izlemediğini itiraf eder. Avukatlardan biri ona bölümün isminin "Lekelen-

miş Kız" olduğunu söylüyor. Bir üniversite birliğinde genç bir kadına toplu tecavüz ediyorlar ve saldırganlardan biri, "Bacağından tutun," diyordu.

Duruşmanın bir noktasında Erdely, *Rolling Stone*'un özür metnini yayınladığı sabah yazılan beyanı sesli okuyor; Jackie'nin "vaka-sı, anlatmak istediğim daha büyük bir hikâyenin kalbine dokunuyor gibi gelmişti," diye bir açıklama yapıyor.

"Bu kelimeleri yazarken samimi miydiniz?" diye soruyor avukat ona.

"Samimi miydim?" diye yanıtıyor Erdely.

"Dediklerinizi uyduruyor muydunuz yoksa o kelimeleri yazarken samimi miydiniz?" diye soruyor avukat.

"Hiçbir şeyi uydurmam ben," diyor Erdely.

"O zaman bu kelimeleri yazarken samimi miydiniz? Bu beyanı yazarken dediklerinize inanıyor muydunuz?" diye soruyor avukat.

Erdely inandığını söylüyor. Fakat seçim samimi olmak ile yalan söylemek arasında değildir her zaman. Aynı anda ikisini yapmak da mümkün: Samimi olup da kendini kandırmak mümkün. Yalan olan bir beyana, bir hikâyeye inanmak mümkün, hatta bazı durumlarda çok kolay.

Nisanda, *Rolling Stone* makaleyi geri çektikten sonra UVA Rektörü Teresa Sullivan, yayımladıkları haber yüzünden dergiyi yerden yere vuran bir açıklama yaptı. "Sorumsuz gazetecilik pek çok masum kişinin ve Virginia Üniversitesi'nin itibarını haksız yere zedelemiştir," diye yazmıştı. "Cinsel şiddet toplumumuz için önemli bir mevzu ve topluluklarımızdaki herkesin odaklanmasını ve dikkatini vermesini gerektirir. *Rolling Stone* makaleyi paylaşmadan çok önce de Virginia Üniversitesi cinsel şiddetle yüzleşmek için çaba harcıyordu. Kültürü iyileştirmek, şiddeti önlemek ve gerçekleştikleri takdirde şiddet eylemlerine tepki vermek için önemli reformlar yapmaya devam edeceğiz."

İşte böyle, birden eski hikâyeye geri dönmüştük. Sorun *Rolling Stone*'du ve sorun ortadan kaldırılmıştı, UVA da eskisi gibi işine dönebilirdi. Birkaç sene önce gece geç bir saatte yaşadığım olayı hatırladım. Düğünden sonra bir barın arka köşesinde bir kadın bana

2006 skandalı sırasında Duke Üniversitesi'nde lakros oynayan iki oğlanı tanıdığını anlattı. Oğlanların uğradığı zararın geri dönüşü olmadığını söyledi; aileleri dahil hepsi, bir orospunun iğrenç yalanı yüzünden sonsuza dek bunun izini taşıyacaktı. Kadının öfkesi taze ve elle tutulabilirdi, büyüyordu. Beni sindirdi ve pek çok insanın yanlış ithamları tecavüzden daha kötü bulduğunu hatırlattı. 1988'de *The Cavalier Daily* bir öğrencinin makalesini yayımlamıştı. Bu öğrenci makalede, "Erkekleri, kadınlara tecavüz ettikleri ya da etmeye teşebbüs ettikleriyle yalan yanlış itham eden kadınlar benzer bir ilgiyle soruşturulana, eşit bir gayret sonucunda hüküm giyene ve daha uzun süreliğine hapse atılana kadar tecavüz suçlamaları için ağırlaştırılmış ceza istemeyin," diyordu.

Kutsal Kitap'ta Züleyha, zengin kocası tarafından köle olarak çalıştırılan Yusuf'u ayartmaya çalışır ve Yusuf, Züleyha'yı reddedince o da Yusuf'un kendisine tecavüz ettiği iftirasında bulunur. Yunan mitolojisinde Theseus'un karısı Phaidra aynı şeyi Hippolytos'a yapar. Bu ve buna benzer daha birçok hikâye tiksindirici anomaliler olarak betimleniyor. "Çölde Sayım"da Musa ordusuna bütün erkekleri ve bakire olmayan kadınları öldürmelerini ve bütün bakire kadınları da kendilerine saklamalarını emrediyor. Yunan mitolojisinde Zeus Antiopé'ye, Demeter'e, Europa'ya ve Leda'ya tecavüz eder. Poseidon, Medusa'ya tecavüz eder. Hades, Persephone'ye tecavüz eder. Yüzyıllar boyunca tecavüz mülkiyete karşı bir suç olarak görülüyordu ve failer genelde, kurbanın babası ya da kocasına bir para cezası ödüyordu. 1980'lere kadar ABD'deki çoğu tecavüz yasası, kocaların karılarına tecavüz etmekle yargılanamayacağını söylüyordu. Yakın zamana kadar tecavüz, normal bir şey olarak yansıtılıyordu.

Yıllar boyunca öğrencilerini intihal yaptıkları için okuldan atarken tecavüzü ciddi bir suç olarak görmeyi reddeden UVA'da da geçerli bu. 1998'den 2014'e kadar 183 öğrenci, dürüstlük sistemini ihlal ettikleri için UVA'dan atıldı: Örneğin bir tanesi yurtdışında okurken Wikipedia'dan üç tane söz çalmıştı. Doksanların sonunda bir öğrenci, Jenny Wilkinson isimli başka bir öğrenciye cinsel saldırıdan suçlu bulunduğu UVA onu, siciline bir ihtar mektubu ekleyerek cezalandırdı, bu mektup da istismar eğitim programına katıldığı takdirde bir senenin sonunda sicilinden çıkarılabiliyordu. Öğrenci gizlilik

yasaları yüzünden Wilkinson bu sonuca alenen karşı çıkamıyordu. “Hatta bu saçma bir şekilde bana geri dönebilir ve haklarında konuşsam üniversite bana dava açabilirdi,” diye yazmıştı *The New York Times*’a 2015’te. Bu sırada failin, UVA’nın en büyük onuruna sahip olmaya devam etmesine izin verildi: Çimenlik’te yaşıyordu.

Bunu takip eden senelerde işler mikroskobik ölçüde iyileşti. Erdely’nin hikâyesi yayımlandıktan sonra *Jezebel*’de eski UVA sınıf arkadaşlarımdan biriyle röportaj yaptım, müstear isim olarak Kelly’yi kullandım. 2006’da Kelly, ona cinsel saldırıda bulunan bir öğrenci hakkında üniversite üzerinden suç duyurusunda bulundu. On ay sonra UVA oğlanı suçlu buldu. (Suçlu hükmü verilmesinin ne kadar ender bir şey olduğunun altını çizmek gerek tekrar: Kelly’yle röportaj yaptığım sıralarda okul tarihinde suçlu olduğuna kanaat getirilen sadece on üç kişi vardı, bunlardan biri de Wilkinson’ın failiydi.) Pek çok üniversiteli kadında olduğu gibi Kelly de üniversitedeki ilk döneminin güzünde saldırıya maruz bırakıldı: Bir birlik partisine gitti, orada tanıdığı bir çocuk ona bayılana dek içki ardından içki verdi. Üniversitenin soruşturmasında bir tanığın Kelly’nin hareket-siz bedeninin yukarı kata taşındığını gördüğü ortaya çıktı. O gece birlikteki erkek kardeşini ziyarete gelen bir hemşire, Kelly’nin nabzının “zayıf, yirmilerde otuzlarda” olduğunu söyledi. Duruşmada erkek bir fakülte üyesi Kelly’ye daha önce hiç erkek arkadaşını aldatıp aldatmadığını sordu. Fakat fail suçlu bulundu ve üç seneliğine uzaklaştırma aldı.

UVA’nın uzun ilgisizlik ve eylemsizlik tarihinde inanılmaz bir başarı hikâyesiydi bu. *Rolling Stone*’daki makale çıkmadan bir sene önce otuz sekiz öğrenci Dekan Eramo’ya cinsel şiddete maruz kaldığını bildirmişti. Bunlardan sadece dokuzu resmî şikâyetle ve sadece dördü suistimal duruşmasıyla sonuçlandı. Çoğu üniversitede olduğu gibi bu otuz sekiz ihbar büyük ve gözle görünmeyen bir buzdağının ufacık bir kısmıydı. Zorluktan nadiren kaçsam da üniversitede bende travma bırakacak bir şiddete maruz bırakılmış olsaydım ihbarda bulunmaya cesaretim –ya da kaçınılmaz bürokratik aşağılamayı kaldırarak direncim– olmayacağından eminim.

Yazdığı makalede Erdely, “terbiyeli Virginia Üniversitesi’nin patriyarkayı alaşağı etmeyi planlayan radikal feminist bir kültürü

olmadığını" yazmıştı. Okulun radikallikten uzak olduğu da doğru. Fakat ben kampüste yaşarken bunu öğrenmeyi hiç akıl etmemiş olsam da UVA'nın kadınları enstitü karma eğitime geçtiğinden beri okulu değişime itmeye çalışıyor. "Gerçeğin sonu nereye giderse gitsin korkusuzca peşinden gideceğimiz gerçeği," diye yazmıştı bir kadın *The Cavalier Daily*'de 1975 senesinde, sıkça kullanılan bir Thomas Jefferson alıntısına gönderme yaparak, "Köşede akşam vakti bir şeyler atıştırmaya gitmekten korkmamızın haklı gerekçeleri olması karşısında önemsiz kalıyor." O sonbaharda yerel bir komite istatistikleri inceledi –Virginia'nın tamamına kıyasla şehirde tecavüz oranı neredeyse iki kat fazlaydı– ve Charlottesville'i hızla yayımlanan bir raporda "tecavüz şehri" olarak andı. Aynı dönemde, köşede bulunan Minorities English Pub adlı, Karindeşen Jack temalı bar, sokak lambasından sallanan çıplak bir kadın cesedinin olduğu bir levha asmıştı. *The Cavalier Daily*'de bir başka öğrenci şöyle diyordu: "İnsanlar artık tecavüz meselesinin tekrar tekrar haberlere çıkmasından bıktı. Ben de bıktım; hem de düşünemeyeceğiniz kadar çok." O sene UVA Rektörü Frank Hereford, bir Virginia delegesine yolladığına mektupta kampüste bir tecavüz sorunu olmadığına dair onu temin etti. Okulun önlem aldığına dair on kanıt gösterdi. Altıncı kanıt öğrenci konseyinin kadınlara "maliyetinin çok altında" bir fiyata "alarmlı cihazlar" sattığıydı. Dokuzuncu kanıt ise kadınların gece yarısında yurtlarına kilitlenmesiydi.

Bu süreçte UVA'nın kadınların üstünde erkeklerin tahakküm kurabileceği varsayımı, buna karşı çıkan iki öğrenci demografisinin ortaya çıkmasıyla daha sert bir hal aldı. Karşı çıkanlar, kadınlar ve eşcinsel erkeklerdi. 1972'de *The Cavalier Daily* Gamma Alpha Ypsilon, yani GAY, adında yeni ve efemine bir birlik hayal ederek bundan iğrendiğini anlattığı bir "komedi köşesi" yayımladı. "Tecavüz şehri" raporunun çıktığı sene Virginia Alkollü İçkiler Kontrol Birimi "eşcinsellerin alkollü içki servis edilen restoranlara girmesini yasaklayan" bir karar çıkardı ve UVA da bu kararı, eşcinsellerin Çimenlik'teki bir binaya girmesini yasaklamak için kullandı. Rektör olarak Hereford, Bob Elkins adlı bir öğrenciyi, "açık bir eşcinsel olduğu için" araştırma görevlisi pozisyonundan almaya kalktı. 1990'da bir öğrenci yayınının "Hetero Olmak Muhteşem" adlı hicvinde, "Tuvaletlerimiz Tek-

rar Bizim Olsun" yürüyüşünün de yapılacağı bir heteroseksüel haftası ve kutlamasının programını paylaşmıştı. Üniversitede maç izlemeye gittiğinde insanlar her sayıdan sonra UVA'nın "The Good Old Song" adlı marşını "Auld Lang Syne"nin melodisiyle söylerdi. "We come from old Virgin-a-a, where all is bright and gay¹" sözünden sonra kalabalığın büyük bir kısmı, "Gey değiliz!" diye bağırırdı.

Doksanlarda öğrenciler, -kadınlara, gey erkeklere ve kendi üyelerine karşı şiddet gösteren-birliklerin UVA'da cinsel saldırıların bu kadar çok görülmesindeki rolü hakkında konuşmaya başladı. "İlk haftanızda katılabileceğiniz tek sosyal etkinlik Rugby Yolu'ndaki birliklerin verdiği partiler," diye yazmıştı bir *The Cavalier Daily* editörü 1992'de. "Bazılarının gözünü korkuturken başkaları için tehlikeliler ve rugby seçeneği birinci sınıfa başlayan öğrencilerin sosyal ihtiyaçları için uygun bir cevap değil." Aynı sene bir başka UVA birliği olan Pi Lambda Phi'da on sekiz yaşındaki bir kadın depo odasına kilitlendi, yatağa mihlandı, tecavüz edildi ve dövüldü.

2009'da yayımlanan beyaz birlikler tarihi hakkında yazdığı *The Company He Keeps* [Bana Arkadaşını Söyle] adlı kitabında Nicholas Syrett şöyle der: "Birlikler, başka erkeklere kadınlardan daha çok değer veren erkekleri kendine çeker. Birlik çevrelerinde, birbirlerine önem veren erkekler arasında gelişen samimiyet, eşcinsellik görünümüyle savaşmak için ciddi bir heteroseksüellik gösterisi gerektirir." (UVA'nın kadın çalışmaları departmanının başkanı, 1992'de Pi Lamb'daki tecavüzden sonra benzer bir beyanda bulunmuştu: "Erkek ve kız birlikleri kadınların genel olarak bulunduğu ikincil konumu pekiştiriyor. Erkekler, kadınları istismar edip birbirlerine şakalar yaparak erkek kimliklerini hissederler.") Syrett birlik erkeklerinin heteroseksüelliklerini "agresif homofobi ve kadınları aşağılamayla", birbirlerini küçük düşürecek homoerotik şaka ritüelleri ve kadınlarla seks yapmayı "kişinin erkek kardeşleri için, erkek kardeşlerinin topluca izlemesi için" yapılan bir eylem olarak göstererek kanıtladıklarını yazar.

Beyaz birlikler tarih boyunca elit eril güç ve hak sahipliğini kemikleştirme amacıyla var olmuştur. On dokuzuncu yüzyılda zengin

1. (İng.) Gay kelimesi eskiden "mutlu" anlamında da kullanılıyordu. (Ç.N.)

erkekler kendilerini birlik sistemi üzerinden daha yoksul sınıf arkadaşlarından ayırırdı. Yirminci yüzyılda erkekler birlik evlerini “cinsiyetlerin gittikçe daha çok birbirine karıştığı bir dünyada” sadece erkeklere ait bir alan bulundurmak için kullanırdı, diye yazar Syrett. Ortaya çıkan ilk birliklerin idealizminin yerini yirminci yüzyılda ortaya çıkan, yüksek sınıf statüsü ile alt sınıf davranışlarının tek bir bireyde birleşmesine izin vermeye başlayan bir maskülenlik almaya başlayınca birlik üyeleri “İlan ettikleri centilmenlik statülerini, pek de ahlaklı olmayan davranışlarını haklı çıkarmak için kullanmaya başladı... İnsan içinde centilmenlik göstererek kendi varlıklarını haklı çıkarıyorlardı. Kapalı kapılar ardında yaptıkları ancak onları ilgilendirmeliydi.”

Üniversitelerin birlik şiddetini görmezden gelmesinin bir sebebi de kurumsal gelirin büyük bir kısmının kaynağı olmaları. Birlikler büyük miktarda mezun parasını üniversitelere geri akıtır ve en ayrıcalıklı öğrencileri için konaklama sağlama zorunluluklarından kurtarır. Günümüzde birliklere katılan oğlanlar çoğunlukla eğlenmeli partiler, komik arkadaşlar ve her hafta sonu uğrayan seksi kızlar istediklerinin farkındadır. Bunun altında grup bağımsızlığının; iyi ihtimalle, mülke zarar vermekten ceza yemeden pencereden dışarı lavabo atabilmenin heyecanı yatar. Kötü olan ihtimalde, birlikler kişiler arasında şakalar aracılığıyla olağandışı bir şiddet göstermek, istedikleri kadar alkol ve uyuşturucu satıp kullanmak, “kardeşler”in zevki için herkesin ama en çok da kızların bulunduğu partiler düzenlemek için sosyal bir mazeret sağlar.

Daha 1920’lerde bile birlik kültürü akılda, bariz bir şekilde cinsel zorlama uyandırmaya başlamıştı, der Syrett. “Kadın boyun eğmiyorsa adam onu doğru düzgün elden geçirmemiş demektir,” der bir birlik üyesi 1923’te yayımlanan *Town and Gown* [Üniversiteler ve Şehirleri] adlı romanda. 1971’de William Inge, *My Son Is a Splendid Driver* [Oğlum Muhteşem bir Sürücüdür] adlı romanında yirmilerde Kansas Üniversitesi birliklerindeki deneyimlerini anlatır. Romandaki karakterler kız birliğinden kızlarla yemeğe çıkar, onları eve götürür, sonra da hayat kadınlarıyla sevişmek için tekrar dışarı çıkarlar. Bir akşam birlik bodrumunda “grup seks” yaparlar. “Geri çevirirsem, maskülenliğimin sorgulanacağını düşündüm, zaten en

iyi koşullarda muğlak görünen erkekliğim hiçbir zorluktan kaçmaya cüret etmemeliydi maalesef.” Olayın merkezindeki kadın pes etmiş ve agresif bir şekilde, “Hadi o zaman, sakin beni... Buradaki amacım da bu değil mi,” diye bağırır.

UVA öğrencilerinin yüzde otuz beşi bir erkek ya da kız birliğine üyedir. Ben orada okurken Yunan sisteminin dışındaki insanlar Kahrolası Bağımsızlar ya da KB'ler olarak anılırdı. Birinci sınıf öğrencileri yurtlarda kaldığı ve çoğunlukla içki satın alıp parti veremediği için, UVA'daki partilerin büyük kısmı birlik evlerinde ya da birlik koşulları altında verilir. (Yunan sisteminin cinsiyet gelenekçiliğine inatçı bağlılığı yüzünden kız birliklerinin parti vermesi toptan yasaktır.) Başka yerlerde nasılsa Yunan sisteminde de o kadar bireysel çeşitlilik vardır: Ana özelliklerinin birçoğuna gayet açık bir şekilde karşı olsam da kabul edildim ve son on senedir partnerim olan Andrew, UVA'daki birlik evinde iki sene yaşamış, salı ve perşembeleri sokağın karşısındaki kreşte gönüllü çalışmıştı ve hâlâ da benden çok daha tatlı ve samimi biridir. Fakat birliklerdeki erkeklerin suç işleme oranının, genel olarak üniversite öğrencisi erkeklerden daha yüksek olduğu ispat edilmiş bir gerçektir. Columbia'da yakın zamanda yapılan bir araştırma birlik üyesi erkeklerin daha çok mağdur gibi yansıtıldıklarını da gösterdi. Birlik ortamı tecavüzcü yaratmasa da onları mükemmel bir şekilde gizliyor: Her hafta sonu erkeklerin kadınlara alkol içirmesi, herkesin mümkün olduğunca sarhoş olması üzerine kurulu, edimsel hedef sevişmek ve karpısı kitlenebilen bir yatak odası sadece birkaç adım ötede.

Jackie'nin yalan suçlamaları bu bağlamda bir çeşit kimeraya benzer, grotesk ve uyumsuz bir yaratım, gerçek bir problemi görür kılmanın yanlış yolu. 2017'de $n+1$ için yazdığı güzel bir makalede Elizabeth Schambelan, geriye dönüp bakınca bir çeşit peri masalı kaçınılmazlığı tarafından yönlendirilen Jackie'nin hikâyesine karşı hâlâ duymakta olduğu takıntıyı yazar: Kırmızı elbiseli bir kız ormana gider ve bir kurt sürüsüyle karşılaşır. “Dönüp bakınca natüralizminin hataları çok bariz,” diyor. “Karanlık oda, gölgede kalan saldırganlar... Hepsinden önemlisi o masa ve masanın kırılışının parlak şaşaası. Hikâyenin gerçekliği en çok zorladığı kısım bu, tümünden başka bir ağza geçmek istiyor orada.” Jackie, bir zamanlar Su-

san Brownmiller'ın "tecavüz alegorisi" olduğunu iddia ettiği Kırmızı Başlıklı Kız'ın bir başka versiyonunu yaratmıştı. Yolculuğu esnasında kızın yolunu kesen kurt, şiddetli bir ayartıcı, sonradan kılık değiştirir, kızın üstüne atlayıp onu yer.

Schambelan, 2012'de "toplumun uçlarında yaşayan ve üyeleri belli bir yaşa gelene kadar bir arada yaşayıp sonra dağılan" Antik Avrupa'daki "genç savaş birlikleri" ile kurt sembolleri arasındaki ilişkiyi araştıran bir makale yazan Dorcas Brown ve David Anthony adında iki antropoloğu alıntılar. Bu savaş birlikleri "önüne gelenle cinsel ilişkiye girmekle bağdaştırılıyordu," der Brown ve Anthony. "Daha zengin ailelerden gelirler ... görevleri savaşma ve yağmalama üzerine kurulu olurdu ... ailelerinden ayrı bir şekilde 'yabancı bir hayat' sürdürürlerdi." Germen efsanelerinde bu topluluğun ismi Männerbund'du, "erkekler ligi" anlamına gelen bir kelime. Erkekler üstlerine hayvan derileri geçirip gizlenirdi ve bu da Männerbund'daki vadeleri dolana kadar vicdan azabı duymadan toplumsal kısıtlamaları aşmalarına yarıyordu. "Dört senenin sonunda köpek savaşçıların medeni hayata dönmeye hazır, sorumluluk sahibi yetişkin erkeklere dönüşmeleri için son bir kurban olurdu. Eski kıyafet ve köpek derilerini atıp yok eder, bir kez daha insana dönüşürlerdi," diye yazar Brown ve Anthony. Makalesinde, Schambelan şunu merak eder: Bir kere zengin ailelerinden ayrı bırakılan, kolektif yabancılık için eğitilen erkek ligleri oluşturduktan sonra, "Bir kere toplum olarak bu kurumu yaratmaya karar verdikten sonra kaosu nasıl uzakta tutarsınız? Hiçbir zaman size düşman olmamasını nasıl sağlarsınız?"

Schambelan, *Kırmızı Başlıklı Kız*'ın "tecavüz alegorisi" olabileceğini, "hayal edilebilecek en aşırı suçların, tecavüz ve cinayetin alegorisi" olabileceğini öne sürer.

Ancak muhtemelen bir uyarıdan ziyade ritüelleştirilmiş bir anımsatıcıydı. Belki de amacı ya da amaçlarından biri herkesin ödeme-yi kabul ettiği bedeli, bir Männerbund'u, bir kurt olma kurumunu sürdürmenin bedelini unutmamasını ya da yadsımamasını sağlamaktı. Burada karanlık ve romantik bir ereklilik, kurt oğlanları birlik oğlanlarına bağlayan tarihî mirasın kırılmaz zinciri

yok; tıpkı kurt oğlanları öldürmeye ya da birlik oğlanlarını birleştirmeyi zorlayan maskülen şiddetin ilkel kaynağı olmadığı gibi. İki kurum, iki genç erkek ligi var; biri arkaik ve yarı-efsanevi bir geçmişe ait, diğeri şimdi ve burada filizleniyor. Doğası gereği kurumlar ne doğal ne de ilkeldir. Oğlanların oğlanlık etmelerine izin verince olan şeylerden ibaret değiller. Yaratılmalarının ve yaşatılmalarının bir sebebi var. İşe yarıyorlar.

Tecavüzün, erkeklere maksimum yasadışı özgürlük vermek üzere tasarlanmış bir dünyanın kaçınılmaz bir işlevi olduğunu öne sürer Schambelan. "Mantıken, normal şartlarda eşitlikçi ve insancıl olan etik bir sistemdeki adi bir anomaliden ibaret olamaz." Harvey Weinstein ifşalarından ve devamında gelen her şeyden altı ay önce yazdığı bu makalede devam eder: "Şimdiye dek bize [tecavüzün adaletsizliğini] gösteren hiçbir şey ya da hiç kimse olmadı, bunun herkesçe bilinmesini, hepimizin sahip olduğu ve paylaştığımızı kabul ettiğimiz bu bilgiyi bize sağlayacak bir şey olmadı. Bu türden bir bilinç yaratmak için, bilinçsizliği sürdürmek için çalışmakta olan güçlerden de kuvvetli olmanız gerekir." Belki de bu gücü yanlış bir şekilde ele geçirme girişimiydi Jackie'nin yalanı, der.

2015 Ocak'ında *Rolling Stone* makalesinin neticesinde, birliklerin üye kabul oyunları üzerine bir şeyler yazmak için Charlottesville'e geri döndüm. Haberini yaptığım ilk hikâyeydi bu ve gergindim, UVA'ya bakıyor, bakış açımın katılımcıdan gözlemciye dönüştüğünü hissediyordum. Döndüğüm günün gecesi Virginia'da bir masada oturup sakinleşmek için arkadaşım Steph'le bir bira içtim, haki ve North Face'ten oluşan bir umutlu birlik adayları denizinin konuşmalarını ve yüksek topuklu botları, kıvrıkcık saçlarıyla kız birlik adaylarını dinliyordum.

Çok geçmeden, Erdely'nin anlattığından çok daha büyük ve derin bir olayın vuku bulduğu belli oldu. *Rolling Stone* makalesi, şoke edici yerel şiddet olayları mevsiminin ortasında gelmişti ve 2010'da Yeardley Love adında bir genç kadının ölümü ile 2017'deki ölümle sonuçlanan beyaz gücü yürüyüşüyle son bulmuştu. Kız birliğine alınırken tanıştığım Love, eski sevgilisi George Huguey tara-

findan yatak odasında öldürülmüştü, oğlan odanın kapısını tekmeleyerek indirmiş ve kızın kalbi durana kadar onu dövmüştü. 2014'te ikinci sınıf öğrencisi olan Hannah Graham şehir merkezindeyken ortadan kaybolmuştu. Sonrasında Jesse Matthew adlı bir taksi şoförü Graham'ı de, beş sene önce kaybolan Morgan Harrington'ı da öldürmekle suçlandı. Huguely gibi onun da şiddet geçmişi vardı. İki davada da suçunu kabul etti, hem cinayet işlediğini hem de "tecavüz etme amacıyla insan kaçırdığını"

Charlottesville küçük bir topluluk: Eski tip tramvayla UVA'nın şapelinden şehir merkezindeki alışveriş merkezine gitmek sadece on beş dakika sürüyor. Bu suçlar yankılandı. Üniversiteden en iyi arkadaşlarımdan biri –Rachel adında, tıpkı diğerleri gibi sarışın, beyaz ve güzel bir kız– Morgan Harrington'ı kaçırp öldürmeden önce Matthew'un taksisine aldığı son müşteri idi; bunu çok sonra, Hannah Graham'ın yoğun soruşturmasının tam ortasında polisten öğrenmişti. Ancak aynı zamanda başka genç kadınlar ortadan kayboluyor ve neredeyse kimse fark etmiyordu. Siyah trans bir kadın olan Sage Smith 2012 güzünde kaybolduğunda, polis dışarıdan destek talebinde bulunmadan önce on bir gün bekledi. Buna karşılık, *Splinter* için yazdığı makalede Emma Eisenberg'ün dikkat çektiği üzere Virginia'daki neredeyse bütün emniyet teşkilatları Graham'ın ismini ve yüzünü kırk sekiz saat içinde öğrenmiş, FBI ve birçok gönüllü arama grubu da peşlerinden gitmişti. Graham hakkında haberler kaçınılmazdı, Smith hakkında haber yapılmadı. (Eisenberg bana bu makaleyi yayımlayacak bir mecra bulana kadar yirmi sekiz yere başvurduğunu söyledi.) 2013'te Charlottesville yakınlarında ortadan kaybolan, on yedi yaşında siyah bir kız olan Alexis Murphy hakkında da çok az haber yapıldı. Randy Taylor adında beyaz bir adam onu öldürmekten suçlu bulununca adamın soluk, bir deri bir kemik yüzü haberlerde çoğunlukla gösterilmedi. Fakat Matthew –koyu teni, dolgun dudakları, kalın lüleleri– nereye baksanız oradaydı.

Charlottesville'in uzun süredir iç içe geçmiş cinsiyetçi şiddet geçmişi ile ırkçı şiddet geçmişi artık yavaş yavaş ortaya çıkıyordu. Devasa ve üstü örtülü bir travma ve eşitsizlik akıntısı kabarmaya başlıyordu. Kadın bedenleri, ezelden beri hâkim hiyerarşilerin üstünde yıkılıp yeniden pekiştirildiği test alanları olmuştur. On doku-

zuncu yüzyılda Virginia'da tecavüzden hüküm giyen siyah erkekler ölüm cezasına çarptırılırken beyaz erkekler on ila yirmi yıllığına hapse atılıyordu. Yirminci yüzyılın ilk yarısında Virginia sakinleri beyaz kadınların tecavüze uğramasıyla yakından ilgilenmeye başladı ama sadece failin siyah bir adam olduğu durumlarda.

Kadına karşı şiddet temelinde diğer şiddet sistemlerine bağlıdır. Erdely denemiş olsa da ırk meselesini dahil etmeden UVA'daki tecavüzlerin –hatta birliklerin– gerçekliğini yakalayabilmek mümkün değildir. O ocak ayında Charlottesville'den ayrıldığımda Maya Hislop adında bir yüksek lisans öğrencisinin bana söylediği ezici bir gerçeği, ne *Rolling Stone*'da ne de devamında yapılan onca haberde ortaya çıkmayan bir gerçeği düşündüm durdum: UVA'da ihbar edilen ilk cinsel şiddet olayı 1850 yılında, üç öğrenci bir köle kızı çayıra sürükleyip ona topluca tecavüz ettiklerinde gerçekleşmişti.

UVA, 1819'da yetmiş altı yaşındaki Thomas Jefferson tarafından kurulmuştu; siyasetten elini ayağını çekip Monticello'ya, Virginia'daki plantasyonuna çekilmiş ve o zamanlar radikal bir hayal gibi görünen bir şeye adanmıştı kendini: Zengin ya da yoksul ayırt etmeksizin bütün beyaz erkeklere açık seküler bir devlet üniversitesi. Günümüzde Thomas Jefferson kültü UVA deneyiminin özüdür. Jefferson sıklıkla ve ürpertici bir şekilde "TJ" ya da "Bay Jefferson" olarak anılır. UVA'daki eğitimimin tamamını Jefferson Öğrenci Vakfı karşılamıştı. Okul şevkle Jefferson'ın hünerini, dürüstlüğü, asiliğini, kelime dağarcığını över. Üniversitede okuduğum zamanlar her Sevgililer Günü'nde kampüsün tamamını, üstünde Jefferson ve kölesi Sally Hemings'in silüetleri ve altında tatlı bir "TJ ♥ Sally" sloganının olduğu ilanlar kaplardı.

Sally Hemings, Jefferson'dan otuz yaş gençti ve eşi Martha sağ olsun, Jefferson'ın malı haline geldiğinde Sally daha bebektir. Hemings, Martha'nın kölesi ve üvey kardeşiydi; dörtte üç beyazdı. On dört yaşındayken denizaşırı bir seyahatte Jefferson'ın kızlarından birinin sorumluluğu verildi kendisine. Jefferson onlarla Paris'te buluştu ve oradan ayrıldığında Hemings on altı yaşında ve hamileydi. (O sıralar Virginia'da reşit olma yaşı ondu.) Hemings, Fransız özgürlük ilkesinin onu azat ettiği Paris'te kalmayı düşündü. Fakat Sally'nin oğlu Madison'a göre, Jefferson ona "muhteşem ayrıcalıklar"

bahşetme vaadiyle onu geri dönmeye ikna etti ve yirmi yaşlarına geldiklerinde çocuklarını da özgür bırakacağını temin etti.

“Virginia Eyaleti Üzerine Notlar”da Jefferson siyahların beyazlara kıyasla eleştirel kabiliyet bakımından “çok daha aşağı” olduğunu ve siyahların bu bariz aşağı olma durumlarının “sadece hayat koşullarının etkisi olmadığını” söyleyerek düşüncelere dalar. Belki de bu düşüncelere rağmen değil de bu düşünceler yüzünden açık tenli bir hizmetçi olarak Hemings özellikle çekici görünmüştü. İlişkileri herkesçe bilinen bir sırdı. 1818’de *Richmond Recorder*, “Halkının şereflendirmekten zevk aldığı adamın uzun senelerdir kölelerinden birini metresi olarak tuttuğu bilinen bir şey. Kadının adı SALLY’dir,” yazmıştı. Fakat Jefferson hiçbir zaman yorumda bulunmadı ve böylece bu hikâye de bastırıldı. (Torunlarından biri yazdığı bir mektupta şöyle demişti: “Bay Jefferson gibi hayranlık uyandıracak derecede evcimen bir adamın ... kırma çocuklar yetiştirmesinin mümkün olup olmadığı kararını insafli akıllara bırakıyorum. Ne de olsa ahlaken imkânsız şeyler var.”) Jefferson ölmeden önce Hemings’in çocuklarını özgür bıraktı ama Hemings’i bırakmadı, bunu Jefferson’ın kızı 1834’te yapacaktı. Hemings 1835’te öldü ve muhtemelen Charlottesville’in şehir merkezindeki Hampton Inn’e yakın bir otoparkın altında kalan isimsiz bir mezara gömüldü. Jefferson elbette Monticello’da, kendi soyundan –beyaz olanların– yanına gömüldü.

1987’de Monticello, UVA kampüsüyle birlikte UNESCO Dünya Miras Alanı seçildi. Charlottesville’in popüler turistik yerlerinden biri olmaya devam ediyor ve Jefferson’ın kölelerine dair gerçekliği kabullenmeye yönelik istikrarlı çalışmalar yapıyor. 2018’de Monticello nihayet Hemings hakkında bir sergi açtı. Siluetini gösteren sergi –nasıl görüldüğüne dair bir kayıt yok– şuna dikkat çekiyordu: “Köle kadınların rıza gösterme gibi yasal bir hakkı yoktu. Emekleri, bedenleri ve çocukları, efendilerine aitti.” Annette Gordon-Reed’in 1997’de yayımlanan, Jefferson ve Hemings üzerine yazdığı kitabı, ikisinin ilişkisi hakkında gerçekleri sağlamlaştırır ve Martha’nın da kocasını geri çevirme hakkı olmadığını altını çizer. (Evlilik içi tecavüz Virginia’da 2002’ye kadar suç sayılmadı ve eyalet senatörü Richard Black hâlâ bunu suç olmaktan çıkarmak için savaş veriyor.) Monticello

sergisi hakkındaki bir *The New York Times* makalesi, kaçınılmaz tepkilerden bahsediyor ve Jefferson'ın Hemings'ten çocuğu olmadığını iddia etmeye kendini adanmış olan Thomas Jefferson Miras Topluluğu'ndan bir kadını alıntılıyor: "Bazı geceler yarı karanlıkta kıvrılıp Jefferson'ın mektuplarını okurum," diyordu kadın. "Bunu yapacak birine benzemiyor."

Onurlu görünmek ile nahoş gerçeklik arasındaki bu gerilim UVA'nın kuruluşundan beri temeline işlemiştir. "Okul yeni ve deneyse, halkın destekleyip desteklemeyeceğinden ve kendi geleceğinden emin değildi," diye yazar Rex Bowman ve Carlos Santos, UVA'nın erken yıllarının tarihini anlatan, 2013'te yayımlanan *Rot, Riot and Rebellion*'da [Çürüme, İsyan ve Ayaklanma]. "Hiçbir güçlü kilise kurumu okulu desteklemiyor, onu savunmak üzere iyi bağlantıları olan bir mezunlar grubu hazırda beklemiyordu. Liderleri, öğrencilerin sarhoşluğunun, şiddetinin ve asiliğinin üniversitenin sonunu getirebileceğinin farkındaydı." Güneyli köle sahibi sınıftan gelen öğrenciler yine de zapt edilemedi. Sınıfta "abartılı bir kendini beğenmişlik" gösteriyorlardı. Sınıfın dışında ise içki içip kavga ediyorlardı. Fredericksburg'da bir öğretmen okulun "kötü prensipler yetiştiren bir kreş" olduğunu söylüyordu. Bir öğrenci, "Burada en çok yürüyemeyecek kadar sarhoş öğrenciler görürsünüz," yazmıştı. Bowman ve Santos, Jefferson'ın "onur, azim ve ahlakın öğrencileri uslu davranmaya iteceğine" inandığını söyler. "Öğrencilerin onuru sert kuralları gereksiz kılırdı." Fakat onur konsepti, özellikle de beyaz erkekler ve Güney söz konusu olduğunda şiddetle iç içedir. UVA'nın kendine atfettiği en büyük erdem başından beri en büyük günahlarına bir kılıf ve itici güç oluyordu.

Bu erken zamanlarda bile yönetim, öğrenci şiddetinin kötü reklam olmasından endişeleniyordu. "Öldürülmüş bir öğrenci, diğer öğrencilerin geniş çaplı kanun tanımazlığına istenmeyen bir ilgi çekti," diyor Bowman ve Santos, aynı zamanda "sessiz bir 'akademi kasabası' olarak kırılgan görünüşünü korumaya kendini adanmış bir üniversiteye kötü şöhret" getirirdi. Okul, onları kötü gösterecek bilgileri gizledi: 1828'de üç öğrenciyi öldüren bir tifo salgınından sonra UVA bu ölümleri yasaların öngördüğü şekilde kayda geçirmede ya da eyalete haber vermedi. Ertesi sene bir tifo dalgası daha yaşanınca

öğrenciler kayıtlarını aldirmaya başladı. UVA'nın ilk tıp profesörü Robley Dunglison bu öğrencilerin "kurumu zedelemek için son derece bilinçli bir şekilde ülkede endişe" uyandırdığını iddia etti.

Bunların hepsi Thomas Jefferson'ın itibarının arkasına saklandı. UVA destekçileri Jefferson'ın kölelik karşıtı bir yasa çıkardığına dikkat çeker, halbuki kendisi Beyaz Saray'a köle getirmiş ve Monticello'yu geleceğin UNESCO sembolüne çevirirken edindiği borçlara karşı bu köleleri teminat olarak kullanmıştır. UVA'nın açılışında kölelerin sayısı –inşaat işçileri, aşçılar, temizlikçiler– öğrencilerden fazlaydı. UVA'daki köle kadınların hayatlarından çok az iz kaldı ama yine de UVA öğrencilerinin bireylikleri, bu kadınların birey olama durumu üstüne kurulmuştu. Kampüste kayda geçen ilk cinsel saldırı, okulun açılmasından yedi ay sonra, iki öğrenci bir profesörün ofis odasına dalıp bir köle kadını çıırılçılak soyduğu zamana ait. Robley Dunglison'ın gözetimi altında tıp okuyan erkekler, eğitimlerinin bir kısmını, Anatomical Hall'un yerlerinden kanları silen Prudence adında bir köle kadının emeğine borçludur.

UVA 1970'e kadar karma eğitime geçmedi. Ondan önce üniversite koşulları altında kadınlar temelinde öteki olandı. Ders esnasında kadınların Çimenlik'te yürümeleri yasaktı; yirmilere kadar yürür-lükte olan "gayriresmi bir kural"dı bu, der *The Cavalier Daily*. 1954'te, yurtlara "ev anneleri" getirilmesi teklifine karşılık bir öğrenci gazete-yeye, "Bence ev anneleri sağır, dilsiz ve kör olursa, kolları ve bacakları kesilip atılırsa ve bodrumdaki fırına zincirle bağlıyken ekmek ve suyla hayatta kalmaya razıysa iyi olurdu," diyerek dalga geçmişti. Aynı senenin nisan ayında on dokuz yaşındaki bir kıza Çimenlik odalarından birinde topluca tecavüz edilmişti. Randevuya çıktığı bir oğlan tarafından sabah ikiye doğru götürülmüştü oraya; sabah onda kafası karışmış ve darp edilmiş bir şekilde oradan ayrıldı.

Güçlü bağlantıları olan bir aileden gelen bu kız, çok geçmeden ebeveynlerine gidip durumu anlattı. Annesiyle babası doğrudan Colgate Darden'a, UVA'nın o zamanki rektörüne gitti. Darden toplu tecavüze dahil olan on iki erkeği de ya okuldan attı ya da uzaklaştırdı; bu hamlesi kampüste geniş çapta öfkeye sebep oldu. Suçlananlardan üçü *The Cavalier Daily*'ye bir mektup yazarak "başkalarının eylemlerine son vermemiş olmakla suçlandığını" söyledi. Darden

kararının arkasında durdu ve öğrenciler ayaklanarak üniversiteye on altı sayfalık resmî bir şikâyetle bulundu. Fakülte toplantısına protesto amaçlı yüz adam geldi. Hemen sonrasında öğrenciler, üniversitenin yönetim yapısını değiştirmek üzere bir araya geldi. Kurulan öğrenci yargı komitesi, “önceki senelere kıyasla çok daha farklı olarak, rektörlük makamının disiplin gücünü öğrencilere geri verecek”, diyordu *The Cavalier Daily*. Öğrencilerin kendi kendini yönetmesi Jefferson’cu bir idealdir ve UVA’nın en gurur verici uygulamalarından biri olmaya devam eder. Öğrenci Dekanı Ofisi, okulu “özel bir yer” haline getiren pek çok geleneğin ilki olarak bunu gösterir.

1954’teki toplu tecavüzden bir ay sonra Yüksek Mahkeme Brown’a karşı Eğitim Kurulu davasının kararını açıkladı. Virginia siyasetini kontrol eden Harry F. Byrd, Massive Resistance diye bilinen programın tanıtımını yapmaya başladı; bu program karma eğitime karşı çıkan öğrencileri ödüllendiren ve karma eğitimi kabul eden bütün devlet okullarını kapatacak bir dizi yasadan oluşuyordu. 1958’de Charlottesville, siyah öğrencileri okula kabul etmekten se bütün okulları beş aylığına kapadı. 1959’da bir federal hâkim bu kararı feshetti ve dokuz siyah öğrencinin Venable İlkokulu’na kabul edilmesini buyurdu; cıyak cıyak teneffüslerini elimde birayla çatımdan izlediğim, On Dördüncü Sokak’taki okuldu bu. Morgan Harrington’ın öldürülmesinden hemen önce Jesse Matthew’un taksisine binen arkadaşım Rachel da kızlarını Venable’a gönderiyor. İkiz, güzel mi güzel, komik ve zeki kızları var; Andrew’la ben onların vaftiz ebeveynleriyiz. Bazı günler içinde büyüdükleri dünyanın tanınmayacak denli farklı olacağına dair bir umut ve inançla doluyorum. Yine de Unite the Right¹ yürüyüşünün olduğu gün David Duke ve beyaz üstünlükçü bandosu Rachel’in evinin tam önünden yürüdü.

Nüfusu dört senede bir tümüyle değişen üniversite şehirleri eşsiz ve muhtemelen gerekli türden bir unutkanlıkla dolu. Eğer tarihi biliyorsanız onu baştan yaratmanız gerekir, ya da hiç değilse yeniden yaratmanın mümkün olabileceğine inanmanız. Öncesinde her

1. ABD’de Konfederasyon heykelleri in kamusal alanlardan kaldırılmasına tepki için, Nazi taraftarı aşırı sağcıların düzenlediği miting. Yürüyüşe karşı çıkmak için toplanan kalabalığın arasına bir arabanın dalmasıyla gerçekleştirilen terör saldırısında bir kişi ölmüş, çok sayıda insan yaralanmıştır. (Y.N.)

şeyi yanlış yapanların değil de şimdi *sizin* orada olmanızın bir sebebi olduğuna inanmak zorundasınız. Büyük olasılıkla tarihsel bir yanlışla dair elle tutulur bir algınız yok. UVA'nın son beş yılının çirkinliği ve travması, çirkin ve travmatik olabileceği fikrini yoğun ve istikrarlı bir şekilde bastırmaya çalışmasıyla ilintili. (Aynısı Trump yönetimindeki ABD için de geçerli.) Okulun benlik algısı hiçbir zaman, başından beri ne denli yanlış olduğunu kabullenmediği sürece doğru olamaz: Fetişleştirilen kampüsünün köle işçiler tarafından inşa edildiğini, aslına bakıldığında toplu tecavüz geçmişinin epey geriye gittiğini, kötü makaleler yazarak pek çok gece geçirdiğim Alderman Kütüphanesi'nin ismini, üniversite rektörüken Ku Klux Klan'ın yaptığı bağışla ilgili teşekkür konuşmasını "saygılarımla" diyerek bitiren bir öjeniciden aldığını kabullenmeli.

Rolling Stone haberinden bu yana seneler geçti. Erdely'nin bu haberle ulaşmak istediği pek çok şey son iki senede yaşandı. İnsanlar cinsel saldırı haberleriyle kışkırtıldı, istismar ve eskiden beri süregelen kayıtsızlık hikâyeleriyle donup kaldı. Bazen merak ediyorum: *Rolling Stone* bu haberi bu denli batırmamış olsaydı, sonrasında gelen dalga nispeten kusursuz olur muydu? *New York*'un 2015'te yayımladığı çığır açıcı dergi kapağıyla başlayarak, Bill Cosby'ye karşı suçlamalar üzerine yazılanlardan ve Harvey Weinstein haberi ile devamında gelen her şeyden sonra gazeteciler tek bir kadın ya da deneyimi yaygın bir temsil olarak yansıtmaktan kaçındı. Öznelerinin birçoğunu zorladılar ve böyle yaparak öznelerinin konumunu güçlendirdiler. Okurlarına, gazeteciler olarak neyi bilip neyi bilmediklerini gösterdiler.

UVA'da da işler değişmeye başladı. Öğrenciler okul marşı esnasında "Gey değiliz!" diye bağırmayı bıraktı. (UVA'nın Virginia Tech ile olan rekabetine ithafen artık "Bok Tech!" diye bağırıyorlar.) Kimse "KB" demiyor. Gençler kendilerini seve seve feminist olarak tanımlıyor. Alderman Kütüphanesi'nin ismini değiştirme konusu tartışılıyor ve Amerika Demokratik Sosyalistler'de bir Charlottesville kolu var. Yeni öğrenci oryantasyonlarında cinsel saldırı önlemleri artık önemli bir kısım teşkil ediyor, gerçi bu tür programlar her okulda, ancak bu konuda farkındalık yaratmaya yarıyor. Okullarının cinsel saldırı şikâyetlerini ele alma konusundaki kabiliyetine

güvendiklerini söyleyen UVA öğrenci oranı ikiye katlandı ama hâlâ yüzde ellinin altında. Weinstein hikâyesinin ertesi senesinde, Brett Kavanaugh'nun Yüksek Mahkeme'ye alınmasıyla biten senede, UVA'daki kadın öğrenciler bana yazmaya, istismara maruz bırakıldıklarının görmezden gelindiğini anlatmaya sık sık devam ettiler.

Göbek adı Frances olan genç bir kadınla konuştum yakın zamanda; doğal olamayacak kadar parlak gözlü ve yılmaz bir karakter, güneşli bir sokakta sepetinde lalelerle bisiklet sürmesini bekleyeceğiniz türde insanlardan. Frances 2017 güzünde başlamıştı UVA'e ve ilk dönemin başlamasından bir ay sonra yurt odasında cinsel saldırıya maruz bırakıldığını söyledi. Ertesi sabah bir arkadaşından, failin sıkıldığı boynundaki morlukların fotoğrafını çekmesini istemiş. O gün saldırıyı ihbar etmiş ve bir hafta içinde fail belirsiz bir süreliğine uzaklaştırılmış. "Öğrenciler tarafından desteklendiğimi ciddi anlamda hissettim," dedi bana. Karakoldakiler tarafından da öyle. Polis faili darp etme, boğazlama ve sonra da yalancı şahitlikle suçladı. (Polisle olan olumlu etkileşimi konusunda sakın bir şekilde, "Tabii beyaz bir kıyım, o da var," dedi durumu kabullenerek.) Saldırıya müteakip aylarda kendini ihbar sürecinin bürokrasisiyle meşgul etmeye çalışmış; bir terapistle görüşmeye başlayıp fail hakkında gördüğü rüyaları anlatmış. Bu rüyalardan birinde, adamla odada tek başına oluyor, yardım çağırmak için telefonunun kilidini bir türlü açamıyormuş.

Frances'la uzun bir süre UVA'nın kendini nasıl pazarladığını konuştuk. Pasifik Kuzeybatı'da büyümüş ve lise birin sonbaharında ilk defa UVA'i ziyarete gitmişti. "Daha ilk andan, akşam vakti Çimenlik'e ayak bastığım gibi oraya âşık oldum," dedi. "Mükemmeldi." O ziyaretten sonra bilgisayarının ve telefonunun duvar kâğıdı için Rotunda ve Charlottesville'in fotoğraflarını kullanmış. "Hepsini yaşamak istiyordum; Çimenlik'te mum ışığında söylenen Noel şarkılarını, 'insan zihninin sonsuz özgürlüğü' kalesini," dedi, Jefferson'dan alıntı yaparak. *Rolling Stone*'daki makale çıktığında Frances on üç yaşındaydı ve haberi okumamıştı. Hâlâ da okumamış. Sonradan yalanlandığını biliyordu. Her şeye rağmen olduklarını söyledikleri gibi bir yer olabilir UVA, diye düşünmüştü.

Aylar süren soruşturmadan sonra UVA, Frances'ın failini suçsuz buldu. Adam kampüse dönmekte serbestti. (Üniversitedeki ikinci

yılının sonbaharında Frances bana yazdı, adam gerçekten okula dönmüştü.) Okul, Frances'ın bilfiil güvenilmez olduğu sonucuna varan yüz yirmi yedi sayfalık bir rapor çıkardı. "Flört etmeye çıkmış sarhoş bir parti kızıymışım, işler biraz kontrolden çıkmış ve ben de utanıp sonuçlarına katlanamamışım gibi gösterdiler beni," dedi bana. Raporun tamamını okudum ve sonuna geldiğimde fiziksel olarak dermanım kalmamış gibi hissettim. Yazılı bir ifadede fail, aralarında cinsel bir birlikteliğin yaşandığını ve Frances'ın bu birlik-teliği sonlandırmak istediği için altında debelendiğini söylüyor. Kendisinin de doğru anda durduğunu öne sürüyor. Rapor –anlaşılır bir şekilde– Frances'ın olaydan önce faile karşı tutumu ile olay ger-çekleştikten sonraki beyanları arasında ciddi tutarsızlıklar oldu-ğuna dikkat çekiyor. Bundan ve okulun, sorumlu olmama durumunu kabul etme zorunluluğundan yola çıkarak Frances ile faili arasında yaşananlar kabul edilebilir addedildi: Zikredilmeden varılan sonuç Frances'ın ya yalancı olduğu ya kendini kandırdığı ya da asıl kaba-hatin onda olduğuna yönelikti. Frances'ın deneyiminin de büyük bir değişimin ürünü olduğunu hatırlamak içimi uyuşturan bir umutsuzlukla dolduruyordu. Frances arkadaşları ve polisler tara-fından ciddiye alınmıştı. UVA saldırganını uzaklaştırmış ve titiz, süreç bakımından doğru bir soruşturma yürütmüştü. Ancak buna rağmen Frances okuldaki ilk döneminde bir partiden sonra istisma-ra maruz bırakılmıştı. Buna rağmen okul, faili bundan sorumlu tut-manın adil olmayacağına karar vermişti. Frances'ın kişiliğini şekil-lendiren şeyler –hevesi, özgüveni, şevki– tam zirve yapacakken yerle bir olmuştu. Herkes teknik olarak yapması gerekeni yapıyor-du ama yine de akıl almaz bir çürümenin etrafına camdan bir yapı inşa ediliyormuş gibiydi.

Cinsel istismara ilişkin daha geniş çaplı toplumsal algıda zon zamanlarda yaşanan değişim öyle dramatik ve öyle gecikmiş du-rumda ki sistemlerimizin bu konuda hâlâ yetersiz olduğu gerçeği-nin üstünü örtüyor; Kafkaesk dokuzuncu madde bürokrasisinde görüldüğü gibi bu sistemler, kültürümüzün devamlı ürettiği suça denk değil. Hiçbir suç tecavüz kadar kafa karıştırıcı ve cezalandırıcı değil. Başka hiçbir şiddet içerikli saldırı, suçluyu ânında aklayabilen ve sorumluluğu hayatta kalanın omuzlarına yükleyen bir mazeret

içermez. Hırsızlık ya da cinayeti açıklamak için kullanılabilecek, yüceltilmiş bir davranış yoktur, tecavüzün mazereti olarak gösterilen seks gibi. Bir tecavüz kurbanı için hüküm bakımından en iyi ihtimal, deneyim bakımından en kötü ihtimaldir: İnsanların adaleti hak ettiğinize inanması için yok edilmeniz gerekir. Feminizmin yükselişte olması ve kabul görmesi bu gerçeği değiştirmez. Bizim inandığımız, gerçek ve elle tutulur bir hale getirmeye çalıştığımız dünya şu an var olan dünyamız haline gelememiştir hâlâ.

Herhangi bir çeşit anomaliye bel bağlayan bir cinsel saldırı hakkında yazmaya alan olmadığını düşünmeye başladım. Aslı şu ki, tecavüz sıra dışı değildir. İstisna değildir. Ve bunu tatmin edici bir hikâyeye dönüştürmenin de hiçbir yolu yoktur.

Bunu yazarken Jackie'nin uzun süredir faal olmayan düğün kaydını buldum internette. Kayda şöyle bir göz gezdirirken yeni soyadıyla oturduğu evi, kırmızı emaye elmalarla süslü kâğıt havluluğu olan neşeli mutfakını, holde asılı "Minnet, Elimizdekileri Yeterli Kılar" diyen levhayı hayal ettim. İçimden korkunç bir horgörü dalgasının geçtiğini hissettim. O günün erken saatlerinde troll Wikipedia'sı olan Encyclopedia Dramatica'da bir girdisini okumuştum: "Yani bu... yalancı sürtük Jackie'nin bize bir toplu tecavüz borçlu olduğu anlamına mı geliyor?" diye sormuşlardı. "Peki ya Sabrina Rubin Erdely? Boğulana kadar bir güzel sikilmeyi hak ediyor, öyle değil mi?" Kısmen kullanılan dilden, kısmen de bir aşinalık hissinin şokundan dolayı irkildim: Ben de bu iki kadına sinirliydim. Jackie ve Erdely beni dolaylı yoldan cinsel saldırı hakkında yazılar yazdığım bir hayata mahkûm etmiş gibi, çok kişisel gelen bir konuda haber yazdığım için bu içime işlemiş gibi, daima bu iki yabancının hatalarını geri çevirmek ya da telafi etmek için mantıksız bir dürtüye kapılacakmışım gibi hissediyorum bir yandan.

Fakat tam olarak bu konuda öfkenin ne kadar kolay yanlış tarafa yönltilbileceğini biliyorum. Gerçekte sinirlendiğim şeyin cinsel şiddetin kendisi olduğunu biliyorum. Yaptıklarının yanlış olduğunu durup da bir saniye bile düşünmeyen oğlanlara sinirleniyorum. Sonradan dönüştükleri adamlara, itaatten kazandıkları güce, hava atarak kendilerini sorgulamaya göz göre göre yanaşmamalarına si-

nirleniyorum. İçinde durduğum pis ırmaktan nefret ediyorum ben, içinde boğulan gazeteci ve üniversite öğrencisinden değil. Bir açıdan hepimizin aynı işte payı olduğunu anlıyorum. Schambelan, *n+1* makalesinde şöyle yazar:

Jackie'nin anlattığı hikâye hakkında bulduğum açıklama şu: Öfkeli olduğu için yaptı. Öfkeli olduğunun farkında değildi ama öyleydi. Bir şey olmuştu ve bunu başka insanlara anlatmak istiyordu, böylece neler olduğunu ve onun da nasıl hissettiğini bileceklerdi. Fakat bunu anlatmaya çalıştığında –belki başkasına, belki kendine– hikâyenin hiçbir gücü kalmadı. Anlatınca, yaşanırken hissettirdiği şeyler gibi gelmiyordu kulağa. Sıradan, sıkıcı, milyonlarca kadının başına gelen milyonlarca şey gibi son derece unutulabilir geliyordu; fakat ona öyle gelmiyordu.

Makalenin sonunda Schambelan, Jackie'nin anlatmak istemiş olabileceği şeyi tahmin etmeye gayret eder. “Mantık çerçevesi içerisinde anlatılamaz,” der. “Aşırı duygusal bir şekilde anlatılmalıdır. Mesela: Şuna bakın. Sakın bakmamazlık etmeyin... Feda etmeye değdiğine karar verdiğimiz şeyi, bu erkekler liginin korumak için ödeme-yi kabul ettiğimiz bedeli bilecek ve bu sefer hatırlayacaksınız.”

Şimdi Jackie'yi düşündüğümde, bu hararetli deliliğe çok yaklaştığım seneyi hatırlıyorum; UVA'da hiç olmadı, sadece mezun olduktan, uzak, güzel, mantıksız bir Sovyet sonrası cumhuriyet olan Kırgızistan'a, Barış Gönüllüleri'nde çalışmak üzere taşındığımda. Martta oraya varmamızdan bir hafta sonra hükümet, seksen sekiz kişinin ölümü ve neredeyse beş yüz kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan bir mücadele sonunda devrildi. O yazın sonlarına doğru ülkenin Özbek nüfusuna soykırım niteliğinde bir şiddet dalgası vurdu: İki bin insan öldürüldü ve yüz bin insan da evinden oldu. Kırgız başkentine yakın, Afganistan'a hava kuvvetleri gönderilen, artık kapalı olan ABD askerî üssüne iki kez, bir kez de Kazakistan sınırına tahliye edildim. Bu kargaşalı dönemler arasında karlı dağların arasına sokulmuş, bir buçuk kilometre uzunluğunda bir kasabada yaşıyor, lise öğrencilerine İngilizce öğretiyor ve tümüyle aklımı kaçıırıyordum.

Kırgızistan bazı resmî ölçütlere göre cinsiyet eşitliği konusunda ABD'ye kıyasla çok daha öndeydi. 2010 devriminden sonraki geçici

başkan bir kadındı. Kadın siyasetçiler parlamentoda ilerici yasa tasarıları sunuyordu. Ülkenin anayasası, bizimkinin aksine, eşit haklar sağlıyordu. Fakat günlük hayatın dokusu söz konusu olduğunda ülke, görünüşte hayret verici derecede kısıtlayıcı eril koşullar altında yönetiliyordu. İnsan içindeyken dizlerim ve omuzlarımın örtülü olduğundan emin oluyordum. Birlikte yaşadığım ailenin küçük kızları çok geçmeden otobüste bana dokunmaya çalışacak adamlara karşı uyardı beni. Eski bir Kırgız “gelin kaçırma” geleneği vardır, erkekler insan içinde kadınları kaçıır ve kadınlar onlarla evlenmeyi kabul edene kadar rehin tutulurlar. Günümüzde bu gelenek çoğunlukla bir çeşit sevgiliyle kaçma olarak gösterilir ama yok olmamıştır. Aile içi şiddet yaygındı. Kadın gönüllüler devamlı taciz ediliyordu, özellikle de Asyalı kadınlar, çünkü yerlilere makul ölçüde benziyorduk. Taksi şoförlerinin uzun yollardan gitmesine ve sonunda pes edip beni eve bırakmadan önce fazlasıyla samimi sohbetlere girmelerine alışmıştım. Andrew beni ziyarete geldiğinde, yerli bir adam ona –şaka yollu ama tekrar tekrar– bir silahı olup olmadığını ve karısını tutmak için dövüşmeye razı olup olmadığını sorup durmuştu.

Tozlu sokaklarda, uzun otobüs yolculuklarında, geniş ve dünya dışı göğün altında klostrofobik hissetmeye başladım. Etraftaki çatışmalar yüzünden bize sıkı güvenlik kısıtlamaları getirilmişti ama ben bu kısıtlamaları elbette ihlal ettim çünkü yalnızdım, dışarı çıkmak, kendimi meşgul etmek istiyor, istediğimi yapmaya hakkım varmış gibi hissediyordum. Tabii bu doğru olmadığı için birkaç ayı “cezalılı” olarak kasabadan çıkmam yasaklanarak geçirdim ama burada daha da huzursuz hissetmeye başlamıştım; dağlarda yürüyüşe çıktığımda devamlı arkama bakıyor, adamlar beni takip mi ediyor yoksa düpedüz deliriyor muydum emin olamıyordum. Bir gün beni ağırlayan evin babası sarhoş bir şekilde bana doğru eğildi, yanağımdan öpeceğini sanmıştım ama beni tutup dudağımdan öptü. Koşarak kaçtım ve bir arkadaşımı, sonra da Barış Gönüllüleri yöneticilerinden birini aradım, bir süreliğine başkentte kalıp kalamayacağımı sordum. Ofisteki namımdan yola çıkarak başkente arkadaşlarımla partilemek için gitmek istediğimi ima etti. Aslında arkadaşlarımla partilere gitmeyi gerçekten umuyordum çünkü ev sahibinin beni

dudaklarımdan öpmüş olduğu gerçeğinden başka bir şeye yöneltmeye çalışıyordum aklımı. Bütün yaşananlar ciddi şekilde kafamı karıştırmıştı. Üniversitede başıma daha da kötüler gelmişti ve bir öpücük çok da önemli değildi ama bu öpücüğün neden bu kadar mühim olduğu hissine kapıldığımı anlamıyordum. Cinsel istismara ne zaman maruz bırakılsam, bunu aklımdan çıkarmak kolay gelmiş, hatta otomatik bir hal almıştı. İstenmeyen cinsel saldırıların, saldırılarda utanç verici bir zayıflığın işareti olduğuna inanmıştım hep; beni zorlamaya ya da hakkımdan gelmeye çalışan herhangi birinden daha iyi olduğumun bariz bir şey olduğunu düşünürdüm. Ama burada ağırbaşlı olmam gerekiyordu. Kimseden daha iyi olduğum yoktu. Başka insanların normlarına ayak uydurmam gerekiyordu, ayak uydurmak istiyordum da.

Sonraları, Kırgızistan'dan bir sene erken ayrıldıktan sonra depresyonda olduğumu fark ettim. Yirmi bir yaşındaydım ve her şeye açık olmak, başka insanların acılarının bilincinde olmak için elimden geleni yapıyordum ama artık bir anlamı kalmadığı noktada, bunu yapmanın narsistik olduğu ve bir faydası kalmadığı noktada her şeye açık olmamayı beceremiyordum. Kendi durumum ile dünyanın durumu arasında, kendi hayatımdaki ufak adaletsizlikler ile herkesin yüzleştiği adaletsizlikler arasında bir sınır olmadığı hissi korkunç bir şekilde üstüme çöküyordu. Çok naiftim ve şiddet her yerde gibiydi: Gece vakti kasabamın ortasından gümbürdeyerek geçen bir otobüs birine çarpıp yoluna devam etmişti, sarhoş bir adam çocuğun birini duvara savurmuştu. Adaletsiz, acımasız ve cezalandırıcı bir toplumsal sistemin içine gömülü olduğumu, erkekler üstlerinde tahakküm kurduğu için kadınların acı çektiğini, bu tahakküm onlardan beklendiği için erkeklerin acı çektiğini, güç çok uzun süredir çok dengesiz dağıtıldığı için yapacak pek bir şeyin kalmadığını tam anlamıyla ilk kez idrak ediyordum.

Bu da kuruntulu, paranoyak ve su altındaymışım gibi hissettiren bir ruh haliyle sonuçlandı, öyle ki hâlâ tam olarak neler yaşadığını, herhangi bir durumda içinde bulunduğum tehlikeyi abartıyor muydum küçümsüyor muydum bilmiyorum; yan yollarda yürürken yanlarından geçtiğim pazarıcı oğlanların bana dokunduğunu hayal edip etmediğimden ya da taksi şoförüne beni eve götürmesi

için yirmi dakika yalvardığımdan, ev sahibinin beni öpmesiyle arkadaşımı aramam arasındaki on beş saniyede, yaşananları kafamda mı kurduğumdan ya da daha kötüsü, bir şekilde *kendim mi başlattığımdan* emin olamıyorum. Yöneticim beni başından savdığında çok öfkelen dim ve öfkemi gömdüm, çünkü ayrıcalıklı olduğumun farkındaydım: İsted iğim zaman işimi bırakabilirdim, tanıdığım bütün yerli kadınlardan çok daha rahattı hayatım. Fakat pireyi deve yaptığıma dair bir imada bulunmaları bile, gerçekten de pireyi deve yapıp yapmadığımı sorgulamama sebep oldu. Başıma bir şeyler gelmesini *istemeye* başladım, deli olmadığımı veya sanrı görmediğime ikna etmeye çalışıyordum kendimi. Bu öfke yüzünden tetikte bir halde, bana fazla bakan adamlara sinirli bakışlar atıyor; başıma gelenleri anlattığım küçük gizli günlüğüme yazabileceğim bir başka olay daha yaşatmaları, kadınların daimi bir taciz dünyasında yaşadığına dair farkındalığımı görünür kılmaları, bütün bunları uydurmadığımı anlamama yardımcı olmaları için onlara başkaldırıyordum. O zamanlar –Barış Gönüllüleri’nde ya da üniversitedeyken– hikâyenin muntazam ve tatmin edici olmasına gerek olmadığını, aslında hiçbir zaman muntazam ve tatmin edici olmayacağını bilmiş olmayı dilerdim; bunu bir kere fark etsem, işte o zaman neyin gerçek olduğunu görebilirdim.

Zor Kadın Tarikatı

On senedir hem çığır açıcı hem de tam farkında olunmayan bir değişim gerçekleşiyor: Artık kadınların hem kendi hem de başka kadınların hayatlarını feminist bağlamda ele almaları tamamen normalleşti. Bir zamanlar kontrol altına alınamayan herhangi bir kadını “deli” ya da “yıpratıcı” addetmek normalken artık seksizmin bir belirtisi. Medya organları eskiden kadınların dış görünüşünü mercek altına alırdı, hâlâ da öyle yapıyorlar ama *feminist bir şekilde*. Orospu yaftası 2000’lerin başında sık görülen bir şeyken 2000’lerin sonunda söylenmemesi gereken şeyler kategorisine girmiş, 2018’de ciddi bir tabu haline gelmiştir. Britney Spears’in bulvar gazetelerinin ön sayfalarında etek altı fotoğraflarının yayımlanmasından Stormy Daniels’ın sevilen bir siyasi kahraman olmasına giden yol öyle engebeli, öyle baş döndürücü oldu ki bu değişimin derinliğinin farkında olmamak kolay.

Kadın zorluğunun kusurdan ziyade değerli bir nitelik olarak yeniden betimlenmesi, onlarca yıllık feminist düşüncenin internetin açık ideolojik alanında –birdenbire, dinî ve ikna edici bir şekilde– baskın olmaya başlamasının bir sonucudur. Bu, hem geriye dönük hem de günümüzde yürütölen bir çeşit anlatı mühendisliğiyle iyice somutlaştırıldı: Ünlülerin hayatlarının feminist metinler olarak tekrar yazılmasıyla. Feminist ünlü diskuru, pek çok başka kültörel

eleştirinin sosyal medya çağında işlediği gibi Hua Hsu'nun *The New Yorker*'da yazdığı gibi "ideolojik örüntü tanıma"ya benzer şekilde işler. Yazarlar, bir ünlünün hayatını ve genel anlatısını alıp üstüne mor ışık tutar ve parıldamaya başlayan seksizme dikkat çeker.

Ünlüler, internet feminizminin patriyarka yargısının çarpıtan gücünü tanımlamak ve ona direnmek için kullandığı öncelikli bir eğitim aracı olageldi. Britney Spears ilk başta ruhsuz, fazlasıyla cinselleştirilmiş, psikopata dönüşen saf kız olarak gösterilirken artık tamamen sempatik görünüyor: İnsanların onun baştan çıkarıcı, masum, kusursuz ve sağlam olmasına ihtiyacı vardı, o da bu rekabet halindeki taleplerin imkânsızlığı karşısında yıkıldı. Hayattalarken Amy Winehouse ve Whitney Houston sıklıkla ayyaş birer canavar olarak yansıtıldı; öldüklerinde ise başından beri dâhi oldukları anlaşıldı. Monica Lewinsky salak orospunun teki değil, Amerika'nın en güçlü patronuyla sömürü üstüne kurulu bir ilişki yaşayan yirmili yaşlarında sıradan bir kadındı. Hillary Clinton, sıradan insanların güvenini kazanmaktan âciz cırtlak bir karizma vantuzu değil, rakiplerinin yobazlıkları ve öfkeleri yüzünden emelleri bir kenara atılan, fazla kalifiye bir devlet memuruydu.

Kadın ünlüler üzerinden seksizmi analiz etmek bağımlılık yapan pedagojik bir yöntem: Sevilen, kültürel bir uğraşı alıyor (bir kadının değerini hesaplamak) ve buna ilerici siyasi bir anlam veriyor. Bu aynı zamanda kişisel bir mesele çünkü kadın ünlüleri çevreleyen hikâyeleri ihya ettiğimizde, sıradan kadınları çevreleyen hikâyeleri de ihya ederiz. Geçtiğimiz birkaç sene içerisinde feminist haberler –bir başka deyişle adil haberler– medyada giderek daha çok standart haline gelmeye başladı. Harvey Weinstein haberi ve onu takip eden olaylar büyük oranda, kadınların nihayet temel bir feminist anlatı yorumuna güvenebilmesi sayesinde. Kadınlar, mağdur edilme hikâyelerinin –herkes tarafından değilse de pek çok kişi tarafından– kendi açılardan anlaşılacağını biliyordu. Annabella Sciorra, piyasadan sürülmesine tecavüzün yol açtığını kabul edebildi; Asia Argento, ona tecavüz eden Weinstein'le sonrasında beraber olmaya devam ettiğini kabul edebildi. İki kadın da bu gerçeklerin, bu yeni ortamda kendilerini güvenilmez ya da acınası kılmayacağına güvenebiliyordu. (Argento'nun hikâyesinin hazin son sahnesine

dair haber de –sonrasında başrolü paylaştığı, kendinden çok daha genç birini taciz ettiği suçlamaları– nispeten karmaşık ve ölçülüydü, haber mecraları kadının davranışını kınayıp tacizin taciz doğurduğunu ikrar ediyordu.)

Karşılığında, ünlü kadınların hedef değil *özne* olduğu hikâyeler karşılarında çıktığında inanılmaz sayıda sıradan kadın bu hikâyelerde kendilerini gördüler. Kadınlar artık, öncesinde konuşulmayan gerçekleri dillendirebiliyorlardı: Biriyle bir ilişki içinde olmanın, partnerleri tarafından mağdur edilmekten muaf olmalarına sebep olmadığını, bunun bazen ilişkiye girdikten sonra gerçekleştiğini ve cinsel tacize ya da saldırıya maruz bırakılmanın kariyerinizi mahvedebildiğini söyleyebiliyorlardı. Hillary Clinton aracılığıyla kadınlar, bu ülkenin güç sahibi olmak isteyen kadınlardan ne kadar nefret ettiğini, iki Clinton tarafından da ortada bırakılan Monica Lewinsky aracılığıyla başka insanların amaçlarının kazazedesi haline gelmenin ne kadar basit olduğunu, Britney Spears'ın sinir krizi haberleri aracılığıyla kadınların çektiği acının alay konusuna nasıl dönüştürülebildiğini görebiliyorlardı. Hikâyesi eril güç tarafından değiştirilmiş ve eğilip bükülmüş herhangi bir kadın –yani herhangi bir kadın– patriyarka yüzünden gömülüp feministler tarafından diriltilen karmaşık bir kahraman olarak betimlenebilir.

Fakat bir kadının değeri, kısmen de olsa kendisine yöneltilen adaletsizliğin üstüne kurulursa işler zorlaşıyor, özellikle de internet nefretin ve adaletsiz irdelemenin çapını sonsuzluğa çıkarabildiği için. Feminist fikirler anaakım olmaya başlasa bile gerçekliğini koruyan bir gerçek bu. Her kadın tepki ve eleştiriyle yüzleşir. Sıra dışı kadınlar bunlarla fazlasıyla yüzleşir. Bu eleştiri daima cinsiyetçilik bağlamında gerçekleşir, tıpkı bir kadının hayatındaki diğer her şeyde olduğu gibi. Bu üç gerçek iç içe geçip bir kadına yöneltilen sert eleştirinin daima cinsiyetçi olduğu ve dahası, alttan alta, cinsiyetçi eleştirinin hedefi olmanın kadının değerinin bir göstergesi olduğu fikrini ortaya çıkarıyor.

Popüler feminist ünlü söyleminin araçları Kellyanne Conway, Sarah Huckabee Sanders, Hope Hicks ve Melania Trump gibi siyasi figürlere uygulandığında –gün geçtikçe bu daha sık yapılır hale geldi– bu tip bir analizin sınırları kendini belli etmeye başlıyor. Kötü

muamele gören bir kadına değer vermek ile kötü muamele gördüğü için ona değer vermek arasındaki sınırın silikleşmeye başladığı bir döneme girip girmediğimizi; kadınları adaletsiz eleştirilere karşı savunmanın haklı ihtiyacının, kadınları genel olarak eleştiriye karşı savunmanın haksız ihtiyacına dönüşüp dönüşmediğini; sırf eleştirildiği için, sırf bu özelliksiz gerçek için bir kadını övmenin mümkün hale gelip gelmediğini merak ediyorum.

Altta yatan durum basit. Hepimiz geçmiş koşullar ve şartlarla şekilleniyoruz ve bu koşul ve şartlar çoğunlukla erkekler tarafından, erkekler için yazılmıştır. Şayet bir kadının adı, tarihi sağ salım atlatmışsa, bunu eril tahakkümün hâkim olduğu bir ortamda yapmıştır. Yakın zamana kadar kadınlara hep erkek bakış açısı üzerinden bakıyorduk. Bir kadının hayatını, kadın koşullarında yeniden şekillendirmenin bir yolu hep vardır.

Bunu, korkak bir günahkâr değil de bilgi arayışındaki bir radikal olarak görebileceğimiz Havva'dan başlayarak bütün Kutsal Kitap'a uygulayabilirsiniz, başkalarının da yaptığı bir şey bu. Dönüp yanmakta olan Sodom ve Gomora'ya baktığı için tuz kesilen Lut'un karısı itaatsizliğe değil, kadınların ölçsüz cezalandırmasına bir örnek teşkil edebilir. Sonuçta iki bakire kızını, yabancılardan oluşan bir güruh tarafından topluca tecavüz edilmeleri için sunan kişi Lut'tu ve sonrasında mağarada yaşarken ikisini de hamile bıraktı. Pazar okulu öğretmenlerim Lut hakkında iyi şeyler söylerdi, zor seçimler yapmak zorunda kalan bir adam olarak anlatırlardı onu; sannatta, genç kadın teninin cazibesine kapılan sıradan bir adam olarak resmedilir. Buna karşılık eşinin yaptığı tek şey arkasına bakmaktı ve kadın sonsuza dek cezaya çarptırılıverdi. Tabii baştan çıkaran kadınlar da yeniden anlatılmaya muhtaçtır: Âşığını Filistlilere teslim eden yalancı bir fahişe olarak gösterilen Delila günümüzde, tehlikeli bir dünyada zevkin ve hayatta kalmanın yollarını arayan herhangi bir kadın gibi görünür. Kutsal Kitap'ın bakış açısından bu kadınlar eğitici hikâyelerdir. Feminist bakış açısından, kadınların boğun eğmesini gerektiren ahlaki standartların sınırlarını gösterir. İki türlü de çekicilikleri içlerine işlemiştir. "Şıllık karakteri bize çekici gelir tabii. Özgürlük yanılsamasıdır," diye yazar Elizabeth Wurtzel,

1998’de yayımlanan *Bitch* [Kaltak] adlı kitabında. Bu kitap, günümüzde standart hale gelen feminist kültürel eleştiri dalgasının öncüsü olmuştur. Delila “hayatın bir simgesi idi. Erkeklerin merhame-tine kalmış, erkekler tarafından fazla çalıştırılıp karşılığında az para alan bitkin, yorgun annelerin dünyasında yaşıyordum. ... Hayatımda hiçbir erkeği alaşağı eden bir kadınla karşılaşmamıştım. Delila’ya kadar,” der Wurtzel.

Elde ettiği güç, güçsüz kalacağı beklentisiyle bütünleşik olduğu için Delila kullanışlı bir örnektir. Şimşon bir devdi: Ergenliğinde bir aslanı uzuv uzuv parçalamıştı. Otuz Filistli öldürüp öldürdüklerinin kıyafetlerini sağdıçlarına vermişti. Bir eşeğin çene kemiğiyle binlerce insanı öldürmüştü. Böylece, gücünün nereden geldiğine dair Delila onu devamlı sorguya çekip eğlencesine Şimşon’u iple bağladığında bile, Şimşon’un gözünde zararsız görünüyordu. Şimşon ona gerçeği –gücünün, o zamana kadar hiç kesilmemiş saçından geldiğini–söyledi ve kadının kucagında uyuyakaldı. Filistlilerin yönergelerini takip eden Delila da eline bıçağı aldı.

İşte bundan sonra Şimşon gerçek yüceliğine erişiyor. Filistliler onu yakalıyor, gözlerini çıkarıyor ve bir değirmen taşına zincirle bağlayıp ona öküzlerin yaptığı gibi mısır öğüttürüyorlar. Sonunda Şimşon’u sürükleyerek kurban edileceği bir ayine götürüyorlar ve zayıf düşmüş Şimşon, Tanrı’ya dua ediyor, Tanrı da ona son bir ilahî güç bahsediyor. Şimşon tapınaktaki sütunları kırıyor, kendisini tutsak edenlerin binlercesini öldürüp kendi canına kıyıyor. Böylece kötülüğe üstün gelerek Filistlilerin acımasızlığına, Milton’ın “Samson Agonistes” adlı şiirinde “thorn intestine” olarak betimlediği baştan çıkarıcı pis Delila’ya karşı geliyor. “Murdar kadınsılığın boyunduruğu altındaydım / Kölesiydim,” diye yakarır Milton’ın Şimşon’u. Nefretini itiraf etmesi gücünün bir kabullenişidir. Wurtzel şöyle der: “Delila bana göre bariz şekilde yıldızın kendisiydi.”

Yaradılışları itibarıyla zor kadınlar bela çıkarır ve bu bela neredeyse her zaman iyi bir şey olarak terkar yorumlanabilir. Tarih boyunca erkeklere ait olan güç ve failliğin üstünde kadınların hak talep etmesi hem kadın kötülüğünün hem de kadın özgürlüğünün hikâyesidir. İkincisine çabalamak için ilkine başvurmanız gerekir: Özgürlük, gerçekleştiği esnada genellikle kötülükle karıştırılır. 1905’te Christabel

Pankhurst, İngiliz kadın oy hakkı hareketinin dik başlı evresini, tutuklanacağını bile bile siyasi bir mitingde bir polise tükürerek başlattı. O noktadan itibaren Kadınların Sosyal ve Politik Birliği üyeleri, sadece erkeklerin girebildiği odalardan sürüklenerek çıkarıldı, hapse atıldı, zorla yemek yedirildi. Kadınlar cam çerçeve indiriyor, binaları ateşe veriyordu. Süfrajetlerden, yabani hayvanlarmış gibi bahsediliyordu ve bu da konumlarının adaletsizliğini vurguladı hızla. 1906'da *Daily Mirror* dayanışma içinde şöyle bir yazı çıkardı: "Erkekler hak dedikleri şeye bağırmaıyla, devirmeyle ve ayaklanmaıyla değilse neyle ulaşırlar?"

Tarihe bakıldığında kınanma, kadınların katı itaat kurallarının dışında kalan eylemlerine eşlik eder. (Tarihte en çok saygı gösterilen kadın olan Meryem Ana bile bununla yüzleşti: "Matta İncil'i"ne göre Yusuf hamileliği öğrenince boşanmak istiyor.) Fakat itaat etmeyen kadınlar da övgü görüyor. 1429'da on yedi yaşındaki Jeanne d'Arc, ruhani görülerle sarhoş olmuş halde veliaht Charles'ı, kendisini Fransız ordusunun başına getirmeye ikna etmiş ve savaşa gidip Yüz Yıl Savaşları'nda tahtı elinde tutmasında yardımcı olmuştu. 1430'da hapse atılıp 1431'de sapkınlık ve karşı cinsin kıyafetlerini giymekle suçlanmış, kazıkta yakılmıştı. Fakat Jeanne aynı zamanda kutlanıyordu da. Hapis yattığı süre boyunca -kadınların saygı gördüğü hayali bir şehir hakkındaki ütöplastik fantastik roman *The Book of the City of Ladies*'i [Hanımlar Kentinin Kitabı] yazan- teorisyen ve şair Christine de Pizan, Jeanne'in "kadınların gururu" olduğunu yazmıştı. Onu idam eden adam "lanetlenmekten çok korktuğunu" söylemişti.

1451'de, ölümünden yirmi yıl sonra Jeanne d'Arc tekrar yargılandı ve namuslu bir şehit addedildi. Bu iki hikâye -itaatsizliği, namusluluğu- iç içe geçmeye devam etti. "Ölümünden sonraki beş yüzyılda izinden giden insanlar onu her şeyin sembolü haline getirmeye çalıştı," diye yazar Stephen Richey, 2003'te yayımladığı *Joan of Arc: The Warrior Saint* [Jeanne d'Arc: Savaşçı Azize] adlı kitabında. "Şeytani fanatik, ruhani mistik, güçlülerin eline alet olan naif biri, modern popüler milliyetçiliğin yaratıcısı ve simgesi, sevilen kadın kahraman, azize." Jeanne aynı eylemler ve aynı özellikler yüzünden hem seviliyor hem nefret ediliyordu. 1920'de azizlik mertebesine

yükseltildiğinde saflıkları yüzünden şehit edilen –Azize Lucia, Azize Cecilia, Azize Agatha– kadınlar topluluğuna katıldı, tıpkı bir zamanlar namussuzlukları yüzünden şehit olan popüler kültür azizelerimizi günümüzde yücelttiğimiz gibi.

Bir kadının hikâyesini baştan yazmak, bu hikâyeyi eskiden tanımlayan eril kurallarla kaçınılmaz bir şekilde içli dışlı olmak demektir. Bir ideolojiye karşı çıkmak için o ideolojinin varlığını kabul etmek ve onun ne olduğunu ifade edebilmek gerekir. Bu süreçte de istemsizce karşı taraf adına konuşmaya başlayabilirsiniz. Bu sorun beni devamlı zora sokuyor ve Trump dönemi gazeteciliğini de tanımlıyor olabilir: Bir şeye karşı duruş sergileyen bir yazı yazdığınızda ona güç, alan ve zaman tanırırsınız.

2016'da yazar Sady Doyle, *Trainwreck: The Women We Love to Hate, Mock and Fear... and Why* [Enkaz: Nefret Etmeye, Dalga Geçmeye, Korkmaya Bayıldığımız Kadınlar ve Sebebi] adlı kitabını yayımladı. Sorunları olmasıyla bilinen kadınların hayatlarını ve halka mal olan hikâyelerini analiz ediyordu. Britney Spears, Amy Winehouse, Lindsay Lohan, Whitney Houston, Paris Hilton'ın yanı sıra Sylvia Plath, Charlotte Brontë, Mary Wollstonecraft, hatta Harriet Jacobs gibi geçmişten figürlere de yer veriyordu. Kitap, *Kirkus*'a göre "kapsamlı, özenli bir analiz" ve *Elle*'e göre de "son derece zeki, kesinlikle okunması gereken bir yorum"du. Altbaşlığı, feminist söylemdeki kararsızlığa ışık tutan, altta yatan bir belirsizliğe işaret ediyordu. Bu kadınlardan nefret etmeyi, onlarla dalga geçmeyi ve onlardan korkmayı seven "biz" kimdi? Doyle'ın okurları mı? Yoksa feminist yazarlar ile okurlar başkalarının beyninde var olan nefretin, korkunun ve alayın tümünü kişisel olarak üstlenmekle mi görevli?

Doyle kitabını "sadece kadınlığın sessiz tutmayı tercih ettiğimiz bütün kısımlarının sesi değil, aynı zamanda cinsiyetçi toplumunun çizgileri dışına taşan bir kız olarak da bu enkazı ele alma teşebbüsü" olarak betimliyor. O cümledeki "biz" hem Doyle'ı hem de okurunu adeta zorunlu bir şekilde dışarıda tutar ve kitap boyunca kadın düşmanı ile feministin imkânsız bir karışımına dönüşür; iki taraf da zıt sebeplerden dolayı kadının itibarsızlaştırılmasının ve acısının derinliklerine inmekle ilgilenir. Amy Winehouse, Whitney

Houston ve Marilyn Monroe hakkındaki bir bölümde Doyle şöyle der: “Ölerek, bu enkaz bize ondan duymak istediğimiz o tek sözü verir bize: Onlar gibi kadınlar aslında pek de kaldıramıyor ve denemeye de teşvik edilmemeliler.” Seks hakkındaki bölümün sonunda –“sonradan kuir olan tatlı kız Lindsay Lohan, boşanmış bekâr anne Britney Spears, şehvetli pozlarıyla Caitlyn Jenner ve siyah kocasıyla *Vogue* kapağına çıkma cüretini gösteren Kim Kardashian”ın hep beraber “tren raylarına bağlanmaları ve üstlerinden neşeyle geçilmesini” ele alır– Doyle şöyle yazar: “Feminen olan ya da feminen görünenleri herkesin önünde kurban ederek kadın bedenlerini kontrol altında tutar ve kadınları korku içinde yaşatırız.” Biz öyle mi yaparız gerçekten? Kabul etmeliyim ki birinci çoğul kişiyi kullanarak bir şeyleri genele vurmak sorunludur ama buradaki kullanımı bir şey gösteriyor: Yapısal eşitsizliğin süregidişini kabullenme teşebbüsünde bulunarak *biz* bazen günümüz popüler kültürünü olduğu haliyle görmekte zorlanıyoruz.

Trainwreck’in bariz amacı geçmişteki ünlü kadınların gördüğü kötü muameleyi tespit etmek ve böylece bunun gelecekte tekrarlanmasını engellemek; kadın ünlülerin sinir krizi geçişini izlemeye bayılan bir kültürde, sıradan kadınlara zarar verilmesini önlemeyi umuyor. Doyle bu onurlu davayı kurnaz, kaderci bir mübalağayla çevrelerken seneler boyunca internetteki feminist söylemin dayanak noktası olan bir niteliği örneklendirir. *Fatal Attraction* [Öldüren Cazibe] üzerine bir bölümde, “Kendisini sevmenizi isteyen bir kadın, dünyanın ilgisini kendi üstünde isteyen bir kadın olmaya tehlikeli derecede yaklaşmıştır,” der. Enkazın kendisi “manyakçadır çünkü *hepimiz* manyağız; çünkü cinsiyetçi bir kültürde kadın olmak, tedavisi olmayan bir hastalıktır.” Toplum Miley Cyrus’ı “bir striptizci, şeytan ve yırtıcı şehvetin vücut almış hali” addeder. İnternete girdiğimizde “bir numaralı gündem hâlâ Rihanna’nın kadınlar için kötü bir örnek olup olmadığı”dır ve “Rihanna için verilen hüküm hiçbir zaman lehine olmaz.” Valerie Solanas “dünyanın pis, öfkeli, rezil olmuş, kenara atılmış kadınlarının öcüsü” olarak hatırlanırken şiddet eğilimli Norman Mailer, bir deha olarak anılır. (Y kuşağı demografimden pek çok kadının yarı ironik bir şekilde Solanas’a hürmet ettiğini ve Mailer’ı da karısını bıçaklayan bir kadın düşmanı olarak bildiğini düşünüyö-

rum.) Doyle motivasyonunu, “dünyanın en güzel, şanslı, zengin, başarılı kadınlarının medyada tipi kaymış salak cadalozlara indirgendiğini ve halkın horgörüsünün gücüyle sessiz kalmaya ve unutulmaya döve döve zorlandığını izleyerek hayatını geçirmiş olmaktan” aldığı nı yazar.

Patriyarka kadar eski bir güçle savaşmak için bunu yapmak zorunda olduğunuz, patriyarkayı ortadan kaldırmak için gücüyle he-saplaşmanız, en kötü hakaretleri ve etkilerini kelimelere dökebilmeniz ve onlarla yüzleşebilmeniz gerektiğine dair bir görüş var. Fakat sonuç genelde kasti sinizmin sınırına dayanır. “Paris Hilton’dan Mary Wollstonecraft’a geçiş zor görünebilir,” diye yazar Doyle. “Ama pratikte atla deve değil.” Wollstonecraft’ın cinsel hayatının bir süreliğine, ünlü eseri *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*’ni gölgede bıraktığı gerçeğine ve William Godwin’in Wollstonecraft’ın müstehcen mektuplarını, yazarın ölümünden sonra yayımlamış olmasına atıf yapar. Bu örnek ile Rick Salomon’un Paris Hilton’ın izni olmadan seks yaptıkları videoyu satması arasına bir çizgi çekmek mümkün. Fakat 1797 ile 2004 arasında değişen şeyler küçümsenmemeli ya da olduğundan daha az karmaşıkmiş gibi görülmemeli, 2004 ile 2016 arasında değişen şeyler için de geçerli bu. Dünyanın en güzel, şanslı, başarı-lı kadınlarının “tipi kaymış salak cadalozlar” a dönüştürüldüğü bir gerçekliğe sahip olmadığımızı söyleyebilirim. Kadınlar, ünlü endüstrisinin sürücüleri ve hükümdarları; zenginler ve olması gereken kadar çok olmasa da haklara sahipler. Kadınların çok miktarda haksız eleştiriye maruz kalması gerçeği, bu diğer gerçekleri çürütmez, aksine pek çok karmaşık yönden destekler. Kadın ünlüler artık pürüzleri için –kusurları, zorlukları, insanlıkları– saygı görüyorlar, bunun arkasındaki düşünce de bu durumun bizlere, sıradan kadınlara kusurlu, insan olma ve bir ihtimal saygı görme olanağı sağlamasıdır.

Bu argümana 2016’dan beri kafa yoruyorum, daha spesifik olmak gerekirse, birkaç gün arayla Kim Kardashian’ın silah zoruyla soyulduğu ve Elena Ferrante’nin kimliğinin ifşa edildiği haftadan beri. İnternetteki feminist bir itiraz, bu iki olayı tek bir örnek olarak yorumladı. *Hırslı kadınların başına ne geliyormuş görün*, diye yazıyordu insanlar. *Kadınlar istedikleri gibi yaşamaya cüret edince bakın nasıl da*

cezalandırılıyorlar. Haklılar, diye düşündüm, ama herkesin düşündüğünden farklı bir sebepten haklılardı. Sorun daha derinde yatıyor gibiydi; kadınlar başarılı olmak için öyle çok engeli aşmak zorunda ki elde ettikleri başarı sonsuza dek, aştıkları o engellerin merceğinden görülüyor. Ünlü kadınların hayatının devamlı, kadın olmak için neleri aşmamız gerektiğine dair önemli halkoylamaları olarak yorumlanmasıyla ilişkili gibiydi bu sorun.

Bence ünlülerin hayatını çay yapraklarında fal okurcasına okumaya çalışmanın faydalarının bir sınırı var. Ünlü kadınların hayatları görünürlük, para ve güç konularında katlanarak artan ilerlemeler tarafından belirlenirken sıradan kadınların hayatları çoğunlukla sıradan şeyler tarafından yönlendirilir: sınıf, eğitim, emlak piyasası, işgücü uygulamaları. Kadın ünlüler, kişinin kendini pazarlamasının kurallarını; cinsellik, görünüş, etki ve ırk bakımından genel kitleye neyin hoş görüldüğünü, neyin pazarlanabileceğini gösterir. Günümüz dünyasında bu önemli bir soru gibi gelebilir. Fakat ünlü kadınlar her zaman, olabileceklerin en ileri noktasında var olmaz. Dikkat pek çok açıdan sınırlayıcıdır. Kadın ünlüler öyle yüksek ve devamlı bir seviyede onaylanma ve eleştirilerle uğraşıyor ki hepimizin görünüşte peşinde olduğu şeyi –kadınların istediği hayatı yaşayabilmeleri için toplumdan onay almaları– elde etmeleri çok daha zor olabiliyor.

2017’de Anne Helen Petersen, *Too Fat, Too Slutty, Too Loud: The Rise and Reign of the Unruly Woman* [Fazla Şişman, Kaltak ve Yaygaracı: Zapt Edilmez Kadınların Yükselişi ve Hükümdarlığı] adlı kitabını yayımladı. Anakonusu olarak zor kadın olmanın iki tarafı keskin kılıcını bellemişti. Zapt edilemeyen kadınların, “Amerikan hayalinde fazlasıyla büyük bir önem” kazandığını yazar Petersen. Zapt edilemez olmak hem kazançlı hem de riskli; zapt edilemeyen bir kadın devamlı hareket eden bir kabul görme çizgisine ulaşmak zorundadır ama bunu başarırsa muazzam miktarda kültürel prestij kazanabilir.

Petersen’in kitabı bu tür alkışlanan itaatsizliklere, “ana akıma nüfuz etmiş itaatsizliğe” odaklanır. Hakkında yazdığı kadınlar arasında Melissa McCarthy, Jennifer Weiner, Serena Williams, Kim Kardashian da var. Bu kadınlar, toplumun onları (sırasıyla) fazla şişman, fazla yaygaracı, fazla güçlü ve fazla hamile kategorilerine sokmaya çalışma denemelerine karşı gelmiştir. “Ünlü olmaları ‘kabul edilebi-

lir' davranışlar, bedenler ve günümüz kadın olma şekillerinin değişimine katkıda bulunuyor mu?" diye sorar McCarthy. "... Bunun cevabı kadınların kendilerinden ziyade kültürel tüketiciler olarak bizim o kadınlar hakkında nasıl konuştuğumuz ve ne düşündüğümüze bağlı." Onca itaatsizlikleriyle bu kadınlar, "önemlidir ve önemlerini, güçlerini, nüfuzlarını göstermenin en iyi yolu, neden önemli oldukları hakkında konuşmamayı reddetmektir." Her bölüm bir çeşit özelliğe fazlasıyla sahip olan ama yine de alanında zirveye gelmiş bir kadına ithaf edilmiş. Bu kadınlar zor ve başarılı. İtaatsizlik "son derece heyecan verici", büyüleyici ve havalı, der Petersen.

Bir kategori olarak itaatsizlik aynı zamanda usandırıcı derecede geniş ve biçimsiz. Kadınlarda o kadar çok özellik itaatsizlik olarak adlandırılıyor ki sırf bedeniyle ilgili utanması olmadan var olduğu için, sırf arzularının peşinden gittiği için bile itaatsiz görünebilir; bu arzuların özgürleştirici ya da uygunsuz olması, veyahut –daha yüksek ihtimalle– bu ikisinin bir karışımı olması fark etmez. Bir kadın, birisi haksız yere onun bir özelliğe fazla sahip olduğuna karar vermişse ve kadın da bu durumdan gayet memnun olduğuna inanmayı seçtiyse itaatsizdir. Eleştiriye maruz kaldığı varsayıldığında bile kadın itaatsiz sayılır: Örneğin Caitlyn Jenner'ın bütün ünü, hiçbir zaman gelmemiş olan devasa bir ana akım eleştiri dalgası dolayısıyla var. ABD'de trans kadınlar her açıdan son derece zor ve tehlikeli koşullar altında yaşıyor ama Caitlyn olağandışı bir şekilde bunun istisnası oluverdi. Varlığı, beyazlığı ve ünüyle (ve belki de eski bir olimpiyat sporcusu olmasıyla) daha önce hiç görülmemiş bir şekilde ayrı tutulmuştu. Korse giymiş halde *Vanity Fair*'in kapağına çıkararak açıldı, kendi televizyon programı oldu, siyasi görüşleri –transları koruyan yasaları çok geçmeden geri alacak bir başkana destek çıkması da dahil– manşet oldu. Bu esnada eyaletler "tuvalet kanun taslakları" hazırlarken, genel nüfusa oranla siyah trans kadınlar beş kat daha fazla cinayete kurban giderken bunun yaşanmış olması sıklıkla Caitlyn Jenner'ın cesaretinin kanıtı olarak resmedilir. Ünlü anlatıları ile sıradan hayatların arasındaki mesafenin kanıtı olarak da sık sık resmedilmeli en azından.

Bir başka bölümde Petersen, Caitlyn'in üvey kızı Kim Kardashian hakkında yazar. Şovunda söylediği üzere Kim "tatlış" bir hamilelik

geçirmek, sadece karnının genişlemesini istiyordu. Onun yerine her yerden kilo almıştı. Dar kıyafetler ve topuklular giymeye devam etti ve böylece “‘İyi’ hamilelik ideolojisindeki çatlakların görünür olmasını sağlayan beklenmedik bir aracı oldu.” Kim, “iç gösteren file şeritli kıyafetler, bacaklarını ortaya çıkaran kısa elbiseler, büyük memelerini gözler önüne seren derin dekolteler, belini gizlemek yerine iyice geniş gösteren yüksek bel kalem etekler” giyiyordu. “Topuklu giymeye ve bütün yüzüne makyaj yapmaya devam etti... ünlülük kariyeri boyunca yaptığı gibi feminenlik ve cinsellik performansını sürdürdü.” Buna karşılık balinalara, kanepelere benzetildi; Lucite topukluları içindeki şişmiş bileklerinin yakın çekimleri haberlere çıktı. Kim hamileyken acımasız, cinsiyetçi eleştirilerle yüzleşti. Fakat kitabın bu bölümünde üstü kapalı bahsedilen ya da kenara atılan mevzu, bu durumda Kim’i zapt edilemez gösteren şey cüssesinden ziyade bedeni erotikleştirme ve bedenin üstünden para kazanmaya kendini adanmış olması. Kendini nesneleştirmeye olan bağlılığı onu, Petersen’in deyişiyle “kazara da olsa aktivist” yapan bir içgüdü.

Kim Kardashian özelinde çıta eşsiz bir şekilde düşük; başka mecralara kıyasla Petersen’in kitabında pek geçmese de bir çeşit fevkalade çarpık kadın gücü ikonu olarak hakkında sıkça yazı yazılıyor. Kim, kadın cesaretini son derece yıkıcı olarak gösterme eğilimine sahip feminizmden nasiplendi, halbuki feminizm *hiç* yıkıcı da olmayabiliyor. Bir kadının, kendisini zengin ve ünlü yapacak şeyler yapması aslında “cesurca” değildir. Bazı kadınlar için bu dünyada kendileri gibi yaşamak zor ve hatta tehlikelidir ama Kim ve kız kardeşleri gibi başka kadınlar için bu kolay olmakla kalmıyor, aynı zamanda aşırı derecede kârlı da. Dünyanın Kim Kardashian’a fazla hamile olduğunu, aynı zamanda “fazla şişman, fazla yüzeysel, fazla yapay, fazla kıvrımlı, fazla cinsel” olduğunu söylediği doğru ve bu denetim Petersen’in da dediği üzere Kim’in başarısı ve gücüne karşı duyulan daha genel bir kadın düşmanlığı kaygısını yansıtır. Fakat Kim bunlara rağmen değil, bunlar *sayesinde* başarılı ve güçlü. Onun bilfiil yüzeysel, yapay, kıvrımlı, cinsel olması icap ediyor. Ne karmaşık ne de radikal olan bir konseptin kanıtı kendisi: Günümüzde özdenetim konusunda olağanüstü bir yeteneğe sahip güzel, zengin bir kadının daha fazla varlık ve güzelliğe sahip olma hayallerini gerçekleştirmesi mümkün.

Petersen bu kritik bakış açısından en bariz şekilde Madonna bölümünde bahseder, süperstarın ellili yaşlarındaki pazı, kas ve korse haline odaklanır. Aşırı sportiflik ve cinselliği benimseyip sergileyerek Madonna “dışarıdan bakınca yaşın getirdiği utancı reddetmiş olabilir ama yaşlanmakla savaşıırken verdiği emek buram buram utanç kokuyordu,” der Peterson. Sahnede, şarkı söylerken ip atlıyordu; Met Balosu’na memelerini ve poposunu açıkta bırakan streç tulum giyerek katıldı. Toplumsal olarak uygun görülen yaşın ötesinde de cinsel olma hakkını savunuyordu ama bu tabu yıkımı son derece spesifik bir temele oturtulmuştu: Madonna “ellilerindeki ve altmışlarındaki *bütün kadınların* münasip olması gerektiğini” iddia etmiyor. “Daha ziyade kendisine benzeyen kadınların münasip olabileceğine inanıyor.” Sonuç olarak anafikir, her gün üç saat spor yapıp bir uzman gözetiminde diyet yapan kadınların “yaşlanmak” ile “seksi”nin kesişiminde küçücük de olsa bir küme oluşturabiliydi. Bu tip bir kural bozuculuk tanım gereği, olağanüstü birey seviyesinde geçerli olabilir. Sıradan hayata tezahür etmesi için yaratılmamıştır.

Toplumsal sınırları zorladıkları için ünlü olan kadınların, bu sınırların ne kadar geçmişte kaldığını gösterdiği doğru elbette. Fakat bu sınırların geçmişte kaldığı herkesçe bilinince ne olur? Feminizmin, yaygın görüşlerin panzehri olmadığı yeni bir çağa girdik; birdenbire feminizm pek çok alanda yaygın görüş haline geldi. Kadınların en ilginç oldukları an, ilginç olmayan kısıtlamalara karşı geldikleri an değil her zaman, günümüzde artık bunun *nadiren* geçerli olduğunu bile söyleyebilirim. Melissa McCarthy’nin dehası, şişman olduğu için aldığı tekdüze, öngörülebilir eleştirilerden daha tuhaf ve spesifiktir. *Broad City*’nin Abbi Jacobson ve Ilana Glazer’ı, şovlarında alay ettikleri kadın şişmanlığı tabusundan daha karmaşıktır. Ünlüler her zaman insanların çekici, hatta tahammül edilebilir buldukları şeylerin hududunu oluşturmaz. Çoğu zaman ünlülük standartları, kadınların kendi gündelik hayatlarında mümkün kıldıkları şeylerin çok gerisinde kalır. *Broad City* ve *Girls* –Lena Dunham, Petersen’in “fazla çıplak” bölümünün öznesi– televizyonda çığır açıcı nitelikteydi çünkü çoğu insan için halihazırda sıradan ve iyi olan bedenler ve durumları temsil ediyordu.

Feminist ünlü analizinde, ünlü kadınlara bahsettiğimiz özgürlüğün bize kadar etki edeceğine dair kapsayıcı ve irdelenmemiş bir varsayım var. Bu varsayımın altında yatan bir diğer varsayım, bu tartışmanın asıl amacının kadınları güçlendirmek olduğunu söyler. Fakat zor kadın diskuru çoğu zaman başka bir yere gider gibi görünür. Feministler önemli ölçüde, kadınlığın nasıl olması gerektiğine dair geleneksel erkek betimlemesini, kadınların tatlı, mütevazı ve normal insan kusurlarından arı olması gerektiği fikrini yıkmış ve reddetmiştir. Fakat erkekler kadınları yüceltiyor ve sonra düşüşlerini izlemekten keyif alıyorsa, feminizm şimdiye kadar bunun sırasını değiştirmekte çoğunlukla başarılı olmuştur; devrilmiş kadınları alıp onları tekrar ilahlaştırır. Ünlü kadınlar son derece çekici olmaları gerektiği fikriyle sınanıyor hâlâ, bu çekicilik artık “zor olma” nitelikleri içerse bile. Feministler hâlâ idol arayışında ama artık kendi karmaşık koşullarımıza uyan idoller arıyoruz.

Zor kadın krallığının dışında bir yerde, farklı bir tip feminist ünlü hüküm sürer. *Too Fat, Too Slutty, Too Loud*’da Petersen, zapt edilemeyen kadınların “çok daha makbul –ve çoğu zaman daha başarılı– bir feminenlik şekline karşı yarıştığını” söyler: İdeal bir yaşam süren internet süper annesi. Şöyle devam eder:

Buna örnek olarak Reese Witherspoon, Jessica Alba, Blake Lively, Gwyneth Paltrow ve Ivanka Trump’ı gösterebiliriz, bu kadınlar Twitter’da nadiren gündem olurlar ama tüketicilik, annelik ve bir çeşit yirmi birinci yüzyıl asaletinin şekillendirdiği “yeni evcimenliği” benimseyerek son derece başarılı markalar inşa ettiler. Zayıf, disipline edilmiş bedenlere sahipler ve tatlı mı tatlı hamilelikler geçiriyorlar; hiçbir zaman yanlış bir şey giymez, negatif konuşmazlar ya da herhangi bir açıdan rahatsız edici değillerdir. Önemli olansa, bu ünlülerin aynı zamanda beyaz –ya da Jessica Alba’nın durumunda, etnik kökeniyle alakalı imalar dikkatle örtbas edilmiş– ve heteroseksüel olmalarıdır.

Bu tip kadınlar –kakistokratik siyasi ele geçirmeler haricinde hiçbir zaman zor olmayacak olan kadınlar– geniş bir mikro ünlü yelpazesi içerir: yaşam blogger’ları, güzellik ve sağlıkçı tipler, uzun

Instagram açıklamaları ve tahmin edilebilir zevklere sahip sıradan fenomenler. Bu kadınlar öyle başarılıdır ki onlara karşı bir çeşit dengeleyici feminist tikslenme, zapt edilemez *olmamalarına* karşı bir hoşnutsuzluk, bir kadının ne olması gerektiğine dair en öngörülebilir yönergelere sadık kalan kadınları izlemenin verdiği hayal kırıklığı ortaya çıktı.

Bir başka deyişle, tıpkı zor kadınlar gibi yaşam tarzları da ideale ulaşmıyor. Onlara da hem hayranlık duyuluyor hem de nefret ediliyor. Feminist kültür çoğu durumda Mormon anne blogger'larını, sponsorlu içerik fabrikalarını, "basit" olanları, Gwyneth'leri ve Blake'leri dışarıda bırakmak ya da kötülemek için bir sınır çekmiştir. Bazen –sık sık– bu kadınlardan açık bir şekilde nefret ediliyor: Get Off My Internets gibi çarşaf çarşaf forumlar, bir Instagram ünlüsünün hayatını en ufak ayrıntısına kadar parça pinçik etmeye bayılan büyük kadın toplulukları barındırır. *Trainwreck*'te buna işaret eden bir bölüm var, Doyle şöyle yazar: "Kadınlar, kendimizden nefret ettiğimiz kadar enkazlardan da nefret eder. Kendi başarısızlıklarımızın ve kusurlarımızın sevilmesini istediğimiz kadar severiz onları. O halde asıl soru bu ikisi arasında bir seçim yapmaktır." Fakat neden sadece bu iki seçeneğe sahip olalım? Aradığım özgürlük, kadınları sevmek zorunda olmadığımız ya da kadınlara karşı duygularımızın anlamını gözetmek zorunda olmadığımız bir dünyada yaşıyor; bu dünyada bütün bunlarla yakinen ilgilenerek kadın değerinin ve özgürlüğünün sınırlarını incelemek zorunda kalmazdık.

2015'te Alana Massey, Buzzfeed için "Being Winona in a World Made for Gwyneths" [Gwyneth'lar için Yapılmış Bir Dünyada Winona Olmak] adlı popüler denemesini yazdı. Denemesi yirmi dokuzuncu yaş gününden, görüştüğü bir erkeğin ideal seks partnerinin Gwyneth Paltrow olduğunu söylediği zamandan bir anıyla başlıyor. "O anda," der Massey, "kocaman gülümseyen çocuklar, sahiplendiğimiz kediler ve muhteşem seksle dolu potansiyel geleceğimiz hakkındaki bütün düşüncelerim ve hayallerim uçup gitti. Çünkü Winona gibi bir kadınsanız Gwyneth'çı bir adamla bir geleceğiniz olmaz, özellikle de Gwyneth'lar için yapılmış bir dünyada bir Winona'ysanız." Devamında yazdıkları, Massey'nin deyişiyle "herkesçe güzel kabul edilen ama halk önündeki imajları aşırı derecede farklı

yaşam tarzları ve dünya görüşlerini temsil eden iki, birbirinden tamamen ayrı beyaz kadın kategorisi” arasındaki alanı açar. Winona Ryder “insanın kendini özdeşleştirebildiği ve ilham veren” biriymi, hayatı “daha samimi... hem heyecan verici hem de biraz üzücü”ydü. Öte yandan Gwyneth “daima, gerçek bir kişilikten ziyade bir dizi hoş ama güvenli tüketici refleksini temsil etmiştir.” Hayatı “hem imrenilesi hem de sıradan olabilecek kadar planlıydı.”

Kadınlar için samimiyet zorlukta yatar: Bu feminist varsayım hâlâ ender görülüyormuş gibi dursa da baskın mantık haline geldi. Bu dünyanın Winona’ları, dünya başka tipten kızlara uygun olmak üzere kurulu olsa da anlatmaya değer hikâyelere sahip olanlardır. (Dünya elbette Winona’lara da uygun olmak için yapılmıştır: Massey argümanının ırk konusundaki sınırlamalarını kabul etse de inanılmaz derecede popüler olmuş bir denemenin Gwyneth Paltrow ve Winona Ryder arasında temsil edilen kadın benliği spektrumunu analiz etme üzerine kurulması, hem ünlüler diskurunu kafakola alan beyazlığa hem de ünlülerin kuralsızlığının şaşırtıcı bir eğri üzerinden ölçüldüğüne işaret eder.) Sonrasında Massey, bu denemenin yayımlanmasından sonra ev satın aldığı, saçlarını platin sarısına boyadığı ve daha güzel kıyafetler giymeye başladığı başarılı dönemi hakkında yazdı. Aynada kendine baktığında şunları düşünüyordu: “Ustaca fön çekilmiş sarı saçlar, tasarımcı çantası, kutsal yağ sürercesine kullandığım pahalı asitler ve yağlarla sağlıklı görünen cildimle... tam. bir. Gwyneth olmuştum.” Örnek gösterilen kadınlığın aşırı titiz ayarı ya her zamankinden daha önemliydi ya da hiçbir önemi yoktu.

Massey bu Winona/Gwyneth bölümünü 2017’de yayımladığı *All the Lives I Want: About My Best Friends Who Happen to Be Famous Strangers* [İstediğim Tüm Hayatlar: Aslında Ünlü Yabancılar olan Tüm Dostlarım Hakkında Denemeler] adlı kitabına ekledi; kitap, tanıdık bir dizi kadın ikondan bahsediyordu: Courtney Love, Anna Nicole Smith, Amber Rose, Sylvia Plath ve Britney Spears. Hâkim konu, patriyarka tahakkümündeki dünyanın kadın acılarını korkunç bir şekilde estetikmiş gibi göstermesi ve belki de artık kadınların bu acıyı iyi bir şekilde, göz kamaştırıcı ve harikulade bir şekilde; derin, anlamlı, olumlu ve gerçek bir şekilde estetik hale getirebileceğinden bahsediyordu. Kitabın isminden de anlaşılacağı üzere,

onların sorunlarını, onların karşılaştığı zorlukları *isteyebilirdik* aslında. Bu kitapta ünlülerin hayatı mahrem semboller olarak gösteriliyor. Sylvia Plath “sonu gelmeyen selfie’ler çeken ve şişman, çirkin olduğunu söylediği sert açıklamalarla paylaşan genç bir kadının erken dönem edebî dışavurumu”dur. Britney Spears’in bedeni, Massey’nin zayıf ve cinsel olarak karşı konulamaz olma arzusunu deşifre ettiği bir Reşid taşıdır. “Hain bir cadı” olan Courtney Love, “olageldiği sakar kızdan ziyade olmayı hayal ettiği kadın”dır. Bir rahibe gibi Massey, zulümden şan ve acıdan tanrılaştırma çıkaran bir dil kullanıyordu. Bu zor kadınların deneyimlediği her zorluk değerlerinin ve insaniyetlerinin bir göstergesiydi. Yavan kadınların hiçbir zaman olamayacağı bir şekilde –tümüyle canlı, tümüyle gerçek hale gelmiş bir şekilde– ayrı bir yere konumlandırılmışlardı.

Massey’nin kitabını okurken şunu düşünüp durdum: Derinlik ve anlam kadınlığa öyle uzun zamandır teslim edilmiyor ki artık her bir santimi neredeyse korkunç derecede bu yükün altına atılmıştır. Bir zamanlar kadınların zor olması sapkın görülürken, zor olmayı *reddetmek* sapkın görünüyordu artık. Bu yoruma açık yapının tamamı savunulmaz hale geldi. Zor kadınları geleneksel bir bakış açısından inceleyip tartışmalı bulabiliriz ve feminist bir bakış açısından yavan kadınları inceleyip onları da tartışmalı bulabiliriz. Kadınların, özgürlüğe karşılık geleneksel kadınsılığı reddettiği ve sonra da kendilerini bu kadınsılıktan bir nefret edip bir arzuladıkları halde buldukları durumdayız; Massey’nin Gwyneth’tan çıkıp tekrar kendine döndüğü ruhani yolculukta da, rasgele yaşam tarzı blogger’larının çekıştırildiği forum topluluklarında da görülen bir örüntü bu. Feministler iyi niyetlerle kadınların zorluğunu savunmak için öyle çok çalıştı ki zor kadın konsepti her şeyi kapsayan bir şeye dönüşecek kadar büyüdü: Kapsayıcı bir savunmaya, düşünmeden yüceltmeye, her tür günahı örtbas edebilen kendini kandırma örtüsüne döndü.

2018’de ünlüler ile siyaset arasındaki engel yok olurken ünlüler üzerinden mükemmelleştirilmiş olan zor kadın diskuru ana akım siyasi alana geçecek kadar güçlendi. Trump hükümetindeki kadınlar feminist ikonlarda yüceltilen niteliklerin pek çoğunu gösterir:

Bencil, utanmaz, özür dilemeyen, hırslı, yapay vesairedirler. Ünlülermiş gibi muamele görmeleri, içinde bulunduğumuz durum hakkında tuhaf, internetin dinamikleri yüzünden iyice alevlenen bir şeyi aydınlatır. Bir taraftan cinsiyetçilik hâlâ öyle yaygın ki bir kadının hayatının her köşesine dokunuyor, öte yandan kadınları cinsiyetçilikle çakışabilen herhangi bir şey için –tavırları, hatta davranışlarını– eleştirmek yanlış geliyor. Trump hükümetindeki kadınlar için bu, cinsiyetçilik ana konu olmadan eleştirilemedikleri anlamına geliyor bu. Şanslarına, zor kadın diskuru bu tartışmanın her defasında yolunu keser.

Trump'ın yörüngesindeki her kadın figür, saçma sapan yüceltici bir evliyaname için temel oluşturma görevi görebilecek şekilde zordur. Gözle görülür bir şekilde yaşlanması, giyinme tarzı, koltukta umursamazca oturma şekli yüzünden alaya alınan, sert bir savaşçı, her zorluktan muzaffer çıkan Kellyanne Conway. Bir zamanlar mankenlik yaptığı, Paskalya yumurtası yuvarlayan mutlu *first lady*'ymiş gibi yapmakla ilgilenmediği, geleneksel Beyaz Saray evcimenliği beklentilerini reddedip kendi şartlarını koşarak geçmişte kalmış bir makamı baştan tanımladığı için üstü çizilen Melania. Yine manken olduğu, sessiz ve sadık olduğundan zayıf görüldüğü için üstü çizilen ama bunlara rağmen başkanın en çok güvendiği kişilerden biri haline gelen Hope Hicks. Yine, manken olduğu için üstü çizilen, ayakkabı tasarladığı ve siyasal toplantılara kurdele takarak katıldığı için ciddiyetsiz olmakla eleştirilen, liberal kesimin nefretini aşır kaplarda sessizce çalışan Ivanka. Bir de demode giyimi ve hırçın tavrı yüzünden alay edilen, alanının zirvesinde ve halkın gözü önündeki bir kadın olmak için bir deri bir kemik ya da neşeli olmak zorunda olmadığımızı hatırlatan Sarah Huckabee Sanders. Kadının, kadın olmasıyla alakalı bir şey için eleştirildiği; süregelen varlığının, siyasi açıdan anlamlı yorumlandığı düzen öyle gevşek ki içine her şey dahil edilebilir. İşte bakın Trump kadınlarına, kadın gücünün her zaman istediğimiz şekillerde ortaya çıkmadığını kanıtlıyorlar. Bu denli toplumsal kınama karşısında hayatlarına devam etmelerine, kendileri oldukları için özür dilemeyi reddetmelerine, kendilerine yarattıkları beklenmedik güç makamına, inkâr ettikleri beklentilere bir bakın.

Bu anlatı belli bir ölçüde güncel. Feministler tarafından pek sık kaleme alınmıyor sadece, gerçi bazı yazılar buna epey yaklaştı. Olivia Nuzzi'nin Mart 2017'de *New York* için yazdığı kapak konusunun başlığı "Kellyanne Conway bir yıldız" dı ve Conway'in nasıl bitmek bilmeyen "koltuk psikoanalizi, öfke ve çokça aşağılamanın" konusu haline geldiğini anlatıyordu. "Ancak bocalamak yerine bütün bunları sindirdi ve tünelin öbür ucundan, dünyanın kendisini nasıl gördüğü hakkında öyle bir farkındalıkla çıktı ki bu yazıyı muhtemelen kendi de yazabilirdi." "Mavi yaka samimiyeti" havası veriyordu ve bir savaştının içgüdülerine sahipti; "gerçekle gevşek bir ilişkisi" vardı ve "bu yarışı bariz bir şekilde seviyordu." Dizginlenemeyen görünüşü ve davranışları hakkındaki eleştirilere rağmen bütün bunlar onu "ABD'nin işlevsel *first lady*'si" haline getirmişti. Nuzzi aynı zamanda Hope Hicks'i de iki kez kaleme almıştı: 2016'da *GQ* için yazdığı ilk parçanın adı "Gizemli Hope Hicks Zaferi; Donald Trump'ın Sağ Kolu Olan Kadın" dı ve "siyasette hiç görev almamış birinin bu seçimlerin nasıl en beklenmedik ve önemli ajanı" haline geldiğini inceliyordu. İkinci yazısı Hicks 2018'de istifa ettikten sonra *New York*'ta yayımlandı. Nuzzi onu hem kaderinin kontrolünü tümüyle ellerine almış bir kadın hem de parçalanmakta olan bir kurumun tatlı, masum, kırılğan hizmetçisi olarak resmediyordu.

Trump hükümetinin kadınları etrafında dönen medya tartışmaları anlamsızlık noktasına varacak derecede çelişkiliydi. Popüler feminizmin, ne yolla olursa olsun görünürlük ve güç kazanan kadınları onurlandırma refleksinden faydalanıyorlardı. (Bu durum Reductress'ın 2015 tarihli blog yazısı "Yeni Çıkan Filmde bir Kadın Rol Alıyor" da mükemmel bir şekilde ele alınıyor.) Liberal bir eğilimle başlayan durum, artık muhafazakâr figürleri de işe dahil ediyor. 2018'de, Tayland'daki bir gizli hapisanede işkencelerin gözetimini yapan CIA görevlisi Gina Haspel, ajansın direktörü olmaya aday gösterildi; bu makama gelen ilk kadındı. Sarah Huckabee Sanders, "Kadın gücü hareketini ve milli güvenliğimizi desteklediğini iddia eden ama [Haspel'in] adaylığına karşı çıkan her Demokrat ikiyüzlüdür," diye bir tweet attı. Başka pek çok muhafazakâr, farklı seviyelerde samimiyetle bu görüşe katıldı. Son birkaç senedir etrafta dönen bir espri var: Solcular *hapishaneleri kapatın* der, liberaller

daha çok kadın gardiyan istihdam edin der. Artık, feminizmin albenisini gören pek çok muhafazakâr da *daha çok kadın gardiyan istihdam edin* diyor.

Trump hükümeti öyle aleni bir şekilde kadın karşıtı ki hükümetin içindeki kadınlar buna boyun eğdikleri ve feminizme olan içi boş atıfları için istikrarlı bir şekilde eleştiriliyor ve mercek altına alınıyor. (Ünlülük kurumunun kendisini de benzer şekilde şüpheci ele alabileceğimiz söylenebilir: Hollywood'un baskın liberalizmine rağmen ünlülüğün değerleri –görünürlük, performans, arzu, aşırı fiziksel güzellik–, tabiatı gereği muhafazakâr olan bir şekilde bireysel müstesnalığa dayanan bir kadınlık yaklaşımını destekler.) Fakat Trump kadınları da zor kadınlar gibi savunuldu ve baştan yazıldı. Melania'nın Vatikan'a giderken siyah bir elbise ve başörtüsü takması ve az biraz dul gibi görünmesi bile sahip olunmak istenen işe layık giyinmek üzerine "yürü be kızım" esprilerinden bir dalgayı uyandırmaya yetmişti. *The New York Times*, Melania'nın "sessiz radikalizm"i üzerine bir köşe yazısı yayımladı, yazar Melania'yı "sessizliğiyle başkaldıran" biri olarak ele alıyordu. Melania, Harvey Karsıgası'nın ortasında siyah topuklu ayakkabılarıyla Houston'a giden bir uçağa bindiğinde bu duyarsız seçimi için ânında yerden yere vuruldu, sonra da feminizm kisvesi altında savunuldu: Ayaklarına ne giymeyi tercih ettiği üzerine yorumda bulunmak sıg ve kadın karşıtı bir hareketti, istediği ayakkabıyı giymekte özgürdü.

2018'e gelindiğinde Trump hükümeti bu tahmin edilebilir basın döngüsünü silah olarak kuşanmaya başlamıştı. Güney sınırında ailelerin birbirinden ayrılmasına karşı isyanların ortasında Melania, anında kötü namı yürüyen ve üstünde "I Really Don't Care, Do U?" [Çok da Umursamıyorum, Ya Sen?] yazan Zara ceketıyla Texas'taki parmaklıklarla çevrili çocukları ziyarete gitmek üzere uçağa bindi. Bariz bir dalga geçme hamlesiydi: Melania hakkında eleştiri çekmek için verilen sosyopat bir mesajdı, bu daha sonra *cinsiyetçi* eleştiri olarak tanımlanabilirdi ve böylece cinsiyetçilik üzerine yapılan tartışmalar, çok daha mühim konulara odaklanılmasını engelleyebilirdi.

Feminist kültürün bedenlerine, seçimlerine ya da herhangi bir kişisel ifadelerine yöneltile eleştirilere karşı kadınları koruma içgüdüsü yüzünden Trump hükümeti, liberal kadınların onları savu-

nacağına güvenebiliyordu. 2017’de Kellyanne Conway’in sarsıcı ve anlam yüklü bir fotoğrafı internette dolanmaya başladı: Yalınayak, bacaklarını ikiye ayırmış bir şekilde erkeklerle dolu Oval Ofis’te bir koltukta dizlerinin üstüne oturmuştu. Tarihsel olarak siyahların okuduğu üniversitelerin liderleriyle yapılan bir toplantıydı; takım elbise-li siyah erkekler, önleri ilikli, saygılı bir tavırla orada dururken Conway, Oval Ofis evinin salonuymuş gibi davranıyordu. Bu münasebetsizliğe karşı bir kıyamet koptu, buna karşılık hemen avazları çıktığı kadar Conway’in savunmasına yetişildi, buna Chelsea Clinton’dan bir tweet de dahildi. Ardından *Vogue* Chelsea’nin verdiği desteğin “güçlü kadınların, cinsiyetleri yüzünden aşağılanması ve yok edilmesine feministlerin nasıl tepki vermesi *gerektiğine* örnek teşkil ettiği”ni ve bunun “Conway ve diğer ‘post-feminist’ muhafazakârları kendi oyunlarıyla yenmenin muhteşem bir yolu” olduğunu yazdı. İnsanlar onun yorgun ya da bezgin göründüğüne dikkat çektiğinde ya da “feminenliğini sözüm ona araç olarak kullandığı için küçümsendiğinde kazanıyor” diyordu *Vogue*. Ardından yazar fikrini yüz seksen derece değiştirip direkt konunun aslına dönüyor. Conway “feminenliğini bize karşı kullanıyor. Conway’in, ne derse desin ve ne yaparsa yapsın... kadın olduğu için kaba cinsiyetçi şartlarda eleştirileceğini önceden düşünmüş olması imkân dahilinde ve aslında epey muhtemel.” Buna, çağdaş feminizm koşullarında eşit derecede kaba şartlarda *savunulacağını* da muhtemelen bildiğini eklemek isterim.

Sonrasında Hillary Clinton’ın başkanlık kampanyasında ulaştırma direktörü olan Jennifer Palmieri *The New York Times*’ta Steve Bannon’ın şeytani bir deha olarak görülürken eşit derecede manipülatif olan Conway’in düpedüz deli olarak görüldüğünden yakındı. *Saturday Night Live*¹ bir skecinde Conway’i *Fatal Attraction*’daki Glenn Close gibi tasvir ettiğinde, bu da cinsiyetçiydi; tıpkı Conway’i Gollum’a ve İskeletor’a benzeten *meme*’lerde olduğu gibi. Fakat cinsiyetçiliği bir kenara koyduğunuzda elinizde yine Kellyanne Conway kalır. Üstüne üstlük bir Beyaz Saray sözcüsünün kendini sunum şeklini prensip gereği yasaklarsanız, o zaman işini nasıl yaptığıyla ilgili söz söyleme yetinizi kaybedersiniz. Kadın düşmanlığı,

1. SNL. 1975’te yayınlanmaya başlanan NBC’de gösterilen eğlence programı. (Y.N.)

kadının görünüşünün en önemli şey olduğunda ısrarcıdır; kadın düşmanlığının bu dik kafalı, fazlasıyla odaklı eleştirileri de aynı etkiye sahip olabilir. Genel cinsiyetçiliğin, Kellyanne Conway'ın ABD tarihindeki bariz şekilde en yıkıcı başkanının yıkılmaz sözcüsü konumunu pek de güçsüz kıldığı söylenemez. Hatta feminizm üzerinden kurulan diskur sayesinde bu cinsiyetçilikten bir miktar kültürel gücü kendine çekebilir. *SNL* ona zavallı bir psikopat olduğunu mu söylüyor? Yine de Kellyanne dik duruyor.

Trump hükümetinin bütün kadınlarından hiçbirinin savunmasına, Hope Hicks ve Sarah Huckabee Sanders'ta olduğu kadar sadıkça ve hızla koşulmadı. Hicks 2018'in başında istifa ettikten sonra Laura McGann, *Vox*'a yazdığı makalesinde "medyanın, makamdaki son gününe kadar cinsiyetçi bir dille Hicks'in kuyusunu kazdığını" iddia eder. Haber mecraları onun bir model olduğunu, acemi olduğunu söylüyordu, der McGann; halbuki Hicks erkek olsaydı, deha olarak görülürdü ve medya da ergenliğinde yarı zamanlı yaptığı işe odaklanmazdı. Gazeteciler "feminen" kişiliği hakkında çok sayıda makale yazdı. Mecralar "deneyimini sorgulamış, kampanyaya ve Beyaz Saray'a olan katkılarına şüpheyle yaklaşmış ve dış görünüşünün... her şeyle alakalı olduğunu ima etmişti. Her güçlü kadına aşına gelen, güçlü kadınların sinsi bir başka anlatısına katkıda bulunuyor." Hicks'i hak ettiği şekilde mercek altına almak için "ergenliğindeki mankenlik kariyeri"ni unutmamız gerekiyordu, diye yazmıştı McGann.

Anafikir –soyut olarak ele alındığında mükemmel– Hicks'i, patriyarkayı dahil etmeden eleştirebileceğimiz ve bu şekilde eleştirmemiz gerektiği idi. Fakat kadınlar patriyarka tarafından şekilleniyor: Kendi profesyonel içgüdülerim farklı çünkü ben Texas'ta, evanjelik bir kilisede, ponpon kız takımında, Yunan sistemimde büyüdüm. Benim güce olan yaklaşımım, erkenden öğrendiğim güç yapıları tarafından değiştirildi. Hicks, Connecticut banliyösünde büyürken manken olarak çalışmıştı; Dallas'ın dışındaki bir özel okul olan Güney Metodist Üniversitesi'nde inanılmaz zengin ve muhafazakâr bir nüfusla birlikte okumuştur, açık bir şekilde kadın düşmanı olan birine sadık, kızı gibi bir yardımcı oldu. Muhafazakâr cinsiyet politi-

kası tarafından derin, gerçek ve esaslı bir şekilde şekillenmiş gibi görünüyor ve istikrarlı bir şekilde buna oynadı, hakkıdır da. Patriyarkanın, biyografisinde oynadığı rolden bahsetmeden Hicks hakkında konuşmak *mümkün* olsa da siyasi olarak gerekli olduğunu söylemek tamamen konudan sapmak olur. *Vox* yazısında McGann, *The New York Times*'ın Hick hakkında çıkardığı makalenin dolaylı olarak cinsiyetçi olduğunu söylüyordu; istifasından sonra bir *The New York Times* yazısı benim dolaylı olarak cinsiyetçi olduğumu söyledi. Hicks'in "basit bir uşak" olduğunu söyleyerek ciddiye almayan medya mensuplarından olduğumu yazmıştı *The New York Times* ve bir tweet'imden alıntı yapmıştı: "Hope Hicks'e elveda, bir kadının mizojini şartlarında ne kadar hızlı ilerleyebileceğinin bir örneği: suskunluk, güzellik ve erkeklere koşulsuz hürmet.

Bu niteliklerin Hicks'i Trump'ın Beyaz Saray'ında değerli kıldığını varsaymakta haksız olmam tümüyle mümkün. Belki de gazetecilerin iddia ettiği gibi hürmet etmiyordu. (Sessiz olduğu kesin, mediyaya kayda geçecek bir şey söylemiyordu; güzel olduğu da kesin.) Fakat üç tane mankenle evlenmiş, ilk eşinin profesyonel hedeflerinden hoşnutsuz olan ve kızının güzel görünüşüyle rahatsız edici derecede gurur duyan bir başkanın tercih ettiği yardımcının genç, güzel, geleneksel bir şekilde yetiştirilmiş bir kadın olması tesadüf gibi gelmiyor. Elbette Hicks sıkı çalışıyordu ve gerçek siyasi içgüdü ve yetilere sahipti. Ancak Trump söz konusu olduğunda bir kadının görünüşü ve tavrı, yetilerinden ayrı tutulamaz. Hicks'in güzelliği ve sessizliği ender rastlanan beceriler gibi görünmüş olmalı ona. Mankenlik deneyimi bence bununla *son derece* alakalıydı: Mankenlik endüstrisi, kadınların ilerleyebilmek, erkeklerden daha çok para kazanabilmek için mizojiniyle doğrudan muhatap oldukları nadir mesleklerden. Manken, görülmeyen, değişen bir izleyiciye çekici görünmenin bir yolunu bulmak zorundadır; insanların arzularını ve ihtiyaçlarını ona yansıtmaya nasıl sessizce davet edeceğini bilmelidir, baskı altında mükemmel bir soğukkanlılık ve kontrol izlenimi vermelidir. Mankenlik becerileri spesifik ve kesindir, insanı Trump altında çalışmak gibi bir işe iyi hazırlar. Buna karşın bu durum da belki mizojiniyi parmakla göstermenin ona ses vermek anlamına geldiği anlardan biridir, belki ben de şu an cinsiyetçiliğin ömrünü uzatıyorumdur.

Bu tip söylemsel bir Ouroboros belki de en çok 2018'deki Beyaz Saray Gazeteciler Yemeği'nden sonra, komedyen Michelle Wolf –o akşamki görevi üzere– Sarah Huckabee Sanders'a yönelik espriler yaptığında belirgin hale geldi. “*Damızlık Kızın Öyküsü*”ndeki Lydia Teyze rolünde çok sevdim sizi,” demişti Wolf. Sanders kürsüye yürürken sizi neyin beklediğini –basın açıklaması mı, bir dolu yalan mı dinleyeceğinizi ya da softbol için takımlara mı ayrılacağınızı– hiçbir zaman bilemeyeceğinizi söyleyerek espri yaptı. Sonunda da Sanders'ı becerikli olmakla övdü. “Mesela gerçekleri yakıyor ve küllerle mükemmel bir dumanlı göz makyajı yapıyor.” Bu esprilere verilen tepkiler haberleri ele geçirdi. MSNBC'den Mika Brzezinski şöyle bir tweet attı: “Bir eş ve kadının ulusal kanalda görünüşü yüzünden aşağılanmasını izlemek içler acısı. Başkandan dış görünüşüne dair hakaret yemişliğim var. Böyle saldırılar olduğunda, bir araya gelmek bütün kadınların görevi ve Beyaz Saray Gazeteciler Birliği, Sarah'ya bir özür borçlu.” *The New York Times*'ta Trump hakkında haber yapan yıldız gazeteci Maggie Haberman ise, “@PressSec'in kalkıp gitmek yerine ulusal kanalda oturup görünüşüne, işindeki performansına vesaire yöneltilen eleştirileri sindirmesi hayranlık uyandırıcı,” diye bir tweet attı. Haberman'a cevaben Wolf, “O espriler, korkunç davranışları hakkındaydı. Ama onun dış görünüşüyle sizin bir alıp veremediğiniz var sanki?” dedi. Feministler ve feministliklerinde samimi olduklarını kanıtlamaya hevesli insanlar Wolf'un değindiği noktayı topluca tekrarladı: Espriler Sanders'ın dış görünüşü hakkında *değildi*!

Ama öylelerdi. Wolf, Sanders'ın dış görünüşüne doğrudan hakaret etmedi ama espriler öyle tasarlanmıştı ki ilk düşündüğünüz şey Sanders'ın fiziksel tuhaflığıydı. Tipik softbol antrenörüne benzer bir hava uyandırıyor; zarif olmayan, geniş omuzlu, kolsuz elbiseler ve inci takılar giymemesi gereken tiplerden. Gerçekten de olduğundan daha yaşlı görünüyor, Lydia Teyze de buna bir gönderme zaten. Mükemmmel dumanlı göz makyajı esprisi de Sanders'ın göz makyajının hakikaten eşit dağılmamış, dağınık ve genelde epey kötü olmasından kaynaklanıyor. Fakat bütün bunlar, bir kadının dış görünüşünün, cinsiyetçilik yüzünden espri malzemesi yapılamayacak kadar önemli olduğuna dair sorgusuz sualsiz kabul edilen var-

sayımdan dolayı yasaktı ve Wolf'un esprilerini daha baştan kabul edilemez kılıyordu.

Bir ay sonra Samantha Bee'nin, Ivanka'ya "amcık" demesiyle ortalık bir kez daha kasıp kavruldu. Bunu kendi televizyon şovunda, sınırda ailelerinden ayrılan çocuklarla ilgili bölümde söyledi. Hapisvari barınma merkezlerinde tutulan mülteci çocuklar hakkında haberler yapılırken Ivanka'nın, en küçük oğlu Teddy'ye sarılırkenki bir fotoğrafını paylaştığına dikkat çekti. "Yani Ivanka, oğlunla güzel bir fotoğraf olmuş bu ama bir anne olarak izin ver bir şey söyleyeyim: Babanın mülteciler hakkındaki kararlarına karşı bir şey yap, seni omurgasız amcık! Baban seni dinler!" Sağ ve merkez cennahtan bir öfke tufanı yükseldi; mülteci aileler yüzünden değil, "amcık" kelimesi yüzünden. Muhafazakârlar bir kez daha başkasından çaldıkları argümanları silah haline getirdi. Beyaz Saray, TBS'ye¹ programı yayından kaldırma çağrısında bulundu, sonra Bee özür diledi ve ben, feminist bir pratiğin zehre dönüp döşemeyi eritmeye başladığını hissetmeye başladım. Sanki ifade edilen şey –yani cinsiyetçilik–, öyle inatçı olagelmmişti ki, gerçek hayattaki tezahürlerinden kökünden kurtulabileceğimiz inancından büyük ölçüde vazgeçmiştik. Onun yerine, Ivanka gibi insanların lehine, kültürel eleştiri üzerinden eşitsizlik hükmü veriyoruz. Feminizmi umursamayan insanlara bile bunun nasıl yapılacağını; kadınların ve kadınlara verilen tepkilerin nasıl analiz edileceğini, işaretlerin nasıl sürekli fark edilip yorumlanacağını öğrettik.

Bütün bunların üstünde, Hillary Clinton'ın 2016 seçimlerinde Trump'a yenilişinin gölgesi var. Seçim kampanyası boyunca Clinton zor kadın olarak, ana akım feminist zeitgeist'inin² sevilen figürü olarak gösterildi ve kendini de öyle göstermeye çalıştı. Kalıba uyuyordu. Onlarca senedir halk önündeki görünümü cinsiyetçi eleştirilerle belirleniyordu: Fazla hırslı, yeterince evcimen olmayan, fazla çirkin, fazla çıkarıcı, fazla soğuk olarak görülüyordu. Hedeflerinin peşinden gittiği için saçma derecede nefret çekiyor ve bu nefrete,

1. ABD'de ücretli hizmet veren bir televizyon ağı. (Y.N.)

2. (Alm.) Zamanın ruhu. (Y.N.)

ABD tarihinde büyük bir siyasi partinin başkan adaylığını kazanan ilk kadın olmak için göğüs geri yordu. Seçimler yaklaştıkça, hem ale ni bir şekilde yozlaşmış bir pazarlamacıya rakip çıkan ciddi bir aday hem de bir erkekle karşı karşıya gelen kadın olarak korkunç ve şiddetli bir çifte standarda tabi tutuldu. Clinton bunu avantajına çevirmeye çalıştı. Kadın düşmanı hakaretleri pazarlama taktikğine çevirdi; bir münazara esnasında Trump'ın kendisini kötölemek için Clinton'a sarf ettiği "pis kadın" lafını ticari eşyalara bastırıp sattı. Bu eşyalar da Clinton'ın benimsediği hakaret de popülerlik kazandı: Twitter'da feministler, utanç verici bir şekilde, kendilerine devamlı "pis kadın" lakabını taktı. Madem pis kadınları bu kadar seviyorduk, o halde Clinton'ın da seçimleri kazanması gerekmez miydi? Ya da bu tür popüler feminizm bu kadar yükselişteyse, o zaman beyaz kadınların yüzde elli üçü Trump yerine Clinton'a oy vermez miydi?

Clinton gerçekten de cinsiyetçi eleştirmenlerine üstün geldiği için kutlandı, hiç değilse kasım ayına kadar. Kadın düşmanlığına karşı sergilediği güç ve direnç, onun en sevdiğim yönleriydi elbette. Bir zamanlar ismini değiştirmeyi reddeden, evde oturup kurabiye yapma fikrine katlanamayan Clinton'a büyük bir hayranlık duyuyordum. Bingazi'de on bir saatlik sorgu boyunca sabırla oturan ama ölen ABD'liler hakkında konuşurken boğazı düğümlendiği için CNN tarafından "duygusal" olmakla yaftalanan bu siyasetçiye güveniyordum. 2016'da Trump sahnede devamlı peşinden yürüdüğünde yumruklarını sıkıp soğukkanlı davranan Clinton'ı izlerken etkilendim. Yakın tarihte hiçbir kadın Clinton kadar yanlış kalıba sokulmamış, saygısızlığa uğramamıştı. Seçimlerden seneler sonra ülke çapında yapılan Trump mitinglerinde öfkeli kadın ve erkek kalabalıkları, "O kadını hapse attır!" diye bağırmaya devam ediyordu.

Fakat Clinton'ın savaşmaya zorlandığı cinsiyetçilik yumruğu, kadın olduğu gerçeği dışında hakkında pek bir şeyi aydınlığa kavuşturmuyordu. Clinton'ı sıradanlaştırmak ona -ve nihayetinde bize- korkunç bir kötülüktü. Clinton'ın adanmışlık, azim ve ara sıra da zarafetini gösterebildiği felaket bir dış yapı sağlıyordu kadın düşmanlığı; aynı zamanda hayatta kalmak için onu kötülüğe teşvik ediyor, taviz vermesini bekliyor ve neredeyse halkın önüne çıkarılamayana kadar kişiliğini yontmasını istiyordu. Clinton'ın kampan-

yasının ve adaylığının gerçek doğası ilk başta örtüktü, sonra da cinsiyetçilik ama aynı zamanda cinsiyetçiliğe karşı gösterilen içgüdüsel savunmayla da üstü örtüldü. Öyle kaba, öyle haksız yere saldırıya uğruyordu ki... karşılığında da sık sık, eşit derecede kaba argümanlarla Clinton'a kalkan oluşturuluyor, savunuluyordu; pis kadınlar hakkındaki savunmaların hiçbiri aslında *Clinton* hakkında değildi.

Clinton'ın –sonsuz dek yasını tutacağım– yenilgisi, zor kadınlar için alan yaratmanın önemini belki de tekrarlamış oluyor. Aynı zamanda bir kadını zor olduğu için değerli bulmanın beklenmedik şekilde yıkıcı olabilecek yollarla onun gerçek, kendine has benliğini örtbas edebildiğine de işaret edebilir. Feminist diskuru daha hâlâ cinsiyetçiliğin, onunla sınıanan yüksek profilli ünlülerden çok daha sıradan bir şey olduğu gerçeğini idrak edemiyor. Bir kadın kim olursa olsun, arzuları ve etik değerleri ne olursa olsun cinsiyetçilik baş gösterebiliyor. Buna karşı gelmek için de bir kadının feminist ikon olmasına gerek yok; sadece kendi iyiliğini düşünüyor da olabilir ve bu da ikisinin her zaman aynı şey olduğu anlamına gelmez.

Korkarım Senden

Erkek arkadaşım beraber çağrıldığımız düğünlerin çetelesini tutmak için Google'da hesap tablosu kullanıyor. Düğünün olacağı tarih, düğünün düzenleneceği yer, çiftle olan ilişkimiz ve –bu kaydı tutmamızın sözde sebebi– çifte hediye alıp almadığımız, hangimizin hediye yollayacağı gibi şeyler için sütunlar var. Bu tablo başlarda erkek arkadaşımın kişiliğinin bir niteliğiydi: Ben yazdığım şeyler dışında umursamaz bir tutum sergilerken mimar olan Andrew, alakasız detaylar için bile titizdir, organizasyon BDSM'yi sınırına yaklaşan bir şevkle bulaşık makinesini baştan düzen bir kabiliyet canavarı kendisi. Fakat bir noktada o Google hesap tablosu gereklilik haline geldi. Son dokuz yıl içinde kırk altı düğüne davet edildik. Kendi adıma evlenmek istemiyorum ve bütün bu düğünler bunun sebebi olmuş olabilir.

Andrew otuz üç ben otuz yaşındayım ve bir raddeye kadar demografik açıdan spesifik bir deneyim yaşıyoruz. Lise arkadaşlarımızın çoğu orta üst sınıf ve muhafazakâr kesimden, saat gibi tıkr tıkr evlenen, büyük ve geleneksel düğünleri olan tiplerden; ikimiz de Virginia Üniversitesi'nde okuduk, orada da insanlar geleneğe bağlı kalmaya meyillidir. Öte yandan bütün bu düğünlere tam olarak katıldık sayılmayız. Bazı hafta sonları iki düğüne aynı anda katılabilmek için ikiye ayrılırdık; şık kıyafetlerimizi bavula koyar, ara-

bayla havalimanına gider, farklı uçaklara binmeden önce terminalde vedalaşırdık. Toplamda belki on-on iki düğünü ekmişizdir, bunu bazen gideceğimiz başka düğünlere para biriktirmek için yapardık zira yaklaşık beş yıl boyunca birimiz ya da ikimiz birden yüksek lisans öğrencisi bütçesiyle yaşıyor ve her nedense düğünden bir uçak yolculuğu uzakta oturuyor olurduk.

Fakat arkadaşlarımızı çok seviyoruz ve neredeyse her zaman, evlendikleri kişileri de sevdik; düğünlerle alay eden pek çok kişi gibi –kendilerinin olmayan düğünlerin abartısını seve seve çekiştiren çoğu evli çifti de kapsayan geniş bir popölasyondur bu– bir kere düğüne fiziksel olarak vardık mı her düğünü seviyoruz: Çakırkeyif ve duygusal ve ikinci elden mutlulukla dolu halde damadın anne ve babasının yanında Montell Jordan eşliğinde dans etmeyi seviyoruz. O yüzden düğünlere katıldık, tekrar ve tekrar ve tekrar, otel odası ve kiralık araba tuttuk, çek yazıp Williams-Sonoma’da düğün kayıtlarına göz attık, kuru temizlemeciden takım elbise gömleği alıp havalimanı taksisi çağırmak için gündoğumunda kalktık. Bu noktada artık düğünler birbirine karışıyor ama hesap tablosu bir dizi anı canlandırıyor. Charleston’da alacakaranlık vakti, bitkilerle dolu bir bahçede dolaşan tavuskuşu, ikinci el dükkânından aldığım elbisenin eteklerinden sızan nem. Houston’da, Big Tymers’ın ilk notasıyla ayağa fırlayan bir balo salonu. Manhattan’da akşam vakti, Central Park’a bakan geniş bir balkona adım atmak, herkes jilet gibi siyah ve beyaz kıyafetler içinde, şehir ışıldıyor. Virginia’nın banliyösünde, yağdı yağacak gri bir gök nefesini tutarken gelin, yağmur botuyla sıraların arasından yürüyor. Maryland banliyösünde damat, beyaz bir ata binmiş gelirken arkada Hint müziği altın tarlaların arasından süzülüyor. Austin’de güllerden bir çerçevenin altında Ermeni taclarının takılması için çift öne eğiliyor. New Orleans’te Second Line geçit töreninin şemsiyeleri ve trompetleri için sokağı boşaltan polis arabalarının çakarları.

Bir insanın neden evlenmek istediğini anlamak benim için kolay. Ama bu düğünlerin bana devamlı hatırlattığı üzere, bu anlayış genellikle çift taraflı olmuyor. Biri bana Andrew’la ne zaman evleneceğimi her sorduğunda tereddüt edip bilmediğimi söylerdim, belki hiçbir zaman, tembeldim ben, mücevher takmıyordum, düğünleri seviyor

ama kendi düğünüm olsun istemiyordum. Genelde konuyu değiştirmeye çalışsam da bir işe yaramazdı. İnsanlar ânında beni sorguya çekmeye başlar, benimle bir şeyler saklıyormuşum gibi konuşur, birilerini kendisine evlenme teklifi ettirebileceğini düşündüğü âna kadar, spontane bir şekilde nikâh dairesine gidip evlenmek dışında bir şey yapmaya tenezzül etmeyecek kadar ayağı yere basan bir kadın olduğunu senelerce iddia eden biri olduğuma ikna oluverirlerdi. Çoğunlukla insanlar, onlara çözülmesi gereken bir sorun sunmuşum, üstünde “Fikrimi Değiştir” yazan bir bir karatahta taşıyormuşum, insanları oy vermeye teşvik edercesine evlenmeye teşvik etmek vatandaşlık göreviymiş gibi bir dizi hararetili argümana girerlerdi.

“Asla mı?” diye sorarlardı şüpheli bir tavırla. “Var ya, ritüellerin muazzam bir tarafı var, hele ki toplumumuzda bu kadar az ritüel kalmışken. Sevdiklerini bir odaya toplayabileceğin başka bir zaman olmuyor. Benim düğünüm çok mütevazıydı; tek istediğim herkesin eğlenmesiydi yani. Gerçekten muhteşem bir parti istiyordum sadece. Aslında başka insanların gönlü olsun diye evleniyorsun. Ama aynı zamanda, çok derinlerde bir yerde kendin için evleniyorsun.” Bir sonraki düğünde bu tartışma devam ederdi. “Hâlâ mı düşünüyorsunuz evlenmeyi?” diye sorarlardı nabız yoklayarak. “Düğün yapmadan da evlenebilirsiniz, biliyorsunuz değil mi?” Bir düğünde, kendi düğününe katıldıktan altı sene sonra adamın biri bana muhteşem bir şey kaçırdığımı söyledi. “Artık ilişkimizin çok daha derin bir tarafı var,” dedi. “Güven bana; evlendiğimizde bir şeyler *değişiverdi*.”

Bâna kıyasla Andrew’a bu daha az soruluyor, zira düğünlerin kadınlar için duygusal anlamda daha heyecan verici olduğu varsayılıyor: Heteroseksüel çiftler arasında düğünler sık sık, erkeğin değilse bile *kadının* en özel günü olarak tasvir edilir. (Ayrıca bu sorgulama belli bir cinsiyete daha çok yöneltilir ve çocuk sahibi olmayan insanlar için çok daha müdahalecidir.) Yine de Andrew’a da arada soruluyor. “Seni rahatsız etmiyor mu?” diye sordum ona geçenlerde, eski arkadaşlarıyla yaptığı telefon görüşmelerini anlattıktan sonra; biri kadın biri erkekti, ikisi de hukuki bağlılığımızın olmamasından biraz endişeli görünüyorlardı. “Hayır,” dedi Andrew, Taconic Park Yolu’nda şerit değiştirirken.

"Neden?" diye sordum.

"Ben... insanların ne düşündüğünü pek umursamıyorum," dedi.

"Tabii ya!" dedim. "Normalde ben de umursamıyorum!"

"Öyle," dedi, bariz bir şekilde sıkılmaya başlamış halde.

"Genelde insanların ne düşündüğünü *gerçekten* umursamam," dedim sinirlenerek.

Gözleri yolda, Andrew başını salladı.

"Sadece *bu* mesele işte," dedim. "İnsanların bana söylediği ve kişisel algıladığım tek şey *bu*. Sanırım döngüsel bir durum bu; yani insanların, evlenmek *istemememizi* kişisel algılamaması lazım ama *algılıyorlar*, öyle olmasa bu mesele hakkında bu kadar fazla *konusmak* zorunda kalmazdık. Bu konuda konuşmak zorunda kaldıkça, aslında sahip olmadığım bir problemi ortaya çıkarmaya başlıyor gibi; mesela neden *evlenmek* istemediğime dair *cevaplardan* oluşan bir örümcek ağı ördüm ve muhtemelen aile yapısı ve sevgi hakkındaki *gerçek* düşüncelerimi örtbas ediyor. Sonra da bu sorulara *daha da* güceniyorum çünkü salakça ve öngörülebilirler, dolayısıyla *beni* de salak ve öngörülebilir yapıyorlar ve kafamda bir sürü *meta-anlatı* dönüyor, halbuki bütün bunlar *bariz bir şekilde* saçma, bir erkeğin kadına *teklifte* bulunması ve kadının da *adamın*, istatistiksel olarak avantajlı olduğu ve kadının istatistiksel olarak *bekâr* olduğu zamana kıyasla *daha mutsuz* olacağı bir duruma kendini *adamaya* hazır hissettiğine karar vereceği ânı hazırda *beklemesi gerekmesi* ve sonra da *kadının*, *erkeğin* ona *sahip olduğunu* göstermek için o rüküş yüzüğü takmak zorunda olması ve ondan bütün bunlara, *şüpheyi gözden ırak* deneyimlemek zorunda olduğun ve *kesinliğin* de *hayatının geri kalanı boyunca varsayılan duygu durumu* haline geldiği bu yeni *hayata heyecanlanmasının* beklenmesi..."

Lafımı bitirmedim çünkü biliyordum ki Andrew beni dinlemeyi çok önce bırakmış ve o akşam hangi doksanlar güreş müsabakasını izleyeceğini düşünmeye başlamıştı ve benim aksime o, arzu ve kararlarıyla uzun zaman önce barışmıştı oysa ben bunları açıklamaktan kendimi alıkoyamıyordum, zira düğünler konusunda, ben-den önce gelen pek çok kadın gibi biraz kafayı sıyırmıştım.

Düğün endüstrisinin günümüz tavsiyelerine göre yeni nişanlanmış birinden düğüne hazırlanmak için yapması beklenen şeyler şunlar. (Heteroseksüel bir çiftte –doğru olmasa bile, genelde öyle– bu sürece zamanını en çok verecek kişi müstakbel gelindir.) On iki ay sürecek bir nişanlılığı ele alacak olursak, nişanlanan kişinin hemen bir nişanlanma partisi düzenlemesi, bir düğün organizatörü aranması (ortalama maliyeti 3.500 dolar), mekân bulması (ortalama maliyeti 13.000 dolar) ve bir tarih belirlemesi beklenir. Düğüne sekiz ay kala gelinin düğün için internet sitesi açmış olması (ortalama maliyeti 100 dolar, çok hesaplı) ve tedarikçilerini seçmiş olması (çiçekler: 2.000 dolar, yemek: 12.000 dolar, müzik: 2.000 dolar) beklenir. Yakınlarına nedimelik teklifi etmek için hediyeler alması (özelleştirilmiş bardaklar ve not defterleri içeren paketler 80 dolar’a kadar çıkabiliyor ama “Gelin Kafileme Katılır mısın?” yazan bir davet kartı sadece 3,99 dolar), bir mağazada düğün kaydı açtırması (burada neyse ki yaklaşık 4.800 dolar kazanç sağlamayı bekleyebilir), fotoğrafçı seçmesi (6.000 dolar) ve bir gelinlik satın alması (ortalama 1.600 dolar ama ikonik gelin Mekke’si Kleinfeld’de ortalama bir müşteri 4.500 dolar harcar) gerekir.

Altı ay kala gelinin nikâh fotoğraflarını ayarlamış (500 dolar), davetiye, düğün programı ve masa yerleşim kartları tasarlamış (750 dolar) ve balayında (4.000 dolar) nereye gideceklerine karar vermiş olması gerekir. Dört ay kala alyansları seçmiş (2.000 dolar), nedimleri için hediye almış (nedime başına 100 dolar), damat sağdıçları için hediye bulmuş (sağdıç başına 100 dolar), düğün eşantyonları hazırlamış (275 dolar), evlenme partisiyle uğraşmış ve bir pasta sipariş etmiş (450 dolar) olması gerekir. Düğün yaklaştıkça bir evlilik iznine başvurması (40 dolar), son gelinlik provalarını yapması, düğünde giyeceği ayakkabıları denemesi, bekârlığa veda partisi için seyahat etmesi, oturma düzenini hazırlaması, çalacak olan gruba ya da DJ’e şarkı listesini yollaması ve fotoğrafçıyla son görüşmeyi halletmesi gerekir. Düğünden önceki günlerde hazırlık sürecinin son sınavından geçer. Düğünden önceki akşam prova yemeği vardır. Düğün gününde on iki saat içinde bir senelik bir planlama ve yaklaşık olarak 30.000 dolarlık harcama salıverilir. Ertesi sabah *brunch* yapıp uğurlanmak üzere kalkar, sonra balayına gider, teşekkür not-

ları yollar, fotoğraf albümünün siparişini verir ve muhtemelen soyadını değiştirmek üzere evrak işlerine başlar.

Bütün bunlar eğlence kisvesi altında ama gelenek adına yapılıyor. Bir kadının birkaç bin dolarlık beyaz saten giyerek mihraba doğru yürüdüğünde, bağlılık yemini edip yüz yetmiş beş kişinin önünde kocasını öptüğünde, misafirleri yanıp sönen ışıklarla süslü çadırlara geri dönüp şakayıklarla bezeli masalardaki sandalyelerine geçtiklerinde ve sonra Bruno Mars eşliğinde sağdan sola savrulmak için hindiba salatalarını yarıda bıraktıklarında bunun, gelini ve damadı sonsuz bir çiftte kumru zincirinin ucuna ekleyeceğine dair bir düşünce var – yüzyıllar öncesinden bugüne dek uzanan çiftlerin, sonsuza dek ortak harcama yapacaklarını en yakın arkadaşlarıyla kutlamak için kaligrafiyle yazılmış oturma düzeni kartları hazırlatıp müsrif bir açık bar eğlencesi düzenleyen milyonlarca hayalperestin altın zincirine.

Fakat yüzyıllar boyu, düğünler evde yapılan organizasyonlardı, baş başa yapılan kısa ve yalın törenlerdi. Tarihteki kadınların büyük bir kısmı sadece birkaç kişinin önünde, davet düzenlemeden, önceden de giydikleri ve tekrar giyecekleri renkli elbiseler içinde evlendi. Antik Yunan’da zengin gelinler mor ve kırmızı giyerdi. Rönesans Avrupa’sında gelinlikler genellikle maviydi. On dokuzuncu yüzyıl Fransa ve İngiltere’sinde alt ve orta sınıf mensubu kadınlar siyah saten elbiseler içinde evlenirdi. Beyaz gelinlikler, yirmi yaşındaki Kraliçe Victoria’nın kuzeni Prens Albert’la turuncu çiçek işlemeli resmî, beyaz bir elbise içinde evlendiği 1840’a kadar popüler değildi. Düğünde fotoğraf çekilmemişti –on dört sene sonra gerekli teknoloji geliştikten sonra Victoria ve Albert düğün portrelerini yeniden canlandırarak poz verdi– ama İngiliz gazeteleri Victoria’nın kabarık düğün eteğine, saten pabuçlarına, safir broşuna, altın at arabasına ve üç yüz sterlinlik düğün pastasının uzun betimlemelerine yer vermişti. “Gelin” ve “asalet” arasındaki sembolik bağlantı Victoria ile oluştu ve sonunda, 1989’da Holly Brubach’ın *The New Yorker*’a yazdığı üzere, düğünün “sıradan kadının bir çeşit taç giyme töreni” fikrine dönüşecek kadar büyüyecekti.

Kraliçe Victoria’nın düğününden kısa süre sonra düğünüyle ilgili verdiği kararlar uzun süredir devam eden bir gelenekmiş gibi yüceltildi. 1849’da *Godey’s Lady’s Book*’ta [Hanımların Elkitabı] şöyle yazıyordu: “Gelenekler eskiden beri kumaş ne olursa olsun beyazın

[gelinler için] en uygun renk olduğunu gösteriyor.” Victoria döneminin elit kesimi, kraliçelerini taklit ederek bir düğün şablonu oturttu –resmî davetiyeler, alay halinde sırayla kiliseye giriş, çiçekler ve müzik– ve bunu da düğün aksesuarları ve süslemelerine odaklanan yeni iş kolları yardımıyla yaptılar. On dokuzuncu yüzyılın sonlarındaki hızla büyüyen tüketici pazarı, düğünleri üst sınıf yaşam tarzının sahnesine çevirdi: Üst sınıfa mensup olmasanız bile bir günlüğüne de olsa bu yaşam tarzını satın alabilirdiniz. Orta sınıftan kadınlar düğünleri aracılığıyla toplumun elit kesimindenlermiş izlenimi vermeye çalışırken beyaz elbiseler giderek önem kazandı. *All Dressed in White: The Irresistible Rise of the American Wedding*’de [Beyazlar İçinde: Amerikan Düğünlerinin Önlenemez Yükselişi] Carol Wallace, “mükemmel durumdaki beyaz bir elbise, giyeninin usta bir çamaşırcı, terzi ve hizmetçi olduğunu ima eder,” der.

Yirminci yüzyıl başlarında orta sınıf aileler düğünlere o kadar çok para harcıyordu ki kültürel bir tepki ortaya çıktı. Eleştirmenler aşkın ticarileştirilmesine karşı uyarıyor ve tavsiyelerde bulunan köşe yazarları ailelerin bir parti uğruna ekonomilerini tehlikeye atmamalarına dair onları ikaz ediyordu. Karşılığında da elit kadınlar orta sınıfın toplumsal performanslarına yanıt olarak çıtayı yükseltti. *Brides, Inc.: American Weddings and the Business of Tradition*’da [Gelinlik Ltd.: Amerikan Düğünleri ve Gelenek Ticareti] Vicki Howard, zengin aileler arasında hediyelerin gösterilmesi, misafirlerin “gümüş, porselen, mücevher ve hatta mobilyalarla dolu örtü kaplı uzun masaları gözden geçirmesi”ne izin verdiklerini yazar. “Gazete ilanları sosyete hediye gösterimlerini aktarıyor, hediyelerin tasarımcıları ya da üreticilerine dikkat çekiyordu.” Tennessee’li bir gelin 1908’de yaptığı düğüne bin beş yüz kişiyi davet etmiş ve hediye olarak “yetmiş adet gümüş, elli yedi adet cam ve kristal eşya, otuz bir parçalık porselen seti, dokuz adet pamuklu nevresim seti ve altmış adet muhtelif eşya” almıştı.

Büyüyen düğün endüstrisi insanlara evlilik müsrifliğinin yeni, edimsel normlarını kabul ettirmenin en iyi yolunun kadınlara –*Godey’s Lady’s Book*’un 1849’da beyaz gelinliğe yaptığı gibi– bütün bu müsrifliğin son derece *geleneksel* olduğunu anlatmak olduğunu fark etti. “Kuyumcular, mağazalar, moda tasarımcıları, gelin danışmanları ve birçok başka insan gelenek yaratma konusunda uzman hali-

ne geldi," der Howard. "Geçmiş kendilerine göre değiştirip yeni ritüelleri haklı gösteriyor ve müsrif etkinliklere olan kültürel direncin üstesinden geliyorlardı." 1924'te Marshall Field düğün kaydı açtırmayı icat etti. Perakendeciler görgü kuralları çıkarmaya, hoş porselenler ve kabartmalı davetiyelerin eskiden beri satın alınan ve yaptırılan şeyler olduğunda ısrar etmeye başladı.

1929'da ekonomik kriz düğün harcamalarını söndürdü. Fakat sonrasında perakendeciler "aşkın bunalım tanımadığı" fikrini attı ortaya. 1930'lar boyunca bol bol düğün haberi yapan gazeteler, gelinlikleri ve davet yemeği menülerini betimleyerek okurlarına büyük bir heyecan yaşattı. Wallace, otuzlara gelindiğinde gelinlerin "anlık ünlüler" haline geldiğini yazar. Sosyetik Nancy Beaton, Sir Hugh Smiley'yle 1933'te Westminster'da evlendiğinde, erkek kardeşi Cecil tarafından çekilen masal gibi fotoğrafları bütün gazetelere çıktı; gevşek ve cazibeli görünen Nancy'nin, uzun bir çiçek çelenğiyle birbirine bağlı sekiz nedimesi ve beyaz saten duvağını tutan iki oğlanla fotoğrafları vardı. "Fakirlik öyle yaygındı ki şaşaaya açtık," diye anlatıyordu 2017'de *Mirror*'a röportaj veren seksen yedi yaşındaki bir terzi, bir yandan Beaton'dan ilham alınmış kendi düğün fotoğrafını çıkarırken. "Bir günlüğüne yıldız gibi hissetme fırsatımızdı bu bizim." 1938'de bir De Beers sözcüsü N.W. Ayer & Son adlı reklam ajansına yazmış ve "farklı şekillerde propagandalarla" nişan yüzüğü piyasasını canlandırıp canlandıramayacaklarını sormuştu. 1947'de N.W. Ayer reklam yazarı Frances Gerety şu sloganı çıkardı: "A Diamond Is Forever"¹ ve o zamandan beri pırlanta nişan yüzükleri zorunluluktan hallice bir konuma, 2012 itibarıyla ABD'de on bir milyar dolarlık bir endüstri haline geldi.

1940'larda evlenmek "bir geçişten, bir çeşit ilahlaştırmaya dönüştü," diye yazar Wallace. Bir düğün artık kadının bekârlıktan evliliğe geçişini sembolize etmiyor, daha ziyade sıradan bir kadından, gelin ve eş olmaya yükselişini gösteriyordu. Bu yüceltmenin sınırı asıl olarak alışverişler üzerinden çizildiğinden, kadınlara ne satın almalarını söyleyen bir yayıncılık endüstrisi oluştu. 1934'te, *So You're Going to Be Married* [Demek Evleniyorsun] adlı ilk Amerikan gelin dergisi kuruldu. (Sonrasında ismi *Brides* [Gelinler] diye değiş-

1. (İng.) Pırlantalar ölümsüzdür. (Ç.N.)

tirildi ve Condé Nast tarafından satın alındı.) 1948’de sadece düğün odaklı olan ilk rehber *The Bride’s Book of Etiquette* [Gelinin Adap Kılavuzu] kadınlara, onlarca sene boyunca devam edecek bir rehberlik sundu: “Elinden geldiğince güzel görünmek senin ayrıcalığındır,” ve “Düğününü istediğin gibi düzenlemek senin ayrıcalığın,” ve “Bütün gözlerin sana dönmesi ayrıcalığına sahipsin.”

Fonda İkinci Dünya Savaşı varken düğünler yeni ve azılı bir önem kazandı. 1942’de neredeyse iki milyon ABD’li evlendi; on sene öncesine kıyasla yüzde seksen üç oranında bir artışı bu ve gelinlerin üçte ikisi askere yeni yazılmış erkeklerle evlenmişti. Düğün endüstrisi, ABD hakkında değerli olan her şeyin bir sembolü olarak savaş zamanı seremonilerini sermayeye çevirdi. “Beyaz saten gelinlik dahil her şeyiyle resmî bir düğün yapılmasında ısrar etmenin vatanseverlik görevi olduğuna inandığı için gelinler affedilebilir,” der Wallace. Savaş aynı zamanda kuyumcılara sonsuz bir nimet sağladı. Erkeklerle nişan yüzüğü pazarlama teşebbüsleri öncesinde başarısız olmuştu, zira böyle yüzükler, nişanlanmanın erkeklerin kadınlara yaptığı bir şey olduğuna dair hâlâ yaygın olan düşünceyle çakışıyordu. Fakat savaş bağlamında erkek alyansı mantıklı görünmeye başlamıştı: Bir alyansla erkekler karısının, ülkesinin ve evinin bir hatırlatıcısını üstünde taşıyarak okyanusu kat edebiliyordu. Gelin ile damadın yüzükleri tören esnasında değiştirmesi geleneği yaratıldı hızla. Ellilerde çift yüzük seremonisi ezelden beri varmış gibiydi.

Savaş –ve beraberinde savaş zamanı kumaş tayını da– bittikten sonra Amerikan gelinlikleri daha gösterişli bir hal aldı. Sentetik kumaşlar yaygın hale gelmiş ve tüllü organzeli kabarık etekler çiçek açmıştı. Zaten genç olan gelinlerin yaşı iyice düştü. (İlk evliliğini yapan kadınların yaş ortalaması yirminci yüzyılın başında yirmi ikiydi ama 1950’de 20,3’e düşmüştü.) Ellilerin sonunda yaşları yirmi ile yirmi dört arasında olan kadınların dörtte üçü evliydi. Bunalım ve savaş zamanının yirmi senelik durgunluğu yerini barışa, bolluğa ve yepyeni bir kitle tüketici ekonomisine bıraktı, düğünler bir çiftin katalogvari bir mükemmelliğe sahip geleceğinin sembolü oldu – banliyöde bir ev, yepyeni bir çamaşır makinesi, salona televizyon.

Altmışlarda, ufukta toplumsal değişim görünürken düğünler, geleneksel ev hayatına ve istikrarına bir bakış sunmaya devam edi-

yordu. Gelinler *pillbox* şapkalar, yüksek belli elbiseler ve yarım kollu üstler giyerek Jackie Kennedy'nin görünüşünü benimsedi. Yetmişlerde düğün endüstrisi karşı-kültüre uyum sağlamak için değişti, önceki kuşağın estetiğinden kaçınmak isteyen genç çiftlerden oluşan yeni bir dalgayla hizmet etti. Bu on yılda –sözde narsisizm epidemisi ve Tom Wolfe'un "ben kuşağı" diye adlandırdığı şeyin yükselişiyle– evliliğin son derece bireysel bir ifade şekli olduğu düşüncesi yerleşti. Erkekler renkli smokinler giydi. Bianca Jagger, Yves Saint Laurent marka Le Smoking ceket giyerek evlendi. "Aşırı tuhaf düğünler haber oldu," diyor Wallace, "kayak yaparken ya da su altında ya da Times Meydanı'nda çıırılçılak şekilde evlenen çiftler gibi mesela."

Sonra seksenlerde, sarkaç geri döndü. "1970'lerde kumsalda dikilip baş nedime 'Both Sides Now' şarkısını söylerken yalınayak gelen çiftin Halil Cibran'ın *Ermiş*'inden alıntılar yaparak bağlılık yemini etmesini izleyen pek çoğumuz için, seksenlerde düğünlerin geleneksele dönüyormuş gibi görüldüğü haberi herkesi rahatlattı," diye yazmıştı Holly Brubach *The New Yorker*'da. "Ortaya çıkan sonucun çoğu kişi için en az eskisi kadar absürt olacağını kim bilebilirdi?" Diana Spencer'ın televizyonda gösterilen kraliyet düğünü çılgınlığını takip eden yıllarda gelin giyimini ele geçiren, "Dior'un New Look'u ve Victoria dönemi modasına öykünen parçalar"ın tuhaflığına dikkat çekiyordu. Diana'nın elbisesi gibi, seksenler düğün tarzı kabarık etekler, balon kollar, tarlatan ve kurdelelerle modaya karşı geliyordu.

Doksanlarda Vera Wang'ın yükselişi ve Calvin Klein minimalizminin düşüşüyle gelinlikler trendlerle uyuşmaya başladı. Gelinler ince askılı beyaz dar elbiseler giyyordu, aynı Carolyn Bessette-Kennedy gibi; Carolyn evlenmeden önce Calvin Klein'ın reklamcısıydı ve Doğu Yakası'nın zevkli olduğunun sarışın bir örneğiydi. Gelinlik estetiğine Batı Yakası'ndan bir Playboy Malikânesi şehveti katıldı. Cindy Crawford kumsalda, iç çamaşırını andıran kısıcık bir elbiseyle evlendi. Tüketici odaklı müstehcenlik –*Girls Gone Wild* [Kızlar Kudurdu], *MTV Spring Break* [MTV Bahar Tatili]– endüstriye bir hışımla girdi. Müstakbel gelinler, seksi polis kıyafetli striptizciler ve penis şeklinde pipetlerin olduğu bekârlığa veda partileri yapmakta ısrar ediyordu.

2000'lerde düğünler, realite şovlarının şişirilmiş yüksek çözünürlüğünü kazandı. 2000 Şubat'ında *Who Wants to Marry a Multi-Millionaire?* [Kim Multi Milyonerle Evlenmek İster?] yayınlandı ve tam bir felaketti. *Bachelor* şovlarının asıl amacı ve *Say Yes to the Dress* [Elbiseye Evet De] montaj hattının hammaddesi evlilikti. Yayınlanacak kadar büyük düğün kutlamaları –bunu yayınlayacak televizyon kanalının maddi yardımına ihtiyaç duyacak kadar akla hayale sığmayan türden düğünler– Trista Rehn ve Ryan Sutter'ın 2003'te yayınlanan *Bachelorette* düğünüyle bu evrene adım attı; düğünün maliyeti 3,77 milyon dolar tutmuş ve ABC kanalında on yedi milyon izleyiciye ulaşmıştı. (Rehn ve Sutter'a televizyon telifi için bir milyon dolar ödendi.) Sonra da 2010'larda ortaya yeni, yaygın, "geleneksel" bir düğün estetiği çıkaran, çiftlere kiralık ahırlar, kavanozlarda yabani çiçekler, eski model üstü açık arabalar ya da paslı kamyonetlerle bir otantiklik hissi yaratmayı öğreten resim paylaşma temelli bir sosyal medya ağı olan Pinterest'in gösterişli monokültürü geldi.

Günümüzde bu endüstri son hız devam ediyor; yakın zamanda gerçekleşen iki gelinin taç giyme töreni sonrasında çığınca bir başarı yakaladı: Alexander McQueen prenses elbisesi (434.000 dolar) içinde insafsız bir inceliğe sahip olan Kate Middleton ve kayaklı Givenchy'si içinde (265.000 dolar) naif Meghan Markle. 2008 durgunluğundan beri ABD nüfusunu tehdit eden ekonomik güvencesizliğe rağmen düğünler gittikçe pahalalandı. Naomi Wolf'un deyişiyle endüstrinin dayattığı bir "sınıf atlama lunaparkı" olmaya devam ediyorlar: İçindeki herkesin orta üst sınıf olduğu illüzyonuyla şekillenen bir dünya.

Bu illüzyon, prestijliymiş gibi görünmek için düzenli bir şekilde elbise ve arka planların arandığı ve ücretlerinin ödendiği sosyal medya çağı aracılığıyla iyice somut bir şekil alıyor. Düğünler uzun bir süredir bu tür performatif bir ekosistemde bulunuyor: "Öncesinde harcanan bütün parayı haklı çıkarmak için çok miktarda düğün fotoğrafı sipariş edilebiliyor ve güzel fotoğraflar elde etme beklentisi bu harcamayı yapmayı da haklı çıkarabilir," diye yazar Rebecca Mead, *One Perfect Day: The Selling of the American Wedding* [Mükemmel Bir Gün: Amerikan Düğünün Pazarlaması] adlı kitabında. Günümüzde Instagram, insanları hayatın kendisine bir düğün, bir se-

yirci kitlesi tarafından izlenmesi ve takdir edilmesi için kurgulanmış bir prodüksiyon muamelesi göstermeye teşvik ediyor. İnsanların, özellikle de kadınların, kendileriyle yedi yirmi dört ünlülermiş gibi etkileşime girmeleri sıradan bir hal aldı. Bu koşullar altında gelinin ünlü bir prenses olduğu hayali, kural gibi bir şey haline gelerek sağlamlaştı. Gelinin güzelliği konusundaki beklentiler sağlık endüstrisi ile çarpıştı ve zorunluluktan oluşan devasa kara bir yıldız yarattı. *Brides*, nişanlanmış okurlarına tuz odalarında iyileştirici uyukular uyuyup kendilerini kristallerle arındırmalarını tavsiye eder. *Martha Stewart Weddings*, düğün sonrası havai fişek gösterisi için bir fiyat biçer (üç ila yedi dakikası 5.000 dolar). *The Knot* koltukaltı botosu öneriyor (seans başı 1.500 dolar). Yakın zamanda bir arkadaşına tek günlük düğün fotoğrafçılığı için 27.000 dolar fiyat verildi. Düğünler için sosyal medya danışmanları, ülke çapında “gelin egzersiz kampı” fitness programları, son derece kurgulanmış, profesyonel fotoğrafı çekilmiş nikahlar için gittikçe büyüyen bir piyasa var. Bir gün muhtemelen bunlar da geleneksel görülecek.

Kişiliğime rağmen veya sadece bir kadeh içki içmemden sonra benimle konuştuysanız tahmin edeceğiniz üzere, geçtiğimiz on üç senenin on ikisinde heteroseksüel, tek eşli ilişkiler içinde oldum. Fakat düğünlere –bu ilişkilerin görünürdeki birleşimine– karşı hayatım boyunca ilgisizdim. Kızlar çocukluklarından itibaren evlilik konularına ilgi duymak üzere, Barbie’ler (umursamıyordum), evcilik oyunları (genellikle okuyarak hayal kurardım) ve birbirinden farksız bir dizi erkeği büyüleyen bir dizi güzel prensesin olduğu uzun metraj Disney müzikalleri aracılığıyla eğitiliyorlar. Aşk kısmı *dışında* bu filmlere bayılırdım. Belle olup kütüphanedeki merdivenlerle sağa sola kaydığımı; Ariel olup çatalımla okyanusun derinliklerinde yüzdüğümü; Jasmine olup muazzam kaplanımla yıldızların altında tek başıma durduğumu; Külkedisi olup fareler ve kuşlar tarafından baştan yaratıldığımı hayal ederdim. Bu filmlerin sonuna doğru prenslerle ilişkileri ciddileştiğinde sıkılmaya başlar ve VHS kasetleri çıkarırdım. Bunu yazarken *Külkedisi* ve *Küçük Denizkızı*’ndaki düğünleri YouTube’den açtım ve silinmiş sahneler izliyormuş gibi hissettim.

Gelin olmanın yapıtaşlarına karşı değildim. Çocukken feminen-dim ve ilgi görmeye bayılırdım. Pembe nevresimlerim, pembe perde-lerim, pembe duvarlarım vardı odamda. Kitaplardaki balo elbiseleri-nin betimlemelerini okur, *Rüzgâr Gibi Geçti*'de "korsesinde görmez-den gelinemeyecek bir yağ lekesi" olduğu için Scarlett en sevdiği, "her yerinden fırlarlar fırlayan ve her fırfırın yeşil kadife kurdelelerle işlendiği yeşil ekoseli tafta" elbisesini giyemediğinde gerçekten üzü-lmüştüm. Aile toplantılarında herkesin beni izlemesini ister ve ken-dimi en yakın hissettiğim Disney prensesi –neon gündoğumları, ra-kun arkadaşı ve çıplak ayaklarıyla Pocahontas'ın– onuruna "Colors of the Wind"ı söylerdim. Pullar içinde portre fotoğrafınızı çektiirebil-diğiniz pejmürdeliğiyle ünlü alışveriş merkezi fotoğraf stüdyosu Gla-mour Shots'a beni götürmesi için anneme tutkulu yazılar yazmaya başladığımda daha dört yaşındaydım. Sonunda kabul ettiğinde Tan-rı'ya teşekkür mektubu yazdım. ("Glamour Shots'a gitme fırsatı ver-diğin için teşekkür ederim," diye karaladım, "ve beni kurnaz yaptığın için.") Fotoğraf çektiireceğim zaman gururla, kabarık kollu beyaz bir elbise giydim ve saçlarıma çiçekler taktım.

Ortaokulda bir oğlanla ilk defa "çıktım", Adam Sandler'ı öne çıkaran *Big Daddy*'nin romantik bir gösterimini izlemek üzere alış-veriş merkezine bırakıldım. İşte o zamanlar oğlanların beni sevme-sini istiyordum çaresizce, aynı zamanda bu arzunun tahmin edilebi-lirliğini itici buluyordum. Lisede erkeklerle bir dizi yoğun arkadaş-lığım ve tuhaf, gizli saklı cilveleşmelerim oldu ve genel olarak on senedir aynı okula giden doksan mezundan biri olarak kimseyle ilişki yaşamadım. Üniversitede, ikinci yılının güz döneminde bir tek benimle aynı eve çıkmadığı kalan bir çocuğa hızlıca âşık oldum, on yedi yaşındaydım. O zamanlar aramızda geçen bir konuşmayı LiveJournal'ıma yazmışım:

Bana onu neyin korkuttuğunu anlattı; sonrasında Evlenilecek Adam'la birlikte olmadan önce ilişki yaşayacağım, sol görüşlü varoluşçu üniversite sevgilisi rolünü doldurmaktan ibaret oldu-ğundan endişeleniyor... Ona söylediğim ve gerçekte de düşündü-ğüm şey şu: Doğru zamanda belli bir rolü doldurmak dışında hangimiz ne yapıyoruz?

Bütün ergenliğimi kapsayan arşivin tamamında “evlilik” kelimesinin geçtiği tek sefer bu. Kişisel bir gerilimi soyut bir toplumsal sorgulamaya farkında olmadan dönüştürmemi izleyince, bir anlığına da olsa, istediğim şeyleri istemekte kendimi haklı göstermek amacıyla girdiğim bu karmaşık proje yüzünden kendime itiraf etmeyi ihmal ettiğim şeylerin gölgesini görebiliyorum.

Her neyse, üniversitenin dördüncü senesinde, başkasının çamaşırlarını bile isteye neden yıkadığım konusunda birdenbire kafam karışınca erkek arkadaşımдан ayrıldım. Mezuniyetten sonra eve geri taşındığımda sıkıldım ve Andrew’a mesaj attım, onunla bir sene önceki Cadılar Bayramı partisinde tanışmıştım. Güreşçi Rowdy Roddy Piper kılığına girmişti. (Siyasi doğrucu olmayan bir şekilde Pocahontas olarak giyinmişim ve kavalylem tüyden şallar, yani Rüzgârın Renkleri’ni¹ takmıştı.) O sıralar kavalylem kız birliğimden minyon bir esmerle çıkıyordu, sonrasında çocuk yüksek lisansı için Houston’a gitmeden önce kız ondan ayrılmıştı.

Andrew Texas’a yeni gelmişti ve ben de her an Barış Gönüllüleri’ne çağrılabilceğimi düşünüyordum. Bunun geçici olacağına dair verdiğimiz ortak kararın verdiği özgürlük hissiyle birbirimize yapıştık ve altı ayımız böyle geçti. Bir sabah arkadaşım Walt’un daire-sinde havası kaçmış bir yer yatağında akşamdan kalma bir halde, tozun içinde ışık büyü gibi süzülürken uyandım ve Andrew’a baktığımda, bunu sonsuza dek yapamazsam öleceğimi hissettim. Birkaç gün sonra, işe bakın ki, DC’de, resmî giyinme zorunluluğu olan bir erkekler birliği buluşmasına gittik. Körkütük sarhoş oldum ve birkaç leziz mentollü sigara içmek üzere dışarı çıktım, üstüm başım sigara kokarak –Andrew bundan nefret ederdi– içeri döndüm. “Senin için bıraktırdım,” dedim ona. “Ama...” Orta Asya’ya gidişime o noktada sadece iki hafta kalmıştı. Tatlı bir oğlan olan Andrew ağlamaya başladı. Otel odamıza geri döndük ve birbirimizi sevdiğimizi itiraf ettik. Uyandığımda, ağlamaktan şişmiş yüzüme sarhoş bir kafayla soğuk kompres yapmak için kullandığım Budweiser kutularıyla çevrili halde uyandım.

Gidiyor olsam da ilişkimize devam etmeyi denemeye karar verdik. Kırgızistan’a giden bir uçağa bindim; gönüllü olarak çalışmaya

1. Pocahontas’ın ünlü şarkılarından biri olan “Colors of the Wind”a gönderme yapıyor. (Ç.N.)

başlamamdan birkaç ay sonra, o güne kadarki düğün hayallerimin tek zirvesine ulaştım. Arkadaşım Elizabeth muhteşem, anlamsız şeylerle dolu bir paket yollamıştı; aralarında *Martha Stewart Weddings*'in bir sayısı da vardı. Derginin içindeki her şey jilet gibi, kullanışsız, güzel, tahmin edilebilirdi. Çok sevmiştim, devamlı baştan okuyordum. Bir akşam ufacık Nokia'mın çekmesi için bir dağın yarısına kadar tırmandıktan, Andrew'a ulaşamayıp vazgeçilmez bir şeyi mahvettiğime dair bir korku sarmalına kapıldıktan sonra düğün dergimi okurken uyuyakaldım ve rüyamda Andrew'la evlendim. Ağır, gerçekçi bir hayaldi, fon müziği 2011'e aitti. Geniş, açık bir yeşil düzlük, havada uçuşan çiçekler vardı, "Heartbeats"ın José Gonzáles versiyonunun gitar bölümü çalıyordu, yıkıcı bir özgürlük ve güven hissi, göğşe yükseliş gibi, ya da belki de ölüm... sonra disko gibi parıltıdan karanlık bir oda ve Robyn'in "Hang with Me"si havada gümbürdüyor. Şoke olmuş bir şekilde uyandım, gözlerim yanarak dizlerimi kendime çektim. Sonrasında haftalarca, ışık ve müzik ve hava dışında bir şeyi gözümün önüne getiremesem de bu fanteziyi düşündüm durdum. Kendimi hiç o şekilde hayal edemiyor, yanımda nedimeler, bir gelinlik, düğün pastası canlandıramıyordum aklımda.

Barış Gönüllüleri'nden erken ayrıldım. Kırgızistan'dan ayrılan uçakta çok gergindim, daha önce hiç olmadığım şekilde hassastım; bir Amerikalı olarak sahip olduğum saçma güç ile kadın olarak sahip olduğum saçma güçsüzlük arasındaki korkunç karşıtlığı, teşhisi konmamış tüberkülozum ve her zorluktan kurtulamamanın ya da kurtulmak için kendimi anlatamadığım bir durumda yaşayamamanın utancıyla dümdüz olmuşum. Havaalanından doğru Andrew'un Houston'daki dairesine gittim ve bir daha ayrılmadım. O zamanlar Andrew aşırı meşguldü, üniversitedeki stüdyosundan eve beş saat uyumak için uğruyordu her gece. Kendimi Barış Gönüllüleri'ndekeyken edindiğim iki hobiyle meşgul tutmaya çalıştım: Yoga yapmak ve çeşit çeşit yemek pişirmek. Mutfakta kendi başıma, pasta hamuru açar ve vinyasa döngülerini takip ederken üniversiteye dair nahoş anılar canlanmaya başladı zihnimde; bir kez daha inanılmaz genç bir yaşta kendimi eş rolünü oynarken bulmuş gibiydim.

O zamanlar teknik olarak hemen bir işe girmeme gerek yoktu. Andrew, Rice'tan tam burs kazanmıştı ve ebeveynleri onun –artık

bizim- beş yüz dolarlık kirasını ödüyor, yüksek lisans ücreti için biriktirdikleri parayı veriyorlardı. Kira ödemededen geçen o bir sene çok şey değiştirdi, bedava kirada oturmak genelde böyle bir etki yaratır zaten. Fakat başkasının parasına sırtını dayamanın anlamından korkuyordum. Seks ve akşam yemeğiyle kendimi işe yarar hale getiriyor olmaktan çekiniyordum. Her gün saatlerimi Craigslist'te iş arayarak geçiriyordum ve bu süreçte yaşam tarzı blogları, düğün blogları keşfetmişim; bu internet sitelerinin yaşattığı çaresizlik hissi fazla geliyordu. Burs formu doldurma işleri bulmayı bıraktım ve üniversite başvuru makaleleri yazması gereken zengin çocuklara "yardım etmeye" başladım, yani esasında makaleleri onlar adına ben yazıyordum. Sınıf sistemine destek olmak çok iyi para kazandırıyor ve kötü yoldan kazandığım bu parayla kendime "izni olma hissi" satın aldım. Birkaç kısa öykü yazıp Michigan'ın MFA programına kabul edildim. 2012'de Ann Arbor'a taşındık. Sonraki sene içerisinde on sekiz düğüne davet edildik.

O noktada artık Andrew'la tam anlamıyla bir takım olmuştuk. Bir köpeğimiz vardı, ev işlerini ve kredi kartı borcunu aramızda bölüşüyor, hiçbir bayramı birbirimizden ayrı geçirmiyorduk. Sabahları yanına kıvrıldığımda güneş vuran bir kayaya çıkmış yavru denizaslana gibi hissediyordum. 2013'te bir hafta sonu Marfa'daki bir düğün için Texas'a uçtuk, her şey cennet gibiydi: kilisede titreşen kederli bir Led Zeppelin nakaratı, çölün sıcağı, genç çiftin doğaüstü mutluluğu, dans ederlerken silinip giden günbatımı renkleri. O gece siyah elbisemin içinde yıldızların altında tekila içerek oturdum, bütün bunların hiçbirini istemediğinden emin bir şekilde atan yüreğimin gerçekten o anda hissettiğim gibi hatalı olup olmadığını merak ettim.

Bu düşüncenin baskısı kulaklarım çınlayana kadar arttı. Andrew'a ne düşündüğümü söyledim ve gözleri doldu. Kendisinin tam zıttını düşündüğünü söyledi. Bütün bunların ne uğruna yapıldığını anladığı ilk düğün olmuştu bu.

O zamandan bu yana beş sene geçti. Andrew, onu Marfa'da ağılattığım için beni affetti; aynı zamanda, muhtemelen çekici başka alternatif olmadığından, ilişkimizi resmî kılmaktan vazgeçti. Hayat-

larımız zevkle dolu ama neredeyse tamamen kitlesel ritüellerden yoksun: Sevgililer Günü için hiçbir şey yapmıyor ya da “yıldönümü” kutlamıyor ya da birbirimize Noel’de hediye vermiyor, çam ağacı süslemiyoruz. Kendi adıma, bu kadar evlenilesi bir adamla evlenmek istemediğim için kendimi suçlu hissetmeyi bıraktım. Düğünlerin insana fazla gelmesi ya da düğünlerden hoşlanmamanın son derece sıradan ve önemsiz olduğunu anlıyorum artık. Toplum olarak, düğünlerin yüzeysel, gösteri amaçlı, abartılı ve sinir bozucu olduğuna dair kanıtlardan yoksun değiliz. Bu fanatizmin altında kuvvetli bir düğün nefreti var kültürümüzde. Bu nefret ve fanatiklik elbette iç içe geçmiş durumda.

Bu gerilim pek çok düğün filminde ortaya çıkıyor, düğünleri aynı anda hem aşk hem de kin alanı göstermeye meyilliler. (Ya da yatıştırıcı ve kendinizi karakterlerin yerine koyabileceğiniz *Melancholia*’da [Melankoli] olduğu gibi patlak vermek üzere olan bir göktaş kıyameti alanı.) Düğün filmlerinde genellikle sevilen kişi romantik ilişkide olunan partnerdir ve kine aile sebep olur, *Father of the Bride* [Gelinin Babası] ve *My Big Fat Greek Wedding*’de [Benim Çılgın Düğünüm] olduğu gibi. Fakat yakın zamanda bu filmler, kadınların düğünün kendisini nasıl sevdiği ve ondan nefret ettiğiyle ilgili. 2011’de çıkan ve satış rekorları kıran, Paul Feig’in çektiği *Bridesmaids* [Nedimeler], bu gerilimi güldürmece ve tatlılıkla işliyordu. 2012’de çıkan Leslye Headland’ın yönettiği *The Bachelorette*’de [Bekârlığa Veda] da aynı şeyi karanlık, asidik bir tatla yaptı.

Ondan önce 2008’de çıkan, Katherine Heigl’in oynadığı *27 Dresses* [Benimle Evlenir Misin?] ve 2009’da çıkan, Kate Hudson ile Anne Hathaway’in oynadığı *Bride Wars* [Gelinlerin Savaşı] vardı. Bu ciddi anlamda sinir bozucu romantik komediler düğünleri seven kadınlar hakkında ve düğünleri seven kadınlar için vardı aslında. Fakat iki film de düğünlerden ve o kadınlardan gerçekten nefret ediyormuş gibi görünüyordu. *27 Dresses* çocukken bir gelinin yırtık elbisesini diktikten sonra düğünlere kafayı takan gergin, duygusal, daima yorgun nedime/yardımcı Jane hakkındaydı. “Hayatının önemli gününde olan birine yardım ettiğimi biliyordum,” der Jane kısık sesle, film açılırken, “ve kendi özel günümü iple çekiyordum.” Film boyunca Jane itinayla kendi değerini ve mutluluğunu göz ardı ediyor, gelecekteki hayalî düğünü için bu ikisini de istifliyor, bakşa-

larının prova yemeklerini planlayıp ruhunda yığınlar halinde kin biriktiriyordu.

Bride Wars daha da beter. Hathaway'ın oynadığı Emma ve Hudson'ın Liv karakterleri de çocukluklarından beri düğünlere takıntılı yakın arkadaşlar. Aynı anda nişanlanıyorlar ve yanlışlıkla düğünlerini Plaza'da aynı güne ayarlıyorlar. Bu akıl almaz derecede halledilebilir durum yüzünden topyekûn savaş çıkarıyorlar. Ergenliğinden beri biriktirdiği düğün parasıyla yirmi beş bin dolarlık mekân kiralama ücretini ödeyen, devlet okulunda öğretmenlik yapan Emma, şişmanlaması için her gün Liv'e çikolata yollar. Ofisinde koşu bandı olan avukat Liv, Emma'yı parlak turuncu renge boyamak için gizlice sprey bronzlaşma salonuna girer. İki kadın da özünde arkadaşsızdır ve müstakbel kocalarına çarpışma testi mankenleri muamelesi yaparlar. Mihraba doğru yürümeden hemen önce, Emma başnedime olmaya zorladığı bir iş arkadaşına patlayıverir:

Deb, hayatım boyunca senin gibilerle uğraştım ve şimdi sana, uzun bir süre önce kendime söylemiş olmayı dilediğim bir şey söyleyeceğim. Bazen odak benim, tamam mı? Her zaman değil ama bazen sıra bendedir. Bugün olduğu gibi. Bunu kabullenemeyeceksen gidebilirsin. Ama kalacaksak işini yapman gerekecek ve bu da gülümseyip ne kadar güzel bir gelin olduğumu söylemek ve de en önemlisi meseleyi kendine çevirmemek... Tamam mı? Bunu yapabilir misin?

Jane gibi Emma da kadınlara bir ömre bedel aleni bencilliği aşırı pahalı tek bir güne sıkıştırılmalarını söyleyen kültürel psikoz tarafından zarar görmüştür.

2018'de Michelle Markowitz ve Caroline Moss, *Hey Ladies!* [Hey Hanımlar!] adlı komedi kitabını yayımladı; kitap, New York'ta yaşayan bir grup kız arkadaşın birbirine yolladığı kurgusal ve korkunç bir dizi e-postadan oluşuyor; devamlı birbirlerini zorla karmaşık sosyal zorunluluklara mahkûm ediyorlar ve bu sorun, grubun üyeleri nişanlanmaya başlayınca daha kötü bir hal alıyor. Müstakbel gelinin annesinin, gelin partisine burnunu soktuğu e-postadan bir kesit:

Jen'in çiçekleri çok sevdiğini biliyoruz, o yüzden mevsim bitiminde Virginia'daki golf kulübümüzde ona bahçede bir öğle yemekli parti verelim derim ben. Virginia'nın New York ve Brooklyn'den biraz uzak olduğunun farkındayım ama nisanın son hafta sonu için Amtrak tren biletlerine baktım ve gidiş dönüş kişi başı sadece dört yüz elli dolar tutacak gibi görünüyor (çok iyi değil mi!).

Ali, sen başnedime olduğun için partide nasıl giyinileceğini sana bırakıyorum ama hanımlar lütfen, ten renginize uyan pastel ya da yumuşak renkli bir şey giymeye hazır olun. Eğer emin olamıyorsanız Google'dan bakın! Ya da pahalı bir lüks kıyafet mağazasına gidin ve bir stilistten randevu alın. Ayakkabılara gelirsek... dışarıda olacağız diye rahat olma uğruna şık görünmekten vazgeçmeyin. Orada bir fotoğrafçı tutacağım, o yüzden bunu aklınızda bulundurun! Saç ve makyaj konusunda da lütfen Virginia'daki Hair Today'de çalışan Meegan'ı arayın ve o gün için peş peşe randevu alın ki görünümümüz tutarlı olsun.

Hiciv yapıyorlar tabii ve mükemmel bir şekilde mübalağa ediyorlar. Fakat buna benzer gerçek e-postalar Twitter'da devamlı ilgi görüyor. 2014'e kadar yılda hiç otuz beş bin dolardan fazla kazanamamış olsam da bugüne kadar düğünlere en az otuz beş bin dolar harcamışımdır.

Yani: masraf, bela, gerilim. Bir de tahmin edilebileceğiniz feminist şeyler de var. Tarihe bakıldığında evlilik çoğunlukla kadınlar için kötü ve erkekler için muhteşem bir şey olmuştur. Konfüçyüs eşi "diğerine boyun eğen biri" olarak tarif eder. Asurluların yasaları, "Erkek, karısını kırbaçlayabilir, saçını koparabilir, ona elini kaldıracabilir ve kulaklarını kesebilir. Suçlu olmaz," der. Erken modern Avrupa'da bir koca "[karısını] sekse zorlayabilir, onu dövebilir, aile evlerine kapatabilirdi, halbuki adama dünyalık tedarik eden kadının kendisidir" der Stephanie Coontz, *Marriage, a History* [Evlilik Tarihi] adlı kitabında. "Kadının parmağına yüzük taktığı anda adam, kadının evliliğe getirdiği bütün toprakların hâkimi olur ve bütün taşınabilir mülkünü, aynı zamanda sonradan elde edeceği bütün gelirlerin de tam maliki olur." Kocanın himayesinde olmanın yasal doktrini, Sir William Blackstone'un 1753'te dediği üzere "kadının benliği ya da yasal varlığının evlilik boyunca askıya alındığına veyahut en

azından kocasınınkiyle birleştirildiğini veya onunkiye eklendiğine” hükmeder, bu doktrin Ortaçağ’da yürürlüğe girdi ve yirminci yüzyılın sonlarına kadar Amerika’da doğru düzgün kaldırılmadı. 1974’e kadar kadınlardan, kredi kartına başvurduklarında kocalarını getirmeleri istenirdi sık sık. Seksenlere kadar pek çok eyaletteki kanunlar kocaların, karılarına tecavüz etmekle suçlanamayacağını söylerdi.

Evlenmeye duyduğum isteksizliğin bir sebebi de “karı” kelimesiyle kendimi bağdaştıramıyor olmam hissi; bu kelime –*Borat* bağlamı dışında tabii, *Borat* bağlamında mükemmeldir ve sonsuza dek mükemmel kalacaktır– bana göre bu içler acısı geçmişle bütünleşik. Aynı zamanda insanların, kurumun hem dışından hem de içinden evlilikte eşitsizliğe yüzyıllardır karşı çıktığını ve geçtiğimiz senelerde bir eş olmanın, evli partnerler olmanın anlamının değiştiğini biliyorum. 2015 yazında Obergefell’e karşı Hodges davasında anayasa mahkemesi eşcinsel çiftlerin evlenme hakkını güvenceye aldı; bu karar, nispeten yakın zamanda ortaya çıkan, evliliğin ortak bir sevgi ve sadakat ifadesi olduğu anlayışını tasdikleyen ve aynı zamanda evliliği, cinsiyet eşitliği temelinden yola çıkılarak adım atılabilecek bir kurum olarak yeniden şekillendiren bir karardı. “Hiçbir birliktelik evlilikten daha derin değildir, zira sevgi, sadakat, bağlılık, fedakârlık ve aile ideallerinin en yücesini temsil eder,” yazar kararın son paragrafında. “Evlilik bağı kurarak iki kişi, eskiden olduklarından daha büyük bir şeye dönüşür... Evlilik fikrine saygısızlık ettiklerini söylemek bu kadınları ve erkekleri anlamamak demektir. Onlar evliliğe saygı duyduklarını savunur, öyle saygı duyarlar ki evliliğin verdiği tatminin arayışındadırlar. Onlar, yalnızlık içinde yaşamaya mahkûm edilmemeyi, medeniyetin en eski kurumundan men edilmemeyi umuyorlar. Hukukun önünde eşit haysiyet talep ediyorlar.” Kararın verildiği o cuma gününü evde geçirmeyi planlamıştım ama haber beni öyle bir mutlulukla şoke etti ki dışarı çıktım ve kendimi mantar kafasıyla gece kulübünde buldum. Olduğum yerde kıpırdamadan durduğumu, insanların etrafımda dansettiğini, kalbim Funfetti pasta gibiyken kararın son paragrafını telefonumun ekranından tekrar tekrar okurken ağladığımı hatırlıyorum.

Eşcinsel evliliğin anayasal hak olması, evlilik kurumunu yaşanabilir bir geleceğe götürüyor. Kuşağımın sonundaki insanların ço-

ğuna ve sonrasında gelen kuşağın büyük bir kısmına, eşcinsel çiftlerin bir zamanlar evlenme hakkına sahip olmadığını düşünmek zor geliyor olabilir; tıpkı kendi başıma kredi kartı başvurusunda bulunamamayı hayal edemediğim gibi. Bu, evliliğin bir birlikteliğin başlangıcı değil, o birlikteliğin beyanı olarak görüldüğü bir çağ. Üniversiteden, erkeklere kıyasla sayıca daha çok kadının mezun olduğu ve yirmili yaşlarında erkeklerden daha çok para kazanmaya meyilli oldukları bir çağ; kadınların sadece sevişebilmek ya da sağlam bir yetişkinlik inşa etmek için evlenmediği ve bu sebeple evlenmeyi ertelediği, hatta bazen evlenmeyi tamamen es geçtiği bir çağ. Günümüzde Amerikalıların aşağı yukarı sadece yüzde yirmisi yirmi dokuz yaşına gelmeden evlenmiş oluyor, 1960'ta bu oran neredeyse yüzde altmıştı. Evlilik her açıdan daha eşit bir halde geliyor. "Bunun bir sebebi evliliği ertelediğimizde bağımsız olanın sadece kadınlar olmaması," diye yazar Rebecca Traister, *All the Single Ladies* adlı kitabında. "Aynı zamanda erkekler de bağımsız oluyor, onlar da tıpkı kadınlar gibi nasıl giyinip karınlarını doyuracaklarını, evlerini temizleyip gömleklerini ütüleyeceklerini ve kendi bavullarını hazırlayacaklarını öğreniyorlar."

Katıldığım pek çok düğün bu değişimi yansıtıyor. Bakire saflığının fetişize edilmesi büyük oranda ortadan kalktı: Texas'ta, muhafazakârlar arasında bile nişanlı çiftin, birlikte geçirecekleri hayata, seks dahil pek çok şekilde hazırlandığı üstü kapalı bir şekilde kabul edilir. Neyse ki gelinin elindeki buketi fırlattığını en son ne zaman gördüğümü hatırlamıyorum. Genellikle anne de baba da geline mihraba kadar eşlik eder. Bir seremonide gelinle damadın kızları çiçek taşımıştı. Barış Gönüllüleri'nden bir arkadaşım erkek partnerine, Senegal'de bir kumsalda evlilik teklif etti. Bunu yazdığım sırada Cincinnati'de bir düğüne katıldım, gelin ve damat öpüştükten sonra papaz onları gururla "Dr. Katherine Lennard ve Bay Jonathon Jones" olarak takdim etti. Birkaç hafta sonra bir başka düğüne katıldım, bu sefer Brooklyn'deydi, çift mihraba birlikte yürüdü ve gelin olan yazar Joanna Rothkopf, evlilik yeminini iki cümlede bitirdi, cümlelerden biri *Sopranos* esprisiydi. (Seni, Bobby Bacala'nın Karen'ı sevdiğinden daha çok seviyorum ve neyse ki güzel yemek yapamıyorum, böylece hiçbir zaman son ziti'mi yemek zorunda kal-

mayacaksın.) Bundan da birkaç hafta sonra, başka bir düğün için arabayla şehir dışına çıktım; düğünde arkadaşım Bobby'nin düğün partisinden dört kadın önden giderken Bobby de kocası Josh'la birlikte mihraba el ele yürüdü.

Fakat bütününe bakıldığında “geleneksel” düğün –yani geleneksel hetero düğünleri– sahip olduğumuz en önemli cinsiyet eşitsizliği beyanlarından biri olmaya devam ediyor. Evliliği çevreleyen, kadının bir pırlanta için ağzının suyunun akmasına adamın istemeye istemeye razı geldiği kültürel komut ile evliliğin, erkeklerin hayatı genelde iyileşirken kadınların hayatının genelde kötüleştiği gerçekliği arasında keskin bir uyumsuzluk var hâlâ. Evli erkekler, bekâr erkeklere kıyasla psikolojik olarak daha sağlıklıdır ve Daha uzun yaşar; buna karşılık evli kadınlar *daha kötü* bir psikolojiye sahiptir ve bekâr kadınlardan daha erken ölürlər. (Bu istatistikler evlenme eyleminin bir çeşit cinsiyetçi lanet olduğunu ima etmez: daha ziyade, bir erkekle kadının gelenek kisvesi altında evle ilgili bedeli ödenmeyen sorumluluklarını birleştirdiğinde kadının nasıl işin büyük bir kısmını yapan taraf olduğunu gösteriyor; bu gerçek, çocukların da denkleme dahil olmasıyla daha vahim bir hal alır.) Boşandıktan sonra kadınların Varyemez Amca gibi paranın içine balıklama daldığına dair bir düşünce var, halbuki evliyen çalışmış olan kadınlar gelirlerinin boşandıktan sonra ortalama yüzde yirmi düştüğünü görürken erkeklerin gelirlerinde bundan daha fazla bir artış olur.

Cinsiyet eşitsizliği heteroseksüel evliliklerine öyle yerleşmiştir ki kültürel değişim ve kişisel kasıtların karşısında bile devam eder. Yüksek hedefler ve esnekliğe hazırlanmış bir grup insan olan Harvard Business School mezunlarıyla yapılan 2014'teki bir araştırmaya göre otuz ile altmış yaş arasındaki erkeklerin yarısından fazlası, kendi kariyerlerinin eşlerinin kariyerinden önemli olması gerektiğini düşünüyordu: Bu erkeklerin dörtte üçünün beklentisi karşılanıyordu. Buna karşılık kadın akranlarının çeyreğinden azı eşlerinin kariyerinin kendi kariyerlerinin önüne geçmesini bekliyordu ama yüzde kırkında böyle oluyordu. Burada biyolojinin bariz bir şekilde rolü var –daha hâlâ kadın biyolojisine sahip insanların, çocuk sahibi olunacaksa o çocuğu doğuracak kişi olması durumunu çözemedik– fakat toplum gelenekleri ve kamu düzeni, mecburi olmayan sorun-

lardan bir engel çıkarıyor. Harvard Business School mezunlarıyla yapılan araştırma, yirmilerinde ve otuzlu yaşlarının başında olan daha genç kadınların hayal ile hayat gerçekleri arasındaki benzer uyumsuzlukları yaşama yolunda ilerlediklerini gösteriyordu.

Evlilikte eşitsizliğin bir habercisi ve heteroseksüel kadınlardan hâlâ resmî olarak kocalarının kimliklerini benimsemelerine dair bir beklenti olmasının bir sembolü var. Charlotte Brontë'nin 1857'de yayımladığı *Jane Eyre*'de anlatıcı, düğününün arifesinde "Bayan Rochester" ismini bavul etiketlerinde görünce altüst olur. "Onları takmaya ya da taktırmaya ikna edemiyordum kendimi. Bayan Rochester! Öyle biri yoktu," diye düşünür Jane. Önümde, tuvalet masamın karşısındaki dolapta ona ait olduğu söylenen kıyafetlerin siyah elbiselerimi ve hasır başlığımın yerini alması zaten yetmişti. ... İçindeki tuhaf, hayaletvari kıyafetleri gizlemek için dolabımı kapadım." Daphne du Maurier'in 1938'de yayımlanan *Rebecca*'sında, Rebecca karakteri evlilik düşüncesi yüzünden benzer bir şekilde kendine yabancılaşır. "Bayan De Winter. Bayan De Winter olacaktım. İsmimi, tüccarlara vereceğim çeklerdeki ve insanları akşam yemeğine davet edeceğim mektuplardaki imzama düşündüm." İsmi tekrarlayıp durur, yabancılaşmaya başlar. "Bayan De Winter. Bayan De Winter olacağım." Birkaç dakika sonra ekşi bir mandalina yediğini ve ağzında "keskin, acı bir tat" olduğunu, "bunu daha yeni fark ettiğini" anlar. Bayan Rochester ve Bayan De Winter, kocalarının eskiden kalan –ve evlilikten kaynaklanan– sorunlarına neredeyse ölümle sonuçlanacak şekilde dahil olur; Brontë ve du Maurier'in bu romanlarda, iki kocanın da mülkünü kül ederek bir çeşit denge sağlamaları dikkat çekicidir.

ABD'de, evlendikten sonra aile soyadını kullanmaya devam eden ilk kadın, 1855'te Henry Blackwell'le evlenen feminist Lucy Stone'du. İkili, evlilik yeminlerini yayımladı; aynı zamanda "kadını bağımsız, akıllı bir varlık olarak tanımayı reddederken erkeğe haksız ve doğal olmayan bir üstünlük veren, onurlu hiçbir adamın kullanmayacağı ve hiçbir adamın sahip olmaması gereken yasal güçler bahşeden" evlilik yasalarına karşı protesto işlevi de görüyordu bu yeminler. (Sonradan Stone'un okul yönetim kurulu seçimlerinde

kızlık soyadıyla oy vermesi yasaklanmıştı.) Neredeyse yetmiş sene sonra bir grup feminist Lucy Stone Ligi'ni kurdu, evli kadınların evlenmeden önceki soyadlarıyla bir otele giriş yapması, banka hesabı açması ya da pasaport çıkartması hakkı için savaştı. Bu isim eşitliği için verilen savaş nispeten yakın zamana kadar devam etti: Harvard Business School araştırmasındaki yaşı en büyük kadınların bazı eyaletlerde oy vermek için kocalarının soyadını kullanmaları zorunluydu. Bu husustaki son yasanın da kaldırılması, 1975'teki Tennessee Eyalet Anayasa Mahkemesi'nin Dunn'a karşı Palermo davasına kadar sürdü. "Evli kadınlar, bazı vatandaşlık hakları ve ayrıcalıklarının yürürlüğe girmesine olanak tanımayan bir çeşit toplumsal zorlama ve ekonomik baskı altında yaşadı," diye yazmıştı Yargıç Joe Henry. Kadının, kocasının soyadını alması zorunluluğu "insan özgürlüğünün hızla büyüyen alanını baskılar ve öldürür. Yeni bir çağda yaşıyoruz. Koşullar yaratıp onları devam ettirirken yaratılan bu geleneğe dayanarak varlıklarını savunamayız."

Kadınlar kendi soyadlarını kullanmaya devam etmeye, bunu yapmanın yaygın bir şekilde mümkün olduğu yetmişlerde başladı. 1986'da *The New York Times*, medeni durumu bilinmeyen veya evlilik öncesi soyadını kullanmak isteyen evli kadınlara hitap etmek için Ms. ifadesini kullanmaya başladı. İsim özgürlüğü modası doksanlarda zirve yaptı, evli kadınların yüzde yirmi üçü gibi küçük bir kısmı kocalarının soyadını alıyordu ve günümüzde bu oran yüzde yirminin altında. Bu kararın "böylesi daha kolay olduğu için" verildiğini söylüyordu Katie Roiphe 2004'te *Slate*'e yazdığında. "Arkasındaki siyaset neredeyse tesadüfi. Temel özgürlüklerimiz soyadımızı kullanmaya devam etmemizi gerektirecek kadar tehlikede değil... Şu noktada -Lucy Stone ve evlilik öncesi soyadını kullanmaya devam etme konusundaki öncü emeğinden özür dilerim- tavrımız şu şekilde: Nasıl istersen."

Roiphe'nin özgür postfeminist görüşü yaygınlığını koruyor. Kadınlar isimlerinin siyasi değil kişisel olduğuna inanıyor; bunun büyük bir sebebi haklarındaki karar verme mekanizmasının kültürel olarak hâlâ son derece kısıtlı ve sınırlı olması. Evlilik öncesi soyadını kullanan bir kadın sınırlı ve boşuna olması beklenen bir seçim yapar. İsmi çocuklarına bırakmaz ya da kocasına vermez. En fazla

–en azından insanlar böyle düşünmeye meyilli– kadının soyadı çocuklarının isimlerinin arasına sıkıştırılır ya da bir tireyle ayrılır, sonra da yer kısıtlamaları sebebiyle tümüyle vazgeçilir. (Hatta Louisiana’nın bir yasasına göre doğum belgesi çıkartmak için evli bir çiftin çocuğuna, kocanın soyadını vermesi zorunludur hâlâ.) Kadınların kendi isimlerine karşı, erkeklerin kendilerinde hak gördüğü şekilde bir tutum sergilemesini yakışıksız buluyoruz. Kadınlar bu konuda, başka pek çok konuda olduğu gibi, özgürlüklerini, başkalarına dokunmadığı sürece savunabiliyor ancak.

Elbette, cinsiyet eşitliği olduğunu varsaydığımızda bile soyadlarla başa çıkmanın bariz yolları yoktur: Tireyle ayrılmış isimler tek bir kuşaktan sonra yok oluyor ve genele bakıldığında bir ismin gitmesi gerekiyor. Fakat kuir çiftlerin çocuklarına isim koyma meselesine yaklaşımlarında –aynı zamanda genel olarak düğünle alakalı geleneklerde, özellikle de evlilik tekliflerinde– heteroseksüellerde dikkat çekici bir şekilde eksik olan bir esneklik var. Evlilikte de eşcinsel çiftler ev işlerini heteroseksüel çiftlerden daha eşit bir şekilde bölüşüyor ve “geleneksel” cinsiyet rollerini üstlendiklerine bu rollerin “heteroseksüel çiftlerin iş dağılımına benzer ya da ondan türemiş olduğu fikrine karşı çıkmaya meyillidirler,” diye yazar Abbie Goldberg 2013’te çıkan bir araştırmada. Onun yerine “İşbölümelerini, pragmatik ve kendi seçimleriyle üstlendikleri bir şey olarak yorumlarlar.” Gey çiftlerin iş bölümünün heteroseksüel çiftlerinkine kıyasla daha adil olduğu görülebilir; bu istatistik, işbölümü eşit olmasa bile geçerliliğini koruyor. (Bir başka deyişle beklentileri ve gerçekler birbirine daha yakın oluyor.) Evlilik kurumu, onu şekillendiren tarihsel güç dengesizliği olmadan farklı işliyor. Diğer toplumsal yapılanmalar gibi evlilik de en çok yeni olduğunda esnektir.

Günümüz hayatının bu denli rasgele ve kaçınılmaz hissettirmesi nasıl mümkün olabilir? Düğünleri düşünmek bana pek yaramadı: Düğün ritüelini ortaya çıkaran maddi koşulları, eşitsizlikteki temelini ve bu eşitsizliği devam ettirmedeki rolünü anlamak benim için pek bir şey ifade etmedi. Evlilik ve düğünler üzerine şekillenen bir kültürden uzak tutmuyor bu bilgi beni; geçmişin, şimdinin ve geleceğin nişanlılarının yaptığı ve yapacağı şeyleri yapmayı, yani

ritüelleştirilmiş bu zevk ve tatlılığı bulduğumuz her fırsatta yakalamayı daha az mantıklı kılmaz bu tabii.

Yine de heteroseksüel kadınlara, öncesinde düğün fantezisi sunulmadığı takdirde evlilik gerçeğini kabullendirmek ne kadar zorlaşır merak ediyorum. Öncesinde kibirleri fazlasıyla şişirilmediği takdirde günümüz kadınları özgürlüklerinin eşit olmayan bir şekilde kısıtlanmasına razı olur muydu merak ediyorum. Gelinin, en yaygın kadınlık imgesi olmaya devam etmesi ve kadının hayatında her şeyi kendi isteklerine göre yapması için evrensel ve koşulsuz bir şekilde teşvik edildiği tek dönemin düğününü planladığı dönem olması bana bir hile gibi geliyor, geçmişte de günümüzde de başarılı olan bir hile.

Düğünün başrolü oynadığı, kadının hayatına dair geleneksel bakış açısı, dile getirilmeyen bir değiş tokuş sunuyor gibi görünüyor. Karşımızda, sizi tamamıyla merkeze koyacak bir olay var, der kültürümüz; beğenildiğiniz, sevildiğiniz genç ve güzel halinizi zamanda donduracak bir olay, bütün dünya sonsuz bir çayır gibi, yumuşak bir kırmızı halı gibi ayaklarınıza serilecek, fişekler irislerinizi parıl parıl edecek ve gür, zarif saçlarınızın arasından taçyapraklar uçuşacak. Karşılığında, o noktadan itibaren devletin ve etrafınızdaki herkesin gözünde ihtiyaçlarınız yavaşça yok olmaya başlayacak. Bu tabii herkes için geçerli olmasa da pek çoğu için öyle, gelin olmak boyun eğene dek pohpohlanmak demektir hâlâ: Anlık bir ilgi ve cinsiyetlere göre ayrılmış bir dizi ritüelle –gelin partisi, bekârlığa veda partisi ve sonrasında bebek partisi– kimliğinizin sistematik bir şekilde kocanız ve çocuklarınızın kimliğinden sonra geldiği bir geleceğe hazır hale getirilmek demektir.

Düğünün kalbindeki ikilem, ortaya çıkardığı iki tip kadından kaynaklanır. Yüceltilmiş gelin büyük önem taşır, göz kamaştırıcıdır ve neredeyse canavarsı bir ölçüde güçlüdür; bir de değersizleştirilen ikizi ve zıttı vardır, soyadı değişimi ve duvağın altında kaybolan bir kadın. Bu iki benlik birbirinin zıttıdır, eril güçle birbirine bağlıdır. “Bütün gözlerin size çevrilmesi ayrıcalığına sahipsiniz” diyen tavsiye kitabı ve baş nedimesine “Bazen odak benim, tamam mı?” diye kızan Anne Hathaway, seçimlerde oy kullanmak istedikleri takdirde kocalarının soyadını almayı zorunlu kılan yasalarla ve ev-

lilik sonrası sağlık, varlık ve mutluluk getirilerinin hâlâ çoğunlukla erkeklere düşmesi gerçeğiyle iç içedir. Düğünün tatlı merasiminin altında, bizi yok etmenin karşılığı olarak eşitsizliğin kadınlara nasıl muazzam bir olumlama bahşettiğinin vaka çalışması yatar.

Bütün bunları güzel bulmak öyle kolaydır ki. Geçtiğimiz günlerde, neredeyse on sene önce Kırgızistan'dayken tekrar tekrar okuduğum sayısını bulabilir miyim diye *Martha Stewart Wedding*'in bir arşivini çıkardım. Kapağını hemen ayırt ettim: Şeftali rengi arka plan, kocaman gülümseyen, parlak renkli ruj sürmüş kızıl saçlı kadın, straplez beyaz elbisesinin tül eteğinin üstüne kelekler konan bir Disney prensesi gibiydi. Kapak "Sizin de Olsun" diyor. Dergiye aldım ve bir kez daha baştan sona okudum; dizaltı etekleri, anemon ve düğünçiçeği buketlerini, şeftalili şampanya maytaplarını, iyi bir şeyin daimi olmasını istediğimde psikolojik olarak etrafıma sardığım bütün şeyleri hatırladım.

Kapaktaki kadın bana L.M. Montgomery'nin düşünceli, konuşkan, turuncu kafa kadın kahramanı "Yeşilin Kızı Anne"i hatırlattı. Mütevazı sevgilisi Gilbert Blythe'a abayı yakmış olmama rağmen serinin hangi noktasında nasıl evlendiğini ve düğünün neye benzediğini hatırlayamadım. Serinin beşinci kitabı olan *Rüya Evi*'ni arattım ve düğün sahnesini buldum. Bir eylül günü, güneş açmış ve bölüm, Green Gables'taki eski odasında kiraz ağaçlarını ve eş olmayı düşünen Anne'le açılıyor. Sonra gelinliğiyle merdivenlerden, kolları güllerle dolu, "narin ve parıltılı gözlerle" iniyor. Bu önemli anda ne düşünüyor ne konuşuyor. Anlatıcı, Gilbert'tan bahsetmeye başlıyor. "Anne nihayet ona aitti," diye düşünür, "bu ele avuca sığmayan, peşinden uzun süre kovaladığı Anne'i, seneler süren sabırlı bir bekleyişin sonunda kazanmıştı. Gelinin, tatlı teslimiyetiyle yanına gittiği kişi oydu."

Çok doğal bir sahneydi. Çok hoş. Sapkın derecede tanıdık. Ergenliğimden beri özgürlüğü arzuladığımı, bunu talep edip beklediğimi ama yalnız kalacak kadar da istemediğimi fark ettim. Evliliğin gerçek doğasını düğünün abartılı rüteliyle örtbas ettiği gibi, hayatımla ilgili bir gerçeği kendimden saklamak için bütün bu tantanayı yapmış olmam mümkün. Kadın eşin yok edilmesine, gelinin yüceltilmesine karşı çıkmamla aynı sebepten karşı çıkıyorsam, belki de bu-

nun sebebi tahmin ettiğimden daha basit ve barizdir: Yok edilmek istemiyor, yüceltilmek istiyordum; o tek parıltılı anda değil, ne zaman istersem o zaman.

Bu bana doğru geliyor ama yine de bu hisse güvenilebileceğimden emin değilim. Aradığım şeyi ortaya çıkarmaya çalıştıkça kendimi daha fazla kaybetmiş gibi hissediyorum. Ne zaman bunları düşünsem kendimi aldatmanın alçak sesli, gergin titreşimini hissediyorum; yazmaya çalışıp susturmaya çalıştıkça sesi yükselen bir ton. Kendim hakkımda düşündüğüm herhangi bir şeyin, bir şekilde ister istemez yanlış olduğuna dair derin ve yinelenen şüphemin beni çektiştiirdiğini hissedebiliyorum.

Nihayetinde varılan en güvenli sonuçlar belki de sonuç değildir. İnanılmaz karmaşık şartlar altındaki hayatlarımızı anlamamız bekleniyor bizden. Karşı olmayı dilediğim her şeyle uyum sağlama-ya çalışmışımdır her zaman. Burada da, çoğu şeyde olduğu gibi, korktuğum “sen” aslında başından beri “ben” olabilir.

Teşekkürler

Buradaki denemelerin tamamı bu kitap için yazılmış olsa da birkaçı *The New Yorker*'da yazdıklarımı, onlar da buradaki denemelerimi etkiledi. Birkaçını *Jezebel* ve *The Hairpin*'de yazdıklarımın üstüne ekleyerek bir araya getirdim. *Awl* ailesinde yazmaya başladığım için minnettarım: Beni yayımlayan ilk editörler Logan Sachon ve Mike Dang'e teşekkürler, *Hairpin*'deki ilk ve muhteşem editörüm Jane Marie'ye, internetten dem vururken aklımı karıştıran Choire Sicha ve Alex Balk'a teşekkür ederim.

Akılda kalıcı eğitimi ve orada edindiğim arkadaşlarım Lauren, Rachel, Annabel, Lara için Repentagon'a minnettarım. Robert, İnşaat Melekleri'ni ilk gördüğümüz zaman nasıl minnettardıysam, şimdi de öyleyim.

Sevgili Virginia Üniversitesi'ne: Hayat boyu sürececek öğrenci kredi borcundan beni kurtardıkları için Jefferson Öğrenci Vakfı'na, Michael Joseph Smith, Caroline Rody, Walt Hunter ve Rachel Gendreau'ya teşekkürler. Kevin, Jamie, Ryan, Tory, Baxa, Juli ve Buster Baxter: Daimi ruhani evim olduğunuz için teşekkürler.

Barış Gönüllüleri'nde çalıştığım kısa dönemde yazı yazmaktan geçimimi sağlama olasılığını (düşük de olsa) düşünmeye başlamıştım. Lola, Yan, Kyle, dizüstü bilgisayarım çalındığında ağlamama izin verdiğiniz için teşekkürler. Ve Akash, tekrar yazmaya başlaya-

bilmem için bana bilgisayarını ödünç verdiğin için sağ ol. David, en iyi *kuya* sensin. Dinara Sultanova, tanıştığım en harika kadınsın.

Michigan Üniversitesi Helen Zell Yazarlar Programı'nın sağladığı fon ve alana çok şey borçluyum. Beni ânında cesaretlendiren Nicholas Delbanco'ya ve neşeli zekâları için Brit Bennett'e, Maya West'e, Chris McCormick'e ve Mairead Small Staid'e teşekkürler. Rebecca Scherm, Barbara Linhardt, Katie Lennard: *Barre'*da vs. görüşürüz.

New York'taki arkadaşlıklarım dünyanın küçük bir kısmını sıcak ve sakın tuttu: Help Group'a, 2018'e ve opera amcıklarına teşekkürler. Amy Rose Spiegel'a, koruyucu meleğime teşekkür ederim; Derek Davies'e onca müzikal coşku için, popo optimizasyonunun azizesi Frannie Stabile'e teşekkürler. Puja Patel, SXSW'da o gün dosyaları halletmediğim için özür dilerim. Luce de Palchi, iş yetiştirmeye çalışırken kelimelerin kifayetsiz kaldığı, seçimlerden sonraki geceyi ve bana dürüst olmak dışında bir şey yapmama gerek olmadığını, olduğum halimle yeterli olduğumu söylediğini asla unutmayacağım.

Gawker Media'dan: Tom Scocca, acı verici düzeltiler için teşekkürler. *Jezebel'*deki çok sevgili ucubelerim, lütfen hepiniz birer şişe şarap içmek için bir gün bana gelin.

Rebecca Mead'e, Rebecca Solnit'e ve Rebecca Traister'a –Andrew bana hep hangi Rebecca hakkında konuşup durduğumu sorardı– hepinize ve eserlerinize hayranım ve daha başından itibaren arkamı kolladığınız için mutluluğun altında ezilmiş gibi hissettim. Bu kitabın taslağı için paha biçilemez notlar veren Jeff Bennett'e, bizi tanıştırdığı için dâhi Marlon James'e teşekkürler. Gideon Lewis-Kraus, bu kitabı ve kişiliğimi röntgenden geçirdiğin için teşekkürler. Pek çok deneme için, özellikle de “Eski Virginia'dan Geliyoruz” ve “Korkarım Senden” için araştırmalarımda yardımcı olduğu için muhteşem Mackenzie Williams'a teşekkürler. Canım karıcığım Haley Mlotek, kitabı teslim etmem gereken gün bana altbaşlığı bulduğun için teşekkür ederim. Emma Carmichael'a: Bana bir kariyer, insanların en iyi yönünün ortaya nasıl çıkarıldığına daha yakından bakmamı sağladığın için ve hepsinden öte, hayatımı sensiz hayal edemediğim için teşekkürler.

Bana cenette bir ay verdikleri için MacDowell Colony'ye müteşekkirim. Muhtemeşem temsilcim Amy Williams'a, yaptığı her şey için teşekkürler. Fourth Estate'ten Jenny Meyer ve Anna Kelly'ye teşekkürler. *The New Yorker*'da çalıştığım gerçeği bana hâlâ gülünç geliyor; muhteşem iş arkadaşlarım, size hayranım. Emily Greenhouse'a, beni Londra'dayken evlatlık edindiğin için teşekkürler. Kitaptaki bilgileri teyit ettiği için Jeanie Riess'e teşekkür ederim. Bruce Diones, bütün her şeyin tıkırında gitmesini sağladığın için teşekkürler. Nick Thompson'a, beni işe aldığın için teşekkürler. Dorothy Wickenden ve Pam McCarthy'ye teşekkürler. Editörüm David Haglund'a, bir numarasın, beni daha iyileştirdiğin için teşekkür ederim. Bong'um hakkında tweet atarken beni (daha) kovmadığı için David Remnick'e teşekkürler.

Carrie Frye, sen olabilecek en cömert okur, en doğaüstü editör, en kıymetli kişisin; bu denli titiz bir zarafet ve anlayışla bana, başvurumu taslağa çevirme sürecimde yol gösterdiğin için teşekkürler. Bu kitabı sensiz yazamadım. Random House'taki herkese, bana çok iyi baktıkları için minnettarım; özellikle de Andy Ward'a, Susan Kamil'e, Molly Turpin'e ve Dhara Parikh'e. Editörüm Ben Greenberg'e, bu kitabı mümkün kıldığı, öncüsü olduğu, kitabı yonttuğu ve daima emin ellerde olduğumu hissettirdiği için teşekkürler.

Son olarak: Lynn Stekas ve John Daley'ye 2010'dan beri ailem oldukları, çocuklarına aktardıkları değerler ve karşılıklı sevgi ve saygının örneğini teşkil ettikleri için teşekkürler. Clare, Matt, CJ ve Quinn, hayatımda olduğunuz için öyle mutluyum ki. Kardeşim Martin'e, Gretzky'yi sahiplenmeden önce seni köpeğimmişsin gibi davranmaya zorladığım için özür dilerim. Gerçek köpeğim Luna'ya, en iyi tüylü arkadaşım olduğu için teşekkür ederim; senin sayende asla yalnız olmayacağım. Aida Adia'ya, güzeller güzeli büyükanne... senin sayende bir okur olduğumun farkındayım. Annem ve babama, sonsuza dek size borçlu olacağım: Fedakârlıklarınız benim dirençli, becerikli ve dünyanın tuhaflığına karşı tetikte olmamı sağladı ve bana karşılıksız sevgiyi öğretti. Ve Andrew Daley'ye, her konudaki partnerime: Benimle büyüdüğün, bana bir çalışma masası ve hayat inşa ettiğin, bu denli yakışıklı olduğun için teşekkürler. Aslında seninle uzun süredir evliymişim gibi hissediyorum.

Ek Okumalar

İnternetteki Ben

Carr, Nicholas, *The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains* W.W. Norton, New York, 2010 [Yüzeysellik: İnternet Bizi Aptal mı Yapıyor?, çev. İbrahim Kapaklıkaya, Ufuk Yayınları, İstanbul, 2012].

Forster, E.M. "The Machine Stops", *Oxford and Cambridge Review*, Londra, Kasım 1909 ["Makine Duruyor", *Cennet Dolmuşu*, çev. Roza Hakmen, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002].

Gilroy-Ware, Marcus, *Filling the Void: Emotion, Capitalism, and Social Media*, Repeater, Londra, 2017.

Goffman, Erving, *The Presentation of Self in Everyday Life* Anchor Books, New York, 1959 [Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu, çev. Barış Cezar, Metis Yayınları, İstanbul, 2009].

Hermann, John, "The Content Wars" *Awl*, New York, 2015.

Lanier, Jaron, *You Are not a Gadget: A Manifesto*, Penguin, New York, 2011.

Milner, Ryan ve Whitney Phillips, *The Ambivalent Internet: Mischief, Oddity, and Antagonism Online*, Polity, Cambridge, 2017.

Nagle, Angela, *Kill All Normies: Online Culture Wars From Tumblr and 4chan to the Alt-Right and Trump*, Zero Books, Winchester, 2017.

Odell, Jenny, *How to Do Nothing*, Melville House, New York, 2019.

Phillips, Whitney, *This is Why We Can't Have Nice Things: Mapping the Relationship Between Online Trolling and Mainstream Culture*, MIT Press, Massachusetts, 2016.

Read, Max, "Does Even Mark Zuckerberg Know What Facebook Is?" *New York, New York*, 2 Ekim 2017.

Ronson, Jon, *So You've Been Publicly Shamed*, Picador, Londra, 2016.

Schulman, Sarah, *Conflict Is Not Abuse: Overstating Harm, Community Responsibility, and the Duty of Repair*, Arsenal Pulp Press, Vancouver, 2017.

Silverman, Jacob, *Terms of Service: Social Media and the Price of Constant Connection*, Harper Perennial, New York, 2016.

Wu, Tim, *The Attention Merchants* Atlantic, Londra, 2017 [Dikkat Tacirleri, çev. Başak Karal, The Kitap, İstanbul, 2017].

Daima Optimize Et

Brodesser-Akner, Taffy, "Losing It in the Anti-Dieting Age." *New York Times Magazine*, New York, 2 Ağustos 2017.

Buchanan, Matt, "How to Power Lunch When You Have No Power." *Awl*, New York, 22 Ocak 2015.

Foucault, Michel, *Discipline and Punish*, Pantheon, 1977 [*Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2019].

Haraway, Donna, "A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century", *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*, Routledge, 1991 [*Siborg Manifestosu*, çev. Osman Akinhay, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006].

Kinsella, Sophie, *My Not So Perfect Life*, Dial Press, 2017. [*Mükemmel Olmayan Hayatım*, çev. Bige Turan Zourbakis, DEX, İstanbul, 2018].

Lacey, Catherine, *The Answers*, Farrar, Straus & Giroux, 2017.

Shelley, Mary, *Frankenstein*, 1818, Dover, 1994 [*Frankenstein*, çev. Duygu Akin, Can Yayınları, İstanbul, 2019].

Sudjic, Olivia, *Sympathy*, Houghton Mifflin Harcourt, Massachusetts, 2017.

Weigel, Moira, "Pajama Rich", *Real Life*, August 22, 2016.

Weiss, Emily, "The Little Wedding Black Book", *Into the Gloss*, 2016.

Widdows, Heather, *Perfect Me*, Princeton University Press, New Jersey, 2018.

Wolf, Naomi, *The Beauty Myth*, Chatto & Windus, Londra, 1990.

Saf Kadın Kahramanlar

Alcott, Louisa May, *Little Men*, Roberts Brothers, Massachusetts, 1871 [*Küçük Erkekler*, çev. Nilgün Haceltan, Engin Yayıncılık, İstanbul, 1994].

— *Little Women*, Roberts Brothers, Massachusetts, 1869 [*Küçük Kadınlar*, çev. Cevdet Serbest, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2021].

Austen, Jane, *Pride and Prejudice*, T. Egerton, Londra, 1813 [*Gurur ve Önyargı*, çev. Nihal Yeğinoğlu, Can Yayınları, İstanbul, 2021].

Beauvoir, Simone de, *The Second Sex*, Penguin, New York, 1949 [*İkinci Cinsiyet*, çev. Gülnur Acar-Savran, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2019].

Blume, Judy, *Starring Sally J. Freedman as Herself*, Bradbury, New York, 1978.

— *Tiger Eyes*, Bradbury, New York, 1981.

Chopin, Kate, *The Awakening*, Herbert S. Stone & Co., Chicago, 1899 [*Uyanış*, çev. Suat Ertüzün, Can Yayınları, İstanbul, 2020].

Collins, Suzanne, *The Hunger Games*, Scholastic, New York, 2008 [*Açlık Oyunları*, çev. Taylan Taftaf, DEX, İstanbul, 2016].

Didion, Joan, *Play It as It Lies*, Farrar, Straus & Giroux, New York, 1970.

Edwards, Julie Andrews, *Mandy*, HarperCollins, New York, 1971.

Eliot, George, *Middlemarch*, William Blackwood and Sons, Edinburgh, 1871 [*Middlemarch*, çev. Ünal Aytür, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2020].

Eugenides, Jeffrey, *The Marriage Plot*, Picador, Londra, 2011 [*Evlilik Meselesi*, çev. Solmaz Kamuran, Domingo Yayınevi, İstanbul, 2018].

— *The Virgin Suicides*, Farrar, Straus & Giroux, New York, 1993 [*Bakir İntiharlar*, çev. Solmaz Kamuran, Domingo Yayınevi, İstanbul, 2021].

Ferrante, Elena, *My Brilliant Friend*, Europa, New York, 2012 [*Benim Olağanüstü Akıllı Arkadaşım*, çev. Eren Cendey, Everest Yayınları, İstanbul, 2021].

— *The Days of Abandonment*, Europa, New York, 2005 [*Sen Gittin Gideli*, çev. Meryem Mine Çilingiroğlu, Everest Yayınları, İstanbul, 2017].

Fitzhugh, Louise, *Harriet the Spy*, Harper & Row, New York, 1964 [*Ajan Harriet*, çev. Duygu Uzunoğlu, Sarphan Uzunoğlu, Mayo Kitap, İstanbul, 2017].

Flaubert, Gustave, *Madame Bovary*, Michel Lévy Frères, Paris, 1856 [*Madam Bovary*, çev. Tahsin Yücel, Can Yayınları, İstanbul, 2021].

Flynn, Gillian, *Gone Girl*, Crown, New York, 2012 [*Kayıp Kız*, çev. Uğur Mehter, Artemis Yayınları, İstanbul, 2016].

Gergen, Mary, "Life Stories: Pieces of a Dream", *Toward a New Psychology of Gender*, Routledge, 1997.

Grossman, Lev, *The Magicians*, Viking, New York, 2009 [*Büyücüler*, çev. İlker Sönmez, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2013].

Hardy, Thomas, *Tess of the D'Urbervilles*, James R. Osgood, Maine, 1891 [*Yalan Bahçesinde Bir Gül Tess*, çev. Özgür Umut Hoşafçı, Martı Yayınları, İstanbul, 2020].

James, E.L. *Fifty Shades of Grey*, Vintage, New York, 2011 [*Grinin Elli Tonu*, çev. Sevinç Seyla Tezcan, Doğan Kitap, İstanbul, 2013].

James, Henry, *Portrait of a Lady*, Houghton, Mifflin and Company, Massachusetts, 1881 [*Bir Hanımefendinin Portresi*, çev. Suzan Akçora, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014].

Konigsburg, E. L. *From the Mixed-Up Files of Ms. Basil E. Frankweiller*, Atheneum, New York, 1967 [*Tatlı Bir İhtiyarın Karmakarışık Dosyaları*, çev. Duygu Filiz, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2013].

Kraus, Chris, *I Love Dick*, Semiotext(e), Los Angeles, 1997.

Larsson, Stieg, *The Girl with the Dragon Tattoo*, Norstedts Förlag, Stockholm, 2005 [*Ejderha Dövmeli Kız*, çev. Ali Arda, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2017].

Lovelace, Maud Hart, *Betsy-Tacy and Tib*, Thomas Y. Crowell, New York, 1941.

Lowry, Lois, *Anastasia Krupnik*, Houghton Mifflin, Massachusetts, 1979.

Meyer, Stephanie, *Twilight*, Little, Brown, Massachusetts, 2005 [*Alacakaranlık*, çev. Hüseyin Baran, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2012].

Milan Women's Bookstore Collective, *Sexual Difference: A Theory of Social-Symbolic Practice*, Indiana University Press, Indiana, 1990.

Miller, Nancy, *The Heroine's Text: Readings in the French and English Novel*, Columbia University Press, New York, 1980.

Mitchell, Margaret, *Gone with the Wind*, Macmillan, New York, 1936 [*Rüzgâr Gibi Geçti*, çev. Yeliz Üslü, Artemis Yayınları, İstanbul, 2020].

Montgomery, L.M., *Emily of New Moon*, Frederick A. Stokes, New York, 1923 [*Emily: Yeniay Çiftliği*, çev. Beril Tüccarcıbaşı Uğur, Artemis Yayınları, İstanbul, 2021].

— *Anne of Green Gables*, L.C. Page & Co., Massachusetts, 1908 [*Yeşilin Kızı Anne*, çev. Esra Damla İpekçi, Saltokur, İstanbul, 2020].

Naylor, Phyllis Reynolds, *The Agony of Alice*, Atheneum, New York, 1985 [*Alice'in Derdi*, çev. Demet Taşkan, Dharma Yayınları, İstanbul, 2003].

Offill, Jenny, *Dept. of Speculation*, Vintage Contemporaries, New York, 2014 [*Eş*, çev. Duygu Akın, Domingo Yayınevi, İstanbul, 2016].

Pascal, Francine, *Double Love*, Macmillan, New York, 1983.

Plath, Sylvia, *The Bell Jar*, Heinemann, New Hampshire, 1963 [*Sırça Fanus*, çev. Handan Saraç, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2019].

Roth, Veronica, *Divergent*, HarperCollins, New York, 2011 [*Uyumsuz*, çev. Uğur Mehter, Artemis Yayınları, İstanbul, 2020].

Rowling, J.K., *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*, Scholastic, New York, 2001 [*Harry Potter ve Azkaban Tutsağı*, çev. Sevin Okyay, Kutlukhan Kutlu, Yapı Kredi Yayınları, 2019].

Smith, Betty, *A Tree Grows in Brooklyn*, Harper & Bros., New York, 1943 [*Bir Genç Kız Yetiştiriyor*, çev. Nihal Yeğinobalı, Altın Kitaplar, İstanbul, 2007].

Solnit, Rebecca, *The Mother of All Questions*, Haymarket, Illinois, 2017.

Taylor, Sydney, *All of a Kind Family*, Follett, Illinois, 1951.

Thackeray, William, *Vanity Fair*, Bradbury&Evans, Londra, 1848.

Tolstoy, Lev, *Anna Karenina*, The Russian Herald, 1878 [*Anna Karenina*, çev. Uğur Büke, Can Yayınları, İstanbul, 2019].

Warner, Gertrude Chandler, *The Boxcar Children*, Albert Whitman & Co., Illinois, 1942 [*Vagon Çocukları*, çev. Aslı E. Perker, Turkuvaaz Kitap, İstanbul, 2020].

Ekstazi

Beverly, Julia, *Sweet Jones: Pimp C's Trill Life Story*, Shreveport Ave., 2015.

Carson, Anne, *Decreation: Poetry, Essays, Opera*, Vintage, New York, 2006.

Faniel, Maco L., *Hip Hop in Houston: The Origin and the Legacy*, History Press, Cheltenham, 2016.

Hall, Michael, "The Slow Life and Fast Death of Dj Screw", *Texas Monthly*, Texas, Nisan 2001.

Hitt, Jack, "This Is Your Brain On God.", *Wired*, San Francisco, 1 Kasım 1999.

Holland, Julie, *Ecstasy: The Complete Guide: A Comprehensive Look at the Risks and Benefits of MDMA*, Park Street Press, Vermont, 2001.

Huxley, Aldous, *The Perennial Philosophy*, Harper & Bros., New York, 1945 [*Kadim Felsefe*, çev. Mutlu Yetkin, İthaki Yayınları, İstanbul, 2014].

James, William, *The Varieties of Religious Experience*, Longmans, Green & Co., Harlow, 1902 [*Dinsel Deneyimin Çeşitleri: İnsan Doğası Üstüne Bir İnceleme*, çev. İsmail Hakkı Yılmaz, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2017].

Julian of Norwich, *Revelations of Divine Love*, 1670; Dover, New York, 2006.

Kierkegaard, Søren, *Fear and Trembling*, C.A. Reitzel, Kopenhag, 1843 [*Korku ve Titreme*, çev. Nur Beier, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2014].

Lewis, C.S., *Perelandra*, The Bodley Head, Londra, 1943 [*Perelandra Venüs'e Yolculuk*, çev. Fethi Aytuna, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2006].

—*The Screwtape Letters*, Geoffrey Bles, Londra, 1942 [*Gizlisonda Mektupları*, çev. Levent Kınran, Haberci Yayınları, İstanbul, 2010].

Malinar, Angelika ve Helene Basu, *The Oxford Handbook of Religion and Emotion*, Oxford University Press, Oxford, 2007.

Porete, Marguerite, *The Mirror of Simple Souls*, 1300; Paulist Press, New Jersey, 1993.

Weil, Simone, *Gravity and Grace*, Librairie Plon, Paris, 1947 [*Yerçekimi ve İlayet*, çev. M. Mukadder Yakupoğlu, Doğu Batı Yayınları, İstanbul, 2019].

Wright, Laurence, *God Save Texas*, Knopf, New York, 2018.

Yedi Dolandırıcılık Hikâyesiyle Bir Kuşağın Tarihi

Amoruso, Sophia, *#GIRLBOSS*, Portfolio, New York, 2015 [*#PATRONKIZ*, çev. Sevinç Seyla Tezcan, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2017].

Bowles, Nellie, "Unfiltered Fervor: The Rush to Get Off the Water Grid", *The New York Times*, New York, 2017.

Braucher, Jean ve Barak Orbach, "Scamming: The Misunderstood Confidence Man", *Yale Journal of Law and Humanities* 27, No. 2, Connecticut, 2015.

Bruder, Jessica, "Driven to Despair", *New York*, New York, 21 Mayıs 2018.

Cairns, James Irvine, *The Myth of the Age of Entitlement: Millennials, Austerity, and Hope*. University of Toronto Press, Toronto, 2017.

Carreyrou, John, *Bad Blood*, Knopf, New York, 2018 [*Kötü Kan: Bir Silikon Vadisi Girişimindeki Sırlar ve Yalanlar*, çev. Barış Satılmış, Mehmet Mazı, Buzdağı Yayınları, Ankara, 2020].

Chocano, Carina, "From Wells Fargo to Fyre Festival, the Scam Economy Is Entering Its Baroque Phase", *The New York Times Magazine*, New York, 16 Mayıs 2017.

Craig, Scott, "Mast Brothers: What Lies Beneath the Beards", *Dallas Food*, Texas, 2015.

Harris, Malcolm, *Kids These Days: Human Capital and the Making of Millennials*, Little, Brown, Massachusetts, 2017.

Konnikova, Maria, *The Confidence Game*, Penguin, New York, 2017.

Lewis, Michael, *Liar's Poker*, W.W. Norton, 1989 [*Yalancının Pokeri*, çev. Neşenur Domaniç, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2007].

— *The Big Short*, W.W. Norton, New York, 2010 [*Büyük Açık: Kıyamet Çarkının İçinde*, çev. Neşenur Domaniç, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2011].

McClelland, Mac, "I Was a Warehouse Wage Slave", *Mother Jones*, San Francisco, Mart-Nisan 2012.

Pressler, Jessica, "Maybe She Had So Much Money She Just Lost Track of It", *New York*, New York, 28 Mayıs 2018.

Stone, Brad, *The Upstarts: How Uber, Airbnb, and the Killer Companies of the New Silicon Valley Are Changing the World*, Little, Brown, Massachusetts, 2017.

Eski Virginia'dan Geliyoruz

Coronel, Sheila, Steve Coll ve Derek Kravitz, "Rolling Stone's Investigation: 'A Failure That Was Avoidable'", *Columbia Journalism Review*, New York, 5 Nisan 2015.

Dorr, Lisa Lindquist, *White Women, Rape, and the Power of Race in Virginia, 1900-1960*, University of North Carolina Press, Kuzey Carolina, 2004.

Doyle, Jennifer, *Campus Sex, Campus Security*, Semiotext(e), Los Angeles, 2015.

Eisenberg, Emma, "'I Am a Girl Now,' Sage Smith Wrote. Then She Went Missing", *Splinter*, New York, 24 Temmuz 2017.

Reed, Annette Gordon, *Thomas Jefferson and Sally Hemings: An American Controversy*, University of Virginia Press, Virginia, 1997.

Santos, Carlos ve Rex Bowman, *Rot, Riot, and Rebellion: Mr. Jefferson's Struggle to Save the University That Changed America*, University of Virginia Press, Virginia, 2013.

Schambelan, Elizabeth, "League of Men." *n+1*, New York, Bahar 2017.

Seccuro, Liz, *Crash Into Me: A Survivor's Search for Justice*, Bloomsbury, Londra, 2011.

Shane, Charlotte, "Obstruction of Justice", *Harper's*, New York, Ağustos 2018.

Syrett, Nicholas L., *The Company He Keeps: A History of White College Fraternities*, University of North Carolina, Kuzey Carolina, 2009.

"Take Back the Archive", Virginia Üniversitesi Kütüphanesi Araştırma Laboratuvarı.

Zor Kadın Tarikatı

Doyle, Sady, *Trainwreck: The Women We Love to Hate, Mock, and Fear... and Why*, Melville House, New York, 2016.

Gay, Roxane, *Bad Feminist*, Harper Perennial, New York, 2014 [Kötü Feminist, çev. Selim Yeniçeri, Martı Yayınları, İstanbul, 2019].

Massey, Alana, *All the Lives I Want: Essays About My Best Friends Who Happen to Be Famous Strangers*, Grand Central, New York, 2017.

Petersen, Anne Helen, *Too Fat, Too Slutty, Too Loud: The Rise and Reign of the Unruly Woman*, Plume, New York, 2017.

Wurtzel, Elizabeth, *Bitch: In Praise of Difficult Women*, Doubleday, New York, 1998.

Korkarım Senden

Brontë, Charlotte, *Jane Eyre*, Smith, Elder & Co., Londra, 1847 [Jane Eyre, çev. Nihal Yeğinobalı, Can Yayınları, İstanbul, 2021].

Brubach, Holly, "In Fashion for Better or Worse", *New Yorker*, New York, 10 Temmuz 1989.

Coontz, Stephanie, *Marriage, a History: How Love Conquered Marriage*, Penguin, New York, 2006.

Du Maurier, Daphne, *Rebecca*, William Morrow, New York, 2006 [*Rebecca*, çev. Levent Göktem, İthaki Yayınları, İstanbul, 2020].

“Dunn’a karşı Palermo davası”, Tennessee Eyalet Yüksek Mahkemesi, 1976.

Howard, Vicki, *Brides, Inc.: American Weddings and the Business of Tradition*, University of Pennsylvania Press, Pensilvanya, 2008.

Mead, Rebecca, *One Perfect Day: The Selling of the American Wedding*, Penguin, New York, 2008.

Montgomery, L.M. *Anne’s House of Dreams*, McClelland, Goodchild and Stewart, Toronto, 1917 [*Yeşilin Kızı Anne: 5*, çev. Çiğdem Köföncü, Ephesus Yayınları, İstanbul, 2020].

Moss, Caroline ve Michelle Markowitz, *Hey Ladies!: The Story of 8 Best Friends, 1 Year, and Way, Way Too Many Emails*, Harry N. Abrams, New York, 2018.

“Obergefell’e karşı Hodges davası”, ABD Yüksek Mahkemesi, 2015.

Wallace, Carol, *All Dressed in White: The Irresistible Rise of the American Wedding*, Penguin, New York, 2004.

Wolf, Naomi, “Brideland”, *To Be Real: Telling the Truth and Changing the Face of Feminism*, Rebecca Walker (yay. haz.), Anchor Books, New York, 1995.

Yalom, Marilyn, *A History of the Wife*, Harper Perennial, New York, 2002.

Benliğin ön plana çıktığı bir çağda yaşıyoruz; gerçekleri güçlülerin şekillendirdiği, hem kişisel hem de siyasi yanılgılarla dolu bir çağda.

The New Yorker'ın en parlak genç yeteneği Jia Tolentino, karmaşık ve çok katmanlı meseleleri açıklama becerisini mizah anlayışı ve derin bir dürüstlikle birleştirerek içinde yaşadığımız dönemi tanımlayan çatışmaları, çelişkileri, büyük değişimleri irdeleyen eşsiz bir ses. Birbiriyle bağlantılı konuları masaya yatıran dokuz denemenin yer aldığı *Hileli Ayna*'da, hayatlarımızın yüzeyinin hemen altında akıp giden kendini kandırma nehrinde bizleri aydınlatıcı, unutulmaz bir yolculuğa çıkarıyor; içine doğduğumuz ve bizi şekillendiren kültürün aynasında kendimizi net bir şekilde görmenin zorluğunu gözler önüne seriyor. Sosyal internetin kâbus gibi yükselişinden 2000'lerin belirleyici sistemi haline gelen do-landırıcılık düzenine, abartılı düşünlerden bedenlerimiz de dahil olmak üzere her şeyin biz ölene kadar daha verimli ve güzel olması gerektiği konusunda ısrar eden optimizasyon rüyasına, farklı gözükten konuları birbirine bağlayarak anlatıyor Tolentino.

Çağımıza dair keskin bir gözlem yeteneğine sahip bir zihinden, benzersiz eleştirel üslubuyla, bakış açımızı çarpıtabilecek güçlerin bir analizi...

“Son derece zekice, sınırları zorlayan bir eser.”

Zadie Smith

mundikita.com

f mundikita

@ mundikita

t mundikita

Düşünce - Felsefe

ISBN 978-625-7491-09-9

9 786257 491099